

**Udredning til brug
for
Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet**

Susanne Clausen, Merete Djurhuus og Britta Kyvsgaard

Justitsministeriets Forskningskontor

Maj 2009

Forord

Denne udredning omfatter tre dele. Del I omhandler en beskrivelse af ungdomskriminaliteten, dens art og udvikling fra 1981 til 2006 såvel generelt som specifikt for drenge og for piger. Endvidere belyses omfanget af gruppekriminalitet blandt unge, kriminalitet blandt etniske minoriteter, kriminalitetens geografiske fordeling samt udviklingen i brug af rusmidler blandt unge.

Del I inkluderer desuden oplysninger om de strafferetlige sanktioner, unge lovovertrædere mødes med, samt ændringer heri over årene. Også oplysninger om socialretlige foranstaltninger og anbringelser uden for hjemmet indgår. På disse områder sammenlignes med forholdene i de andre nordiske lande. Derudover indeholder del I et afsnit om tilbagefald til ny kriminalitet.

Det sidste afsnit af del I vedrører risikofaktorer og beskyttende faktorer. Det vil sige de forhold, der menes at have betydning for, at kriminalitet forekommer eller ikke forekommer blandt unge.

Resten af rapporten vedrører forebyggelse. Nogle af de mange forskellige initiativer fra både ind- og udland, der er iværksat for at forebygge ungdomskriminalitet, beskrives, og det søges videre belyst, hvorvidt initiativerne rent faktisk forebygger ungdomskriminalitet. Der er således lagt vægt på at inkludere tiltag, der er effektevaluerede.

Del II indledes med en gennemgang af tidligere initiativer vedrørende ungdomskriminalitet og udsatte unge. Denne rapportdel sammenfatter i øvrigt først og fremmest de kriminalpræventive projekter og effektevalueringer, der refereres nærmere i bilagsdelen, del III. Projekterne og evalueringerne er grupperet efter emne, eksempelvis kriminalpræventive tiltag vedrørende familien, skole og uddannelse, arbejde og sanktionssystemet. For hvert område omtales en række tiltag og de kriminalpræventive erfaringer hermed. Del II afsluttes med et sammendrag og diskussion af de kriminalpræventive erfaringer.

Del III indeholder nærmere referater af en lang række projekter og evalueringer, så den interesserede læser kan få en mere konkret viden om de enkelte tiltag. Hvert referat af de kriminalpræventive tiltag omfatter beskrivelser af bl.a. målgruppen, tiltagets karakter samt de erfaringer eller den effekt, tiltaget måtte have resulteret i.

Det kriminalpræventive område er i dag meget stort, og dagligt produceres der nye projekter og nye erfaringer. De mange eksempler på tiltag, der er omtalt i rapporten, vil derfor ikke være udtømmende, men har til hensigt at give et både bredt og nuanceret indtryk af de muligheder, der er for det kriminalpræventive arbejde.

Et udkast til denne udredning har været fremlagt til diskussion på en temadag d. 28. august 2008. På baggrund af diskussionen er der foretaget visse ændringer og tilføjelser i rapporten. Der er endvide-

re i begrænset omfang foretaget opdateringer, idet meget væsentlige nye evalueringer og rapporter er inkluderet. Der er derimod ikke gennemført en opdatering af udviklingen i ungdomskriminaliteten dels på grund af det omfattende arbejde, det ville indebære, men også fordi de sidste par års kriminalstatistiske data næppe giver et korrekt billede af den registrerede kriminalitet blandt unge på grund af det efterslæb i domme og andre afgørelser, retsreformen har medført. I forhold til 2006 var der således i 2007 15 pct. færre strafferetlige afgørelser for aldersgruppen 15-17 år.

Indholdsfortegnelse

Del I. Ungdomskriminalitet: Art, omfang og udvikling samt risikofaktorer	
1. Kriminalitet og alder	8
2. Udviklingen i omfang og art af børne- og ungdomskriminalitet	9
2.1. Selvrapporert kriminalitet	10
2.1.1. Danske selvrapporteringsundersøgelser	10
2.1.2. Nordiske selvrapporteringsundersøgelser	11
2.2. Udviklingen i den registrerede kriminalitet	15
2.2.1. Børn under den kriminelle lavalder	17
2.2.2. Unge 15-17-årige	18
2.3. Sammenfatning vedrørende udviklingen i ungdomskriminalitet	24
3. Kriminalitet blandt drenge og piger	25
3.1. Kønsforskelle i henhold til selvrapporteringsundersøgelser	26
3.2. Kønsforskelle i henhold til den registrerede kriminalitet	27
4. Ungdomskriminalitet som gruppefænomen	30
5. Etniske minoriteter	34
6. Geografi og kriminalitet	39
7. Rusmidler	41
8. Strafferetlige og socialretlige tiltag	43
8.1. Sanktionsudviklingen i Danmark	43
8.2. Bistand til børn og unge i Danmark	44
8.3. Strafferetlige sanktioner i de øvrige nordiske lande	46
8.4. Anbringelse af børn og unge i de øvrige nordiske lande	48
9. Tilbagefald til ny kriminalitet	48
10. Risikofaktorer og beskyttende faktorer	51
10.1. Individuelle faktorer	51
10.1.1. Alder, køn og etnicitet	51
10.1.2. Svag begavelse	52
10.1.3. Lav selvkontrol	53
10.1.4. Psykiatriske lidelser	54
10.1.5. Særligt om beskyttende faktorer	55
10.2. Familie- og opvækstforhold	55
10.2.1. Forældrenes sociale status	55
10.2.2. Opdragelse m.v.	56
10.2.3. Tidligt moderskab	57
10.2.4. Kriminalitet blandt forældre	57
10.2.5. Brudte familier	58
10.2.6. Andre faktorer vedrørende familien	58
10.3. Skole, uddannelse og arbejde	59
10.3.1. Gennemførelse af skolegang og uddannelse	59
10.3.2. Skolens klima m.v.	59
10.4. Livsstil	61
10.5. Placering i institution	62
10.6. De sociale omgivelser/kontekstuelle faktorer	63
10.7. Kriminalitet og antallet af risikofaktorer	65
11. Forskellige grupper af unge	65

Del II. Forebyggelse: Projekter og evalueringer

12. Indledning til del II	68
12.1. Afgrænsning og udvælgelse af kriminalpræventive projekter og effektevalueringer.....	68
12.2. Krav til effektevalueringer	69
12.2.1. Costbenefitanalyser	71
12.2.2. Behandlingsprincipper	72
12.3. Tidligere initiativer	74
12.3.1. Den første voldspakke.....	74
12.3.2. Den anden voldspakke	76
12.3.3. Voldssekretariatet.....	78
12.3.4. Lømmelpakken.....	80
12.3.5. Handlingsplanen Stop Volden	80
13. Sammenfatning vedrørende projekter og evalueringer	81
13.1. Tiltag vedrørende samarbejde	81
13.2. Tiltag vedrørende familien.....	84
13.3. Tiltag vedrørende skole og uddannelse.....	89
13.4. Tiltag vedrørende arbejde, aktiveringsprojekter og erhvervsuddannelse	95
13.5. Tiltag vedrørende fritiden	98
13.6. Kønsspecifikke tiltag.....	103
13.7. Tiltag vedrørende etniske minoriteter	105
13.8. Tiltag vedrørende unge seksualforbrydere.....	106
13.9. Tiltag vedrørende bander	107
13.10. Tiltag vedrørende alkohol- og narkotikaproblemer	110
13.11. Tiltag i forbindelse med sanktionssystemet	114
13.11.1. Kognitive programmer	114
13.11.2. Andre behandlingsprogrammer.....	119
13.11.3. Afskrækkelse og disciplinering.....	122
13.11.4. Restorative justice og samfundstjeneste	124
13.11.5. Særlige ungdomssanktioner	127
13.11.6. Særlige afsonings- og anbringelsesformer.....	129
14. Afsluttende opsamling vedrørende evalueringer og projekter.....	135
14.1. Forskellige grupper af unge, forskellige præventive midler	138
14.2. Sanktionssystemet.....	140
14.3. Særlige grupper, særlige tiltag?	141
14.4. Effekt og økonomi	142

Del III: Bilag

DEL I

UNGDOMSKRIMINALITET:

ART, OMFANG OG UDVIKLING

SAMT

RISIKOFAKTORER

1. Kriminalitet og alder

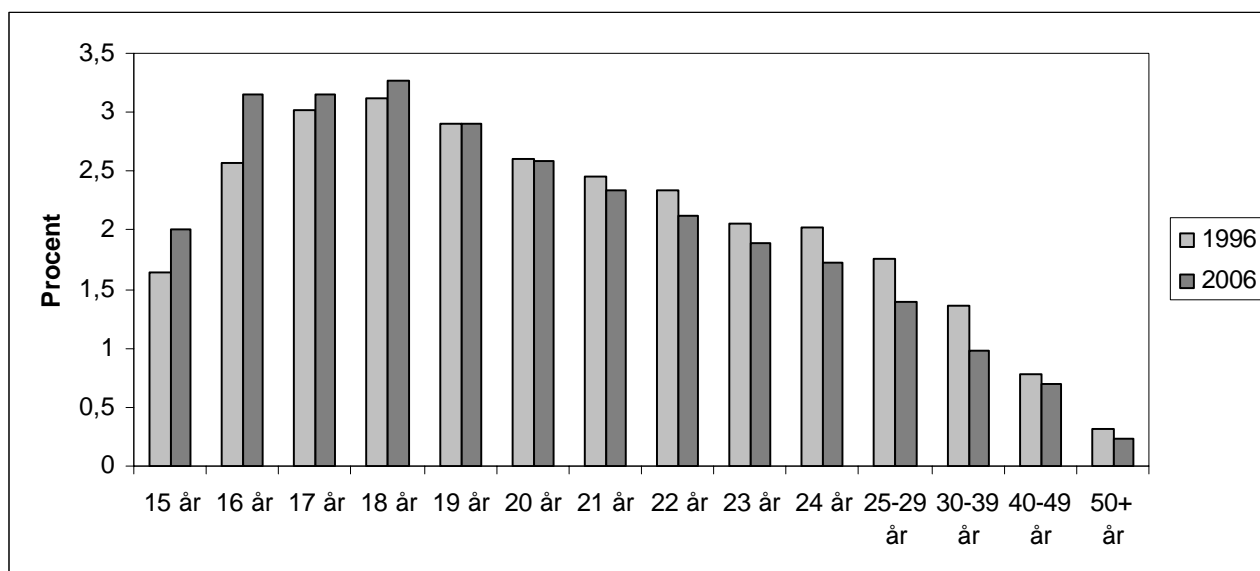
I nyere tid har kriminalitetsbilledet været præget af unge. Mens de 15-24-årige i 2006 udgjorde 14 pct. af befolkningen over 14 år, angik 42 pct. af alle de strafferetlige afgørelser for straffelovsovertrædelser denne aldersgruppe.¹ De unge er således tre gange så hyppigt repræsenteret i det strafferetlige system, som de er i befolkningen.

At kriminalitet først og fremmest er et ungdomsfænomen, er generelt for hele den vestlige verden. I alle lande topper kriminaliteten i de unge år og falder derefter jævnt og støt med stigende alder.

Figur 1 viser procentandelen i forskellige aldersgrupper, som har fået en strafferetlig afgørelse for straffelovskriminalitet i henholdsvis 1996 og 2006. Det er alderen på afgørelsestidspunktet, der er anvendt, hvilket forklarer, hvorfor der er så stor forskel mellem andelen af de 15- og de 16-årige med en strafferetlig afgørelse. Der vil således være en del af de lovovertrædelser, som de unge har begået, der først afgøres efter de er fyldt 16 år.

For 2006 ses, at andelen med en strafferetlig afgørelse er nogenlunde lige stor for unge i alderen 16-18 år, hvorefter andelen falder langsomt og når – for personer på 50 år og derover – ned på godt en femtededel af det, den er for de 16-18-årige.

Figur 1. Procentandel med en strafferetlig afgørelse for straffelovsovertrædelser fordelt efter alder, 1996 og 2006.

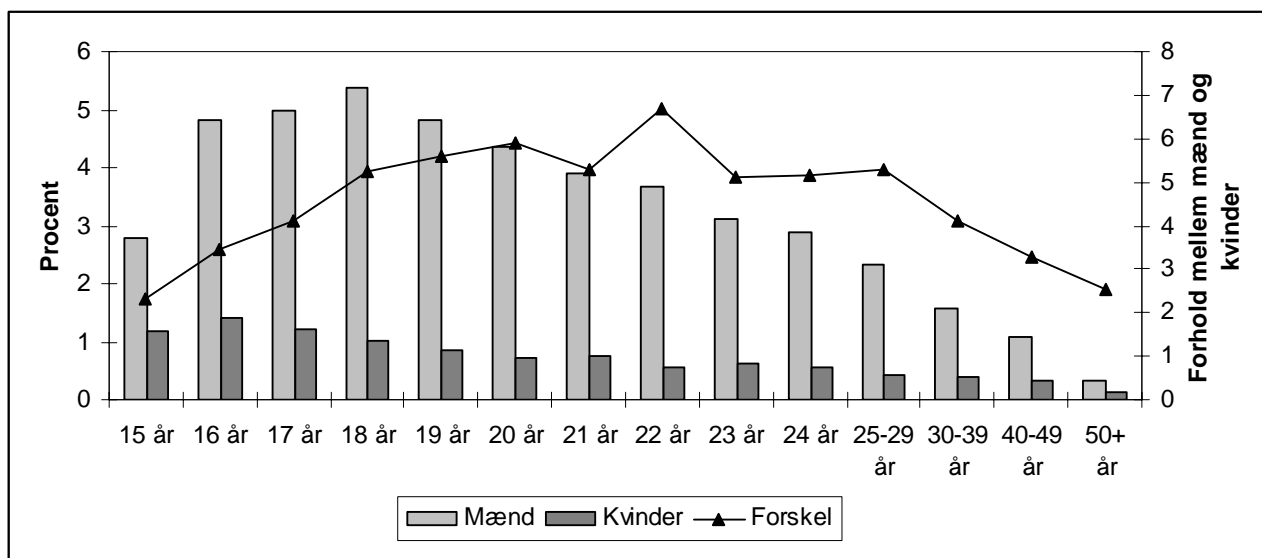

¹ Strafferetlige afgørelser omfatter her både fældende afgørelser samt frifindelser, tiltaleopgivelser m.v.

En sammenligning mellem 1996 og 2006 tyder på, at især flere af de 15- og 16-årige kommer i kontakt med det strafferetlige system på grund af kriminalitet i 2006, mens færre af dem i de ældre aldersgrupper til gengæld gør det.

Figur 2. Procentandel mænd og kvinder med en strafferetlig afgørelse for straffelovsovertrædelser fordelt efter alder, samt forholdet mellem andel mænd og andel kvinder med en strafferetlig afgørelse, 2006.

Et andet ganske universelt træk ved kriminalitet er, at den er et udpræget mandsfænomen. Andelen af kvinder, der registreres for en lovovertrædelse, er betydeligt mindre end andelen af mænd. Det ses af figur 2, der også viser, at forholdet mellem andel mænd og kvinder, der får en strafferetlig afgørelse, varierer en del med alderen: Mens det kun er godt dobbelt så mange mænd som kvinder blandt de helt unge og blandt dem på 50 år og derover, som får en strafferetlig afgørelse, er forskellen mere end 1:5 for dem i alderen fra 18-29 år, jf. kurven i figur 2.

Kriminalitetsudviklingen blandt de unge og blandt henholdsvis drenge og piger uddybes i det følgende.

2. Udviklingen i omfang og art af børne- og ungdomskriminalitet

På baggrund af undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet samt den registrerede børne- og ungdomskriminalitet skal udviklingen i kriminalitetens omfang samt udviklingen i arten af den kriminalitet, børn og unge begår, belyses.

2.1. Selvrapporteret kriminalitet

Undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet indebærer, at personen selv via et spørgeskema eller på anden vis oplyser om arten og omfanget af den kriminalitet, vedkommende måtte have begået. Det er en metode, der især anvendes i forbindelse med børne- og ungdomskriminalitet. Metoden har den åbenlyse fordel, at den i princippet kortlægger den faktiske kriminalitet, som den enkelte har begået, og ikke kun den del af kriminaliteten, der er anmeldt til politiet og senere opklaret. Kortlægningen begrænses dog af de spørgsmål, der stilles, som typisk alene angår mindre alvorlige og forholdsvis almindelige forbrydelsestyper. Desuden vil de skolebaserede selvrapporteringsundersøgelser, som er de mest almindelige, som regel ikke inkludere observations- eller særklasser eller børn og unge, der er anbragt på institution. Det betyder, at nogle af de børn og unge, som er mest kriminelt aktive, ikke vil være omfattet af selvrapporteringsundersøgelserne (Kyvsgaard 1992b; Shannon 2006; Christoffersen 1999).

2.1.1. Danske selvrapporteringsundersøgelser

Den første danske undersøgelse af selvrapporteret kriminalitet blev gennemført i begyndelsen af 1960'erne på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse blandt sessionssøgende unge mænd (Greve 1972). Undersøgelsen viste, at kriminalitet var ganske udbredt blandt unge, og at kun 0,8 pct. af de unge mænd ikke havde begået nogen af de 18 kriminalitetsarter, der blev spurgt om. Undersøgelsesrapporten fik navnet "Kriminalitet som normalitet". De kriminalitetsarter, der dengang var de hyppigste blandt de unge mænd, var smugleri og arbejdspladstyveri.

I 1979 blev den række af selvrapporteringsundersøgelser, som stadig gennemføres, igangsat. Undersøgelsen omfattede i 1979 samtlige 8. klasseelever i Gladsaxe Kommune (Balvig 1982). I 1989 blev undersøgelsen gentaget i Gladsaxe Kommune, men den blev samtidig udvidet til også at omfatte 8. klasseelever fra en række mindre kommuner i Nordjylland samt – året efter – elever i Allerød Kommune (Kyvsgaard 1992a; Balvig & Kyvsgaard 1991). Igen efter ti år blev denne selvrapporteringsundersøgelse gentaget (Balvig 2000), og den seneste i rækken er gennemført i 2005 (Balvig 2006).

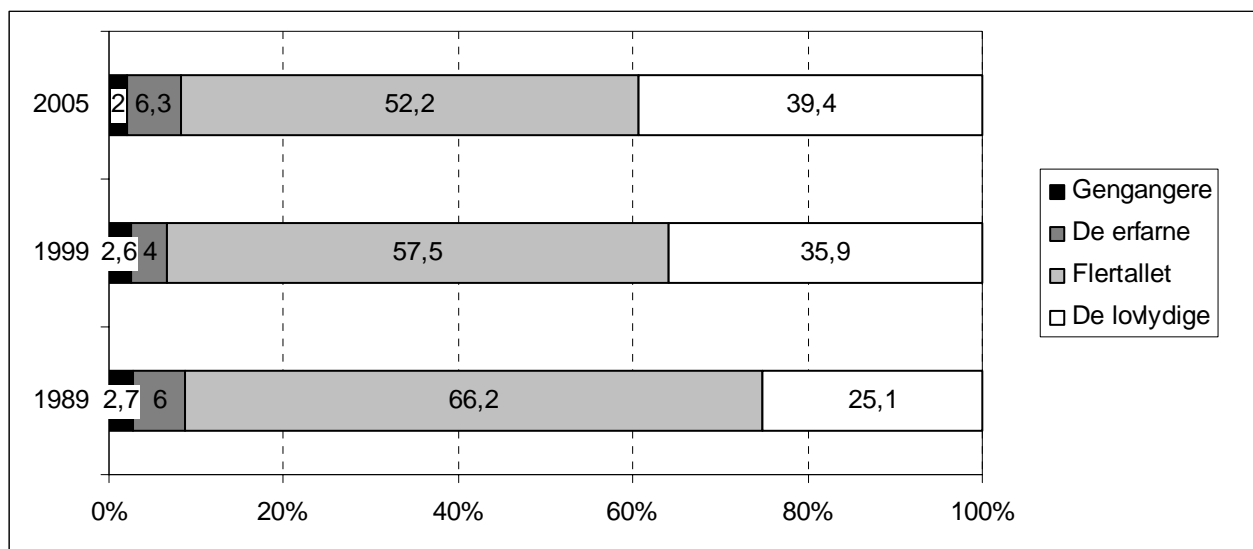
Disse fire selvrapporteringsundersøgelser hviler alle på samme spørgeskema, omfatter samme aldersgruppe og angår – fra og med 1989-undersøgelsen – samme geografiske områder.² Dette gør det muligt at vurdere udviklingen i omfanget af selvrapporteret kriminalitet blandt de unge. Kriminalitetsspørgsmålene angår først og fremmest forskellige former for tyveri samt røveri og hærværk. Undersøgelserne i 1999 og 2005 omfatter desuden spørgsmål om vold og mobning.

---

² Der har gennem årene været visse ændringer og tilføjelser i spørgeskemaet, men de fundamentale spørgsmål om kriminalitet er de samme i alle undersøgelserne.

Hovedresultaterne af de undersøgelser, der er gennemført siden 1989, og som omfatter de tre nævnte geografiske områder, er vist i figur 3. Det mest markante ved udviklingen er, at andelen af de unge, der ikke har begået kriminalitet, er vokset. Denne ændring fremtræder endnu mere markant for alene Gladsaxe Kommune, hvor udviklingen som nævnt kan følges fra 1979.

Figur 3. Procentvis fordeling af unge i kriminalitetsgrupper, 1989, 1999 og 2005.³

Denne vækst i andelen af børn og unge, som ikke har begået kriminalitet, sker som følge af, at andelen, der har begået mindre alvorlig kriminalitet – 'Flertallet' – er blevet mindre. Derimod er de to grupper, der har begået alvorligere kriminalitet – 'De erfarne' og 'Gengangerne', stort set uforandrede.

Med hensyn til voldskriminalitet, der som nævnt er belyst i de to seneste selvrapporteringsundersøgelser, er der hverken sket en stigning eller et fald i andelen af unge, der har begået vold eller været udsat for vold.

2.1.2. Nordiske selvrapporteringsundersøgelser

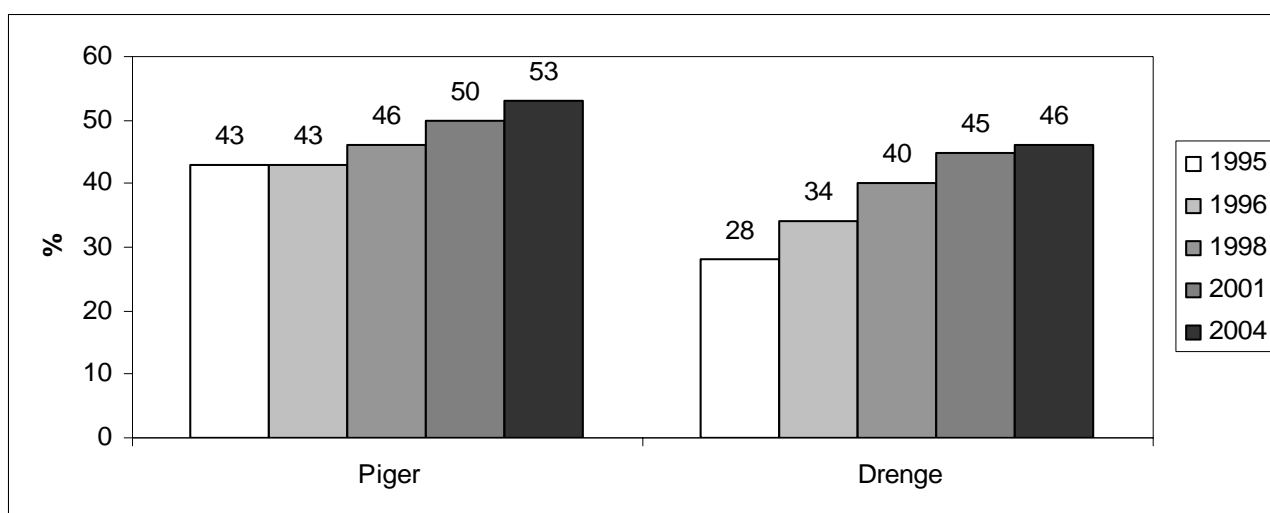
I andre nordiske lande er der også systematisk gennemført selvrapporteringsstudier blandt skolebørn. Det er ikke umiddelbart muligt at sammenligne undersøgelser fra de forskellige lande, da de spørgsmål, der angår kriminalitet, varierer. En væsentlig forskel mellem de danske og de øvrige nordiske undersøgelser er, at de sidstnævnte i kriminalitetsindekset inkluderer brug af hash og andre illegale stoffer, hvilket ikke er tilfældet i de danske undersøgelser.

³ 'De loMydige' er karakteriseret ved højst at have stjålet fra forældrene, mens 'Flertallet' er unge, der har begået mindre alvorlige former for tyveri, såsom butikstyveri. 'De erfarne' er dem, der 1-2 gange har begået alvorligere ungdomskriminalitet som indbrudstyveri, biltyveri og røveri, og 'Gengangerne' har gjort dette mere end to gange.

De finske undersøgelser omfatter 9. klasseelever, og de deltagende skoler er tilfældigt udvalgt blandt finsksprogede skoler i hele landet (Kivivouri 2005). Der er gennemført fem selvrapporteringsstudier i Finland: i 1995, 1996, 1998, 2001 og 2004. Det anvendte spørgeskema omfatter 16 spørgsmål om kriminalitet vedrørende tyveri, vold/mobning, hærværk, marihuana m.v., spirituskørsel og kørsel uden kørekort.

Det overordnede resultat af undersøgelsen fremgår af figur 4, som – i lighed med de danske undersøgelser – viser, at andelen af unge, der begår kriminalitet, er mindsket. Mindskningen beror på, at færre unge begår tyveri og hærværk. Andelen af unge, der begår vold eller bruger marihuana/hash, er derimod ikke mindsket.

Figur 4. Procentandel piger og drenge som ikke har begået kriminalitet det foregående år.⁴ Finland, 1995-2004.

Den finske undersøgelse viser endvidere, at det samlede antal ejendomsforbrydelser, de unge har begået, også er mindsket. At færre unge begår lovovertrædelser, betyder således ikke nødvendigvis, at de unge begår mindre kriminalitet, idet kriminalitetsfrekvensen kan være øget blandt de aktive. Det viser sig altså ikke at være tilfældet.

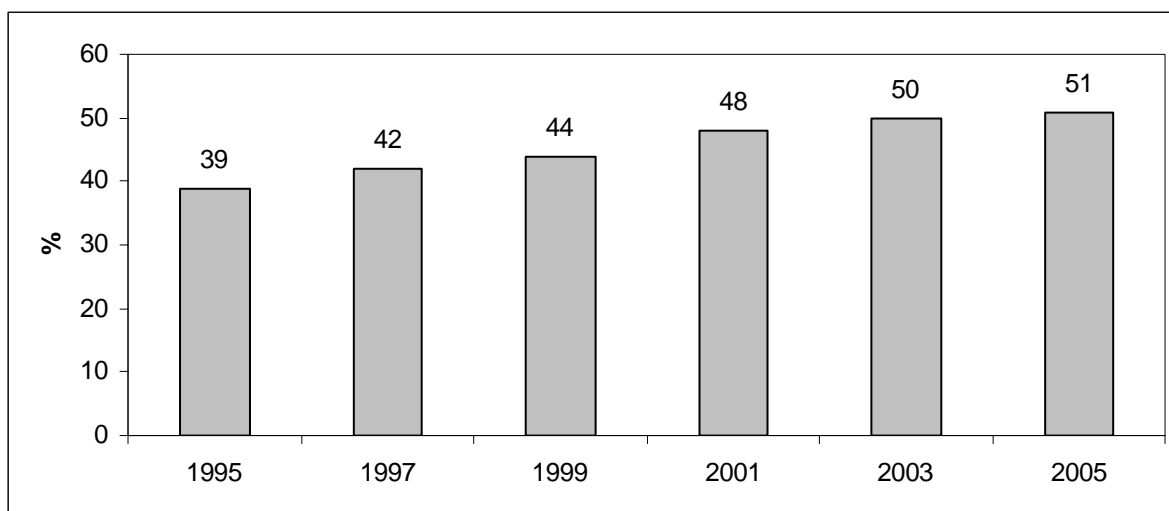
I Sverige er der ligeledes siden 1995 gennemført en række skolebaserede selvrapporteringsundersøgelser (Brå 2006; Svensson & Ring 2007). Det drejer sig om i alt seks undersøgelser, der er gennemført med to års mellemrum. Som i Finland er undersøgelserne baseret på elever i 9. klasse og inkluderer skoler, der er tilfældigt udvalgt.

Også de svenske undersøgelser viser, at færre unge involveres i kriminalitet, jf. figur 5. Mindskningen i de unges kriminalitet angår alene ejendomsforbrydelser (tyveri og hærværk), mens andelen,

⁴ Figuren er baseret på 14 af de 16 spørgsmål, idet spørgsmål om henholdsvis biltyveri og brug af narkotika ikke var inkluderet i de første undersøgelser.

der begår vold eller narkotikarelaterede lovovertrædelser, har været konstant. Undersøgelserne viser endvidere, at andelen, der har begået en kriminel handling 1-5 gange i løbet af det seneste år, er konstant, hvorimod andelen, der hyppigere har begået en kriminel handling, har været faldende. Det betyder – igen svarende til den finske undersøgelse – at de unge samlet set har begået færre kriminelle handlinger i 2005 end i 1995.

Figur 5. Procentandel som ikke har begået kriminalitet det foregående år. Sverige, 1995-2005.

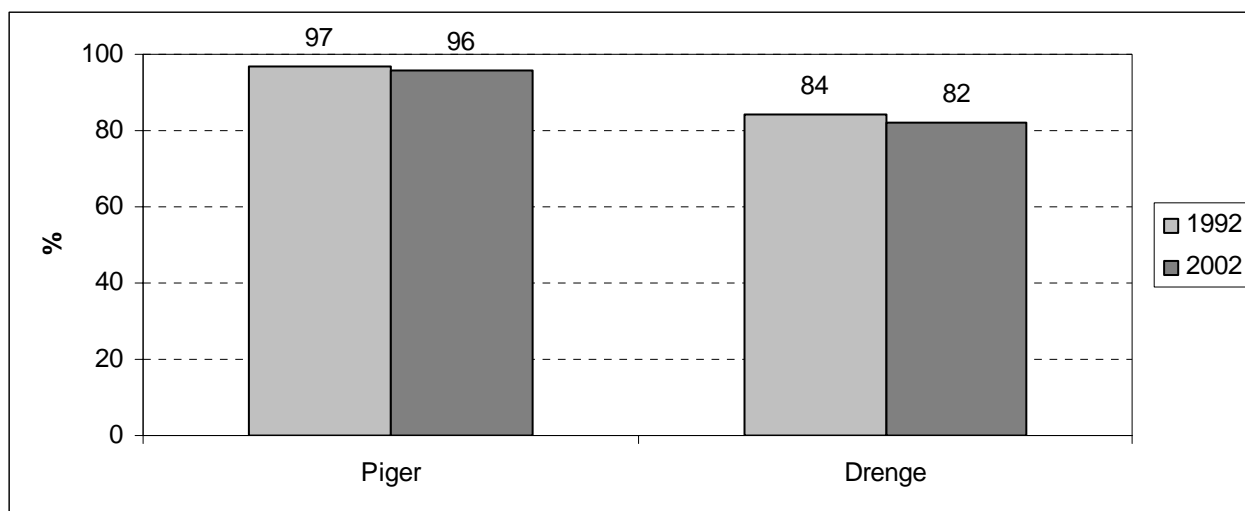
I Norge er der alene gennemført to sammenlignelige nationale selvrapporтерingsstudier, én i 1992 og én i 2002 (Skogen & Wichström 1995; Pape & Falck 2003). Begge undersøgelser omfatter et repræsentativt udsnit af skoleungdommen i alderen 13-19 år. Undersøgelserne, der tilsammen omfatter mere end 20.000 børn og unge, inkluderer 10 spørgsmål om tyveri, hærværk, vold og trusler om vold. Det fremgår ikke af undersøgelsesrapporten, hvor stor en andel der har begået eller ikke har begået nogen af de kriminalitetsformer, der er spurgt om, men alene, hvor stor en andel af henholdsvis drenge og piger, der ikke har begået alvorligere former for kriminalitet det foregående år, jf. figur 6. Med alvorligere kriminalitet menes slagsmål med våben, bil- eller motorcykeltyveri, tyveri til en værdi af mere end 1000 kr. og/eller groft hærværk. Som det ses af figuren, er der ganske stor stabilitet i andelen, der ikke har begået grovere lovovertrædelser i de undersøgelser.⁵ Dette gælder både for piger og for drenge.

Af undersøgelsen fremgår i øvrigt, at der har været en mindskning i andelen af unge, der har begået en række af de mindre alvorlige kriminalitetsarter (ibid.). Det gælder således alle former for tyveri samt vold (uden våben) og trusler om vold. Dette kunne tyde på, at der samlet set er tale om en mindskning i andelen af unge, der har begået kriminalitet. Undersøgelsen viser videre, at færre unge

⁵ Der er ikke i rapporten nævnt noget om, hvorvidt forskellene er signifikante eller ej, men en estimering tyder på, at der – på trods af en ganske stor undersøgelsespopulation – ikke er tale om signifikante forskelle.

har begået disse forbrydelser flere gange i 2002 end i 1992. Det tyder på, at det samlede omfang af de unges kriminalitet er mindsket.

Figur 6. Procentandel piger og drenge som ikke har begået alvorligere kriminalitet det foregående år. Norge, 1992 og 2002.

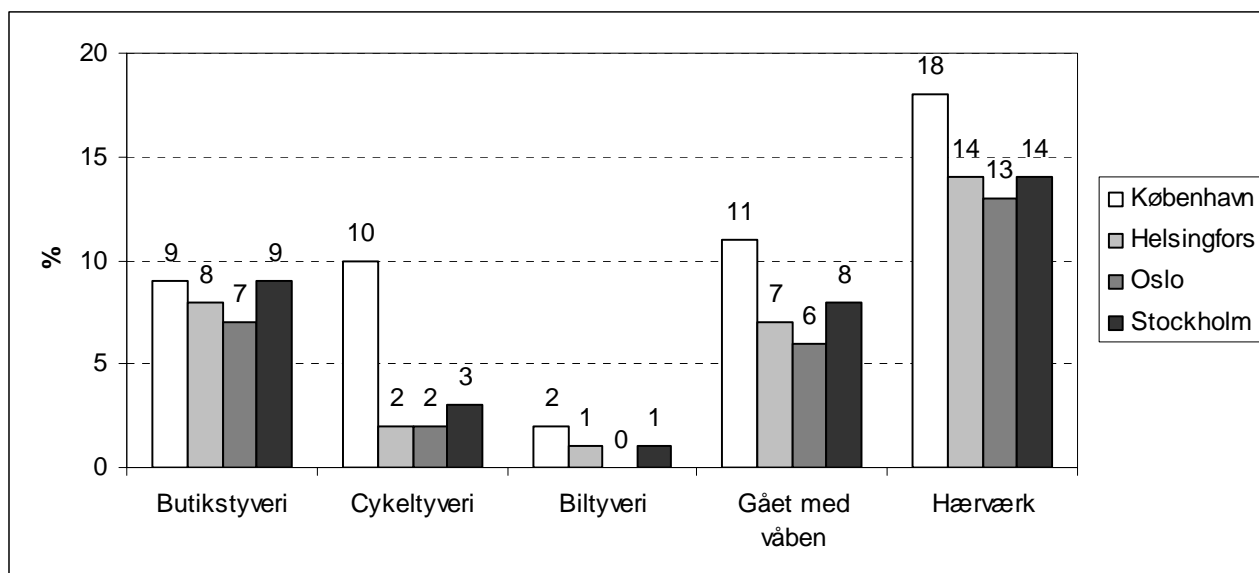
I Norge er der også gennemført to sammenlignelige selvrapporteringsundersøgelser, som alene omfatter unge fra Oslo (Øia 2006). Undersøgelserne, der er gennemført i henholdsvis 1996 og 2006, er baseret på samtlige elever i de to sidste klassetrin på ”ungdomsskolen og på grunnkurs videregående skole” (ibid., s. 87), hvilket vil sige unge i alderen 14-17 år. Heller ikke rapporten fra denne undersøgelse angiver, hvor mange af de unge der har begået kriminalitet, men det fremgår, at der er en signifikant mindskning i andelen, der har begået 11 af de 12 former for kriminalitet, spørgeskemaet omfatter. Eksempelvis er andelen, der de seneste 12 måneder har begået butikstyveri, mindsket fra 26 til 12 pct., og andelen, der har deltaget i slåskamp med våben, er faldet fra 5,0 til 3,7 pct.

Ved siden af disse nationale undersøgelser har alle de nordiske lande også for nylig deltaget i en international selvrapporteringsundersøgelse: International Self-Report Delinquency Study. Det er en undersøgelse, som også tidligere er gennemført, men førhen kun med deltagelse af ét nordisk land: Finland (Junger-Tas et al. 2003). Den nye undersøgelse, der er gennemført i alle nordiske hovedstæder i foråret 2006, omfatter et tilfældigt udsnit af 7.-9. klasser, og for Danmarks vedkommende deltog i alt 1370 elever (Kivivouri 2007).⁶ Undersøgelsen omfatter spørgsmål om tyveri, hærværk, vold, salg af narkotika samt spørgsmål om brug af forskellige former for rusmidler.

⁶ Det skal bemærkes, at der var problemer med at gennemføre undersøgelsen i København, idet mange af de skoler, der var udvalgt til at deltage, ikke ønskede at deltage – antagelig på grund af, at der netop var gennemført en større, tilsvarende undersøgelse i Københavns Kommune. I den fællesnordiske rapport er der gennemført visse analyser med henblik på at undersøge betydningen af dette bortfald, og på denne baggrund konkluderes, at bortfaldet kun synes at have en marginal effekt på resultaterne.

Undersøgelsen viser, at de københavnske unge for ca. halvdelen af de spørgsmål, der er om erfaring med forskellige former for kriminalitet eller forstyrrende ungdomsadfærd, har en højere prævalens end de unge i de øvrige nordiske lande. Dette er illustreret i figur 7.⁷

Figur 7. Procentandel som har begået de nævnte former for kriminalitet det foregående år.

For de kriminalitetsarter, der er vist i figuren, er der ikke signifikant forskel mellem hovedstædernes ungdom med hensyn til butikstyveri, men på de øvrige områder er forskellen statistisk signifikant. At der især er stor forskel mellem den københavnske ungdom og ungdommen i de øvrige nordiske hovedstæder med hensyn til cykeltyverier skal utvivlsomt forklares med, at mulighederne for cykeltyveri i Danmark er noget større. Rapporten omfatter ikke analyser, der kan pege på forklaringer på forskellene mellem landene, og generelt er lighederne da også mere fremtrædende end forskellene.

2.2. Udviklingen i den registrerede kriminalitet

Analyser, der er baseret på den registrerede kriminalitet, indebærer mangler, der er forårsaget af, at ikke alle lovovertrædelser anmeldes til politiet. Når analysen alene skal omhandle unge lovovertrædere og derfor må baseres på strafferetlige afgørelser, betyder det desuden, at oplysninger alene foreligger for den mindre del af lovovertrædelserne, der er opklarede.

Såfremt der ikke over tid er sket ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden og i opklaringsprocenten, må udviklingsanalyser, som her er i fokus, dog antages at give et rimeligt godt billede af forholdene. Hverken anmeldelsestilbøjeligheden eller opklaringsprocenten er imidlertid stabile.

⁷ Da den islandske undersøgelse alene omfatter 7. klasseelever, indgår resultater herfra ikke i figuren.

De offerundersøgelser, der er gennemført, viser, at anmeldestilbøjeligheden for vold og hærværk er øget betydeligt over de seneste 20-30 år, mens den til gengæld er stabil for tyveriernes vedkommende (Balvig & Kyvsgaard 2007). Opklarings- eller sigtelsesprocenten for straffelovsovertrædelser har varieret noget, men set over den samlede periode er den mindsket en smule: fra 20,4 pct. i 1981 til 17,7 pct. i 2006. For visse former for berigelseskriminalitet er der dog sket en større og kontinuerlig mindskning i sigtelsesprocenten. Eksempelvis er sigtelsesprocenten for indbrud i beboelser mindsket fra knap 16 pct. i 1981 til knap 7 pct. i 2006 og for indbrud i kontorer m.v. fra 21 til 8 pct. Opklaringsprocenten for alene voldsforbrydelser er derimod steget fra midt i 1980'erne til slutningen af perioden: fra ca. 68 pct. til ca. 80 pct.⁸ Samlet må det vurderes, at ændringer i anmeldestilbøjeligheden og sigtelsesprocenten i særlig grad har betydning for omfanget af registrerede voldsforbrydelser, og at mindskningen i sigtelsesprocenten for indbrud har en vis betydning for udviklingen i den registrerede indbrudskriminalitet.

Der er også mere upåagtede forhold ved den registrerede kriminalitet, som kan påvirke udviklingsanalyser. Ét er spørgsmålet om ændringer i antallet af biforhold, der knytter sig til de enkelte strafferetlige afgørelser. Kriminalstatistikken oplyser således alene om antallet af strafferetlige afgørelser og om arten af den forbrydelse, der ligger bag hovedsigtelsen.⁹ Denne måde at føre statistik på indebærer, at der kan ske væsentlige forskydninger i antallet af pådømte forhold, uden det umiddelbart synliggøres. En opgørelse over antallet af forhold pr. strafferetlig afgørelse viser, at der er sket betydelige ændringer i antallet af forhold pr. afgørelse, idet der fra begyndelsen af 1980'erne til 2006 er sket et fald fra 3,3 til 1,9 forhold pr. strafferetlig afgørelse.¹⁰ En udviklingsanalyse, der alene er baseret på strafferetlige afgørelser og ikke tager hensyn til denne forandring, vil derfor skabe et fejlagtigt indtryk af kriminalitetsudviklingen.

Hovedsigtelsen, altså den forbrydelse, hvis art kendes fra kriminalstatistikken, skal – såfremt den strafferetlige afgørelse omfatter flere forhold – i princippet være den forbrydelse, der primært bidrager til sanktionen, altså det alvorligste forhold i henhold til strafferammer og retspraksis. Sådan forholder det sig imidlertid ikke altid, idet der ikke konsekvent foretages ændringer, såfremt der senere i et sagsforløb rejses sigtelser for flere og alvorligere forhold.¹¹

---

⁸ I 2005 var opklaringsprocenten for vold 80,7, mens den i 2006 – antagelig grundet politireformen – var lidt lavere: 78,3 pct.

⁹ Kun en enkelt tabel i kriminalstatistikken oplyser om alle de forhold, der har ført til en strafferetlig afgørelse de enkelte år.

¹⁰ Opgørelsen, der er foretaget af Justitsministeriets Forskningsenhed, omhandler samtlige strafferetlige afgørelser for straffelovsovertrædelser.

¹¹ Et ekstremt eksempel herpå indgår i det datasæt, det følgende baseres på. I et sagskompleks med manddrab og indbrudstyveri i værksted er manddrab sat som bisigtelse, mens indbruddet står som hovedsigtelsen. Det får det absurde resultat, at kriminalstatistikken for 1989 kan oplyse om et tilfælde af indbrud, der har medført en straf på mere end 12 års fængsel.

Endnu et problem ved kriminalstatistikken skal omtales: at det er vanskeligt at få oplysninger om antallet af personer, som kendes skyldige i en lovovertrædelse. Statistikkenes tælleenhed er således primært afgørelser og ikke personer.

I forlængelse af ovennævnte resultater fra de danske selvrapporteringsundersøgelser har det ofte været hævdet, at udviklingen peger på en polarisering med færre unge, der overhovedet begår kriminalitet, mens en lille gruppe af unge lovovertrædere til gengæld begår flere lovovertrædelser. Det er en populær antagelse, som aldrig er blevet af- eller bekræftet.

Med henblik på at få undersøgt denne antagelse og for at få et mere retvisende billede af den registrerede ungdomskriminalitet har Justitsministeriets Forskningsenhed til brug for denne analyse rekvireret et datamateriale fra Danmarks Statistik, der inkluderer oplysninger om både hoved- og bisigtelser fordelt på personer. Datamaterialet angår perioden 1981 til 2006. Det er dette materiale, de følgende analyser er baseret på.

I det følgende beskrives indledningvist udviklingen i den registrerede kriminalitet blandt børn under 15 år.

2.2.1. Børn under den kriminelle lavalder

Såfremt et barn under den kriminelle lavalder mistænkes for at have begået kriminalitet, registrerer politiet i deres sagsbehandlingssystem, at det drejer sig om en person under 15 år. Tidligere kunne man af politiets årsberetninger se, hvor mange børn det drejer sig om, men disse statistikker har i en række år ikke været offentliggjort, fordi de antages at være usikre og mindre systematiske end den øvrige kriminalstatistik. Eftersom sager mod børn ikke vurderes med henblik på tiltalerejsning eller prøves ved domstolene er det desuden uvist, i hvilket omfang de registrerede børn rent faktisk er skyldige i den kriminalitet, de registreres for at have begået.¹²

Kriminalstatistikken fra Danmarks Statistik har imidlertid i de seneste år omfattet en statistik vedrørende 10-14-årige, som mistænkes for kriminalitet. Statistikken er baseret på anmeldelsesoplysninger fra politiet. Nedenstående tabel 1, der er baseret på oplysninger fra Danmarks Statistik, er forbundet med den ovennævnte usikkerhed.

Tabellen viser, at børnene primært mistænkes for ejendomsforbrydelser, herunder især butikstyverier. Der er ikke klare udviklingstendenser i omfanget af de forskellige former for ejendomsforbrydelser, idet tallene varierer noget år for år. Det samme gælder seksualforbrydelser. Med hensyn til voldsforbrydelser er der derimod en klar stigende tendens, hvilket primært skyldes flere sager om simpel vold (§ 244).

---

¹² Det bemærkes, at børn, der mistænkes for kriminalitet, ikke almindeligvis registreres i Kriminalregisteret. Det sker kun såfremt, det drejer sig om alvorlig kriminalitet.

Antallet af tilfælde, hvor børn mistænkes for at have begået en særlovsovertrædelse, varierer også en del, herunder antallet af sager vedrørende våbenlovsovertrædelser.

Tabel 1. Antal anmeldte lovovertrædelser med mistænkte 10-14-årige, 2000-2007.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Sædelighedsforbrydelser i alt</i>	36	37	29	23	26	38	43	50
Vold og lign. mod offentlig myndighed	15	13	19	25	30	34	37	47
Manddrab og forsøg på manddrab		-	1	-	-	2	2	1
Simpel vold	146	193	180	228	300	351	368	391
Alvorligere vold	15	10	15	13	18	26	32	27
Trusler	23	28	29	49	60	83	66	68
<i>Voldsforbrydelser i alt</i>	<i>207</i>	<i>256</i>	<i>247</i>	<i>318</i>	<i>420</i>	<i>504</i>	<i>521</i>	<i>546</i>
Brandstiftelse	60	52	38	40	51	83	74	76
Indbrud	172	161	183	190	243	370	239	210
Butikstyveri	1667	1 270	1 062	1 178	1 651	1 296	1 130	1 197
Øvrige tyverier	384	336	383	395	521	452	470	345
Tyveri af indregistreret køretøj	104	78	106	116	111	124	132	74
Tyveri af knallert/cykel	126	112	156	163	223	171	185	142
Røveri	96	74	113	89	114	148	103	90
Hærværk	328	352	272	297	481	518	463	465
<i>Ejendomsforbrydelser i alt</i>	<i>3058</i>	<i>2 538</i>	<i>2 449</i>	<i>2 572</i>	<i>3 557</i>	<i>3 304</i>	<i>2 934</i>	<i>2 714</i>
<i>Andre straffelovsforbrydelser i alt</i>	<i>29</i>	<i>22</i>	<i>15</i>	<i>28</i>	<i>32</i>	<i>48</i>	<i>29</i>	<i>39</i>
Straffelov i alt	3330	2 853	2 740	2 941	4 036	3 894	3 528	3 350
Lov om euforiserende stoffer	20	14	21	29	30	48	35	46
Våbenloven	66	85	64	66	102	86	124	64
<i>Særlove i alt</i>	<i>104</i>	<i>117</i>	<i>109</i>	<i>124</i>	<i>172</i>	<i>175</i>	<i>186</i>	<i>139</i>
Anmeldelser i alt	3434	2 970	2 849	3 065	4 208	4 069	3 714	3 489
<i>Pr. 1.000 10-14-årige</i>	<i>11,5</i>	<i>9,6</i>	<i>8,9</i>	<i>9,2</i>	<i>12,4</i>	<i>11,7</i>	<i>10,5</i>	<i>9,9</i>

Samlet set er der ikke tale om nogen vækst i antallet af mistænkte 10-14-årige, jf. nederste række i tabel 1, som angiver antallet af sager pr. 1.000 i aldersgruppen. Der forefindes ikke oplysninger om antal personer, der registreres, idet samme person kan være registreret flere gange.

2.2.2. Unge 15-17-årige

Udviklingen i den registrerede kriminalitet for de 15-17-årige er som nævnt baseret på et datamateriale fra Danmarks Statistik. Det er valgt alene at inkludere overtrædelser af straffeloven og herunder kun lovovertrædelser, der har ført til enten en frihedsstraf, bøde, tiltalefrafald, foranstaltningssdom eller en advarsel. At advarsler er inkluderet, skyldes, at der i løbet af den undersøgte periode er sket en ændring i retspraksis i forbindelse med butikstyveri, som frem til 1992 hyppigt medførte en advarsel, men sanktionen ændredes derefter til bøde. Færdsels- og andre særlovsovertrædelser er udeladt, idet ændringer i politiets indsats må antages at påvirke antallet af registrerede særlovsovertrædelser en del.

I modsætning til kriminalstatistikken fra Danmarks Statistik er det følgende baseret på oplysninger om gerningspersonens alder på gerningstidspunktet. Det betyder, at de, der var 17 år på gerningstidspunktet, men 18 år på afgørelsestidspunktet, også er inkluderet.

Analysen angår årene 1981 til 2006. Indledningsvis skal dog alene ses på udviklingen fra 2000-2006, svarende til tabel 1 ovenfor. Det bemærkes, at tabel 2 er baseret på antal forhold, der har ført til en strafferetlig afgørelse, og ikke antal afgørelser, og at tabellen alene omfatter straffelovsovertrædelser.

Tabel 2. Antal straffelovsovertrædelser begået af 15-17-årige, 2000-2006.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Sædelighedsforbrydelser i alt</i>	65	43	48	65	85	96	95
Vold og lign. mod offentlig myndighed	89	87	143	155	209	231	229
Manddrab og forsøg på manddrab	2	0	1	2	2	2	6
Simpel vold	600	639	648	760	880	924	962
Alvorligere vold	86	92	87	108	135	124	120
Trusler	94	122	111	147	181	217	244
<i>Voldsforbrydelser i alt</i>	<i>914</i>	<i>985</i>	<i>1031</i>	<i>1229</i>	<i>1439</i>	<i>1535</i>	<i>1612</i>
Brandstiftelse	39	51	25	46	65	62	97
Indbrud	977	1023	888	1059	1034	1161	1074
Butikstyveri	1433	1212	1109	1149	1480	1625	1424
Øvrige tyverier	1324	1491	1314	1361	1315	1319	1218
Tyveri af indregistreret køretøj	923	914	801	652	687	662	560
Tyveri af knallert/cykel	369	446	482	451	568	569	530
Røveri	196	259	217	286	329	309	331
Hærværk	1119	924	796	810	809	1097	1259
<i>Ejendomsforbrydelser i alt</i>	<i>7244</i>	<i>7261</i>	<i>6461</i>	<i>6682</i>	<i>7144</i>	<i>7748</i>	<i>7616</i>
<i>Andre straffelovsforbrydelser i alt</i>	<i>157</i>	<i>182</i>	<i>248</i>	<i>267</i>	<i>353</i>	<i>322</i>	<i>318</i>
Straffelov i alt	8380	8471	7788	8243	9021	9701	9641
<i>Pr. 1.000 15-17-årige</i>	<i>51</i>	<i>51</i>	<i>45</i>	<i>47</i>	<i>50</i>	<i>52</i>	<i>50</i>

Væksten i antallet af sædelighedsforbrydelser beror primært på flere sager om heteroseksuelle lovovertrædelser mod børn over 12 år, og ikke på en vækst i alvorligere sædelighedsforbrydelser som voldtægt.

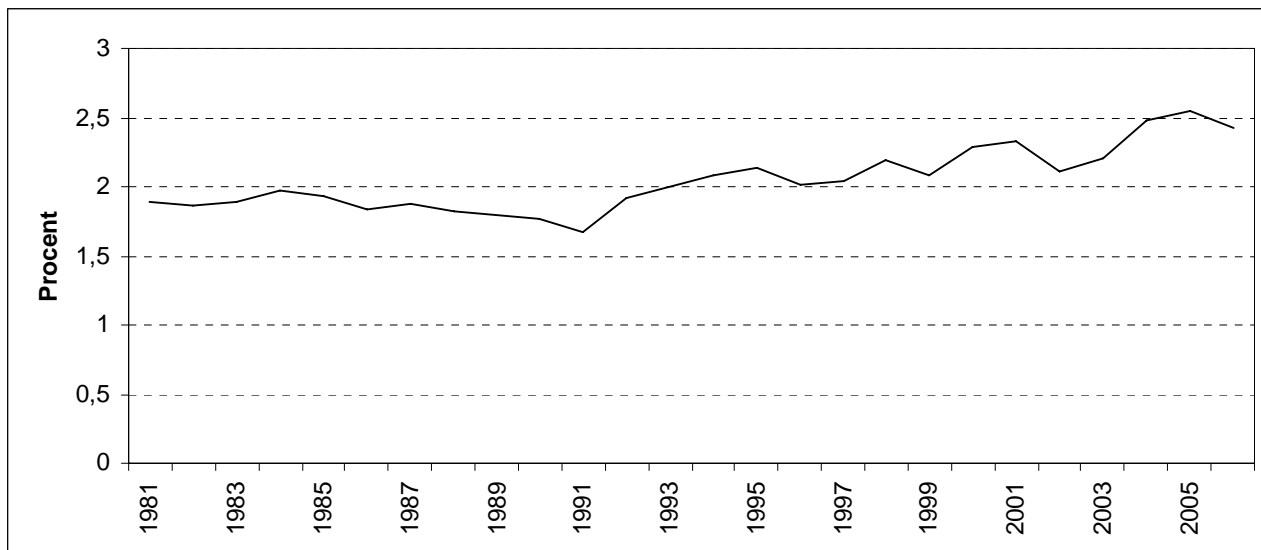
Antallet af voldsforbrydelser er vokset ganske meget i perioden, jf. nedenfor, herunder især vold og lign. mod offentlig myndighed, simpel vold og trusler.

Antallet af ejendomsforbrydelser varierer noget, hvilket ikke mindst skyldes fluktuationer i antallet af indbrud, butikstyverier og hærværkstilfælde. Antallet af brugstyverier af biler er faldet i hele perioden, mens derimod antallet af røverier er steget.

Det bemærkes, at aldersgruppens størrelse varierer en del i perioden. Fra 2000 til 2006 sker der en stigning på 18 pct. Dette er der taget hensyn til ved beregningen nederst i tabel 2, hvor antallet af forhold er beregnet pr. 1000 i aldersgruppen.

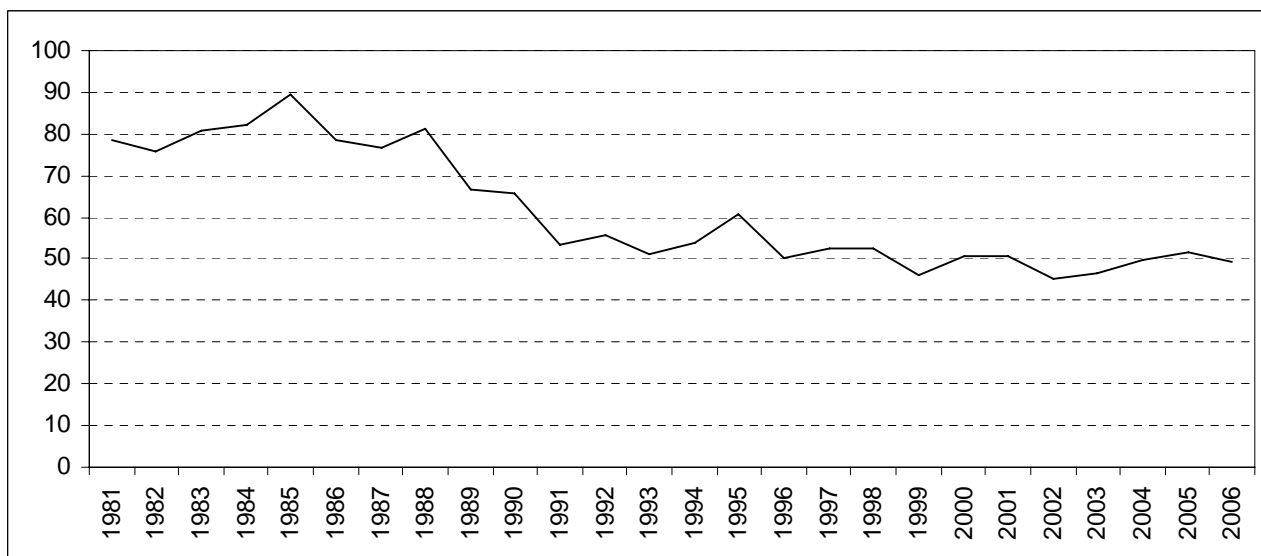
De følgende analyser omfatter som nævnt hele perioden 1981 til 2006. Fra 1981 til 2000 er der sket et fald i antallet af 15-17-årige på 34 pct., så på grund af disse store udsving i aldersgruppens størrelse er der i alle analyser taget hensyn hertil.

Figur 8. *Udviklingen i procentandel 15-17-årige med en strafferetlig afgørelse, 1981-2006.*

I perioden frem til 1994 er det under 2 pct. af de unge, der årligt registreres for en straffelovsovertrædelse, jf. figur 8. Derefter vokser procentandelen og når i slutningen af perioden op på omkring 2½ pct. I løbet af hele den 26-årige periode er der sket en vækst på 28 pct. i andelen af unge, der registreres for en straffelovsovertrædelse.

Figur 9. *Udviklingen i antal lovovertrædelser pr. 1000 unge 15-17-årige, 1981-2006.*

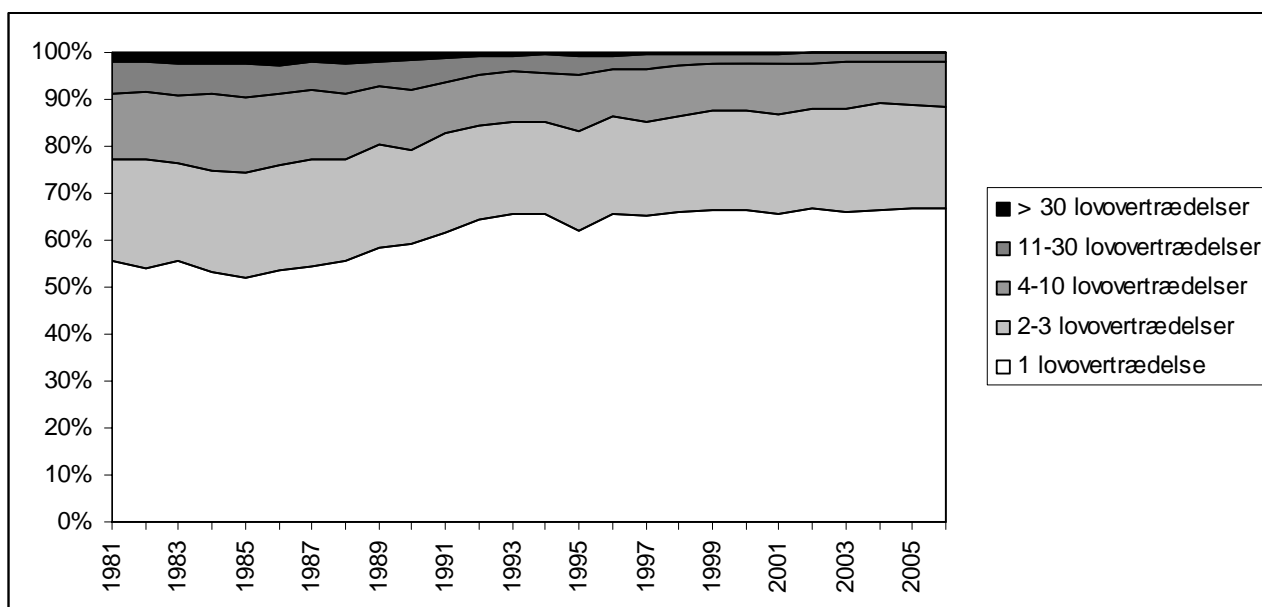

Ser man på antallet af lovovertrædelser, disse unge er registreret for at have begået, bliver billedet et noget andet, jf. figur 9. Figuren viser således, at der er tale om en ganske kraftig mindskning i antal-

let af lovovertrædelser, som 15-17-årige straffes for. Fra 1985, hvor antallet af lovovertrædelser pr. 1000 i aldersgruppen er på sit højeste, og frem til 2006 sker der et fald på 45 pct. i antallet af lovovertrædelser i forhold til aldersgruppens størrelse. Faldet er særlig kraftigt i perioden frem til begyndelsen af 1990'erne. Derefter er antallet af lovovertrædelser pr. 1000 i aldersgruppen ret stabil. Set i sammenhæng med figur 8, ophører mindskningen i antallet af lovovertrædelser pr. 1000 i aldersgruppen nogenlunde samtidig med, at andelen af lovovertrædere begynder at vokse. Det indikerer, at antallet af lovovertrædelser pr. lovovertræder – den individuelle kriminalitetsfrekvens – fortsætter med at mindskes også efter begyndelsen af 1990'erne.

Dette er illustreret i figur 10, der viser, at en større og større andel af de unge lovovertrædere alene dømmes for ét forhold i løbet af de enkelte år, mens der omvendt er en kraftigt mindsket andel, der dømmes for mere end 10 lovovertrædelser pr. år.

Figur 10. Udviklingen i antal lovovertrædelser pr. 15-17-årig, 1981-2006.

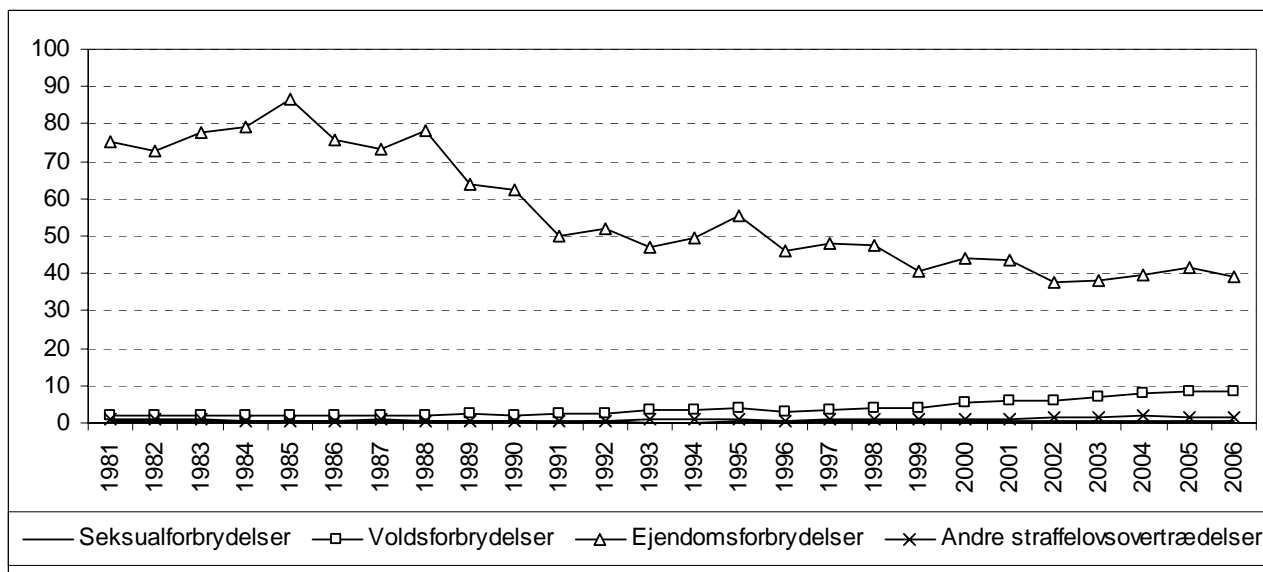

Andelen med alene én registreret lovovertrædelse er steget fra omkring 55 pct. til 67 pct., mens andelen med mere end 10 er faldet fra 9 til 2 pct. fra 1981 til 2006. I gennemsnit blev de unge lovovertrædere registreret for 4,6 lovovertrædelser i 1985 – året med den højeste individuelle kriminalitetsfrekvens – mens det antal langsomt falder i hele den undersøgte periode og i 2006 er på 2,0 lovovertrædelser pr. lovovertræder. Der er således tale om mere end en halvering af den individuelle kriminalitetsfrekvens.

Hvilke former for kriminalitet er det så, de unge straffes for? Dette er vist i figur 11, som tydeligt illustrerer, hvilke typer af lovovertrædelser der dominerer blandt de unge. I begyndelsen af den undersøgte periode var ejendomsforbrydelser den altdominerende form for kriminalitet blandt de unge, idet mere end 95 pct. af de lovovertrædelser, de blev straffet for, var ejendomsforbrydelser.

Denne dominans holder i hele perioden, selv om det fald, der har været i antallet af lovovertrædelser blandt unge, alene angår ejendomsforbrydelser: Fra midten af 1980'erne og frem til 2006 mere end halveres antallet af ejendomsforbrydelser pr. 1000 i aldersgruppen. I samme periode er nogle af de andre former for forbrydelser øget, og resultatet er, at 'kun' 79 pct. af de unges lovovertrædelser i 2006 er ejendomsforbrydelser.

Figur 11. Udviklingen i antal lovovertrædelser pr. 1000 15-17-årige, efter hovedkategorier. 1981-2006.

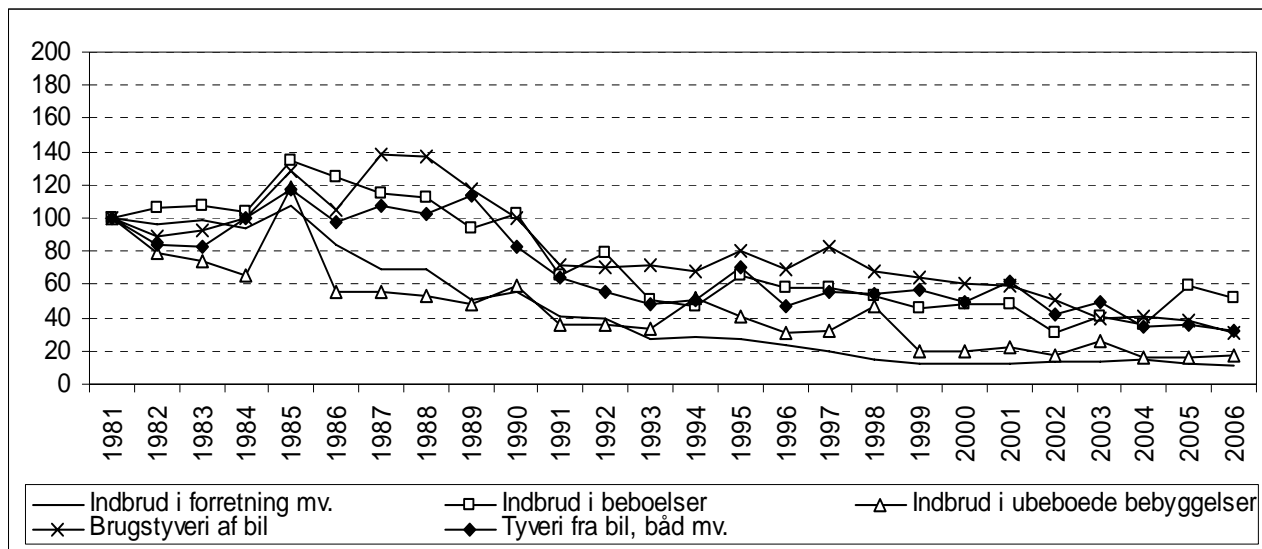

Den mest dominerende form for ejendomsforbrydelse blandt de unge er indbrudstyveri, herunder især indbrudstyveri i forretning m.v. Det er også den form for lovovertrædelse, der reduceres mest i perioden, og i 2006 var den på kun godt en tiendedel af niveauet i 1981, jf. figur 12. Men også andre former for indbrud er mindsket betydeligt i perioden. Det samme gælder andre former for tyverier, dog med undtagelse af butikstyverier, som har ligget på et nogenlunde stabilt niveau.

Også antallet af brugstyverier, begået af unge, reduceres betydeligt, nemlig til under halvdelen af niveauet i 1981. Dette er en generel tendens, idet indførelsen af startspærre i 1997 tilsyneladende har indebåret en meget kraftig mindskning i antallet af biltyverier. Mindskningen i antallet af brugstyverier blandt unge begynder dog længe inden indførelsen af startspærre.

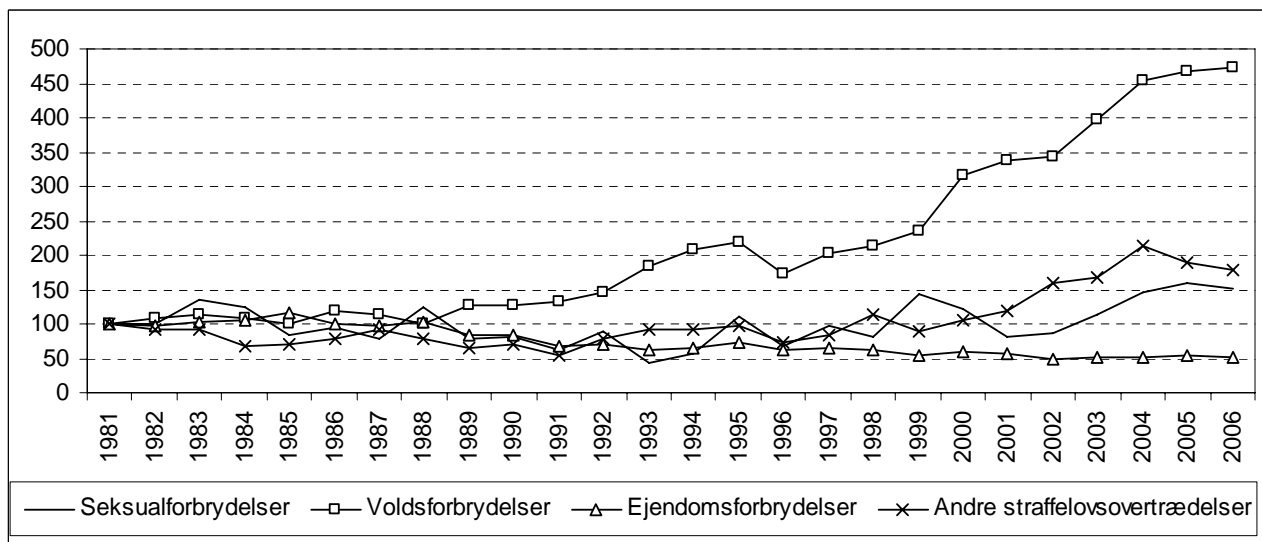
En del af det fald, der er sket i de unges registrerede ejendomsforbrydelser, skal givetvis forklares med nævnte ændringer i sigtelsesprocenten. Men det er samtidig givet, at dette ikke kan forklare hele forandringen. Eksempelvis er de unges indbrud i forretninger m.v. i 2006 på ca. en tiendedel af niveauet i 1985, mens sigtelsesprocenten i samme periode er godt halveret. Da sigtelsesprocenten i sagens natur ikke er aldersspecifik, er det ikke muligt at beregne, hvor stor indflydelse ændringer heri har for faldet i den registrerede ungdomskriminalitet.

Figur 12. Udviklingen i antal lovovertrædelser pr. 1000 15-17-årige, efter kriminalitetens art. 1981-2006. Indeks (1981=100).

En enkelt form for ejendomsforbrydelse er steget ganske betydeligt i perioden, nemlig røveri, jf. også figur 14. Mens de unge i 1981 var registreret for 78 røverier, var antallet i 2006 331.

Figur 13. Udviklingen i antal lovovertrædelser pr. 1000 15-17-årige, efter hovedkategorier. 1981-2006. Indeks (1981=100).

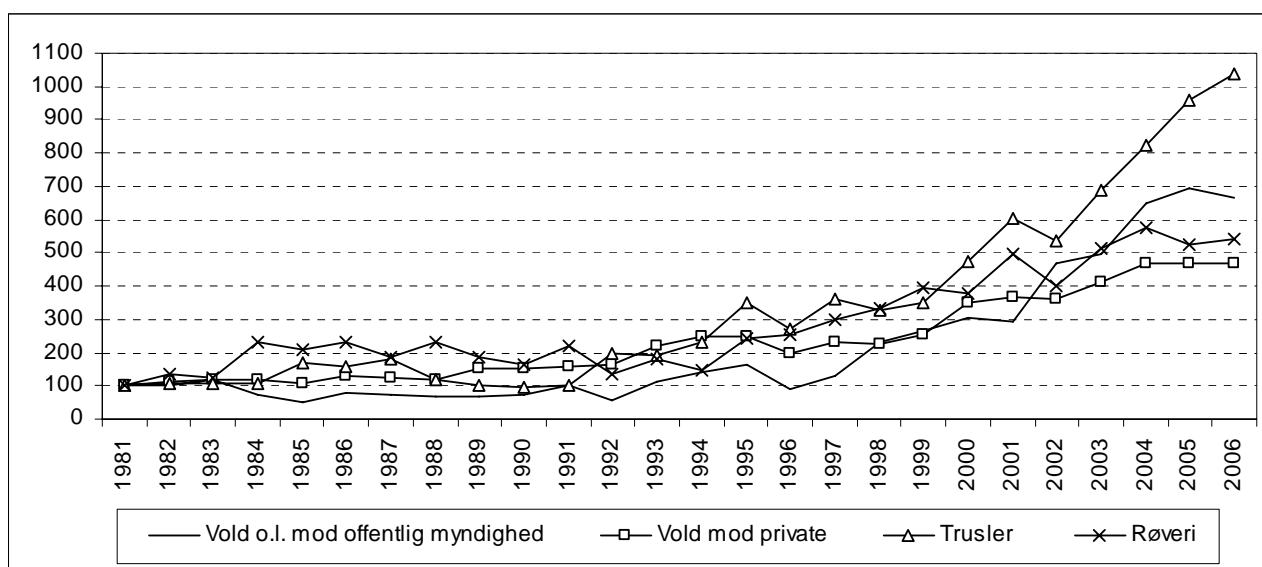
Med hensyn til de øvrige hovedkategorier af straffelovsovertrædelserne – sædelighedsforbrydelser, voldsforbrydelser og andre straffelovsovertrædelser¹³ – sker der en vækst, hvilket figur 13 illustrerer. Væksten i seksualforbrydelser er dog meget ujævn, og der er på dette område tale om meget små tal – fra et maksimum på 110 seksualforbrydelser (i 1983) til et minimum på 29 (i 1993). Det

¹³ Denne kategori omfatter en gruppe af meget forskelligartede forbrydelser, f.eks. narkotikaforbrydelser, falsk forklaring for retten og fornærmelig tiltale af offentlig myndighed.

skal understreges, at væksten ikke skyldes flere voldtægter begået af unge. Også med hensyn til kategorien af andre straffelovsovertrædelser er udviklingen ujævn, og selv om der i slutningen af perioden sker en vækst i antallet af narkotikaforbrydelser, er det ikke disse – også talmæssigt meget få lovovertrædelser – der påvirker udviklingen. Antagelig er det snarere en vækst i antallet af overtrædelser af § 121, fornærmelig tiltale af offentlig myndighed (Justitsministeriets Forskningsenhed 2007c).

Som figur 13 viser, er der til gengæld en ganske markant vækst i antallet af registrerede voldsforbrydelser. De unge registreres i dag for mere end fire gange så mange voldsforbrydelser som i 1981.¹⁴ Væksten var i begyndelsen af perioden lav, men accelererer især fra 1996 og frem.

Figur 14. Udviklingen i antal lovovertrædelser pr. 1000 15-17-årig, efter kriminalitetens art. 1981-2006. Indeks (1981=100).

Figur 14 viser udviklingen i de mest udbredte former for voldsforbrydelser samt i antallet af røverier. Som det ses, er der for disse lovovertrædelser især tale om en øgning siden begyndelsen af 1990'erne. Trusler er vokset mest, idet der er tale om en tidobling, mens det for røveri og vold mod private (§§ 244-246) drejer sig om ca. en femdobling. Antallet af sager vedrørende vold eller lignende mod offentlig myndighed er syvdoblet.

2.3. Sammenfatning vedrørende udviklingen i ungdomskriminalitet

Udviklingstendenser i kriminalitet er ikke isolerede nationale fænomener, men ofte ses parallelle tendenser i flere lande. Her er set, at udviklingen i den selvrapporterede ungdomskriminalitet i Danmark i meget høj grad svarer til den, der har været i andre nordiske lande. De gentagne danske

¹⁴ Her er anvendt den afgrænsning af voldsforbrydelser, som Danmarks Statistik bruger. Det betyder, at kategorien omfatter §§ 119-120, 123, 133-134b, 266-266a, samt 25. og 26. kapitel.

og øvrige nordiske undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet viser således, at færre og færre unge har erfaringer med kriminalitet, og at den samlede kriminalitet, de unge rapporterer at have begået, er mindsket gennem en længere periode. Undersøgelserne peger på, at mindskningen i de unges kriminalitet angår tyveri og andre former for ejendomsforbrydelser, mens omfanget af vold er uforandret. I lande uden for Norden er der set ganske tilsvarende tendenser (Soothil et al. 2008; Snyder & Sickmund 2006; Chesney-Lind & Irwin 2008; se også Renzetti 2006).

Udviklingen i den registrerede kriminalitet peger på mange måder i samme retning. Andelen af unge, der registreres for kriminalitet er ganske vist ikke mindsket, men øget siden midten af 1990'erne. Derimod er antallet af lovovertrædelser, de unge registreres for, mindsket ganske betydeligt. Mindskningen beror først og fremmest på, at de unge straffes for færre formueforbrydelser såsom indbrudstyverier, brugstyverier og andre tyverier, og mindskningen skal i nogen grad forklares med fald i sigtelsesprocenten. Samtidig er der – i særlig grad de seneste 10 år – sket en vækst i antallet af registrerede voldsforbrydelser og røverier.

Sidstnævnte tendens står i modsætning til det, selvrapporteringsundersøgelserne viser, nemlig et uforandret niveau med hensyn til omfang af vold. Forskellen skal antagelig langt hen ad vejen forklares med en stigende anmeldelsestilbøjelighed for voldsforbrydelser, hvilket også de offerundersøgelser, der gennemføres, viser (Balvig & Kyvsgaard 2009).

Overordnet set må udviklingen i ungdomskriminalitet betragtes som positiv, idet såvel selvrapporteringsundersøgelserne som den registrerede kriminalitet tyder på, at kriminalitet blandt unge er mindsket gennem de sidste 20-30 år. Den ændring i kriminalitetens art, som den registrerede kriminalitet peger på – fra tingsorienteret kriminalitet til personorienteret kriminalitet – kan naturligvis skabe bekymring, uanset om ændringen er reel eller ej. Både den synliggørelse, der sker gennem anmeldelse og strafforfølgning, og den øgede moralske fordømmelse af vold og anden personfarlig kriminalitet, der er sket i befolkningen, er med til at sætte fokus på unges vold (Balvig 2001). Demografiske ændringer kan også virke herfor, idet ungdomsårgangene har været voksende siden 2000 og fortsat vil vokse de kommende år.¹⁵ Så selv om de unge ikke måtte begå mere kriminalitet, kan ungdomskriminaliteten alligevel vokse i kraft af, at der vil være flere unge.

3. Kriminalitet blandt drenge og piger

På baggrund af henholdsvis undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet og den registrerede kriminalitet skal her på tilsvarende måde som ovenfor ses på udviklingstendenser i kriminalitet blandt drenge og piger.

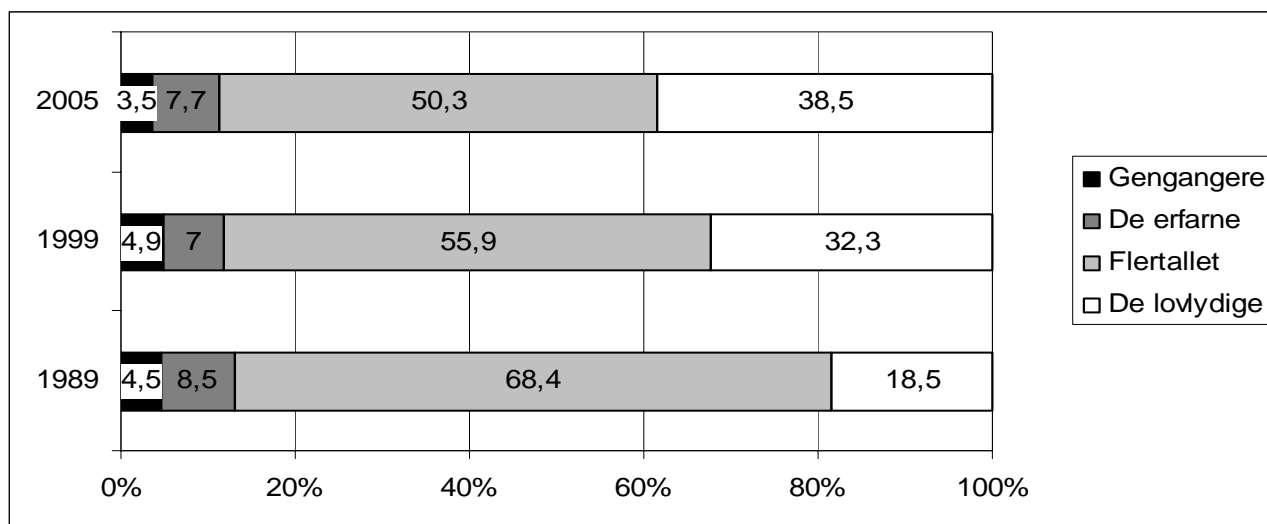
¹⁵ Som nævnt er antallet af 15-17-årige vokset med 18 pct. fra 2000 til 2006. Frem til 2011 forventes væksten at blive på hele 31 pct.

3.1. Kønsforskelle i henhold til selvrapporteringsundersøgelser

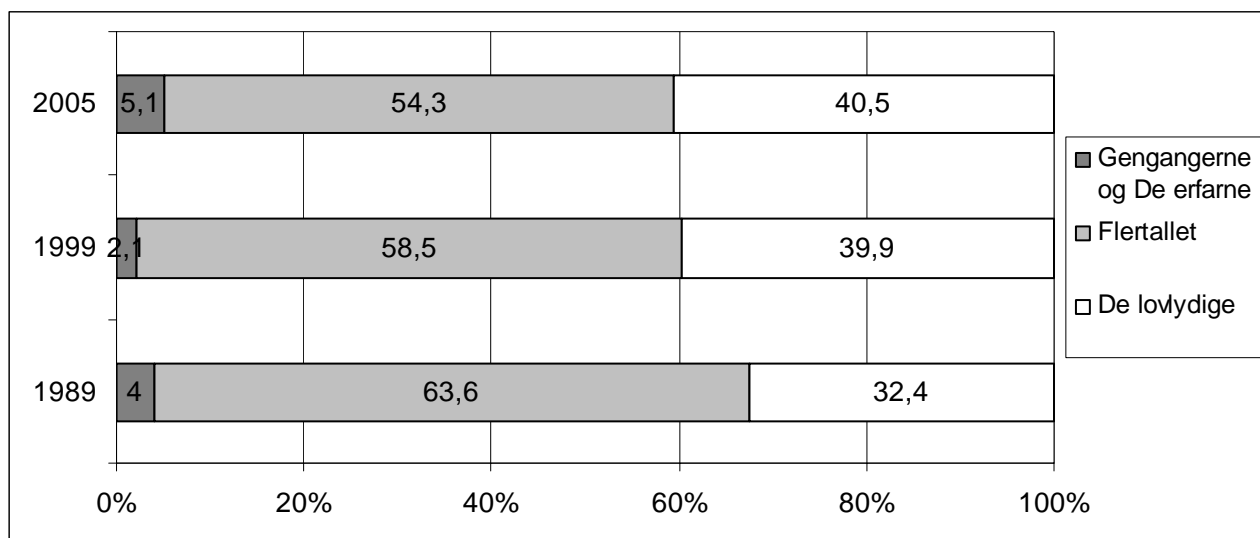
De ovennævnte danske selvrapporteringsstudier viser det velkendte mønster, at kriminalitet er mere udbredt blandt drenge end blandt piger. Målt ved selvrapporteret kriminalitet er kønsforskellen dog ikke så stor, som den er ved den registrerede kriminalitet, idet andelen af drenge, der har begået alvorligere former for kriminalitet – 'Gengangerne' og 'De erfarne' – kun er 2-3 gange større end andelen af piger i disse to grupper.

Med hensyn til kriminalitetsudviklingen blandt piger og drenge viser selvrapporteringsstudierne, at den vækst, der har været i andelen af lovlydige unge, især er markant for drengenes vedkommende, jf. figur 15 og 16. Mens andelen af lovlydige i 1989 var dobbelt så stor for piger som for drenge, var der i 2005 en meget ringe kønsforskel i andelen af lovlydige. Og mens andelen af drenge, der har begået alvorligere kriminalitet, er stabil, er der tendens til vækst for pigernes vedkommende.

Figur 15. Procentvis fordeling af drenge i kriminalitetsgrupper, 1989, 1999 og 2005.

Figur 16. Procentvis fordeling af piger i kriminalitetsgrupper, 1989, 1999 og 2005.¹⁶

Tilsvarende mønster – at piger nærmer sig drengene kriminalitetsmæssigt – er, som det fremgår af figur 4, også påvist i Finland, med derimod ikke i Norge, jf. figur 6, og heller ikke i Sverige (Brå 2006).

Den fællesnordiske selvrapporteringsundersøgelse viser stor ensartethed mellem landene med hensyn til kønsforskelle for de forskellige former for kriminalitet og forstyrrende ungdomsadfærd, men den viser også konsekvent en mindre kønsforskel mellem københavnske drenge og piger end mellem drenge og piger i de andre nordiske hovedstæder. Det kan ses i forlængelse af det 'normaliserede kriminalitetsmønster', som forfatteren mener, de københavnske unge kan karakteriseres ved i forhold til unge i de andre nordiske hovedstæder (Kivivouri 2007). Et normaliseret mønster må forventes også at indebære en mindre kønsforskel på kriminalitetsområdet.

3.2. Kønsforskelle i henhold til den registrerede kriminalitet

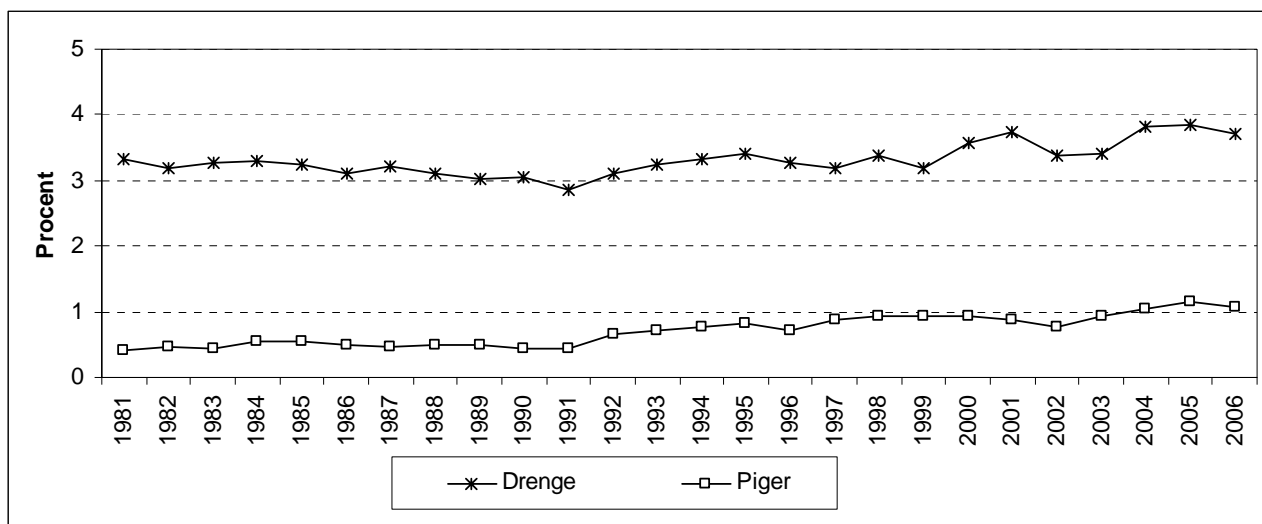
På samme måde som i det tidligere skal her ses dels på andelen af 15-17-årige drenge og piger, der registreres for en lovovertrædelse, og dels på kriminalitetens omfang og art blandt henholdsvis drenge og piger.

Figur 17 viser den velkendte forskel mellem kønnene: Mens 3-4 pct. af drengene årligt registreres for en lovovertrædelse, drejer det sig om ½-1 pct. af pigerne. Den viser imidlertid også betydelige forskelle i udviklingstendensen, idet andelen af drenge, der registreres for kriminalitet, har været nogenlunde stabil i den undersøgte periode, og der er højst tale om en svag stigning i denne andel (en stigning på 12 pct. fra 1981 til 2006). For pigerne er andelen, der registreres for en lovovertræ-

¹⁶ Gengangerne og De erfarne er slået sammen. Gengangerne angår 0,7 pct. af pigerne i både 1989 og 1999 og 0,3 pct. i 2005.

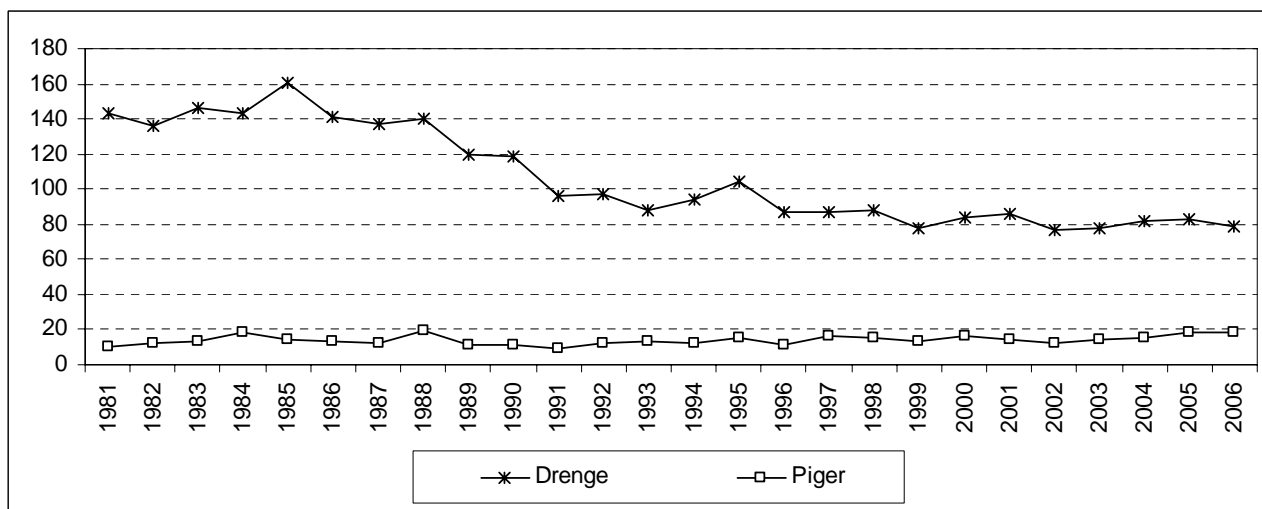
delse, derimod vokset markant, idet den er mere end fordoblet i løbet af de 26 undersøgte år – fra 0,4 pct. i 1981 til 1,1 pct. i 2006. Væksten i andelen af piger, der registreres for kriminalitet, er primært sket fra begyndelsen af 1990'erne. Udviklingen indebærer, at forskellen mellem drenge og piger kriminalitetsmæssigt er mindsket: Mens forholdet i 1981 var ca. 8:1, var det i 2006 ca. 3,5:1.

Figur 17. Udviklingen i procentandel unge 15-17-årige drenge og piger med en strafferetlig afgørelse, 1981-2006.

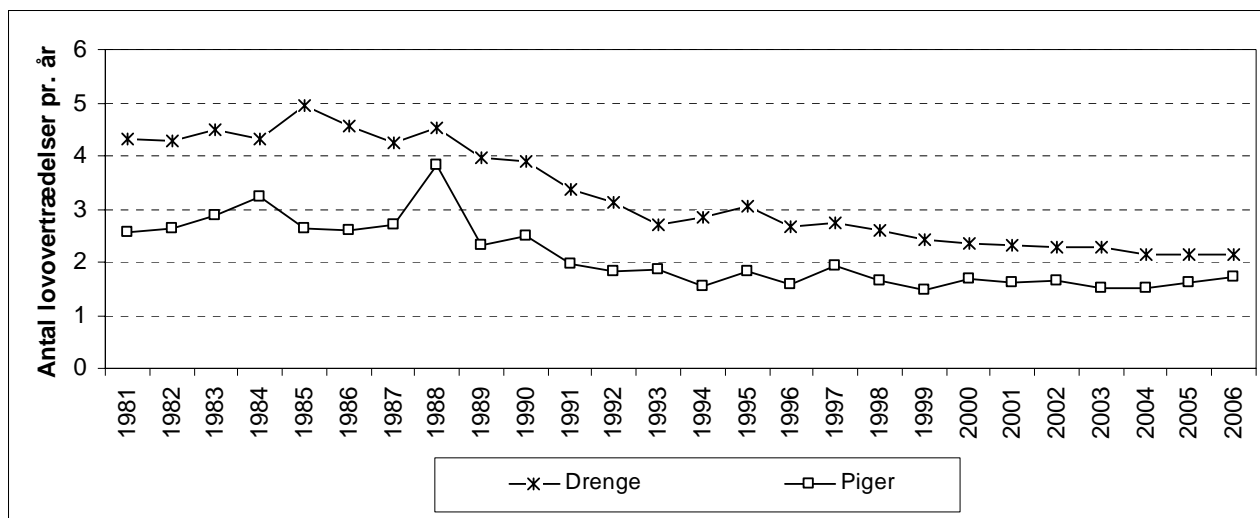
Også hvad antallet af lovovertrædelser pr. person angår, har udviklingen været mere positiv for drenge end for piger, jf. figur 18. Det fald, der er omtalt tidligere, beror således alene på mindsket kriminalitet blandt drengene. For pigerne er der derimod en vækst på næsten 80 pct. i antallet af lovovertrædelser pr. 1000 i aldersgruppen.

Figur 18. Udviklingen i antal lovovertrædelser pr. 1000 15-17-årige drenge og piger, 1981-2006.

Samtidig illustrerer figur 18, at forskellen mellem drenge og piger er større vurderet ud fra antallet af begåede lovovertrædelser end ud fra antallet af registrerede personer. Drenge, der registreres for kriminalitet, har således en højere kriminalitetsfrekvens, end pigerne har.

Figur 19. Udviklingen i den årlige individuelle kriminalitetsfrekvens for henholdsvis drenge og piger, 1981-2006.¹⁷

Dette er tydeliggjort i figur 19, der viser, hvor mange lovovertrædelser de drenge og piger, der registreres de enkelte år, er registreret for at have begået. I hele perioden er den individuelle kriminalitetsfrekvens højere blandt drenge end blandt piger, men da den mindskes mere blandt drenge end blandt piger, er forskellen mellem de to køn betydeligt mindre i slutningen end i begyndelsen af perioden.

Med hensyn til arten af den kriminalitet, som henholdsvis drenge og piger begår, er der betydelige kønsforskelle, jf. figur 20. Næsten halvdelen af de straffelovsovertrædelser, piger er registreret for, er butikstyverier, mens det drejer sig om mindre end en tiendedel af drengenes lovovertrædelser. Derudover er relativt mange af pigerne registreret for dokumentfalsk, som indgår i kategorien 'øvrigt ejendomsforbrydelser'.

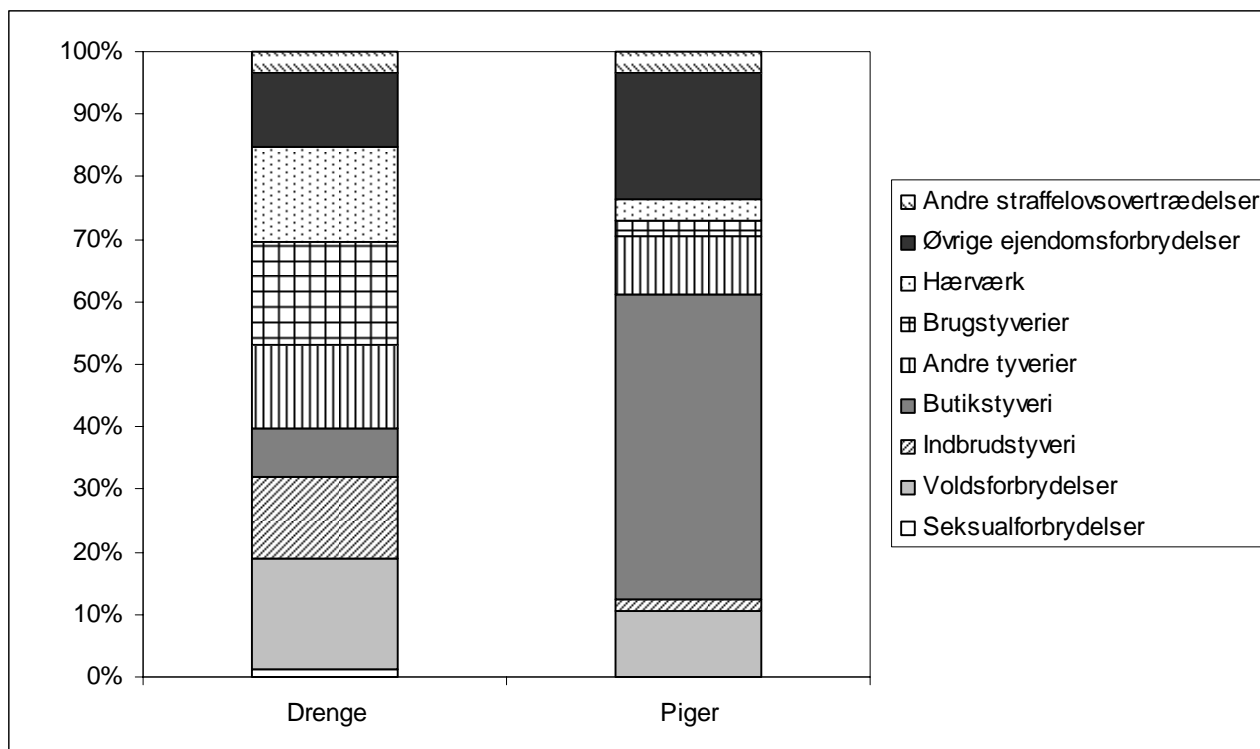
En væsentlig del af drengenes lovovertrædelser angår indbrudstyveri og hærværk. Ingen piger er registreret for seksualforbrydelser, mens én procent af drengenes lovovertrædelser angår denne form for kriminalitet. Med hensyn til voldsforbrydelser hører knap hver femte af drengenes lovovertrædelser til denne kategori mod hver tiende af pigernes.

Sådan var billedet i 2006, men det har været under forandring. I forhold til 1981 er der i dag en betydeligt større andel af såvel drengenes som pigernes kriminalitet, der angår vold, ligesom en større

¹⁷ Figuren viser en tydelig afvigelse for den almene udviklingstendens for piger i 1988, hvilket skyldes, at en pige det år blev registreret for ca. 300 butikstyverier. Meget kan tyde på, at der er tale om en registreringsfejl.

andel af begge køns kriminalitet vedrører butikstyverier og hærværk. Omvendt er der for begge køn sket en mindskning i andelen af lovovertrædelser, der vedrører indbrudstyverier, brugstyverier og andre former for tyverier. Relativt set er især pigernes voldkriminalitet vokset meget, fra et meget lille antal i 1981 (16 sager vedrørende vold, trusler m.v.) til 179 i 2006. For drengene drejer det sig om en vækst fra 418 til 1403 registrerede voldssager fra 1981 til 2006. Tilsvarende tendenser er set i andre lande (Snyder & Sickmund 2006).

Figur 20. Kriminalitetens art for henholdsvis drenge og piger, 2006.

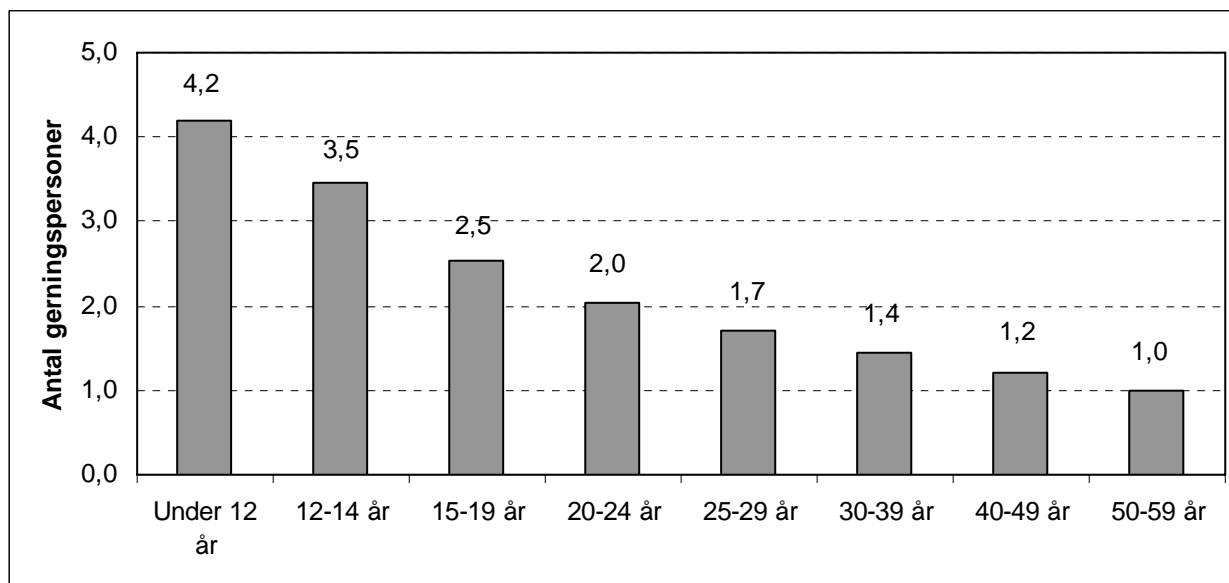

4. Ungdomskriminalitet som gruppefænomen

Som indledningsvis nævnt er kriminalitet typisk et ungdoms- og mandefænomen. Et tredje velkendt og alment træk er, at det for unge for det meste drejer sig om et gruppefænomen, mens ældre oftest begår kriminalitet alene. I en ældre kriminologisk lærebog hævdes det tilmed, at unge, der begår kriminalitet sammen med andre, er de mest normale, mens enegængerne psykisk set er mere afvigende (Hurwitz & Christiansen 1971).

Figur 21, der stammer fra en undersøgelse af gaderøverier, illustrerer tydeligt sammenhængen mellem antallet af gerningsmænd og alder: Jo yngre gerningsmændene er, desto flere har medvirket i røveriet (Kyvsgaard 2008).

Figur 21. Røverier fordelt efter alder på (den yngste) gerningsperson og det gennemsnitlige antal gerningspersoner pr. røveri.

At børn og unge typisk begår kriminalitet sammen med andre, hænger sammen med, at deres kriminalitet i højere grad end de voksne er procesorienteret, og at gruppen har en klar betydning for den opvisningskarakter, kriminalitet i den alder kan have. Alle ældre ungdomskriminalitetsteorier tager udgangspunkt i, at ungdomskriminalitet er et gruppefænomen. Gruppens funktion kan dog beskrives på lidt forskellig måde, idet eksempelvis én teori, der ser ungdomskriminalitet som et resultat af statusfrustration, lægger vægt på, at kriminalitet er statusgivende i gruppen, og at gruppen samtidig kan dæmpe skyldfølelsen (Cohen 1955). En anden teori, der er baseret på antagelsen om, at ungdomskriminalitet som følge af kvindedominerede opvækstmiljøer primært er relateret til drenges kønsidentitetsproblemer under puberteten, anser, at gruppen kan bekræfte den unge dreng i, at hans kriminalitet demonstrerer mandighed og vovemod (Miller 1958).

På baggrund af de registerdata, som de tidligere analyser er baseret på, er det her undersøgt, hvor hyppigt de unge begår lovovertrædelser alene, og hvor ofte de gør det sammen med andre, samt om der i så henseende er sket ændringer i løbet af den undersøgte periode. Det bemærkes, at når spørgsmålet om antallet af medgerningsmænd, som her, undersøges på baggrund af registreret kriminalitet, må det forventes, at antallet af medgerningsmænd underestimeres. Der vil således være en række tilfælde, hvor det alene lykkes politiet at få fat i den ene eller nogle af gerningsmændene.

Af figur 22 ses, at omkring en tredjedel af de unge lovovertrædere i begyndelsen af perioden har begået kriminalitet alene, mens andelen, der har begået det sammen med én anden, er lidt større. Andelen, der har begået kriminalitet sammen med tre eller flere er på godt en fjerdedel. I løbet af perioden vokser andelen, der begår kriminalitet alene, til omkring 50 pct. Det kan dog ikke udelukkes, at den lidt kraftige vækst i andelen med kun en gerningsmand, der ses sidst i perioden, kan bero

på, at ikke alle medgerningsmænd endnu har fået en sanktion.¹⁸ Men under alle omstændigheder er der en tydelig vækst i andelen, der har begået deres kriminalitet alene. Den lille andel, der har begået kriminalitet sammen med mindst fem andre, er ret konstant i perioden.

Figur 22. Udviklingen i antallet af medgerningsmænd, 1981-2005.

Denne udvikling skal først og fremmest forklares med de nævnte ændringer i den registrerede kriminalitet blandt unge, idet eksempelvis antallet af lovovertrædere pr. voldsforbrydelse er mindre end antallet af lovovertrædere pr. indbrudstyveri. Desuden er der for visse kriminalitetstyper sket en mindskning i antallet af lovovertrædere pr. lovovertrædelse. Det gælder bl.a. voldsforbrydelser, mens der til gengæld er tale om stabilitet med hensyn til antallet af lovovertrædere pr. indbrudstyveri.

At unge ofte begår kriminalitet sammen med andre, betyder almindeligvis ikke, at der er tale om bandeaktivitet. De unges grupperinger vil typisk være løse og tilfældige og – især når det drejer sig om de helt unge – kun i sjældne tilfælde få karakter af en fast sammentømret og organiseret bande. I en undersøgelse af selvrapporeret kriminalitet blandt unge i Storkøbenhavn er der spurgt, om de unge mener, at deres venskabsgruppe kan betragtes som en bande (Gabrielsen 2007). Det gjorde ca. hver 20. af de unge. Ved anvendelse af en strikt definition af begrebet bande er det dog nok spørgsmålet, om ret mange af de grupperinger, de unge indgår i, ville falde ind under begrebet bande, jf. afsnittet om bander i del II.

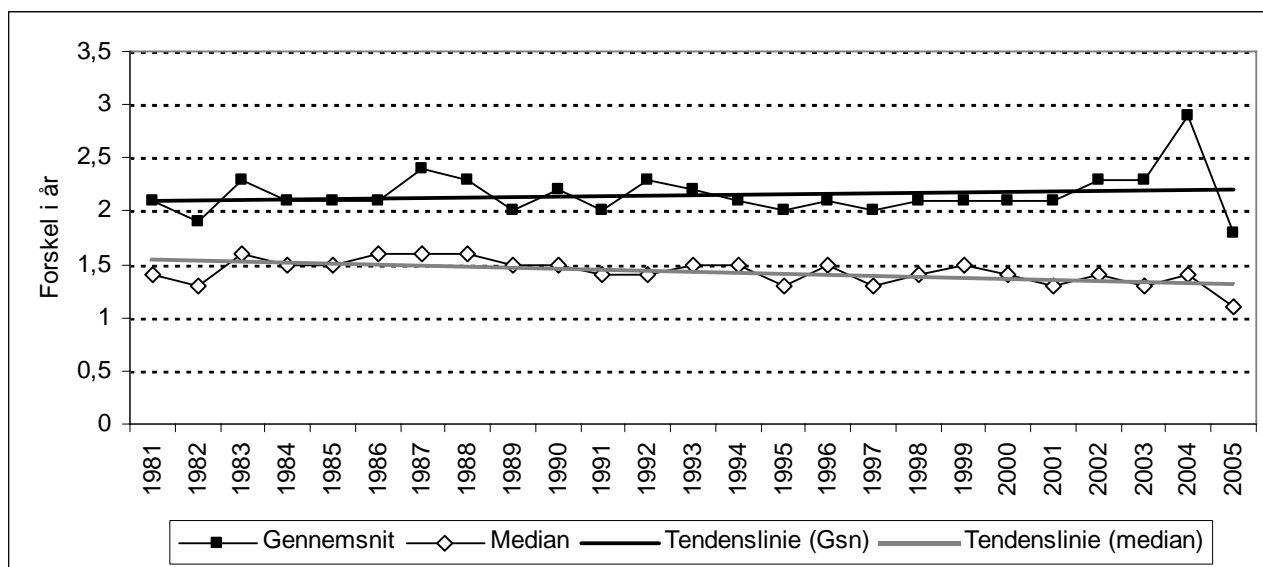
På baggrund af drøftelserne på Ungdomskommissionens temadag i august 2008 er der gennemført flere analyser vedrørende gruppefænomenet. På temadagen blev der således rejst et spørgsmål om, hvorvidt det i dag er mere almindeligt end tidligere, at de unge begår kriminalitet sammen med no-

¹⁸ 2006 indgår af samme grund ikke i figuren, da der så åbenbart er tale om, at ikke alle sager vedrørende medgerningsmænd er afsluttet i retssystemet.

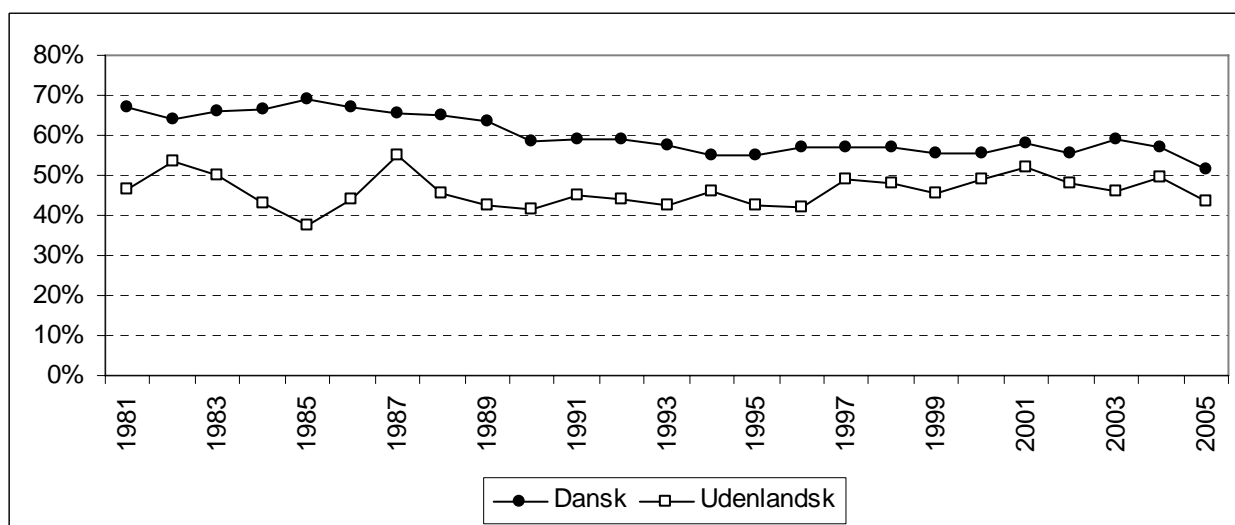
gen, der er noget ældre end dem selv. Dette indtryk er antagelig foranlediget af diskussioner om 'storebrødre' – en diskussion og et udtryk, der er af nyere dato. De data, ovenstående er baseret på, giver mulighed for at af- eller bekræfte denne hypotese, idet der foreligger oplysninger om alderen på dem, der begår kriminalitet sammen.

Figur 23. *Udviklingen i aldersforskel mellem yngste og ældste gerningsmand i sager med flere lovovertrædere, 1981-2005.*

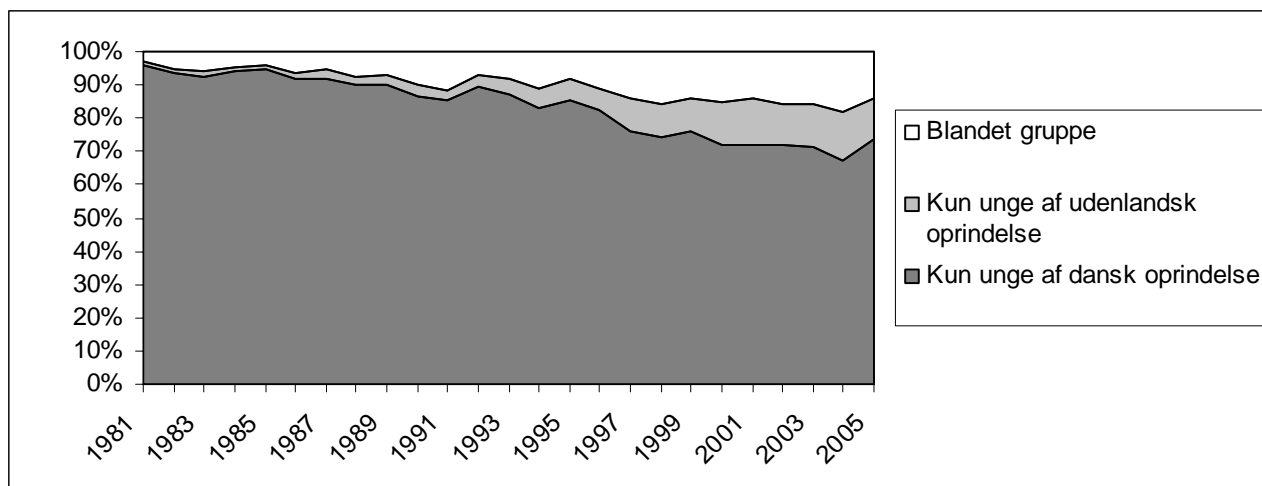
Figur 23 viser dels den mediane og den gennemsnitlige aldersforskel mellem den yngste og den ældste gerningsmand. Som det fremgår – måske tydeligst anskueliggjort ved tendenslinierne – så er der intet, der tyder på, at unge i højere og højere grad begår kriminalitet sammen med nogen, der er noget ældre end dem selv.

Figur 24. *Udviklingen i gruppekriminalitet blandt unge lovovertrædere af dansk oprindelse og blandt unge af fremmed etnisk oprindelse, 1981-2005.*

Eftersom antagelsen om gruppekriminalitet i vore dage hyppigt knyttes til indvandrerspørgsmålet, er der også set på, om unge af fremmed etnisk herkomst hyppigere end unge af dansk oprindelse indgår i en gruppe. Dette er illustreret i figur 24, som viser, at det forekommer hyppigere, at unge lovovertrædere af dansk oprindelse begår kriminalitet sammen med andre, end at unge af udenlandsk herkomst gør det.

Figur 25. Udviklingen i etnisk sammensætning af grupper, der begår kriminalitet sammen, 1981-2005.

Endelig ses af figur 25, at der i den undersøgte periode er kommet flere grupper, der alene omfatter unge med udenlandsk baggrund. Denne udvikling er forventelig, idet andelen af unge med indvandrerbaggrund i det danske samfund i samme periode er vokset til ca. det seksdobbelte. Det ses endvidere, at andelen af grupper, der består af både unge med dansk og med udenlandsk baggrund – blandet gruppe – tilsvarende er vokset. Andelen af grupper med blandet sammensætning er i hele perioden større end andelen med alene unge med fremmed etnisk baggrund. Det indbærer, at en væsentlig del af de unge med indvandrerbaggrund begår kriminalitet sammen med unge af dansk afstamning.

5. Etniske minoriteter

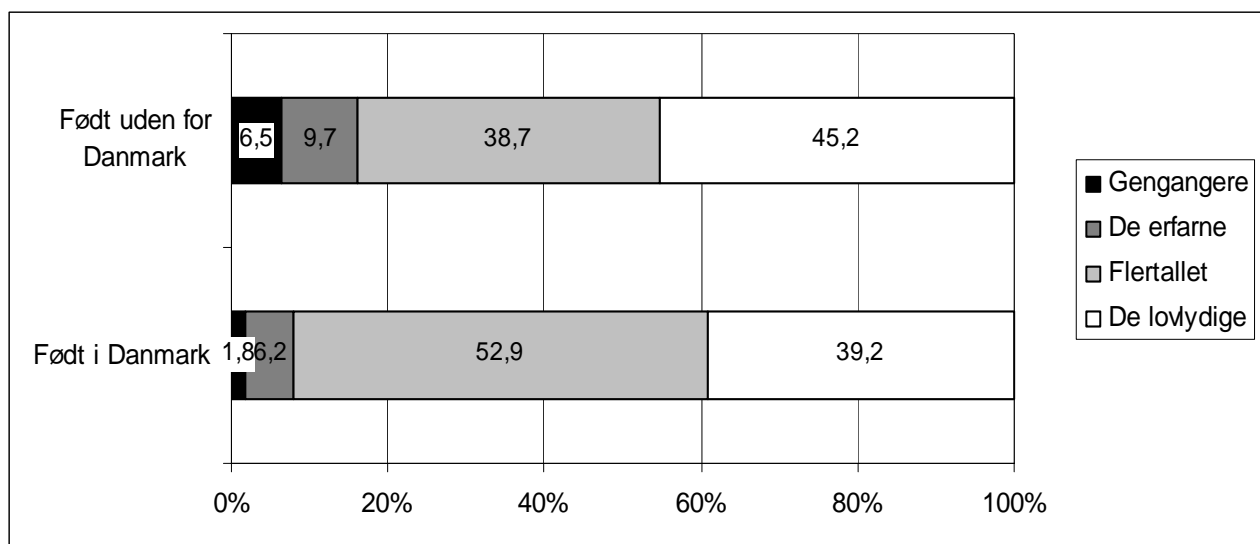
Den almene kriminologiske antagelse er, at de fundamentale mekanismer og de risikofaktorer, der har betydning for forekomsten af kriminalitet, er uafhængige af etnicitet, og at det er variationer i disse forhold, der kan forklare variationer i forekomsten af kriminalitet mellem forskellige etniske grupper (Junger-Tas 2001).

Det er utvivlsomt, at der er en overrepræsentation af etniske minoriteter i straffesystemet, ligesom det er utvivlsomt, at denne overrepræsentation langt hen ad vejen skal forklares med demografiske og socioøkonomiske forskelle mellem personer af dansk og af udenlandsk oprindelse. Det er således

velkendt, at kriminalitetsfrekvensen veksler betydeligt med køn, alder og socioøkonomiske forhold, og eftersom den del af befolkningen, der er af dansk oprindelse, og den del, der stammer fra udviklingslandene, er sammensat meget forskelligt aldersmæssigt og socioøkonomisk, giver statistikker, hvor der ikke tages hensyn hertil, et misvisende billede, såfremt sigtet er at få information om, hvorvidt personer af fremmed etnisk herkomst er mere eller mindre kriminelle end personer af dansk herkomst.

De danske selvrapporteringsundersøgelser, der er omtalt i det tidligere, inkluderer ikke oplysninger om etnisk baggrund, men alene om fødested: om personen er født i eller uden for Danmark. Det betyder, at det kun er en mindre del af de etniske minoriteter, der dermed kan oplyses separat om i disse undersøgelser, idet godt halvdelen af de unge med fremmed etnisk baggrund er født i Danmark.¹⁹ Det følgende må ses i dette lys.

Figur 26. Procentvis fordeling af unge født i og uden for Danmark i kriminalitetsgrupper, 2005.

Den seneste i rækken af selvrapporteringsundersøgelser viser, jf. figur 26, et mere polariseret billede for indvandrernes vedkommende end for de danskfødte: På den ene side er der flere af indvandrerne, der har begået alvorligere kriminalitet, og på den anden side er der også flere af dem, som er lovlidige. Andelen af indvandrere, der har begået alvorligere kriminalitet én eller flere gange, er ca. dobbelt så stor, som den er for dem, der er født i Danmark.

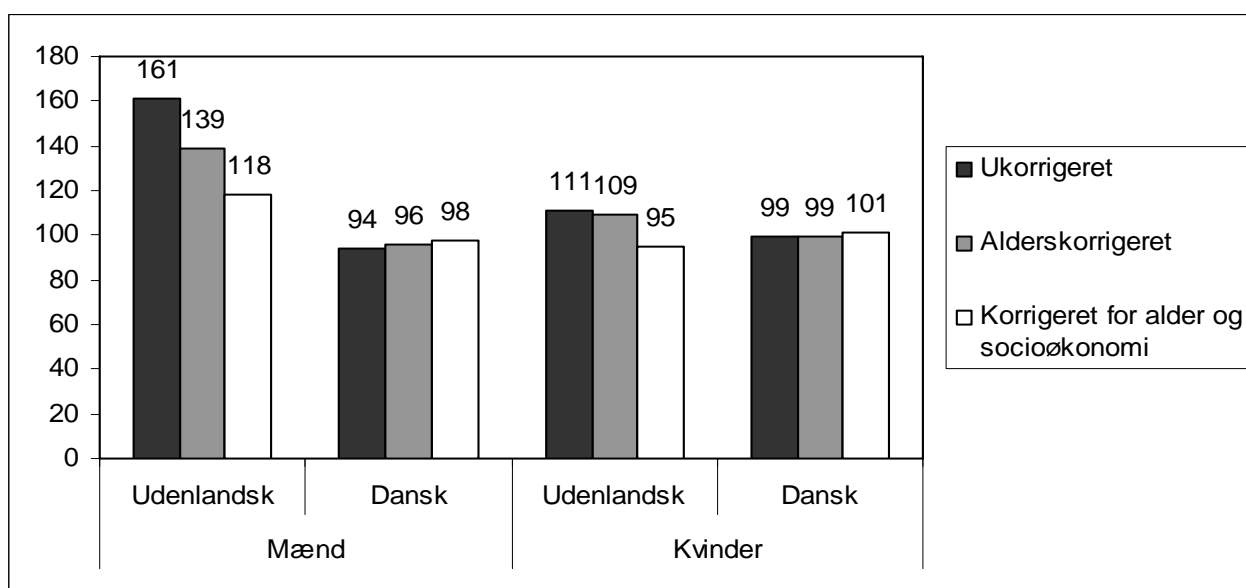
I den særlige selvrapporteringsundersøgelse, der blev gennemført i København i 2006 som led i den ovennævnte internationale undersøgelse af ungdomskriminalitet, anvendes en anden afgrænsning af etniske minoriteter, idet denne inkluderer alle dem, hvor blot den ene af forældrene er af fremmed etnisk herkomst (Gabrielsen 2007). Det kriterium er bredere end det, Danmarks Statistik og andre

¹⁹ Ifølge befolkningsstatistikken fra Danmarks Statistik.

anvender, da indvandrere og efterkommere almindeligvis afgrænses ved, at *begge* forældre er af fremmed etnisk herkomst. I den danske delrapport konkluderes, at etnicitet kun sjældent spiller en rolle i relation til de unges kriminelle erfaringer eller anden problematisk adfærd, idet der kun for to ud af de 17 kriminelle og problematiske adfærdsformer, der er spurgt til, er en statistisk signifikant sammenhæng mellem etnicitet og adfærd (ibid. s. 44). Således viser undersøgelsen, at unge med fremmed etnisk baggrund sjældnere end dem med dansk baggrund har drukket alkohol. Den viser videre, at flere af de unge indvandrere end unge med dansk baggrund har båret våben. Der er derimod ikke flere af efterkommerne end af dem med dansk baggrund, der har båret våben.²⁰

Danmarks Statistik har gennemført en række ensartede undersøgelser af kriminalitet blandt etniske minoriteter.²¹ Alle undersøgelser er baseret på fældende afgørelser, og der er taget hensyn til demografiske og sociale forskelle. Undersøgelsen fra 2006 viser, at af alle dem, der blev fundet skyldige i en lovovertrædelse, var knap 14 pct. af fremmed etnisk herkomst og godt 86 pct. af dansk herkomst (Danmarks Statistik 2008).

Figur 27. Kriminalitetsindeks efter national oprindelse 2006. Ukorrigeret, korrigeret for alder og korrigeret for både alder og socioøkonomisk stillingsgruppe. Indeks, befolkningen = 100.

Figur 27 viser de overordnede resultater fra undersøgelsen vedrørende strafferetlige afgørelser i 2006.²² Det ses, hvorledes især indekset for mænd af udenlandsk oprindelse mindskes, når der korrigeres for aldersforskelle og socioøkonomiske forskelle: fra en overrepræsentation på 61 pct. til en

²⁰ Det behøver ikke være ulovlige våben, det drejer sig om, da der alene er spurgt om, hvorvidt vedkommende har gået med våben.

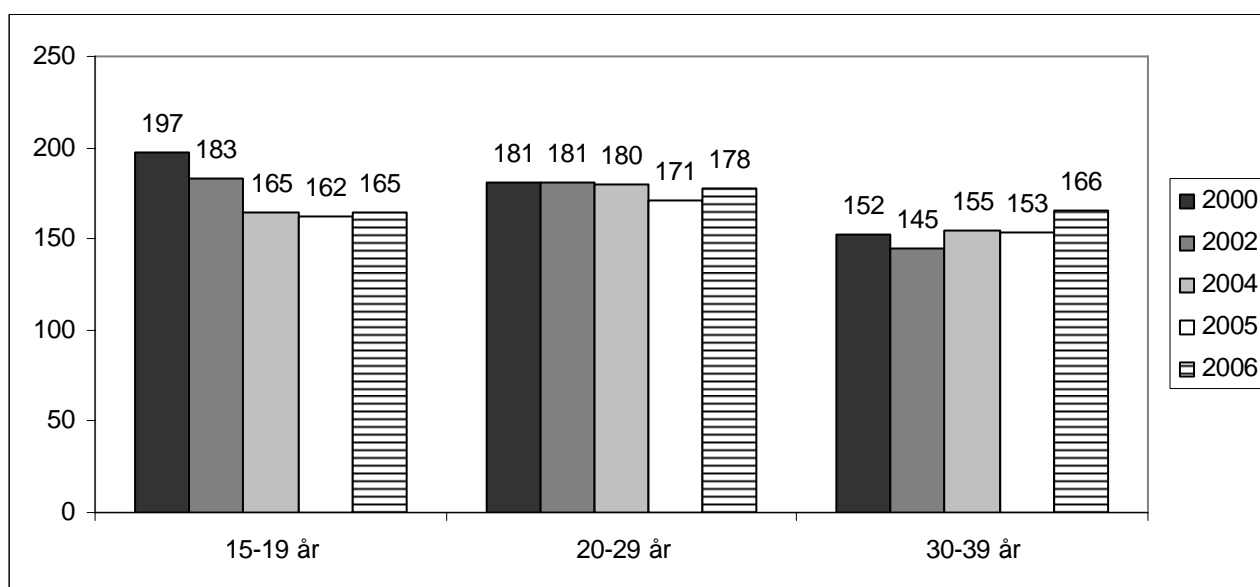
²¹ Den første, der blev gennemført, vedrører strafferetlige afgørelser i 1995 (Danmarks Statistik 1998). Efterfølgende er der gennemført undersøgelser vedrørende strafferetlige afgørelser i 2000, 2002, 2004, 2005 og senest 2006 (Danmarks Statistik 2002, 2004, 2006, 2007, 2008a). Undersøgelserne gennemføres nu årligt. Justitsministeriets Forskningsenhed har gennemført en lignende undersøgelse vedrørende strafferetlige afgørelser i 1998 (Kyvsgaard 2000).

²² Visse af beregningerne er foretaget af Justitsministeriets Forskningsenhed.

overrepræsentation på 18 pct. For kvinder af udenlandsk oprindelse er der ikke tale om en overrepræsentation, men derimod en underrepræsentation, når der korrigeres for de nævnte forhold.

Danmarks Statistiks undersøgelse omfatter også separate opgørelser for personer fra ikke-vestlige lande og for enkelte forbrydelseskategorier. For personer fra ikke-vestlige lande er overrepræsentationen større end den, der er vist i figuren. Eksempelvis er der en overrepræsentation på 58 pct. for voldsforbrydelser for mænd fra ikke-vestlige lande, og på 5 pct. for den tilsvarende gruppe af kvinder, når der korrigeres for aldersforskelle og socioøkonomiske forskelle.

Figur 28. Kriminalitetsindeks for mænd fra ikke-vestlige lande, 2000-2006. Indeks, alle mænd i de tre aldersgrupper = 100.

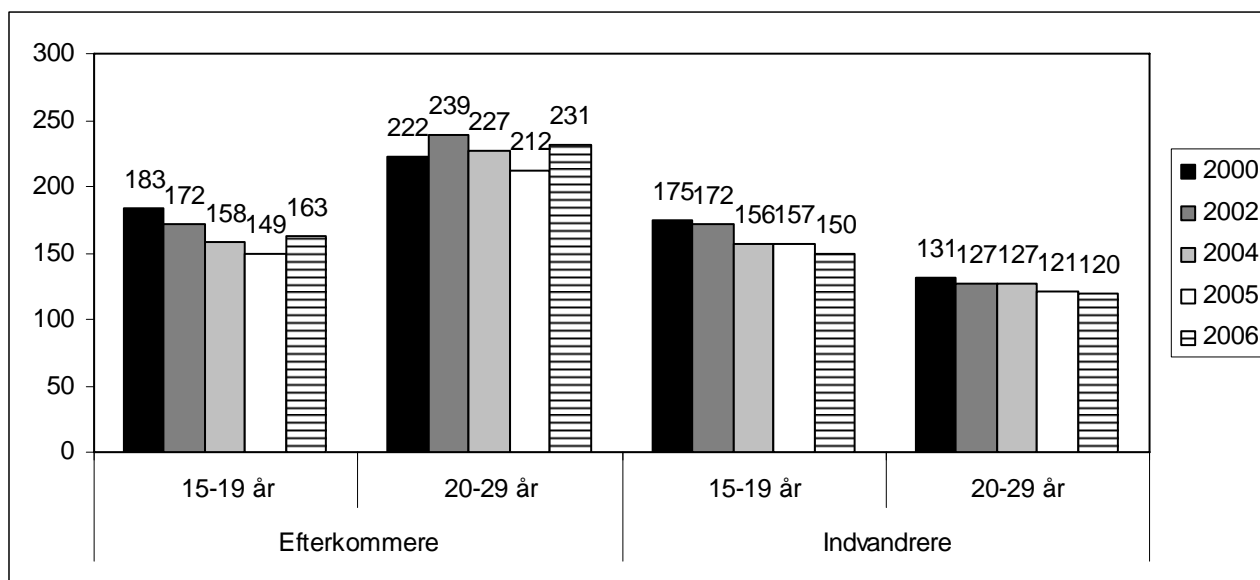
Undersøgelserne fra Danmarks Statistik viser en svagt faldende tendens i overrepræsentationen fra 2000 til 2005, men en stigning fra 2005 til 2006.²³ Faldet fra 2000 til 2005 skyldes først og fremmest en mindsket kriminalitetsrate blandt de unge mandlige indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande, jf. figur 28. Det bemærkes, at tallene i denne figur ikke er korrigerede for socioøkonomiske forhold. Som det ses, er de unge indvandreres og efterkommeres overrepræsentation faldet fra 97 pct. i 2000 til 65 pct. i 2006. Tilsvarende gør sig ikke gældende for de ældre aldersgrupper.

I øvrigt viser tallene fra Danmarks Statistik, at kriminalitetsniveauet for de 15-19-årige mandlige efterkommere og indvandrere er ret ensartet, jf. figur 29. Kriminalitetsniveauet blandt de 20-29-årige efterkommere er derimod betydeligt højere end tilfældet er for samme aldersgruppe af ind-

²³ Sidstnævnte stigning beror ikke på, at kriminalitetsfrekvensen blandt indvandrere og efterkommere er steget. Mens det i 2005 var 9,6 pct. af alle mænd af fremmed etnisk herkomst, der fik en strafferetlig afgørelse, var det i 2006 9,4 pct. Stigningen beror på, at kriminalitetsfrekvensen blandt personer af dansk afstamning er faldet endnu mere, hvorfor overrepræsentationen stiger.

vandrere. Hvad dette beror på, er uvist, men det kan skyldes, at en mindre del af indvandrerne end af efterkommerne i denne aldersgruppe er fra ikke-vestlige lande.

Figur 29. Kriminalitetsindeks for mandlige efterkommere og indvandrere, 2000-2006. Indeks, alle mænd i de to aldersgrupper = 100.

I en undersøgelse af unge på sikrede institutioner er det påpeget, at så mange som syv ud af ti af fremmed etnisk herkomst har flygtningebaggrund, og mange af dem er opvokset under traumatiske forhold (Hansen & Zobbe 2006). Da undersøgelsen er baseret på en forholdsvis lille undersøgelsespopulation (på 172 individer), blev det besluttet, at Danmarks Statistik skulle gennemføre en større undersøgelse med henblik på at belyse dette emne. Denne undersøgelse, der forelå 2008, kan imidlertid ikke bekræfte den tidligere, idet der i Danmarks Statistiks undersøgelse konkluderes, at når hensyn tages til socioøkonomiske forhold, har mænd med flygtningebaggrund ikke højere kriminalitetsfrekvens end mænd med øvrigt opholdsgrundlag (Danmarks Statistik 2008b).

Tabel 3. Domme fordelt efter den dømtes herkomst og indvandrerstatus.

	Ungdomssanktion	Frihedsstraf	I alt
Dansk herkomst	71	173	244
Indvandrer	20	64	84
Efterkommer	16	43	59
Udlænding uden tilknytning til Danmark	-	8	8
I alt	107	288	395

De årlige redegørelser om antal idømte ungdomssanktioner og ubetingede fængselsstraffe til unge lovovertrædere, som Justitsministeriets Forskningsenhed udarbejder, inkluderer også oplysninger om etnicitet (Justitsministeriets Forskningsenhed 2008). Den seneste rapport, der angår domme fra 2007, viser, at 38 pct. af de unge, der blev idømt enten en ungdomssanktion eller en ubetinget fæng-

selsstraf, er af fremmed etnisk herkomst, jf. tabel 3.²⁴ Der er lidt flere indvandrere end efterkommere blandt de dømte.

Undersøgelser, der inddrager flere baggrundsfaktorer, finder ofte ikke, at etnicitet har en selvstændig forklarende betydning for forekomsten af kriminalitet, når der kontrolleres for andre forhold. Det gælder således en dansk registerbaseret undersøgelse, der omfatter samtlige, der er født i 1970 (Stevens 2006). Undersøgelsen, hvis formål er at undersøge sammenhængen mellem uddannelsesforløb og kriminalitet, omfatter oplysninger om forældrenes indkomst, arbejdsløshed, antal år på overførselsindkomst og højeste uddannelse. Desuden indgår oplysninger om skilsmisser og familiekonstellationer under opvæksten, antal flytninger og gennemførelse af grundskoleforløbet. Undersøgelsen viser, at alle disse forhold hver for sig har en sammenhæng med senere kriminalitet, mens personens etniske baggrund ikke har det.

I en rapport fra Rockwool Fondens Forskningsenhed vurderes spørgsmålet om kriminalitet blandt etniske minoriteter i relation til oprindelsesland eller -region. Efter kontrol for socioøkonomiske forhold viser undersøgelsen, at 19-årige mandlige efterkommere fra Sydamerika, Tyrkiet, Pakistan og arabiske lande begår mere kriminalitet end unge mænd af dansk oprindelse, men at det ikke gælder for efterkommere fra øvrige Europa og Asien samt Afrika, Nordamerika og Australien. For unge indvandrere fra Irak, Libanon, Somalia samt Øst- og Sydøsteuropa er der derimod også tale om en overrepræsentation. Denne overrepræsentation forsvinder med alderen, idet den kun genfindes for ganske få etniske grupper blandt de 29-årige (Tranæs & Geerdsen 2008).²⁵

I en selvrapporteringsundersøgelse blandt 14-15-årige i en mindre engelsk by konstateres, at etnisk baggrund – i dette tilfælde udelukkende asiatisk baggrund – overordnet set ikke forklarer forskelle i forekomsten af kriminalitet blandt de unge, dog findes en signifikant lavere kriminalitetsfrekvens blandt piger af asiatisk afstamning (Wikström 2006).²⁶

6. Geografi og kriminalitet

Det er almen kriminologisk viden, at der er en sammenhæng mellem kriminalitet og urbanisering, idet kriminalitet traditionelt har været mere udbredt i byer end på landet og mere udbredt i storbyer end i mindre byer. Sådan forholder det sig også for ungdomskriminaliteten.

Det, der skal ses på her, er, hvor de unge lovovertrædere bor, og om den stedlige fordeling af lovovertrædere har forandret sig gennem de seneste år. Det er altså ikke gerningsstedet, der oplyses om, men gerningspersonens bopæl. Ofte er der dog en meget nær sammenhæng mellem disse to

---

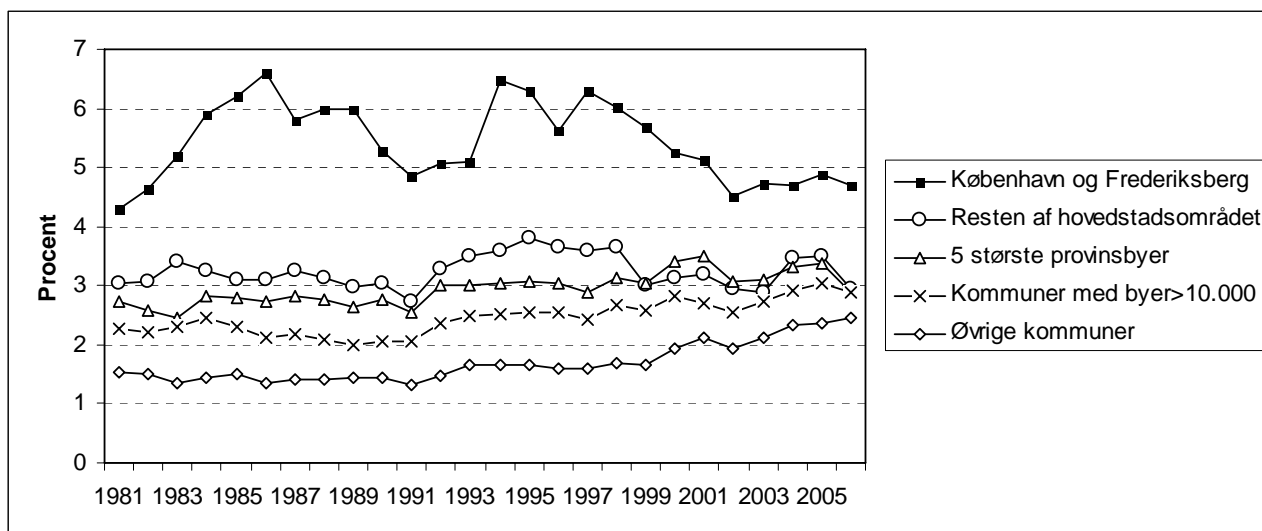
²⁴ Undersøgelsen omfatter alene ubetingede frihedsstraffe, der ligger inden for det område, ungdomssanktionen forventes at angå, dvs. frihedsstraffe på minimum 30 dages fængsel og maksimum 1½ års fængsel.

²⁵ I undersøgelsen kontrolleres bl.a. for både personens og forældrenes uddannelse, indkomst og ledighed samt for kriminalitet blandt forældrene.

²⁶ Her er korrigeret for forskelle vedrørende forældrenes socioøkonomiske status, skilsmisser og arbejdsløshed.

steder, da lovovertrædere sjældent bevæger sig langt væk for at begå kriminalitet.²⁷ Igen er det de nævnte data fra Danmarks Statistik, der anvendes til analysen, som dermed angår årene 1981 til 2006.

Figur 30. Procentandel 15-17-årige lovovertrædere efter bopælsområde, 1981-2006.

Figur 30 viser, hvor stor en procentdel af de unge i de forskellige bopælsområder der er registreret for en straffelovsovertrædelse i den nævnte periode. Der er ganske store fluktuationer for København og Frederiksberg med hensyn til, hvor stor en del af de unge der er registreret for en lovovertrædelse, idet andelen af registrerede unge svinger fra 4 til næsten 7 pct. Fluktuationerne må ses i sammenhæng med, at befolkningsgrundlaget er forholdsvis ringe. I de øvrige områder er andelen af unge lovovertrædere noget mindre. I det øvrige hovedstadsområde er det 3-3,8 pct. af de unge, der er registreret, mens det i de større provinsbyer – Århus, Odense, Aalborg, Esbjerg og Randers – er 2,5-3,4 pct. For begge områder er der tale om forholdsvis stor stabilitet i perioden. Dette gælder derimod ikke kommuner med mindre byer eller øvrige kommuner, idet der i disse områder har været en stigende andel unge, der registreres for kriminalitet. Stigningen er størst for kategorien 'øvrige kommuner', idet væksten er på 60 pct. mod ca. 30 pct. i kommuner med byer på mere end 10.000 indbyggere. Denne udviklingstendens betyder, at den kriminalitetsmæssige forskel mellem unge i forskellige områder er aftaget ganske betydeligt gennem især de seneste ca. 15 år.

Der er set separat på den geografiske fordeling og udvikling for henholdsvis drenge og piger, og det viser sig, at ovennævnte mønster alene er gældende for drenge, men ikke for piger. Kriminalitetsfrekvensen blandt piger i København og på Frederiksberg er således relativ lav og på niveau med den frekvens, der er blandt piger i 'øvrige kommuner'. Den største kriminalitetsfrekvens findes blandt de piger, der bor i hovedstadsområdet (uden for Københavns og Frederiksberg Kommune) samt i de større provinsbyer.

²⁷ Se f.eks. David Sorensens analyser om distancen mellem bolig og gerningssted (Sorensen 2007).

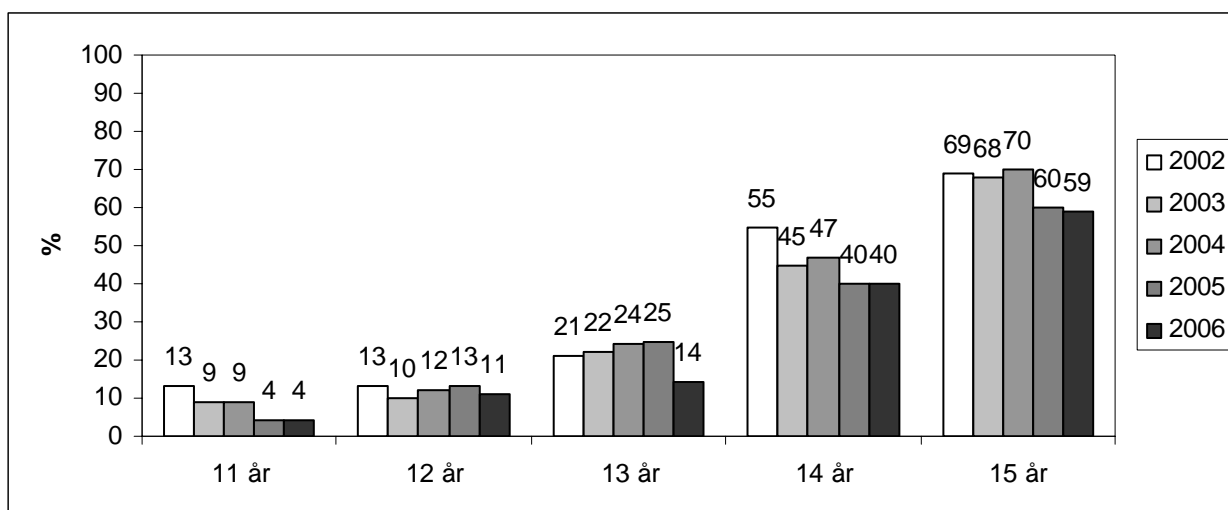

7. Rusmidler

Sundhedsstyrelsen har siden 1997 årligt gennemført undersøgelser af 11-15-åriges livsstil, herunder også spørgsmål om brug af alkohol (Sundhedsstyrelsen 2008). Undersøgelsen er baseret på elever på 5-10. klassetrin i et tilfældigt udvalg af skoler, og i de seneste år har 2.500-3.300 elever deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

I den seneste rapport understreges det, at danske børn og unge har et relativt højt alkoholforbrug, og at de ifølge en international undersøgelse fra 2006 er blandt de unge i Europa, som drikker mest. Samtidig er der dog positive udviklingstendenser at spore, idet andelen af såvel piger som drenge, der har drukket alkohol mindst én gang inden for de seneste 30 dage, er mindsket fra 2002 til 2006, jf. figur 31 og 32.²⁸

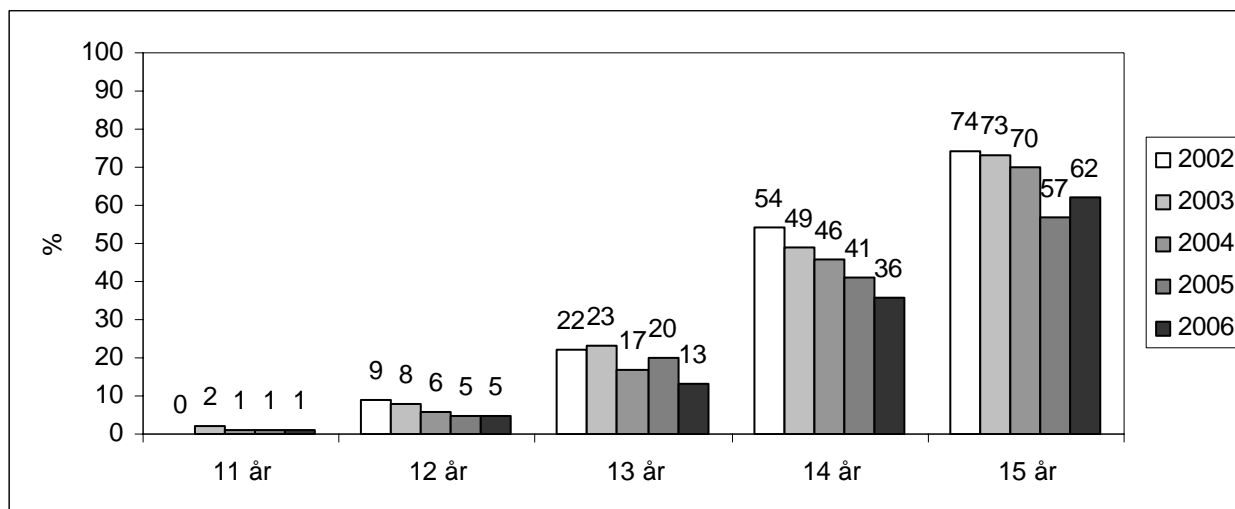
Figur 31. Andelen af 11-15-årige drenge, der har drukket alkohol mindst én gang inden for de seneste 30 dage, 2002-2006.

De to figurer viser, at brug af alkohol er nogenlunde lige udbredt blandt piger og drenge, dog har de 11-12-årige piger et mindre forbrug end drenge i den aldersklasse.

²⁸ Spørgsmålet har øjensynligt ikke været inkluderet i undersøgelserne inden 2002.

Figur 32. Andelen af 11-15-årige piger, der har drukket alkohol mindst én gang inden for de seneste 30 dage, 2002-2006.

Tilsvarende mønster for drenge og piger ses for et spørgsmål om at have drukket fem eller flere genstande på én dag inden for den seneste måned. Endvidere viser også besvarelsen af dette spørgsmål, der har indgået i alle undersøgelser siden 1997, at børnenes brug af alkohol er aftaget over en længere periode. Eksempelvis havde 72 pct. af de 15-årige drenge drukket mindst fem genstande på én dag inden for den seneste måned i 1997-undersøgelsen mod 47 pct. i 2006. De tilsvarende tal for piger er 67 og 49 pct.

Det kan nævnes, at samme undersøgelse viser, at der siden 1999 har været et fald i andelen af drenge og piger, der dagligt ryger.

Med hensyn til brugen af illegale stoffer gennemføres undersøgelser af både Sundhedsstyrelsen/Kræftens Bekæmpelse (MULD: Monitorering af unges livsstil og dagligdag), Statens Institut for Folkesundhed (SUSY: Sundheds- og sygelighedsundersøgelserne) og et europæisk netværk, der er relateret til Europarådet og under ledelse af det svenske Centralförbund för alkohol- och narkotikaupplysning (ESPAS: The European School Survey Project on Alcohol and Drugs) (Sundhedsstyrelsen 2007). Førstnævnte undersøgelse omfatter aldersgruppen 16-20 år i perioden 2000-2006, SUSY forskellige aldersgrupper i 1994, 2000 og 2005 og ESPAS kun 15-16-årige i 1995, 1999, 2003 og 2002.

MULD viser, at der har været et fald i brugen af hash blandt de 16-20-årige i den undersøgte periode, ligesom der er et fald i andelen, der har prøvet amfetamin og psilocybinsvampe. SUSY-undersøgelsen viser tendensen til mindskning i brugen af hash blandt de 16-19-årige, men tendensen er ikke statistisk sikker. ESPAS, der som nævnt omfatter en yngre aldersgruppe, viser derimod en stigning fra 2003 til 2007 i andelen, der har prøvet hash og ecstasy, men et fald i andelen, der har sniffet. Samlet kan disse undersøgelser dermed tyde på en mindskning i brugen af hash blandt de

lidt ældre unge – dem på 16 år og derover – mens der snarere er tegn på en stigning i forbruget blandt de helt unge.

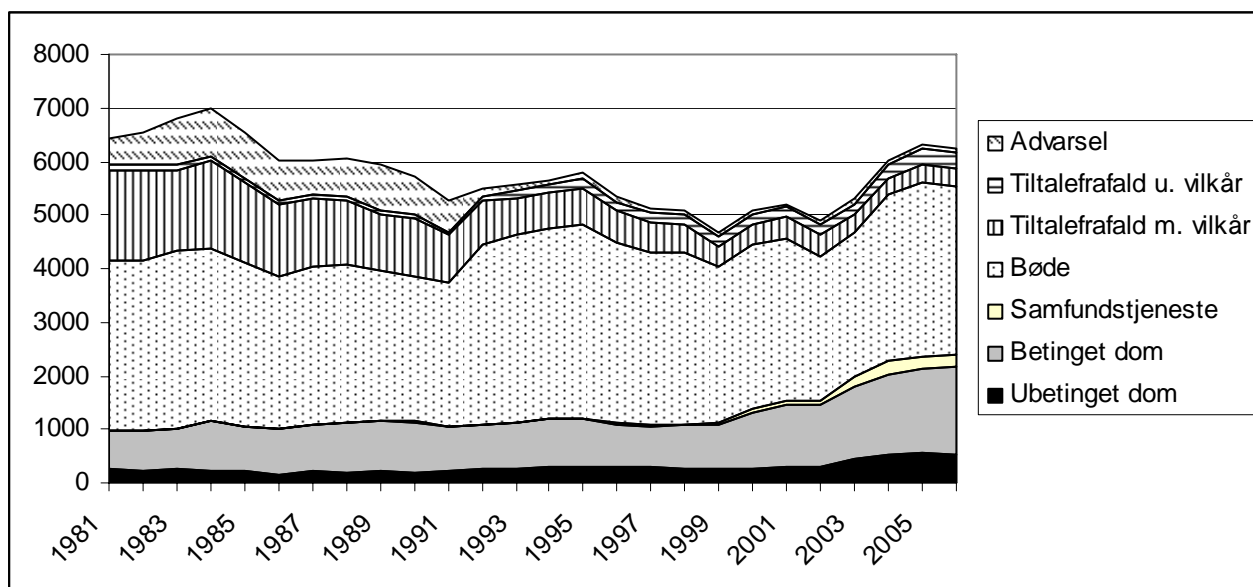
8. Strafferetlige og socialretlige tiltag

Her skal kort gives en statistisk beskrivelse af de sanktioner og de socialretlige tiltag, der anvendes over for unge lovovertrædere, ligesom der skal ses på udviklingen i omfanget og arten af sanktioner og socialretlige tiltag. Der foretages endvidere en sammenligning med situationen i de øvrige nordiske lande.

8.1. Sanktionsudviklingen i Danmark

Som ved beskrivelsen af udviklingen i den registrerede kriminalitet, vil denne udviklingsbeskrivelse også alene omfatte straffelovsovertrædelser og årene 1981 til 2006. Figur 33 viser omfanget og arten af sanktioner for 15-17-årige straffelovsovertrædere i den nævnte periode.

Figur 33. Antal strafferetlige sanktioner for 15-17-årige efter art og år, 1981-2006. Kumuleret.

Figuren vidner om forholdsvis store forandringer i de former for strafferetlige afgørelser, der er anvendt over for unge lovovertrædere.

Bøder dominerer i hele perioden, idet de udgør knap halvdelen af alle sanktionerne i årene frem til 1991, hvorefter det drejer sig om mere end halvdelen. Den vækst, der sker i antallet af bøder i begyndelsen af 1990'erne, beror på de ovennævnte ændringer i retspraksis vedrørende butikstyverier, som indtil 1992 typisk medførte en advarsel, men herefter førte til en bøde. Det ses da også af figuren, at antallet af advarsler er faldet samtidig med, at antallet af bøder er vokset.

Tiltalefrafald med vilkår var tidligere den næstmest dominerende sanktion over for ungdomskriminalitet. I 1981 udgjorde den 26 pct. af samtlige sanktioner, men sanktionsformen er mindsket betydeligt, således at den kun udgjorde 5 pct. af sanktionerne i 2006. Mindsningen i anvendelsen af tiltalefrafald med vilkår er sket kontinuerligt og på trods af, at der i 1999 indførtes et nyt vilkår, ungdomskontrakt. Denne ændring medførte ganske vist en vækst i antallet af tiltalefrafald med dette vilkår, men samtidig er antallet af tiltalefrafald med vilkår om tilsyn m.v. efter lov om social service faldet meget. Den kraftige reduktion i brugen af tiltalefrafald med vilkår skal givetvis ses i sammenhæng med, at der er blevet færre og færre tilståelsessager. Fra 1981 til 2006 er andelen af sager, der er tilståelsessager, således faldet fra 27 til 12 pct. Det er ikke muligt at sige, om andelen af tilståelsessager er faldet med samme hastighed i alle aldersgrupper.

Antallet af betingede frihedsstraffe er øget gennem hele perioden, dog mest i den sidste del. Mens de i 1981 udgjorde 11 pct. af sanktionerne, var andelen i 2006 steget til 27 pct. Dette tal inkluderer ikke samfundstjeneste, der udgjorde 4 pct. af sanktionerne i 2006. Det er først de allerseneste år, at antallet af samfundstjenedomme er vokset lidt for de unges vedkommende. Sammenlignet med ældre lovovertrædere anvendes samfundstjeneste relativt sjældent over for unge.

Antallet af ubetingede frihedsstraffe, der i figuren inkluderer ungdomssanktioner, har ligget på et nogenlunde jævnt niveau frem til årtusindskiftet og er derefter fordoblet, fra 245 i 1999 til 511 i 2006. De udgjorde i 2006 8 pct. af sanktionerne. Udviklingen i antallet af ubetingede domme og i antallet af ungdomssanktioner har været nogenlunde parallel, idet ungdomssanktionerne årligt udgør mellem en femtedel og godt en fjerdedel af det samlede antal ubetingede domme og ungdomssanktioner (Justitsministeriets Forskningsenhed 2008).

Foranstaltningsdomme efter §§ 68-69 er ikke inkluderet i figuren. Procentuelt er disse øget betydeligt, idet denne sanktion kun blev anvendt i tre tilfælde over for unge lovovertrædere i 1981 mod 34 tilfælde i 2006.

8.2. Bistand til børn og unge i Danmark

Det er ikke muligt at få oplysninger om, hvor mange børn og unge der får bistand efter lov om social service som følge af kriminalitet, idet statistikken ikke indeholder information om årsagen til bistanden. Her er det derfor alene muligt at belyse, i hvilket omfang 15-17-årige har modtaget bistand samt hvilken form for bistand, det drejer sig om.

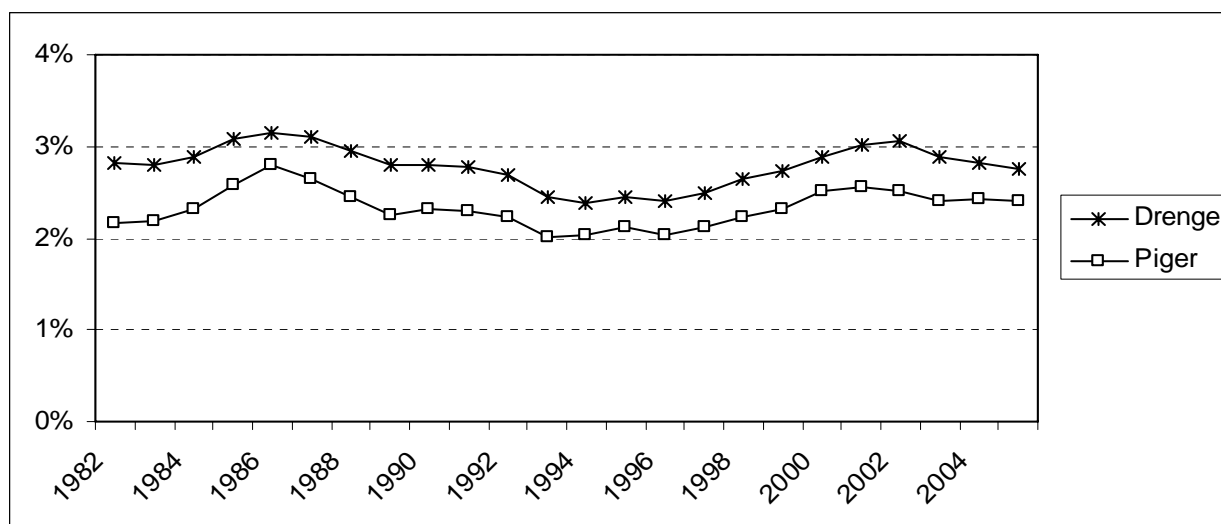
Tabel 4. 15-17-årige med bistand pr. 31. december 2001-2005 efter arten af bistand.

	2001	2002	2003	2004	2005
Forebyggelse i alt	4037	4528	4916	5227	5727
Personlig rådgiver (§ 40, stk. 2, nr. 6)	564	489	407	398	466
Fast kontaktperson (§ 40, stk. 2, nr. 7)	657	883	1093	1273	1494
Aflastningsophold (§ 40, stk. 2, nr. 5)	618	700	747	816	998
Økonomisk støtte til kost/efterskole (§ 40, stk. 2, nr. 10)	2269	2501	2662	2667	2693
Praktikophold (§ 40, stk.2, nr. 12)	117	228	327	417	338
Udslusningsordning (§ 62a, stk. 3, nr. 4)	5	4	8	7	140
Anbragte i alt	4652	4807	4680	4763	4847
Døgninstitution	990	1033	1059	1158	1194
Eget værelse	492	489	463	478	527
Familiepleje	1306	1324	1296	1306	1267
Socialpædagogisk kollektiv	983	1086	1158	1190	1251
Skibsprojekt m.v.	57	32	33	20	17
Kostskole el. lign.	822	841	671	585	550
Andet	2	2	0	26	41

Som det ses af tabel 4, er antallet af 15-17-årige, der har modtaget bistand i form af forebyggende tiltag, vokset noget de seneste år, mens antallet, der er blevet anbragt uden for hjemmet, er nogenlunde stabilt.²⁹

En stor del af de forebyggende tiltag består i økonomisk støtte til kost- eller efterskole. I øvrigt ses af tabellen, at antallet af børn, som har en fast kontaktperson, er mere end fordoblet fra 2001 til 2005.

Figur 34. Procentandel drenge og piger i alderen 15-17 år anbragt uden for hjemmet pr. 31. december, 1982-2005.

²⁹ Et barn kan optræde i statistikken flere gange, såfremt det pr. 31. december modtog flere former for bistand.

Den almindeligste form for anbringelse uden for hjemmet, er anbringelse i familiepleje, men også socialpædagogiske kollektiver eller døgninstitutioner anvendes ganske hyppigt i tilfælde af en anbringelse. I alle årene har ni pct. af anbringelserne været tvangsanbringelser.

Oplysninger om anbringelser uden for hjemmet findes fra 1982 og frem, og som det ses af figur 34, har andelen varieret noget, dog uden klare udviklingstendenser. I og med at antallet af tiltalefrafald med vilkår om hjælpeforanstaltninger efter lov om social service som nævnt er mindsket betydeligt over årene, kunne man forvente, at dette ville afspejle sig i antallet af anbringelser. Dette er dog ikke tilfældet. Den nedgang, der er i antallet af anbringelser fra midten af 1980'erne, er parallel med udviklingen i den registrerede kriminalitet, men da nedgangen gælder både drenge og piger, forekommer det tvivlsomt, at der er en sammenhæng. Mindskningen i kriminalitet angår som nævnt alene drengene. Kriminalitetsforandringerne synes således ikke at afspejle sig i de socialretlige tiltag.

8.3. Strafferetlige sanktioner i de øvrige nordiske lande

Det har tidligere været fremme, at antallet af unge i Danmark, som afsoner en fængselsstraf, er noget større end i de øvrige nordiske lande. Her skal ses på, hvilke strafferetlige sanktioner de unge blev mødt med i de nordiske lande i 2006.

Det er forbundet med store vanskeligheder at lave en sammenlignelig statistik, da variationer i først og fremmest kriminaliseringer, i de inkluderede strafferetlige sanktioner, i forholdet mellem antal hoved- og bisigtelser, i politiets indsats samt i opgørelsestidspunktet for alder (gernings- eller afgørelsestidspunktet) vil influere på statistikkens sammenlignelighed. Med hensyn til førstnævnte spiller det antagelig i høj grad ind, at brug af hash og andre illegale stoffer er kriminaliseret i de øvrige nordiske lande. Det har desværre ikke været muligt alene at sammenligne sanktioner for straffelovsovertrædelser, eftersom afgrænsningen heraf varierer en del. Der er i stedet valgt at sammenligne sanktioner for straffelovsovertrædelser samt særlovsovertrædelser med undtagelse af færdselslovsovertrædelser. Disse er udeladt, da omfanget af sanktioner på dette område i særlig grad vil påvirkes af politiets aktiviteter vedrørende hastighedskontrol m.v. Da norske og finske tal opgøres efter alder på gerningstidspunktet, er tilsvarende gjort for Danmarks vedkommende, mens de svenske og de islandske tal angår alderen på afgørelsestidspunktet.³⁰

---

³⁰ Eksakte data herfor haves for straffelovsovertrædelser. For særlovsovertrædelser haves alene antal afgørelser efter alder på afgørelsestidspunktet. På baggrund af forskelle mellem antal afgørelser efter alder på henholdsvis gernings- og afgørelsestidspunktet er antallet af bøder for Danmarks vedkommende estimeret. Tallene fra Finland er baseret på oplysninger fra direktør Tapio Lappi-Seppälä, Rättspolitiska Forskningsinstitutet, Helsingfors. De finske tal ekskluderer godt 1800 bødesager for overtrædelse af alkoholbestemmelser. Tallene fra Island er venligst oplyst af kontorchef Hafdis Gudmundsdottir, Fængselsstyrelsen i Island.

Tabel 5. Sanktioner for straffelovs- og særlovsovertrædelser (med undtagelse af færdselslovsovertrædelser) for 15-17-årige i de forskellige nordiske lande, 2006.

	Danmark		Norge		Sverige		Finland		Island	
Ubetinget dom *	511	6 %	138	3 %	85	1 %	48	1 %	3	3 %
Betinget dom **	1654	21 %	641	15 %	2418	21 %	533	7 %	45	51 %
Samfundstjeneste ***	235	3 %	418	9 %	600	5 %	34	0 %	*****	
Bøde	4948	62 %	2808	64 %	4336	38 %	5564	78 %	18	20 %
Tiltalefrafald ****	616	8 %	403	9 %	4039	35 %	937	13 %	22	25 %
I alt	7964	100 %	4408	100 %	11478	100 %	7116	100 %	88	100 %
Antal 15-17-årige	194.687		185.917		384.333		197.663		14.097	
Antal sanktioner pr. 1000 unge	40,9		23,7		29,9		36,0		6,2	
Antal ubetingede domme pr. 1000 unge	2,6		0,7		0,2		0,2		0,2	

* Inkluderer ungdomssanktioner, skyddstillsyn med fængelse og slutten ungdomsvård (Sverige).

** Inkluderer skyddstillsyn i øvrigt samt vård inom socialtjänsten (Sverige).

*** Inkluderer ungdomstjeneste (Sverige), samfunnsstraff (Norge) og ungdomsstraff (Finland).

**** Inkluderer åttalsunderlåtelse (Sverige) og påtaleunndlatelse (Norge).

***** I Island beslutter kriminalforsorgen, om en dom (på op til 6 måneders fængsel) skal ændres til samfundstjeneste.

Tabel 5 viser, at antallet af sanktioner pr. 1000 i aldersgruppen er betydeligt højere i Danmark end i Island og noget højere end i de øvrige nordiske lande.³¹ Sanktionerne i Danmark, Norge og Finland domineres af bøder, mens der i Island gives relativt mange betingede domme til unge. I Sverige er en betydeligt større andel af sanktionerne tiltalefrafald (åttalsunderlåtelse), hvilket som nævnt også tidligere var tilfældet i Danmark. Det bemærkes, at tallene fra de øvrige nordiske lande ikke omfatter sager, der er sluttet efter mægling i konfliktråd.

Med hensyn til ubetingede domme er det ganske tydeligt, at disse anvendes meget hyppigere i Danmark end i de øvrige nordiske lande, og på dette område må sammenligneligheden antages at være ganske god. Mens der i Danmark blev idømt 2,6 ubetingede frihedsstraffe pr. 1000 unge i 2006, var det i Norge 0,7 og i både Sverige, Finland og Island 0,2.³² I Danmark er det således sket henholdsvis ca. fire gange så hyppigt som i Norge og mere end ti gange så hyppigt som i de øvrige nordiske lande.

I forlængelse heraf skal det bemærkes, at der i Norge nu satses på yderligere at reducere brugen af fængselsstraf over for unge lovovertrædere. Der har således været nedsat et udvalg, der bl.a. skal komme med forslag til alternative straffereaktioner over for unge lovovertrædere under 18 år med henblik på, at ubetinget frihedsstraf anvendes i mindre omfang.³³ Udvalget, der afgav betænkning i

³¹ De svenske tal ville selvsagt være højere, hvis det var alderen på gerningstidspunktet, der var anvendt i statistikken. Såfremt forskellen mellem gernings- og afgørelsestidspunktet svarer til danske forhold, ville antallet af afgørelser pr. 1000 i aldersgruppen være ca. 36.

³² Det skal tilføjes, at det er muligt, at de norske tal for antal ubetingede frihedsstraffe er for store, da det ikke har været muligt at udskille eventuelle ubetingede domme for spirituskørsel af de norske data.

³³ Jf. St.meld. nr. 20 (2005-2006) og www.kriminalomsorgen.no.

oktober 2008, foreslår, at man skal forsøge at begrænse såvel brugen af varetægtsfængsling som ubetinget fængselsstraf over for unge. Udvalget foreslår endvidere en ny straffereaktion, som skal være et alternativ til ubetinget fængsel eller – i enkelte tilfælde – alternativ til den norske samfundsstraf. Reaktionen skal bestå i deltagelse i et ungdomsstormøde, og reaktionen er bygget på principperne for restorative justice. Mødet skal munde ud i en ungdomsplan, der er en slags handleplan, som indeholder en kontrakt (Norges offentlige udtredninger, 2008).

8.4. Anbringelse af børn og unge i de øvrige nordiske lande

Der er udarbejdet en sammenlignende analyse af anbringelser af børn og unge uden for hjemmet i de forskellige nordiske lande (Hestbæk 1998; se også Grinde 2003). Heraf fremgår det, at Danmark anvender denne mulighed ca. dobbelt så hyppigt som de andre nordiske lande. De statistiske opgørelser i rapporten stammer fra 1995. De informationer, der er fremskaffet til brug for denne rapport, tyder på, at det – i hvert fald ved sammenligning med Norge og Sverige – stadig forholder sig på denne måde. Som det ses af tabel 6, har Danmark en betydeligt større andel anbragte børn, end Norge og Sverige har, og en lidt større andel end Finland. I forhold til de tidligere opgørelser synes Finland at have nærmet sig det danske niveau. Det bemærkes, at det ikke for Norge har været muligt at finde oplysninger om alene de 15-17-årige, hvorfor denne del af statistikken angår en lidt større aldersgruppe.

Tabel 6. Anbringelser uden for hjemmet i de forskellige nordiske lande, pr. 31.12.2005 (Sverige pr. 1.11.2005). Forskellige aldersgrupper.

	Danmark	Norge	Sverige	Finland
Antal 15-17-årige anbragt uden for hjemmet	4847		4834	4376
Pr. 1000 unge	25,9		12,9	22,1
Antal 13-17-årige anbragt uden for hjemmet	7072	4376		
Pr. 1000 unge	22,0	14,3		

Begrundelsen for at Danmark i højere grad end de øvrige nordiske lande anbringer børn og unge uden for hjemmet, vides ikke med sikkerhed. I den nævnte rapport anføres dog, at Danmark i lighed med lande i Mellem- og Sydeuropa har haft en stærk institutionskultur, og det muligvis kan være med til at forklare forskellene.

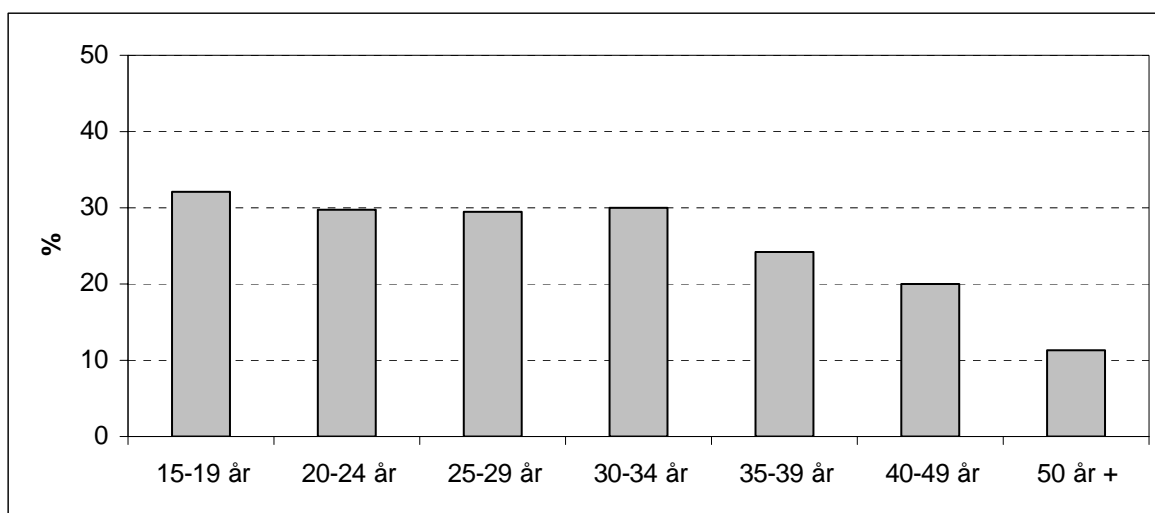
9. Tilbagefald til ny kriminalitet

Tilbagefald til ny kriminalitet – recidiv – følger mønstret for prævalens: Jo hyppigere kriminalitet forekommer i en given befolkningsgruppe, desto større vil gruppens recidivprocent være. Det betyder, at recidiv forekommer hyppigere blandt unge end blandt ældre personer.

Dette fremgår, om end ikke særligt tydeligt, af figur 35, der er baseret på de recidivundersøgelser, Kriminalforsorgen gennemfører. Når der ikke er større forskel mellem de helt unges og de lidt ældres recidivprocent i denne figur, skyldes det antagelig, at Kriminalforsorgens recidivundersøgelse ikke omfatter alle straffede, men alene dem, der er idømt en frihedsstraf, ligesom den ikke omfatter alle former for recidiv, men kun recidiv til en ny frihedsstraf. Den meget store gruppe, der idømmes en bøde, er dermed ikke inkluderet, ligesom personer, der tildeles et tiltalefrafald, ikke er det. En tidligere opgørelse, der også omfatter disse sanktioner, viser en større aldersmæssig differentiering med hensyn til recidivprocenten (Kyvsgaard 1989).

Figur 35. Recidivprocent fordelt efter alder. Dømte og løsladte 2004.

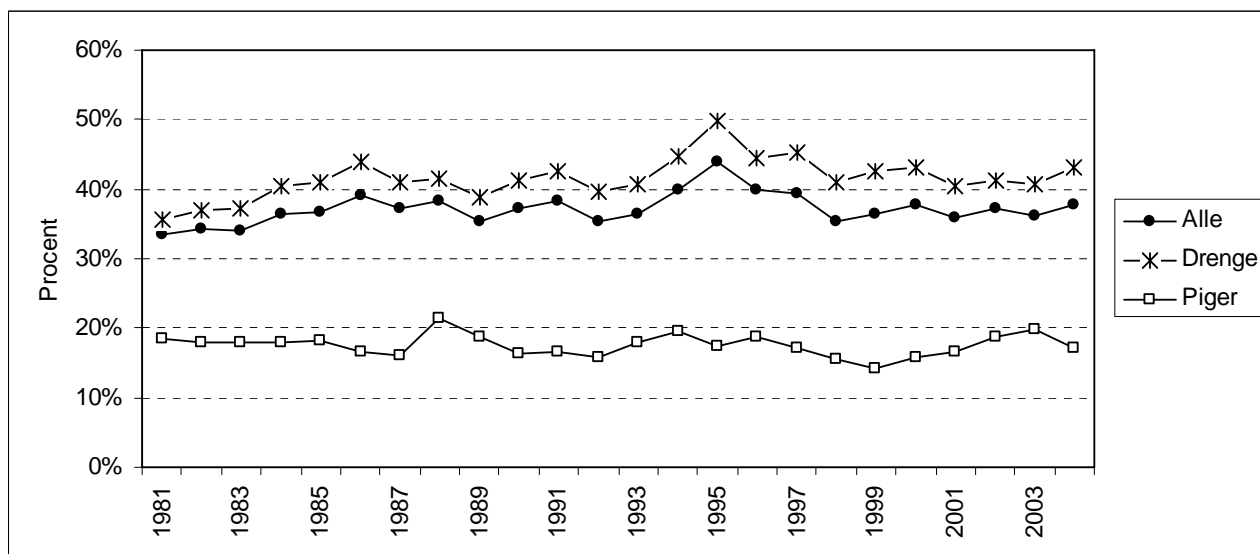

På baggrund af de data, der som nævnt er rekvireret fra Danmarks Statistik til brug for denne rapport, er der gennemført en undersøgelse af recidiv for de 15-17-årige. Det er alderen, på afgørelses-tidspunktet, der er anvendt i denne analyse, og recidiv er defineret som enhver ny sanktion i løbet af en periode på to år efter seneste strafferetlige afgørelse eller – i tilfælde af en ubetinget straf – efter løsladelse.

De sanktioner, der tæller som recidiv, svarer til dem, der er oplyst om vedrørende udviklingen i strafferetlige sanktioner, jf. figur 30 ovenfor. Det er således et noget bredere recidivkriterium end det, Kriminalforsorgen anvender.

Figur 36 viser den samlede udvikling i de unges recidivprocent. De første år har der været en svag vækst i recidivprocenten, men fra midten af 1980'erne er udviklingen forholdsvis jævn med en recidivprocent på 36-40. For alene drenge er recidivprocenten de fleste år over 40 pct., mens den for piger i næsten alle årene er under 20 pct. Denne forskel er forventelig, idet recidivprocenten som nævnt følger prævalensen.

Figur 36. Recidivprocent for alle 15-17-årige og for henholdsvis drenge og piger, 1981-2004.

Tabel 7 viser, at recidivprocenten er lavest for de unge, der har fået en advarsel. Næstlavest er den for dem, der har fået en bøde, efterfulgt af dem, der har fået et tiltalefrafald. Næsthøjest er den for de unge, der har fået en betinget dom, som her også omfatter dem med vilkår om samfundstjeneste, og højest er den for de unge, der har afsonet en fængselsstraf. Det skal nævnes, at det alene har været muligt at beregne recidivprocenten for en mindre del af de ubetingede domme, idet oplysninger om løsladelsesdato mangler i en del tilfælde. Det gælder især i begyndelsen af den undersøgte periode.

Tabel 7. Recidivprocent efter sanktionens art for henholdsvis drenge og piger og for samtlige 15-17-årige. Gennemsnit for perioden 1981-2004.

	Drenge	Piger	Alle
Ubetinget dom	66 %	46 %	65 %
Betinget	50 %	32 %	48 %
Tiltalefrafald	43 %	23 %	41 %
Bøde	39 %	17 %	34 %
Advarsel	30 %	11 %	23 %
I alt	41 %	18 %	37 %

Tabel 7 viser altså, at recidivprocenten følger sanktionens art, idet den er højere, jo mere indgribende sanktionen er. Deraf kan der ikke umiddelbart udledes noget om sanktionernes effekt, idet sammenhængen i ganske høj grad beror på, at det er de mest socialt og kriminelt belastede personer, der idømmes de strengeste straffe. De vil derfor som udgangspunkt have en større recidivrisiko end andre.

10. Risikofaktorer og beskyttende faktorer

Begrebet 'årsag' anvendes sjældent i kriminologi. Det skyldes, at det ofte vil være svært at afgøre, om et bestemt forhold, som har vist sig at være forbundet med forekomsten af kriminalitet, kan betragtes som den egentlige årsag til kriminalitet, eller om det er andet end det observerede forhold, der er årsagen. Eksempelvis finder man i mange undersøgelser, at der er en klar sammenhæng mellem omfattende skulkeri og ungdomskriminalitet. Dog kan skulkeri næppe betragtes som årsag til kriminaliteten, snarere som indikator på kriminalitetsrisikoen. Igennem mange år har man derfor anvendt termen 'kriminogene faktorer' i stedet for 'årsager'.

Inspireret af den medicinske forskning er det dog i dag mere almindeligt at anvende begreberne 'risikofaktorer' og 'beskyttende faktorer'. De beskriver forhold, der antages henholdsvis at fremme og hæmme risikoen for kriminalitet, men implicerer ikke nødvendigvis en årsagssammenhæng. Det er af åbenlys fordel at fokusere ikke bare på de negative faktorer – det der fremmer kriminalitetsrisikoen – men også på det, der kan mindske sandsynligheden for kriminalitet.

I forbindelse med forebyggende og behandlende tiltag skelnes endvidere gerne mellem dynamiske og ikke-dynamiske risikofaktorer og beskyttende faktorer. Hermed ønskes at skelne mellem det, der er muligt at forandre – de dynamiske faktorer – og det, der er uforanderligt.

Hvilke forhold, de enkelte undersøgelser peger på som enten risikofaktorer eller beskyttende faktorer, vil i nogen grad afhænge af undersøgelsens konstruktion, de inkluderede variabler og de anvendte statistiske analyser. Simple bivariate analyser samt undersøgelser med få variabler vil typisk pege på mange risikofaktorer, som – i en mere avanceret undersøgelse – kan vise sig reelt ikke at være korreleret med kriminalitet.

10.1. Individuelle faktorer

Der vil antagelig meget ofte være en nær sammenhæng mellem individuelle risikofaktorer og så især de risikofaktorer, der relaterer sig til familien og opvæksten. Adfærdsmønstre eller karakteregenskaber, der kan udskilles som individuelle risikofaktorer, vil således hyppigt kunne relateres til f.eks. en problematisk opvækst eller omsorgssvigt. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på, jf. de indledende bemærkninger, at der netop ikke er tale om årsagsfaktorer, men alene om forhold, der kan påvises at være forbundet med en øget kriminalitetsrisiko. Om der reelt er tale om årsagsfaktorer, vides ikke.

10.1.1. Alder, køn og etnicitet

Det er allerede i det tidligere påvist, at drenge har en større risiko for at begå kriminalitet end piger, og at unge har en større kriminalitetsrisiko end ældre. Det er samtidig nævnt, at visse etniske mino-

riteter i de yngre år synes at have en højere kriminalitetsfrekvens end majoritetsbefolkningen. Da disse risikofaktorer tydeligvis ikke er dynamiske, omtales de almindeligvis ikke i oversigter over risikofaktorer, se dog (Shader 2003), der nævner køn, men ikke alder og etnicitet, som risikofaktor. Omvendt kan køn, når det drejer sig om piger, også ses som en beskyttende faktor (Helgeland 2007).

I en engelsk undersøgelse nævnes det, at piger fra visse etniske minoriteter har en særlig lav risiko for at begå kriminalitet, og at interaktionen mellem køn og etnicitet dermed kan betragtes som en beskyttende faktor (Wikström 2006). Samme undersøgelse påviser, at kønsfaktorens betydning for kriminalitet er ret moderat, når der tages hensyn til især andre individuelle risikofaktorer, såsom selvkontrol, jf. det senere. At piger begår mindre kriminalitet end drenge forklares derfor med, at flere beskyttende faktorer gør sig gældende for pigernes vedkommende (ibid.).

10.1.2. Svag begavelse

I en nyere engelsk rapport om risikofaktorer i den tidlige barndom nævnes svag begavelse eller lav intelligens som en væsentlig prædikator for kriminalitet (Farrington & Welsh 2007). Der henvises til en lang række studier, der – også efter at have kontrolleret for forskelle i børnenes socioøkonomiske baggrund – finder sammenhæng mellem lav intelligens hos barnet og kriminalitet senere i livet. Også en ældre dansk undersøgelse, der er baseret på børn født i København i 1953, omtales (Høgh & Wolf 1983). I undersøgelsen påvises, at lav intelligens, der er målt i 12-års alderen, er statistisk sammenhængende med kriminalitet i 15-22-års alderen. I andre undersøgelser er det påvist, at de kriminelle med lavest IQ begår mest kriminalitet (Koolhof et al. 2007). Dette forklares med en højere grad af impulsivitet og mangel på hæmninger hos dem med en lavt IQ. Hvad der sikkert kan betragtes som en indirekte sammenhæng mellem svag begavelse og kriminalitet, er påvist i en finsk selvrporteringsundersøgelse, der viser, at risiko for omfattende kriminel aktivitet er godt fordoblet blandt de unge, hvis karakterer i matematik, engelsk og finsk er ringe (Salmi & Kivivuori 2006). Tilsvarende resultater påvises i svenske selvrporteringsstudier (Brå 2006).

Også en oversigt fra det amerikanske justitsministerium om ungdomskriminalitet peger på svag begavelse som en risikofaktor for både tidlig kriminel debut – i 6-11-års alderen – og for senere debut (Shader 2003).

Det er vigtigt at være opmærksom på, at der langt fra er tale om, at alle svagt begavede børn har en stor risiko for at begå kriminalitet. Den nævnte engelske rapport refererer en undersøgelse, der viser, at en tredjedel af de drenge, der i 8-10-års alderen scorede lavt på en intelligenstag, blev dømt for kriminalitet i ungdomsårene, hvilket er en dobbelt så stor hyppighed som for de øvrige drenge (Farrington & Welsh 2007). To tredjedele af de svagt begavede dømmes således ikke for kriminalitet. I rapporten nævnes endvidere, at lav intelligens ikke er så stærk en prædikator som f.eks. kriminalitet blandt forældrene eller risikoadfærd blandt børnene.

10.1.3. Lav selvkontrol

Begrebet selvkontrol introduceredes i kriminologien med en teori, som meget kort beskrevet antager, at kriminalitet er relateret til selvkontrol, som indebærer, at individer i ulige grad er sårbare eller modtagelige over for fristelser (Gottfredson & Hirschi 1990). Begrebet omfatter en række karaktertræk, herunder impulsivitet, risikosøgende adfærd, selvcentrering, ringe kognitive færdigheder og ringe empati. De fleste af disse elementer nævnes da også gerne som selvstændige risikofaktorer i den internationale litteratur. David Farrington omtaler impulsivitet og ringe empati som væsentlige risikofaktorer, ligesom ringe kognitive evner er inkluderet i hans liste over individuelle risikofaktorer (Farrington & Welsh 2007). I andre oversigter over risikofaktorer nævnes risikosøgende adfærd (Shader 2003).

Til brug for empiriske undersøgelser er selvkontrolbegrebet blevet operationaliseret på forskellige måder. I longitudinalundersøgelser kan begrebet afspejle registreringer af barnets adfærd i forskellige aldre. I en sådan undersøgelse er det gjort ved bl.a. oplysninger om barnets hyperaktivitet og impulsivitet på forskellige alderstrin (Piquero et al. 2007). I undersøgelsen vises, at selvkontrol er relateret til såvel prævalens, frekvens og varighed af en kriminel karriere.

I begyndelsen af 1990'erne blev der udarbejdet en skala til måling af selvkontrol (Grasmick et al. 1993). Skalaen, der er anvendt i tværsnitsundersøgelser, som er baseret på interview med børn og unge, omhandler 13 udsagn af typen: 'Sommetider tager jeg en risiko bare for sjov' og 'Jeg tænker aldrig på, hvad der skal ske med mig i fremtiden', som de adspurgte kan erklære sig enige eller uenige i. Scoren på disse spørgsmål lægges sammen, og den samlede score antages at afspejle graden af selvkontrol. Skalaen er bl.a. anvendt i en undersøgelse af selvrapporeret kriminalitet blandt unge i en engelsk by, og der viser sig at være en tydelig sammenhæng mellem kriminalitetsrisikoen og graden af selvkontrol (Wikström 2006).

I en finsk selvrapporeringsundersøgelse måles selvkontrol gennem personernes stillingtagen til fire udsagn, som er helt i tråd med dem, der er anvendt i ovennævnte undersøgelse. Udsagnene er: 'Man skal leve i nuet og ikke bekymre sig så meget om fremtiden', 'Hvis jeg har ekstra penge, bruger jeg dem straks frem for at spare dem op', 'Jeg kan lide at tage en risiko' og 'Jeg synes bedre om spænding end om tryghed' (Salmi & Kivivuori 2006). Undersøgelsen viser, at de, der er enige i disse udsagn, har en næsten fem gange så stor risiko for omfattende kriminel aktivitet som dem, der er uenige i udsagnene. Også i danske selvrapporeringsundersøgelser er der fundet klar sammenhæng mellem udsagn, der afspejler en her-og-nu indstilling til livet, og omfanget og arten af kriminalitet (Balvig 2006; Kyvsgaard 1992a).

10.1.4. Psykiatriske lidelser

Igennem de seneste par årtier har der været fokus på hyperaktive børn og på først diagnosen DAMP (Deficits in Attention, Motor Control and Perception) og senere diagnosen ADHD (Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder).³⁴ Det er givet, at der er en høj grad af overlapning mellem denne diagnose og begrebet selvkontrol, da forstyrrelse af opmærksomhed, hyperaktivitet og impulsivitet, som ADHD angår, er parallel til nogle af de træk, der angives at karakterisere lav selvkontrol.

I den internationale litteratur vedrørende risikofaktorer omtales ADHD ikke direkte, men som nævnt nogle af de forhold, der karakteriserer ADHD. Impulsivitet og hyperaktivitet indgår således gerne i listen med risikofaktorer (Farrington 2001; Shader 2003). At ADHD ikke nævnes som risikofaktor kan bero på, at diagnosen er ret ny, og at mange børn med ADHD ikke er diagnosticeret.

I en dansk undersøgelse, der er baseret på børn, som er blevet henvist til børnepsykiatrien ved Århus Universitetshospital på grund af hyperaktivitet og uopmærksomhed, påvises det, at 47 pct. af disse børn senere begår kriminalitet og idømmes en straf (Dalsgaard 2002). Dette er en betydeligt større andel end i befolkningen som helhed. En tilsvarende amerikansk undersøgelse når til næsten samme resultat, idet 44 pct. af de hyperaktive børn senere arresteres og straffes for en lovovertrædelse (Satterfield et al. 2007). En metaanalyse baseret på 25 undersøgelser viser, at unge, som er anbragt i institution, langt oftere end andre unge har psykiske problemer. Blandt de institutionsanbragte unge er der således en overrepræsentation af unge med psykoser, depressioner og ADHD (Fazel, Doll & Langstrom 2008).

Problematikken vedrørende sammenhængen mellem kriminalitet og psykiatriske lidelser kan også anskues ved at undersøge, hvor stor en del af dem, der straffes, der har en psykiatrisk lidelse. I en dansk undersøgelse, der er baseret på 100 varetægtsfængslede 15-17-årige, påvises det, at 69 pct. af dem har en psykiatrisk lidelse. Det bemærkes, at der heri er inkluderet stofmisbrug, som 41 pct. af de unge har. Fire af de unge diagnosticeres som skizofrene og 11 vurderes at have ADHD (Gosden 2004).

I en svensk undersøgelse refereres til epidemiologiske undersøgelser, der viser, at 2-5 pct. af børn i skolealderen har ADHD, mens det er 10 pct., som har opmærksomhedsforstyrrelser uden hyperaktivitet. (Socialstyrelsen 2002) Undersøgelser fra den svenske kriminalforsorg viser som forventet en større forekomst af ADHD blandt deres klienter, idet en fjerdedel af de indsatte viser sig at have ADHD som voksne, mens ca. halvdelen af de indsatte havde haft ADHD som børn (Kriminalvården 2008).

---

³⁴ Se Søren Dalsgaard vedrørende relationen mellem disse diagnoser og WHO's sygdomsklassifikation (Dalsgaard 2002).

Her skal også nævnes en engelsk undersøgelse af, hvorfor nogle lovovertrædere debuterer meget tidligt, mens andre gør det forholdsvis sent (efter det 21. år) (Zara & Farrington 2007). I undersøgelsen findes, at der kun er meget små forskelle mellem tidlige og sene debutanter med hensyn til problemer under opvæksten, skoleproblemer m.v. Dog er de senere debutanter karakteriseret ved at være mere angste og nervøse, og i undersøgelsen tolkes dette som 'beskyttende faktorer', idet karaktertrækkene kan have betydet, at de i den tidlige ungdom ikke har turdet deltage i de andre unges risikotagende adfærd.

10.1.5. Særligt om beskyttende faktorer

Generelt er der i forskningen noget mere fokus på risikofaktorer end på beskyttende faktorer, eftersom udgangspunktet typisk er børn og unge med adfærdsproblemer. I en norsk rapport omtales dog en amerikansk longitudinalundersøgelse, der ganske vist tager udgangspunkt i udsatte børn, men som ser på, hvad der har betydning for, at nogle af disse børn alligevel klarer sig godt i voksenlivet (Helgeland 2007). Nogle af de beskyttende faktorer, der nævnes, ligger i logisk forlængelse af risikofaktorerne, idet de er deres modpol. Det gælder beskyttende faktorer som høj selvkontrol og normal intelligens. Af andre individuelle beskyttende faktorer nævnes aktivitet, prosocialitet, selvtillid og selvstændighed samt evne til at koncentrere sig. Endvidere nævnes barnets formåen til at knytte kontakt til gode voksenmodeller, såfremt forældrene ikke selv var i stand til at give barnet omsorg og støtte.

Sidstnævnte nævnes også som en væsentlig beskyttende faktor i en norsk undersøgelse af børn, der har overkommet store problemer under opvæksten, ligesom selvkontrol, evne til handling og selvtillid omtales (Johannesen 1999), herefter (Helgeland 2007).

10.2. Familie- og opvækstforhold

Både i danske og udenlandske undersøgelser af såvel selvrapporteret kriminalitet som registreret kriminalitet ses en sammenhæng mellem kriminalitet og den unges familieforhold.

10.2.1. Forældrenes sociale status

For så vidt angår forældrenes sociale status, målt ved deres uddannelse og placering på arbejdsmarkedet, er dette forholds betydning mindre klart i de senere danske undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet end i de tidligste (Balvig 1982, 2000). Dog synes der fortsat at være en tendens til, at børn af forældre, der er uden for arbejdsmarkedet, har en større risiko for at begå kriminalitet end andre børn. I alle de svenske selvrapporteringsundersøgelser er det påvist, at risikoen for kriminalitet er større for børn af ufaglærte forældre end for børn, hvis forældre har en højere socioøkonomisk status (Svensson & Ring 2007). Hverken den svenske eller de danske undersøgelser inkluderer dog statistiske analyser, som kan vise, hvorvidt disse sammenhænge er holdbare, når hensyn tages til

andre forhold. Når dette gøres, synes den statistiske sammenhæng mellem kriminalitet og forældrenes socioøkonomiske status at forsvinde (Ring 2001). I to engelske undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet fastslås, at forældrenes socioøkonomiske status alene har en indirekte betydning, idet den kan have betydning for bl.a. børnenes forhold til og i skolen, som så igen kan have betydning for forekomsten af kriminalitet (Wikström 2006; Boxford 2006). Samme konklusion drages i en svensk undersøgelse, der er baseret på både registerdata og selvrapporteret kriminalitet (Ring & Svensson 2007).

Sammenhængen mellem kriminalitet og forældrenes socioøkonomiske status ser ud til at være stærkere for den registrerede kriminalitet, hvilket utvivlsomt hænger sammen med, at de unge, der registreres for kriminalitet, generelt er mere kriminelt og socialt belastede end dem, der opfanges gennem selvrapporteringsundersøgelser, jf. tidligere bemærkninger om begrænsningen ved selvrapporteringsmetoden.

En tidligere dansk undersøgelse af unge, der har fået et tiltalefrafald, viser, at risikoen for senere recidiv hænger tydeligt sammen med især moderens uddannelsesniveau (Zeuner 1990), mens en nyere dansk registerbaseret undersøgelse viser, at såvel forældrenes indkomst som uddannelse og arbejdsforhold er relateret til risikoen for kriminalitet blandt børnene (Stevens 2006). I særlig grad er en langvarig status som modtager af kontanthjælp eller anden overførselsindkomst forbundet med en forhøjet risiko for kriminalitet blandt børnene (ibid.). En anden dansk registerbaseret undersøgelse, der alene angår voldskriminelle, viser en forhøjet risiko for voldskriminalitet blandt drenge, hvis mødre ikke har en erhvervsuddannelse (Christoffersen 1999). Også i en svensk undersøgelse er der fundet en sammenhæng mellem voldskriminalitet og forældrenes socioøkonomiske status (Wikström 1985).

Det er samtidig givet, at ved siden af en direkte sammenhæng mellem børnenes kriminalitet og forældrenes sociale og økonomiske forhold vil forældrenes status, som påpeget ovenfor, også kunne have en stærk indirekte betydning (Christoffersen 1999). I en nyere international sammenfatning af risikofaktorer under opvæksten siges det, at mange forskere mener, at den statistiske sammenhæng mellem lav socioøkonomisk status i familien og kriminalitet beror på, at forældre med vanskelige økonomiske forhold ikke altid formår at give deres barn en god og omsorgsfuld opdragelse (Farrington & Welsh 2007).

10.2.2. Opdragelse m.v.

Undersøgelser, der ser på betydningen af forældrenes opdragelsesmåde, har fokuseret på forskellige dimensioner herved: årvågenhed og tilsyn med barnets adfærd, brug af hårdhændede disciplinerende metoder, inkonsekvens og slaphed i disciplinering af barnet samt omsorgsfuld og kærlig kontra kold og afvisende opdragelsesform. Den forskning, der er gennemført, peger på, at ringe supervision, en hård eller restriktiv opdragelsesmetode, laissez-faire eller tilfældig disciplin samt en straffen-

de og afvisende opdragelse er prædiktorer for kriminalitet blandt børnene (Farrington & Welsh 2007; se også Hoeve et al. 2008; West & Farrington 1977; Haapasalo & Pokela 1999; Salmi & Kivivuori 2006; Wikström 2006; Shader 2003; Sarnecki 1987).

De danske selvrapporteringsundersøgelser, der er gennemført, viser en tydelig sammenhæng mellem omfang og art af kriminalitet og forældrenes kontrol med barnets gøren og laden, formen og omfanget af kommunikation mellem børn og forældre, omfanget af fællesaktiviteter og skænderier. I familier, hvor forældrene følger med i børnenes aktiviteter, giver sig tid til at tale med og lytte til børnene, er meget sammen med dem i fritiden og sjældent skændes med dem om deres lektier eller kammerater, er der mindre kriminalitet blandt børnene end tilfældet er i øvrige familier (Balvig 2000).

Direkte omsorgssvigt eller misrøgt er naturligt nok også en kriminalitetsrisiko. I en dansk registerbaseret undersøgelse påvises det, at såfremt der forekommer vold blandt forældrene eller barnet selv udsættes for vold eller omsorgssvigt, er der en forhøjet risiko for, at barnet senere begår vold (Christoffersen et al. 2007; se også Haapasalo & Pokela 1999). Hvorvidt dette kan tolkes således, at barnets oplevelse af vold i hjemmet har en betydning for den vold, barnet senere begår, kan ikke siges med sikkerhed. Teoretisk antages det dog, at børnene imiterer forældrene eller lærer af deres adfærd, eller at problemerne i hjemmet kan føre til en ringere tilknytning til forældrene og dermed en ringe selvkontrol (Farrington & Welsh 2007). Sidstnævnte må formodes særligt at gøre sig gældende, såfremt problemerne fører til anbringelse uden for hjemmet.

10.2.3. Tidligt moderskab

Flere undersøgelser, herunder også danske, peger på, at tidligt moderskab er en risikofaktor for senere kriminalitet blandt børnene. Dette fremgår således at to registerbaserede undersøgelser, hvoraf den ene alene undersøger den senere forekomst af voldsforbrydelser (Christoffersen et al. 2007), mens den anden omhandler berigelseskriminalitet (Tranæs & Geerdsen 2008). Tilsvarende resultat er fundet i internationale undersøgelser (Farrington et al. 2001; Farrington & Welsh 2007).

10.2.4. Kriminalitet blandt forældre

Også kriminalitet blandt forældrene er påvist som en risikofaktor i de to førnævnte danske registerbaserede undersøgelser. I undersøgelsen, der har fokus på vold blandt yngre mænd, angives, at det er en risikofaktor, såfremt faderen tidligere har fået en frihedsstraf (Christoffersen 1999). I den anden registerbaserede undersøgelse, som angår berigelseskriminalitet, er det såvel moderens som faderens tidligere kriminalitet, der påvises som risikofaktorer (Tranæs & Geerdsen 2008).

I en international oversigt oplyses, at kriminalitet blandt forældre almindeligvis er den stærkeste prædikator blandt de forhold, der angår barnets familie eller opvækstforhold (Farrington et al. 2001).

Det er tilmed påvist, at også kriminalitet blandt onkler, tanter og bedsteforældre er prædiktorer for et barns risiko for kriminalitet (Farrington & Welsh 2007). Kriminalitet hos faderen er dog den væsentligste prædiktor (ibid.).

10.2.5. Brudte familier

Almindeligvis findes der også en sammenhæng mellem kriminalitet og familiekonstellationen, idet børn og unge, der er opvokset med begge biologiske forældre, har mindre kriminalitetsrisiko end børn, for hvem dette ikke er tilfældet. Her synes resultaterne dog at være lidt forskellige afhængig af, om det drejer sig om selvrapporeret kriminalitet eller om registreret kriminalitet.

Førstnævnte former for undersøgelser tyder ikke på, at skilsmisser i særlig høj grad kan forklare omfanget af kriminalitet blandt børnene (Balvig 2000). Snarere kan det se ud til, at det at være opvokset med begge biologiske forældre må betragtes som en beskyttende faktor i forhold til kriminalitet (Kyvsgaard 1992a).

I registerbaserede undersøgelser ses derimod en tydelig sammenhæng mellem antallet af familiekonstellationer, barnet er opvokset i, og kriminalitet (Stevens 2006; se også Christoffersen 1999).

I internationale selvrapporeringsstudier synes der at være en stærkere sammenhæng mellem ungdomskriminalitet og splittelse i familien, se eksempelvis (Wikström 2006). Det kan muligvis have sammenhæng med, at skilsmisser har forskellig betydning i forskellige kulturer. Dette er indikeret i en international selvrapporeringsundersøgelse, som peger på, at skilsmisser ser ud til at have en stærkere sammenhæng med ungdomskriminalitet i sydeuropæiske end i nordeuropæiske lande (Junger-Tas et al. 2003; se dog også Ring 2001).

10.2.6. Andre faktorer vedrørende familien

I den internationale litteratur omtales også familiestørrelser i diskussioner om risikofaktorer, idet store familier anses for at være en risikofaktor (Farrington & Welsh 2007). Tilsvarende er ikke fundet i nyere danske undersøgelser, og med de generelt små familiestørrelser er det nok spørgsmålet, om der vil kunne observeres en sådan sammenhæng.

Også dårlige boligforhold nævnes som en risikofaktor i bl.a. engelsk forskning (ibid.).

Et interessant undersøgelsesfelt angår interaktionen mellem barnets adfærdsproblemer og forældrenes reaktion herpå. Der findes en del forskning, der påviser en vekselvirkning, idet barnet forstyrrende eller udadreagerende adfærd kan medføre, at forældrene opgiver at stille krav til barnet, hvilket så kan medføre en forværring af barnets adfærdsproblemer (Burke et al. 2008). Det er også hævdet, at vanskelige børn kan fremprovokere anvendelsen af hårdere opdragelsesmetoder (Farrington & Welsh 2007).

10.3. Skole, uddannelse og arbejde

Forskning i risikofaktorer vedrørende skole angår dels spørgsmålet om erhvervelse af afgangseksamen og videre erhvervsuddannelse og dels spørgsmålet om skolens klima, barnets forhold til skolen og kammerater m.v.

10.3.1. Gennemførelse af skolegang og uddannelse

Viden om, at der er en nær sammenhæng mellem kriminalitet og problemer i skolen samt mangel på erhvervsuddannelse, er af ældre dato og påvist i en lang række undersøgelser og opgørelser over indsatte og deres skole- og uddannelsesmæssige situation.

Eksempelvis kan der henvises til en nyere registerbaseret undersøgelse, der har belyst, hvorvidt børn, der har vanskeligt ved at følge et almindeligt skoleforløb, har en større risiko for senere i livet at begå kriminalitet, end andre børn har (Stevens 2006). Undersøgelsen viser, at børn, der ikke gennemfører folkeskoleforløbet inden for den normale tid, og dermed må antages at have gået en klasse om el.lign., har 35 pct. større risiko for senere at begå kriminalitet end de børn, der gennemfører på normal tid.

En anden dansk registerbaseret undersøgelse viser, at unge, der ikke har fået erhvervsuddannelse, hyppigere end andre unge begår vold (Christoffersen 1999). Tilsvarende sammenhæng mellem mangel på erhvervsuddannelse og kriminalitet er påvist i tidligere danske undersøgelser (Kjvsgaard 1989). Statistik vedrørende dømte og især indsatte demonstrerer, at der blandt disse er meget få veluddannede, men til gengæld overordentlig mange uden nogen form for erhvervsuddannelse eller uden endsige en afsluttende folkeskoleeksamen (Nordskov-udvalget 2000).

Der er næppe tvivl om, at problemer med gennemførelse af skole- og erhvervsuddannelse er blandt de allervigtigste dynamiske risikofaktorer og derfor må ses som yderst væsentlige indsatsområder.

10.3.2. Skolens klima m.v.

Også karakteristika ved selve skolen og dens måde at fungere på synes at have betydning for omfanget af ungdomskriminalitet. I den seneste danske selvrapporteringsundersøgelse er der set på sammenhængen mellem kriminalitet og klassens sociale kapital. Sidstnævnte er målt ved omfanget af venner i klassen, om eleverne kan lide at omgås hinanden, om eleverne hjælper hinanden, og om de stoler på hinanden. Undersøgelsen viser, at der både er mindre kriminalitet og mindre mobning blandt elever fra klasser med et højt niveau af social kapital (Balvig 2006).

I en finsk selvrapporteringsundersøgelse er der set på betydningen af den sociale kontrol i skolen. Denne er målt ved, om læreren holder opsyn med og skrider ind i tilfælde af slagsmål, rygning i skolen og uorden i klassen samt om læreren er i stand til at opretholde ro i klassen. Ifølge den finske

undersøgelse indebærer en høj grad af social kontrol, at kriminalitet blandt drenge i skolen reduceres (Ellonen 2008).

En ny engelsk selvrapporteringsundersøgelse vedrørende kriminalitet i skolen ser også på betydningen af klassens sociale kapital samt noget, der svarer til den sociale kontrol. Undersøgelsen inkluderer derudover flere andre dimensioner ved skolen: forældrenes engagement i barnets skolegang (målt ved bl.a. om barnet diskuterer lektier med forældrene, om forældrene hjælper barnet med lektier, og om forældrene bekymrer sig om, hvordan det går barnet i skolen), skolens etos (målt ved bl.a. om eleverne ser skolen som venlig, om lærerne opmuntrer til og hjælper med lektielæsning, og om der er ro og orden i klassen), elevernes respekt for skolens autoritet (målt ved bl.a. om eleverne forstår og respekterer skolens regler, og om eleverne mener, at alle elever behandles ens i skolen) og elevernes opfattelse af uorden i skolen (målt ved om eleverne hyppigt skulker pga. frygt, om de er bange for andre elever, om der er megen mobning, og om skolearbejdet hyppigt forstyrres af andre elevers adfærd) (Boxford 2006). Alle dimensioner viser sig at være sammenhængende med omfanget af kriminalitet blandt eleverne, men klassens sociale kapital, som i denne undersøgelse er målt på stort set samme måde som i den danske undersøgelse, er dog ikke så stærkt forbundet med omfanget af kriminalitet, som de øvrige dimensioner er. Generelt findes i undersøgelsen, at det, der betegnes som skolens klima – som inkluderer skolens etos, elevernes respekt for skolens autoritet og forældrenes engagement i skolen – i højere grad forklarer variationer i kriminalitet end de øvrige dimensioner gør (ibid.). Det skal understreges, at når der i denne undersøgelse kontrolleres for andre forhold, herunder især individuelle risikofaktorer og livsstilsfaktorer, jf. det senere, fremtræder disse forhold ved skolen ikke længere som prædiktorer for kriminalitet.

Der bør være forsigtighed med at fortolke sidstnævnte således, at skolens klima m.v. ikke har betydning for omfanget af kriminalitet blandt børn og unge. Dels undersøges alene kriminalitet begået i skolen, og dels er resultaterne ikke bekræftet i andre undersøgelser.

Det blev indledningsvis nævnt, at mange undersøgelser finder en sammenhæng mellem skoleskulkeri og kriminalitet, men skulkeri betragtes dog ikke som en selvstændig risikofaktor (ibid; Hayward & Sharp 2005).

Mange af de risikofaktorer, der er omtalt i de tidligere afsnit, er karakteriseret ved, at de relaterer sig til forhold ved det enkelte individ eller dennes familie, hvilket betyder, at præventive tiltag typisk vil rette sig mod enkeltindivider eller familier. Sådanne tiltag kan være vanskelige at iværksætte på grund af f.eks. manglende motivation, og der kan endvidere være en risiko for stemping og dermed en negativ selvopfattelse hos de individer, tiltaget retter sig mod. De risiko- eller beskyttende faktorer, der knytter sig til skolen, angår derimod generelle forhold i og ved skolen, som er mulige at ændre uden at udpege eller stemple særligt vanskelige elever eller elever fra belastede familier.

10.4. Livsstil

Med livsstil menes her måden at bruge fritiden på, valg af kammerater samt brug af alkohol og andre rusmidler. Forskningen peger på, at disse forhold hver for sig, men ikke mindst samlet set, har en væsentlig betydning for forekomsten af kriminalitet blandt unge.

De danske selvrapporteringsundersøgelser viser således, at de børn og unge, som begår mest kriminalitet, er dem, der tilbringer mest fritid sammen med kammerater i gademiljøet (Balvig 2000; Kyvsgaard 1992a). Tilsvarende er vist i en anden dansk undersøgelse vedrørende børn og unge fra etniske minoriteter (Wellendorf & Cakmak 2007). Flemming Balvig påpeger, at de unges måde at bruge fritiden på i sig selv kan forstærke deres risiko for kriminalitet (Balvig 2000).

Det samme fastslås i nyere engelske undersøgelser, som også påviser en klar sammenhæng mellem kriminalitet og hyppig samvær med kammerater i gademiljøet (Wikström 2006; Boxford 2006). Det, disse undersøgelser især fokuserer på, er, i hvilket omfang de unge befinder sig i det, der kaldes højrisiko offentlige områder såsom butikcentre, pubber og bycentre.

De danske selvrapporteringsundersøgelser viser samtidig, at de unge i stigende grad anvender gademiljøet i deres fritid (Balvig 2006). Det gælder i særlig grad, men langt fra alene, de unge, der begår mest kriminalitet. Disse ændringer kan have haft betydning for de ændringer, der er set i den registrerede kriminalitet, idet voldsforbrydelser og røverier, der begås af unge, er noget, der typisk foregår i gademiljøet, jf. også en nyere undersøgelse af registrerede gaderøverier (Kyvsgaard 2008).

Med hensyn til kammeratskabsgruppen er det, at unge typisk begår kriminalitet sammen med andre unge, ikke i sig selv en risikofaktor.³⁵ Generelt har samvær med jævnaldrende en overordentlig stor betydning i ungdomsårene. Det er blandt kammeraterne, den unge bekræftes og får status, og kriminalitet er en af de aktiviteter, der kan indgå i dette samspil. En undersøgelse peger således på, at for drenge, som klarer sig dårligt i skolen, fremmer vold muligheden for accept blandt kammerater (Kreager 2007). Når de unge med stigende alder får flere sociale relationer, er kammeratskabsgruppen ikke længere den eneste kilde til bekræftelse og status (Fondén 2001).

Det, der derimod kan have betydning for forekomsten af ungdomskriminalitet, er, hvem kammeraterne er, og især om kammeraterne er kendt for at begå kriminalitet. I en norsk undersøgelse påvises således, at antisociale børn ofte knytter sig til børn med tilsvarende problemer, hvilket kan medføre en eskalation af problemadfærden (Nordahl et al. 2005). I de danske selvrapporteringsundersøgelser spørges der ikke direkte om kriminelle kammerater, men alene, hvorvidt kammeraterne er ældre end

---

³⁵ En analyse af, hvilke forhold der har betydning for tilbagefald til ny kriminalitet efter idømmelse af en ungdomssanktion, viser, at unge med højst to medtiltalte i sagen recidiverer i højere grad til alvorligere kriminalitet end unge med flere medtiltalte (Justitsministeriets Forskningsenhed 2006).

personen selv. Især de unge, der begår mest kriminalitet, har mange kammerater, der er ældre end dem selv (Balvig 2006).

I de tidligere omtalte engelske undersøgelser findes der derimod oplysninger om, hvorvidt de adspurgte har venner, der har begået forskellige former for kriminalitet og/eller blevet taget af politiet (Wikström 2006; Boxford 2006). Ikke uventet viser der sig at være en overordentlig stærk sammenhæng mellem, om kammeraterne begår kriminalitet og personens egen kriminalitetsrisiko (se også Shader 2003).

Med hensyn til brug af alkohol, andre rusmidler og tobak finder undersøgelser af ungdomskriminalitet generelt en stærk sammenhæng mellem dette og kriminalitet (Balvig 2006; Wikström 2006; Boxford 2006). De danske undersøgelser tyder videre på, at denne sammenhæng med tiden er blevet stærkere.

De nævnte engelske undersøgelser påviser, at disse livsstilsfaktorer har en ganske stor betydning for kriminalitet blandt unge, som – vurderet ud fra individuelle risikofaktorer – i øvrigt har en moderat kriminalitetsrisiko. Det drejer sig altså om unge, hvor kriminaliteten i høj grad er situationsbestemt og betinget af, at de befinder sig i højrisikoområder såsom bycentre sammen med kriminelle kammerater og eventuel under påvirkning af alkohol eller andre rusmidler. Undersøgelserne viser videre, at for unge, der placerer sig højt med hensyn til individuelle beskyttende faktorer, som f.eks. selvkontrol, øger en tilsvarende højrisikolivsstil kun i ringe grad deres risiko for kriminalitet.

10.5. Placering i institution

Især den norske psykolog, Tore Andreassen, har påpeget den risiko, der er ved at placere unge på institutioner med andre unge (Andreassen 2003; se også Söderholm Carpelan et al. 2008; Dodge et al. 2006). På baggrund af omfattende litteraturstudier konkluderer han, at risikoen for på institutioner at udvikle en negativ ungdomskultur som præges af antisociale attituder og antisocial adfærd er veldokumenteret, og at denne risiko især er stor, såfremt de unge placeres i lukkede institutioner. Han taler om en negativ smitteeffekt og om, at de prokriminelle unge reforcerer hinandens antisociale adfærd og samtaler.

Betydningen af anbringelse på institution i forhold til anbringelse i plejefamilie er også belyst i en dansk undersøgelse (Christoffersen 1999). Undersøgelsen viser, at børn der har været institutionsanbragt inden det fyldte 15. år, har dobbelt så stor risiko for senere kriminalitet end dem, der har været anbragt i familiepleje.

Også i svenske undersøgelser er spørgsmålet om institutionsanbringelse belyst (Levin 1997, 1998). I en interviewundersøgelse, som er foretaget med 61 unge 3-10 år efter, de har afsluttet et ophold på

et ungdomshjem, viser det sig, at næsten 70 pct. af de unge angiver, at opholdet på ungdomshjemet enten ikke har mindsket deres kriminalitet eller direkte har fremmet den.

Den undersøgelse af Pension Skejby, der omtales senere, peger også indirekte på institutioners negative betydning, idet den viser, at placering af strafafsonere sammen med unge, der ikke har begået kriminalitet, medfører mindre risiko for recidiv (Minke 2006). Det antages, at en sådan afsoningsform medfører en positiv normpåvirkning i modsætning til den negative på institutioner med kun kriminelle.

De negative følger af institutionsophold behøver imidlertid ikke alene at skyldes omgangen med andre kriminelle, men kan også bero på negative forventninger fra personalets side. Dette er påpeget i en dansk undersøgelse af børn og unge af fremmed etnisk herkomst i risikogruppen (Andersen 2005). Undersøgelsen viser, at såfremt pædagoger alene fokuserer på barnets eller den unges problemadfærd, hæmmer det for indsynet i barnets ikke-problematiske adfærd, og barnet fastholdes i en negativ adfærd.

Institutioners – her fængsels – negative virkning kan endelig også aflæses af undersøgelser, der viser, at andelen af indsatte, der har et arbejde efter løsladelsen, er mindre end den i forvejen ringe andel, der havde det før indsættelsen (Kjvsgaard 1989). Dette er for nylig påvist i en undersøgelse fra Rockwoolfondens Forskningsenhed (Tranæs & Geerdsen 2008). Denne undersøgelse demonstrerer yderligere, at afsoning af en fængselsstraf indebærer langvarig, om ikke vedvarende, indkomstnedgang på 25-40 pct. Undersøgelsen peger dermed på, at fængselsstraffen i sig selv har en væsentlig betydning for fortsat kriminalitet. En sådan sammenhæng mellem antallet af tidligere fængselsophold og risikoen for recidiv er da også set i især en svensk undersøgelse, der når frem til, at personer, der har afsonet tre eller flere fængselsstraffe, har mere end otte gange så stor risiko for fortsat kriminalitet i forhold til dem, der for første gang afsoner en fængselsstraf (Nilsson 2002).

10.6. De sociale omgivelser/kontekstuelle faktorer

At lovovertrædere hyppigt bor i områder med mange ressourcetsvage mennesker, er velkendt. Spørgsmålet er, i hvilken omfang omgivelserne i sig selv har betydning for forekomsten af kriminalitet.

Sammenhængen mellem bolig- eller lokalområdets karakter og kriminalitet er klassisk, idet det var i fokus allerede i den såkaldte Chicago skole i 1930'erne. Her fandt man et tydeligt rumligt mønster for lovovertræderes opholdssted, og begrebet social disorganisation blev anvendt til at forklare dette fænomen. Social disorganisation indebærer bl.a. høj mobilitet og lav social kontrol samt mangel på formidling af klare prosociale værdier. Det er desuden tæt forbundet med økonomisk svage forhold.

I de seneste årtier er spørgsmålet om sammenhængen mellem kriminalitet og den social kontekst/lokalsamfundets karakter blevet revitaliseret. Af særlig interesse er en undersøgelse med titlen: ”Do disadvantaged neighbourhoods cause well-adjusted children to become adolescent delinquents?” (Wikström & Loeber 2002). Undersøgelsen, der er baseret på amerikanske data, viser, at børn og unge, som ud fra forekomsten af individuelle risikofaktorer har en høj kriminalitetsrisiko, ikke påvirkes af lokalområdets karakter, idet en meget stor andel af dem under alle omstændigheder begår kriminalitet. Blandt de unge, der ud fra de individuelle risikofaktorer må formodes at have en ringe eller moderat kriminalitetsrisiko, er der derimod 2-3 gange så mange, der begår kriminalitet, såfremt de bor i ressourcetsvage boligområder, herunder især i områder med socialt boligbyggeri. Det spørgsmål, der stilles i artiklens titel, må derfor besvares klart positivt.

Også mange andre og senere undersøgelser påviser, at individers kriminalitetsfrekvens ikke alene påvirkes af individuelle forhold, opvæksten m.v., men at de sociale omgivelser og lokalsamfundets karakter også spiller ind (se bl.a. Bellair & McNulty 2005; Kubrin & Stewart 2006; Farrington et al. 2001; Bernburg 2007). De karakteristika ved lokalområdet, der typisk indgår i disse undersøgelser, er beboernes indkomstforhold, herunder andelen af arbejdsløse, andelen med velfærdsydelse i øvrigt og andelen af husstande med en indkomst under fattigdomsgrænsen. Desuden er omfanget af husstande med en enlig, kvindelig forsørger eller splittede familier anvendt som indikator, ligesom andelen af etniske minoriteter og/eller immigranter er anvendt. Endelig er også mobiliteten blandt beboerne en væsentlig indikator på ustabilitet og lav primær social kontrol i et område.

Til- og fraflytningsmønstre har selvsagt en væsentlig indflydelse på omfanget af kriminalitet i et område. I en engelsk undersøgelse er ensartede boligområder med en ensartet beboersammensætning med hensyn til demografiske og socioøkonomiske forhold, men hvor der er meget uensartede kriminalitetsmønstre, blevet sammenlignet (Bottoms & Wiles 2002). I undersøgelsen peges det på, at boligtildelingspraksis har en væsentlig betydning for kriminalitetsforskellene, idet der er tendens til, at familier med sociale problemer primært tildeles boliger i områder, hvor der i forvejen bor mange familier med sociale problemer – også fordi familierne typisk har venner og bekendte i disse områder. Omdømme har også en stor betydning for til- og fraflytningsmønstre, og der kan ligefrem tales om stigmatisering af områder, idet ry for at have megen kriminalitet kan forstærke en segregationsproces (Estrada & Nilsson 2008). Ud fra denne synsvinkel må de danske initiativer vedrørende segregerede områder – ghettoer – anses for at være gode kriminalpræventive tiltag.

Sammenfattende tyder forskningen på, at områder med ringe social kontrol og sammenhængskraft på grund af beboernes ressourcetsvaghed, høj grad af mobilitet m.v. må ses som en risikofaktor.

10.7. Kriminalitet og antallet af risikofaktorer

Er der nogen af risikofaktorerne, der har større betydning end andre? Dette spørgsmål besvares typisk ikke direkte i forskningen, men nogle forskningsresultater kan dog tyde på, at de individuelle risikofaktorer samt dem, der knytter sig til familie- og opvækstforhold samt skole og uddannelse, har større – eller i hvert fald en mere vedvarende – betydning end livsstilsfaktorer m.v., jf. også det følgende afsnit. Generelt må det dog siges, at det ikke er muligt at rangordne risikofaktorerne.

Derimod viser forskningen en klar sammenhæng mellem omfanget af risikofaktorer og kriminalitetsrisikoen: Jo flere risikofaktorer, der er, desto større er sandsynligheden for kriminalitet. En engelsk undersøgelse viser således, at der er mere end fire gange så mange, der domfældes for kriminalitet blandt dem, der er karakteriseret ved fire eller flere risikofaktorer, sammenlignet med dem uden risikofaktorer (Farrington 2001). Tilsvarende er vist i en svensk undersøgelse (Ring 2001).

11. Forskellige grupper af unge

Først og fremmest på baggrund af selvrapporteringsundersøgelser er det blevet tydeligt, at ungdomskriminalitet ikke er et spørgsmål om enten/eller, men om et kontinuum. Det er i selvrapporteringsundersøgelserne påvist, at en vældig stor del af de unge begår kriminalitet i løbet af puberteten, men at ikke alle begår lige meget og lige alvorlig kriminalitet. På denne baggrund forekommer det oplagt at inddele de unge, der begår kriminalitet, i forskellige grupper.

I de danske selvrapporteringsundersøgelser opdeles de unge som tidligere nævnt i fire grupper. Denne opdeling er primært baseret på kriminalitetens art og i mindre grad på dens omfang: 'De lovlige' er afgrænset ved højst at have stjålet penge, tobak eller alkohol fra forældrene; 'flertallet' har (også) begået andre, mindre alvorlige former for kriminalitet, såsom butikstyveri, tyveri fra skolen, cykeltyveri m.v.; 'de erfarne' har (også) mindst én og højst to gange begået alvorligere ungdomskriminalitet som indbrudstyveri, biltyveri og røveri, mens 'gengangerne' har gjort dette mindst tre gange.

De danske undersøgelser viser, at denne inddeling er overordentlig frugtbar, idet det har vist sig, at de fire grupper adskiller sig markant med hensyn til deres overordnede kriminalitetsfrekvens. Den er endvidere meget frugtbar ved også at differentiere mellem de fire grupper på stort set alle de øvrige områder, undersøgelserne belyser: forholdet til forældrene, sammenholdet i familien, trivslen i skolen, samvær med kammerater i fritiden, brug af alkohol og stoffer m.v. Der er således tale om, at risikofaktorer og beskyttende faktorer i forskellig grad karakteriserer de fire grupper.

I internationale undersøgelser arbejdes også med forskellige grupperinger af unge kriminelle, men kategoriseringerne er foretaget på en lidt anden måde.

Den mest kendte – og mest omdiskuterede – kategorisering af kriminelle er baseret på en longitudinalundersøgelse fra New Zealand (Moffitt 1993). På baggrund af oplysninger om drengbørnenes antisociale adfærd i alderen 3-15 år er der identificeret en lille gruppe på 5 pct., som ved hver af de syv målinger, der er gennemført i denne aldersperiode, er vurderet over middel med hensyn til antisocial adfærd. Denne gruppe er kaldt 'life-course-persistent', hvilket vel nærmest må svare til 'kronisk kriminelle'. Desuden identificeres en gruppe drengbørn på 30 pct., som kun i alderen 11-15 år blev registeret for vedvarende antisocial adfærd. Gruppen er kaldt 'adolescence-limited', de ungdomskriminelle, idet deres kriminalitet forventes at være begrænset til ungdomsårene. Mens førstnævnte gruppes kriminalitet forklares ud fra neuropsykologiske problemer i barndommen og omgivelsernes respons herpå, ses sidstnævnte gruppes kriminalitet som betinget af pubertetsvanskeligheder ved overgangen fra barn til voksen, jf. de tidligere omtalte ungdomskriminalitetsteorier.

I nyere engelsk forskning om selvrapporteret kriminalitet er de unge kategoriseret ud fra såvel individuelle risikofaktorer og beskyttende faktorer som ud fra livsstilmønstre, men til gengæld ikke ud fra kriminalitet (Wikström 2006; Boxford 2006). Kategoriseringen omfatter alle unge, som inddeles i følgende tre grupper: tilbøjelighedsbetingede lovovertrædere ('propensity induced offenders'), livsstilsbetingede lovovertrædere ('lifestyle-dependent offenders') og situationelt betingede lovovertrædere ('situationally limited offenders'). Førstnævnte gruppe, der er på ca. 6 pct., har en generel høj risiko for at begå kriminalitet – uanset livsstil og situationelle faktorer. Det er en gruppe, der er karakteriseret ved at score højt på de individuelle risikofaktorer. Den anden gruppe, de livsstilsbetingede lovovertrædere, udgør knap halvdelen af alle unge. Det er unge, som beskrives som 'balancerede' med hensyn til individuelle risikofaktorer og beskyttende faktorer, og hvis kriminalitet først og fremmest er betinget af en højrisikolivsstil, jf. det tidligere. Alle øvrige unge er inkluderet i gruppen 'situationelt betingede lovovertrædere'. Disse unge er veltilpassede og karakteriseret ved individuelle beskyttende faktorer. Mange af dem vil aldrig begå kriminalitet, og der er kun risiko herfor, såfremt de kommer i situationer, der kan betragtes som risikable. Det kan især forekomme i forbindelse med indtagelse af alkohol eller stoffer. I forhold til den samlede kriminalitet, de unge i undersøgelsen har begået, står sidstnævnte gruppe for en tiendedel, mens de livsstilsbetingede står for 62 pct. og de tilbøjelighedsbetingede for 28 pct. (Wikström 2006). For alene den alvorligere kriminalitet er fordelingen betydeligt mere skæv.

I og med at denne engelske model eller kategorisering inkluderer spørgsmålet om de unges livsstil og den situationelt betingede kriminalitet, forekommer den – ikke mindst ud fra en kriminalpræventiv synsvinkel – mere konstruktive og anvendelige end de andre og vil senere blive anvendt til en opsummering af resultaterne vedrørende de præventive tiltag.

DEL II

FOREBYGGELSE:

EVALUERINGER

OG

PROJEKTER

12. Indledning til del II

Denne del omhandler de kriminalpræventive tiltag og de forskningsbaserede erfaringer, der er med forskellige former for tiltag over for unge lovovertrædere. Oversigten tjener to formål: Den skal fungere som idékatalog for Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet, og den skal oplyse om, hvilke tiltag der har en kriminalpræventiv effekt, og hvilke der ikke har det, og dermed pege på farbare og mindre farbare veje i bekæmpelsen af ungdomskriminalitet.

Indledningsvis redegøres for, hvorledes der er søgt information om de tiltag, der omtales i rapporten, og om afgrænsningen af de inkluderede emner. Desuden oplyses om de forskningsmæssige krav, der stilles til undersøgelser, der belyser effekten af et tiltag, samt om de cost-benefit-analyser, der er ved at vinde udbredelse som supplement til effektevalueringerne. Endelig omtales nogle behandlingsprincipper, som er udledt af tidligere behandlingsforskning og effektevalueringer.

Den egentlige oversigt over tiltag præsenteres efter de emner, tiltagene angår. I bilag III beskrives de konkrete projekter og evalueringer, oversigten baseres på, mens der her gives en sammenfatning, som også inddrager anden viden om området.

12.1. Afgrænsning og udvælgelse af kriminalpræventive projekter og effektevalueringer

Oversigten angår tiltag over for unge i – primært – alderen 12-17 år. De unge, der fokuseres på, er karakteriseret ved at have begået ikke-bagatelagtig kriminalitet eller ved, at de må anses at være i risiko for at begå ikke-bagatelagtig kriminalitet. Der kan skelnes mellem 1) unge i risikogruppen, 2) mindre kriminelt belastede unge lovovertrædere, og 3) mere kriminelt belastede unge lovovertrædere.

Unge i risikogruppen vil hyppigt være karakteriseret ved at have et problematisk forhold til forældre og skole, ved at have en meget 'gadeorienteret' livsstil med omfattende samvær med jævnaldrende uden for hjemmet, i bycentre, butikcentre m.v. og ved at have et relativt stort forbrug af alkohol eller stoffer. Tiltag vedrørende denne gruppe angår ofte børn under den kriminelle lavalder.

De mindre belastede unge lovovertrædere er en gruppe, der enkelte gange har begået mindre alvorlige lovovertrædelser som brugstyveri, indbrudstyveri, butikstyveri m.v., og som ikke er idømt ubetinget frihedsstraf eller en ungdomssanktion.

De mere belastede unge lovovertrædere er dem, der har begået så mange eller så alvorlige lovovertrædelser, at de er idømt en ubetinget frihedsstraf eller en ungdomssanktion.

Det er tiltag, i forhold til disse grupper, der er søgt oplysninger om, og i det omfang, det er muligt, vil det ved gennemgangen af de enkelte tiltag blive angivet, hvilken af disse grupper tiltaget sigter mod. Mange af de præventive tiltag retter sig mod mere end én af de ovennævnte grupper, og mange angår ikke alene de helt unge, men en bredere målgruppe.

Under arbejdet med indsamling af oplysninger om kriminalpræventive projekter er det blevet klart, at et sådant arbejde også pågår i andet regi. Københavns Kommune har således netop fået lavet en rapport om kriminalpræventive projekter (Insight 2008), og Servicestyrelsen indhenter erfaringer vedrørende indsatser for kriminelle under 15 år med fremmed etnisk baggrund. Desuden er Rigspolitiet ved at lægge sidste hånd på en oversigt over politikredsens forebyggelsesprojekter. Endelig har Det Kriminalpræventive Råd netop udarbejdet et idékatalog med forslag til de nye kredsråd om hensigtsmæssige samarbejdsmodeller (Det Kriminalpræventive Råd 2008). Derfor er der i denne rapport lagt større vægt på at inkludere forskningsbaserede evalueringer end på ikke evaluerede danske projekter.

Kortlægningen af tiltag og evalueringer er centreret omkring sekundære og tertiære individorienterede kriminalpræventive tiltag, herunder tiltag i forbindelse med straffende foranstaltninger. Det betyder, at primær forebyggelse, teknisk forebyggelse, forebyggelse gennem design og lignende ikke er omfattet af oversigten. Fokus vil endvidere være på forebyggelse i ungdomsårene, men i et begrænset omfang vil forebyggelse gennem tidlig indsats dog også blive omtalt.

Der er søgt information om nyere kriminalpræventive projekter gennem Det Kriminalpræventive Råd, hos de lokale SSP-konsulenter, i de større kommuner, via satspuljens bevillinger, Kriminalforsorgen, Velfærdsministeriet, Servicestyrelsen og andre relevante instanser. Der er endvidere foretaget søgning på en lang række hjemmesider for informationer om tiltag.

Vedrørende evalueringer er der indsamlet informationer om internationale systematiske reviews, herunder Campbell reviews og metaanalyser. Der er søgt efter litteratur i *Criminal Justice Abstracts*, en engelsksproget kriminologisk litteraturdatabase. Til brug for både kortlægningen af kriminalpræventive projekter og evalueringer er der endelig også søgt information gennem bl.a. KRÅD i Norge, Kriminalomsorgen i Norge, BRÅ i Sverige, Statens Institutionsstyrelse i Sverige, det finske kriminalpræventive råd, Home Office i England og det hollandske justitsministeriums forskningsafdeling.

12.2. Krav til effektevalueringer

For at kunne vurdere, om et givet tiltag har en kriminalpræventiv effekt, kræves oplysninger om, hvordan det ville være gået personerne, såfremt de ikke havde modtaget eller været underkastet det tiltag, hvis effekt ønskes målt. Det er ikke tilstrækkeligt bare at se på, hvordan det rent faktisk går personerne, for mennesker kan ændre adfærd af mange andre årsager end lige netop den indsats, de

har været underkastet. Vi ved endvidere, at den kriminelle aktivitet aftager med alderen, også selv om der ikke iværksættes særlige præventive initiativer.

Måling af, hvordan det ville være gået, såfremt personer ikke havde været underkastet et bestemt tiltag, sker ved at lade effektevalueringen omfatte en kontrolgruppen, der ligner eksperimentalgruppen, dvs. dem, der modtager det tiltag, hvis effekt ønskes målt. I en kriminologisk sammenhæng betyder det, at de to grupper skal have samme risiko for at begå kriminalitet eller for at recidivere.

Den bedste måde at sikre, at eksperimental- og kontrolgruppen er sammenlignelige, er at gennemføre en evaluering med et *eksperimentelt design*. Det betyder, at der er gennemført et kontrolleret, randomiseret forsøg, hvor der er sket en tilfældig fordeling mellem en eksperimental- og kontrolgruppe. Typisk anvendes der lodtrækning for at sikre, at det er helt tilfældigt, hvem der indgår i eksperimentalgruppen, og hvem der indgår i kontrolgruppen. Mens eksperimentalgruppen vil modtage den behandling, hvis effekt man ønsker undersøgt, vil kontrolgruppen – afhængigt af det undersøgte tiltag – enten ikke modtage behandling eller modtage den behandling, som eksperimentalgruppen ville have fået, såfremt forsøget ikke var iværksat.

Det er af oplagte årsager ofte vanskeligt at gennemføre sådanne eksperimenter, hvorfor mange evalueringer er baseret på et *kvasi-eksperimentelt design*. Dette design adskiller sig alene fra det eksperimentelle ved, at eksperimental- og kontrolgruppe ikke er tilfældigt udvalgte. Kontrolgruppen søges i stedet konstrueret, så den med hensyn til en række karakteristika, der er relateret til kriminalitets- eller recidivrisikoen, ligner eksperimentalgruppen mest muligt. Kontrolgruppen kan f.eks. udvælges blandt lovovertrædere fra et område – et andet geografisk område, en anden skole, et andet fængsel m.v. – som ikke anvender det tiltag, der undersøges. Metoden er forholdsvis uproblematisk, når eksperimentalgruppen er udvalgt eller afgrænset ud fra objektive kriterier – f.eks. alder, køn og sted – idet det da er relativt enkelt at finde en sammenlignelig kontrolgruppe, og under alle omstændigheder vil der typisk ved hjælp af statistiske analyser tages højde for eventuelle forskelle mellem grupperne ved vurdering af effekt. Især når det angår forsøg med egentlige behandlingstiltag, vil der imidlertid ofte ske en eller anden form for selektion af egnede eller passende individer til eksperimentalgruppen, og denne selektion kan gøre det meget vanskeligt at konstruere en kontrolgruppe, som med rimelig sikkerhed kan antages at være sammenlignelig med eksperimentalgruppen. Ligeledes kan mange tiltag være forbundet med en selvselektion, således at f.eks. de mest motiverede individer vælger at deltage eller modtage behandlingen, og i forhold til dem, der ikke ønsker at deltage, drejer det sig gerne om personer med en mindre recidivrisiko. Også en sådan selvselektion kan være svær at kontrollere for i undersøgelserne.

Nogle af de undersøgelser, der måler effekten af bredere tiltag, dvs. tiltag, der retter sig mod en stor og ikke selekteret målgruppe, anvender *før/eftermålinger*, således at f.eks. ungdomskriminalitetens omfang før og efter indførelsen af et tiltag sammenlignes. Disse målinger kan være problematiske,

da der kan være en skjult periodeeffekt, som der ikke tages højde for. Eksempelvis kan ungdomskriminaliteten – uanset tiltaget – generelt være faldende.

Flere af de evalueringer, der omtales, er baseret på *kvalitative metoder*, typisk interview med deltagere i et forsøg, forsøgsledere og/eller forældre til deltagerne. Sådanne undersøgelser kan give vigtig viden om implementeringen af tiltaget, om væsentlige og uvæsentlige dele ved tiltaget m.v., men det er vanskeligt at få sikker information om tiltagets effekt på baggrund af enkelte interviewedes udsagn herom.

Ved siden af enkeltstående evalueringer omfatter oversigten også *systematiske sammenfatninger* og *metaanalyser*. Begge dele er baseret på tidligere forskning, men mens de systematiske sammenfatninger giver en samlet vurdering af den tidligere forskning, genbruger metaanalyserne så at sige de data, de inkluderede evalueringer er baseret på. Ved brug af særlige statistiske metoder foretages dermed en samlet statistisk bedømmelse af effekten af det tiltag, metaanalysen angår. På denne måde kan det blive muligt at påvise statistisk signifikante effekter, som ikke viser sig i de enkeltstående undersøgelser, fordi de omfatter for få observationer.

Referaterne af de enkeltstående evalueringer i bilaget afsluttes med en kommentar, som omhandler Forskningsenhedens vurdering af undersøgelsens validitet.

12.2.1. Cost-benefit-analyser

Et tiltag kan også vurderes ud fra andre kriterier end den kriminalpræventive effekt. I de seneste år er cost-benefit-analyser vundet frem, især i USA, men også i England er de på vej. Myndighederne synes ikke alene at ville have kvalitet for pengene, men de vil også have valuta for pengene. Det er således tænkeligt, at et program, der har vist sig at have en positiv kriminalpræventiv effekt, er så omkostningskrævende, at det – når gevinster i form af sparet kriminalitet, rettergang, fængsel m.v. er fratrukket – viser sig at være ineffektivt ud fra en cost-benefit-analyse. Ud fra en økonomisk betragtning er tiltaget altså ikke en succes.

Cost-benefit-analyser kan danne grundlag for beslutninger om, hvilken form for tiltag, der skal iværksættes: Med hvilken indsats får man mest for pengene?

Spørgsmålet er naturligvis, hvad der skal inkluderes i en costbenefitanalyse. De resultater af sådanne analyser, der refereres i denne rapport, inkluderer gerne besparelser for det strafferetlige system – politi, domstole og kriminalforsorg – samt besparelser for ofrene. Sådanne besparelser må antages at variere betydeligt fra land til land og afhænge af bl.a. retspraksis, udbredelsen af privatforsikringer m.v. Der ligger omfattende forskning til grund for disse beregninger, hvorfor det ikke uden videre er muligt at foretage beregninger på et dansk grundlag. De udenlandske erfaringer kan derfor

blot give et indtryk af, i hvilken retning en cost-benefit-analyse peger (Farrington & Welsh 2002; Welsh et al. 2001).

Såfremt cost-benefit-analyserne også inkluderede afledte effekter, som f.eks. tabt arbejdsfortjeneste, og udgifter til velfærdsydelse, og hvis disse beregninger omfatter hele livsforløbet, vil der naturligvis påvises betydeligt større gevinster ved præventive indsatser. En af den type beregninger, der stammer fra USA fra slutningen af 1990'erne, påviser, at omkostningerne ved en kronisk ungdomskriminel beløber sig til mellem 1,5 og 1,8 mio. USD. (Cohen 1998).

En tilsvarende, men nyere beregning fra Sverige når til et betydeligt større beløb, hvilket på baggrund af landets omfattende velfærdsordninger ikke er uventet. Der er set på omkostninger ved, at nogle lever marginaliseret gennem en del eller hele deres liv (Nilsson & Wadeskog 2008). I rapporten nævnes som eksempel forebyggende indsatser over for et repræsentativt udsnit på 800 børn og deres forældre. På baggrund af forekomsten af psykiske problemer, alkoholisme, narkomani og arbejdsløshed i samfundet som helhed beregnes, at 102 af disse børn kan forventes senere i livet at få problemer af den nævnte art og på denne baggrund kræve velfærdsydelse i kortere eller længere tid. Udgifterne herfor samt produktionstab som følge af arbejdsløshed m.v. er beregnet til på livstid at ville beløbe sig til ca. 1.700 mio. SEK. for de 102 børn, eller knap 17 mio. SEK pr. barn. Heroverfor stilles udgifterne til en præventiv indsats med tilbud til samtlige forældre om forstærket og forlænget forældreuddannelse, som påbegyndes allerede under graviditeten. Udgifterne hertil er 2 mio. SEK. Som det noteres i rapporten, så vil afkastet af dette program, hvis bare det forhindrer et eneste barn i at blive marginaliseret og uproduktivt, alligevel blive på 336 pct.³⁶

På baggrund af midler fra EU er forskere ved York University for øjeblikket i gang med at udvikle en metode for måling af omkostningerne ved kriminalitet i Europa.

12.2.2. Behandlingsprincipper

På baggrund af behandlingsforskningen er der udviklet nogle behandlingsprincipper (Andrews 2001; Andreassen 2003; Lipsey 1995). Mens effektevalueringerne siger noget om, hvilke former for behandling der er mest effektive, så fortæller behandlingsprincipperne overordnet om, hvordan behandlingen skal gennemføres for at give det bedst mulige resultat, og hvilke forhold der bør tages i betragtning. Det er således muligt at forestille sig, at et behandlingsprogram, der har en dokumenteret positiv effekt, implementeres på en måde, som gør, at der ikke opnås en positiv effekt af behandlingen. Det er altså ikke kun spørgsmålet om det anvendte tiltag, der er vigtigt, men også måden, det anvendes på, og i forhold til hvem.

Der er udformet i alt 18 behandlingsprincipper. Her omtales kort nogle af de vigtigste af dem.

---

³⁶ Beregningen angår et konkret eksempel. Det gennemsnitlige afkast er næsten dobbelt så stort.

Anvend menneskelige strategier. Negativt formuleret betyder det, at strategier, der sigter på afskrækkelse og hævn har ringe muligheder for at lede til noget positivt, jf. også det senere.

Sats på tiltag i frihed eller på tiltag, der relaterer sig til personens miljø. Det er muligt at behandle både i frihed og i fængsler og andre institutioner, men tiltag, der gennemføres i frihed og i personens eget miljø, har vist sig at give de bedste effekter. Hvis en sådan fremgangsmåde ikke er mulig, bør personens vanlige miljø i videst muligt omfang inddrages, idet det gør overgangen til frihed lettere.

Risikoprincippet. Det indebærer, at man alene skal behandle de personer, der har en reel risiko for at recidivere. Selv om dette kan forekomme selvindlysende, så viser det sig ofte, at behandlere er tilbøjelige til at fokusere på den lettere del af klientellet. Dels er denne gruppe meget nemmere at arbejde med, og dels oplever behandlerne meget større fremgang med disse klienter. Denne oplevelse vil imidlertid ofte være falsk, for det kan dreje sig om klienter, som under alle omstændigheder ikke ville recidivere. Reelt vil det ofte være sådan, at behandlingseffekten er størst, hvor recidivrisikoen også er det. Det er også vigtigt at være opmærksom på risikoprincippet i forbindelse med åbne og bredere aktivitetstilbud til børn og unge, for ofte vil det være børn og unge med den mindste kriminalitetsrisiko, der vælger at deltage i aktiviteten.

Behovsprincippet. Der skal sættes på at ændre de forhold, der er mulige at ændre (dynamiske risikofaktorer), og som har betydning for den kriminelle adfærd. Mindsket omgang med kriminelle kammerater og en øget kontakt med andre, konventionelle unge nævnes som en vigtig strategi.

Modtagelighed. Mennesker evner på forskellig måde at forstå de budskaber og den lærdom, der ligger i behandlingstiltag. Behandlingen skal tilpasses klienternes indlæringssevne.

Flere typer af tiltag. Der skal sættes på flere former for tiltag, dels fordi lovovertrædere har forskellige behov, og dels fordi mange har flere typer af problemer, som behandlingen bør søge at afhjælpe.

Massive og strukturerede tiltag. Det kan ikke forventes at kunne måle en effekt af kortvarige tiltag. Effekten vokser gerne med tiltagende doser behandling (Bourgon & Armstrong 2005). Forskningen peger på, at strukturerede tiltag i modsætning til løse, ustrukturerede tiltag giver den bedste effekt.

Behandlingsintegritet. Behandlingen skal gennemføres, som den er planlagt eller oprindeligt udformet. Behandlingspersonalet skal være enigt om behandlingen og enigt om, hvordan klienterne skal håndteres.

12.3. Tidligere initiativer

12.3.1. Den første voldspakke

I 1994 kom den første af de såkaldte voldspakker. Ud over en skærpelse af straffen for gentagen vold og for vold, der udøves over for personer, der i deres arbejde er særligt udsatte for vold, indeholder voldspakken også en række forslag til forebyggende tiltag. De tiltag, disse forslag har afstedkommet, skal kort omtales her.

Undervisningsmateriale mod vold. Der blev udarbejdet et idékatalog og materialer i en samlet undervisningspakke mod vold: ”- et par på kassen!, voldspakken” og ”Undervisning mod vold – et idékatalog til alle klassetrin i folkeskolen”. Produkterne er siden hen skiftet ud med nyere undervisningsmaterialer.³⁷

Uddannelse til alle. Undervisningsministeriet udarbejdede en handlingsplan, ”uddannelse til alle”, med det formål at sikre alle unge en kompetencegivende uddannelse. Det skete ud fra erkendelsen af, at uddannelse og arbejde er vigtige præventive midler. I forlængelse heraf blev der gennemført en række initiativer for at begrænse frafaldet i ungdomsuddannelserne, der blev fokuseret på erhvervsgrunduddannelse og fri ungdomsuddannelse, og der blev opstillet en målsætning om, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal være under uddannelse. Ifølge Undervisningsministeriet gennemfører ca. 81 pct. af en ungdomsårgang i dag en ungdomsuddannelse.

Antivoldsprogram. Via Det Kriminalpræventive Råd blev der i fem kommuner gennemført afprøvelse af fem forskellige modeller for kriminalpræventiv undervisning med Samtale i stedet for vold (SIV). Efterfølgende er programmet blevet vidt udbredt. I hvilket omfang, det anvendes i dag, vides ikke. I Esbjerg har samtlige 8. klasser i de sidste ti år anvendt programmet. Der er ikke kendskab til eventuelle præventive effekter heraf.

Hurtig og målrettet indsats fra de sociale myndigheder over for børn og unge, der pågribes i kriminalitet. Socialministeriet igangsatte sammen med fem kommuner udviklingsprojekter, der skulle afprøve en model for en hurtig indsats, når et barn under 15 år bliver pågrebet i kriminalitet. I samarbejde mellem forældrene og en repræsentant for de sociale myndigheder skulle der straks efter pågribelsen besluttes, hvilke foranstaltninger der var relevante at iværksætte for at mindske risikoen for fortsat kriminalitet. Indsatsen skulle afstemmes efter barnets konkrete behov og på baggrund af en konkret vurdering. I nogle tilfælde ville en drøftelse med barnet og forældrene være tilstrækkelig til at hindre gentagelser, men i andre tilfælde ville det være nødvendigt med en mere omfattende indsats. Denne kunne bestå i, at barnet fik en fast kontaktperson, der kunne følge og vejlede barnet, eller den kunne vedrøre krav til barnets skolegang eller fritidsaktiviteter. Forsøgsprojektet blev gennemført i 1995 og 1996 i Distrikt Gul Bue i Høje Taastrup, Kolding Kommune, Nakskov Kommu-

---

³⁷ Se www.dkr.dk.

ne, Gladsaxe Kommune og Distrikt Dalum i Odense. En evaluering af forsøgsprojekterne viser, at den hurtige indsats i praksis var knap så hurtig, som man havde ønsket (Jeppesen 1997). Dette skyldtes vanskeligheder med at få aftaler i stand med familierne, men også sagsgange i socialforvaltningen og i politiet hindrede en hurtig indsats. Der er ikke gennemført en effektevaluering af forsøget, bl.a. fordi meget få børn viste sig at blive omfattet heraf. Alle kontaktpersoner i socialforvaltningen og politiet i de deltagende kommuner var dog enige om, at langt de fleste forældre havde gavn af samtalen med socialforvaltningen, da det gjorde dem opmærksomme på de eventuelle problemer, barnet havde.

Forebyggende initiativer i belastede områder og over for belastede børne- og ungdomsgrupper (bandekriminalitet). Det Kriminalpræventive Råd blev anmodet om at opprioritere sit forebyggende arbejde i form af initiativer i områder med særligt megen kriminalitet samt over for belastede børne- og ungdomsgrupper. Eksempelvis var Rådet involveret i et udviklingsarbejde omkring Gellerupparken ved Århus vedrørende bl.a. involvering af børnenes forældre i præventive bestræbelser i form af aktivering i selvhjælpsgrupper m.v. Nogle projekter er gennemført i samarbejde med Statens Byggeforskningsinstitut.³⁸

Initiativer over for truede og udstødte børn og unge. Socialministeriet startede i Det Tværministerielle Børneudvalgs regi et projekt om truede og udstødte børn og unge. Det bestod i at indsamle og analysere eksisterende viden om risikobørn og udstødningsfaktorer og i at kortlægge eksisterende initiativer over for disse børn, herunder lovgivning, inden for de forskellige ministerområder. Materialet skulle danne baggrund for udarbejdelse af forslag til nye initiativer, der skulle styrke den forebyggende indsats. Forslagene blev beskrevet i "Handlingsplan for de svagest stillede børn og unge" (Socialministeriet 1994), som med fokus på tidlig indsats lagde op til udvikling og forbedring af det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde med forældrene som aktive samarbejdspartnere.³⁹

Forbud mod videovold. Kulturministeriet fremsatte i efteråret 1993 et forslag til lov om mærkning af videogrammers egnethed for børn under 12 år. Lovforslaget indeholdt regler om, at videogrammer, der er mærket som uegnede for børn, ikke må sælges eller udlejes til den pågældende aldersgruppe. Videogrammer skal betragtes som uegnede for børn, hvis de eksempelvis indeholder stødende skildringer af virkelighedstro karakter, som gengiver vold eller trusler om vold mod mennesker og dyr. Den endelige lovtekst findes i lov nr. 435 af 1. juni 1994. Forskellige justeringer i årene derpå har ført til oprettelsen af Medierådet for Børn og Unge, der nu giver vejledninger for hele film- og medieområdet.

---

³⁸ Se f.eks. Veje til tryghed, www.dkr.dk eller www.sbi.dk.

³⁹ Som udløber heraf iværksattes DASK-programmet (Drop afmagten – skab kontakten), som blev finansieret med 10 mio. kr. årligt, se Pedersen, Knud Erik (1999): *Drop afmagten - skab kontakten til usædvanlige unge*. Socialministeriet, København..

Støtte til idrætsbyggeri og klublokaler m.v. Af likviditetsmæssige årsager havde kommunerne vanskeligheder med at give lånegarantier til opførelse af idrætsbyggeri og med at få gang i byggeriet af ”væresteder”/klublokaler på trods af, at ungdomsklubsektoren, idrætsklubber m.v. anses som betydningsfulde i forebyggelsen af kriminalitet. I forbindelse med vedtagelsen af den nye tips- og lotto-lov blev der derfor truffet beslutning om oprettelse af en lånegaranti- og tilskudsfond under Kulturministeriet til støtte af disse formål. I fonden blev et engangsbeløb fra idrættens hovedorganisationer indskudt, mens der fra tips- og lotto overførtes et årligt millionbeløb.

Ovennævnte initiativer angår primært risikogruppen. Voldspakken rummede imidlertid også forebyggende initiativer over for personer, der allerede har begået voldskriminalitet. Her skal særligt fremhæves:

Forsøg med konfrontation mellem gerningsmand/offrer i lokale konfliktråd. Forsøget omfatter fem områder med i alt 14 mæglere tilknyttet. I konfliktrådsforsøget afprøves en model, hvor offeret er i fokus, og hvor offer og gerningsmand sammen skal nå frem til en aftale. Forsøget, der har fået en ganske positiv evaluering, er videreført på forsøgsbasis (Henriksen 2003).

Forsøg i fængsler med behandling af voldsdømte for at ændre deres adfærd. Efter canadisk forbillede blev en forsøgsordning med ”Det kognitive færdighedsprogram” iværksat i tre danske fængsler. Hovedmålene med programmet er, at den dømte udvikler selvkontrol og bliver i stand til at ræsonere selvkritisk, til at se tingene i et socialt perspektiv og til at løse problemer og konflikter med andre mennesker. Tilbuddet om deltagelse i det kognitive program er i dag permanent og gives i stort set alle fængsler samt i nogle afdelinger af den fri kriminalforsorg. Der er ikke i Danmark gennemført en effektevaluering af programmet.

Endvidere iværksattes en række generelle forebyggende initiativer over for andre grupper som f.eks. hjemløse og psykisk syge.

12.3.2. Den anden voldspakke

Denne voldspakke stammer fra 1997. Den indeholder en strafskærpelse for den særligt grove vold samt for besiddelse af knive og slagvåben. Også denne voldspakke omfatter forslag til forebyggende tiltag.

Opsøgende indsats. Den opsøgende indsats skulle i højere grad end før være målrettet de børn og unge, der udviste uhensigtsmæssig adfærd, ofte som følge af en alt for svag voksenkontakt. Indsatter gennemførtes med brug af gadeplansmedarbejdere og med hjælp fra fritids- og ungdomsklubberne. Det samarbejde om bl.a. udveksling af erfaringer og oplysninger, som knytter sig til SSP-samarbejdet, skulle desuden nyttiggøres. Til virkeliggørelse af disse mål blev der afsat en statslig pulje – den såkaldte OPS-pulje (1998-2000) – som især blev fordelt til kommuner, der med en

sammenhængende strategi for en forstærket indsats måtte ønske at udvikle et projekt rettet mod målgruppen. NY START er et eksempel på et program, der delvis finansieres af OPS-midler.

Ungdomsrådgivningen. Der blev peget på styrkelse af de forskellige rådgivningsordninger, f.eks. ungdomsrådgivningen, som middel til at få kontakt med de unge i risikogruppen og til at sikre deres tilknytning til arbejdsmarkedet eller uddannelsessystemet. Der blev i den forbindelse nedsat en tværministeriel arbejdsgruppe til at analysere udbudet af eksisterende muligheder for vejledning og rådgivning og fremkomme med forslag til, hvordan der kan skabes mere sammenhæng og lettere tilgængelighed til råd og vejledning for unge generelt. Der er ikke kendskab til, hvad der er kommet ud af dette initiativ.

Styrkelse af SSP-samarbejdet. Det Kriminalpræventive Råd blev bedt om at udarbejde et materiale, der kunne fungere som inspiration for de lokale SSP-udvalg. Rådet udgav i 1998 vejledningen "SSP-samarbejde – Forudsætninger og organisation" som en hjælp til at forstærke det tværfaglige samarbejde omkring det kriminalpræventive arbejde i lokalområderne. I samarbejde med Narkotikarådet og Voldssekretariatet gennemførte Det Kriminalpræventive Råd i 1999 en undersøgelse af SSP-samarbejdet på såvel det overordnede organisatoriske niveau som på arbejdsgruppeniveau i udførelsen af det konkrete samarbejde. Formålet med undersøgelsen var at få systematisk viden om SSP-samarbejdets organisering, målgrupper, arbejdsområder, metoder m.v. I dag tilbyder Det Kriminalpræventive Råd gratis konsulentbistand til kommuner, der står for at skulle udvikle det lokale samarbejde.

Forældreinddragelse. Der var forslag om, at samarbejdet mellem politiet og de sociale myndigheder skulle styrkes med henblik på, at de sociale myndigheder i videre omfang underrettes om unges kriminalitet. Allerede første gang et barn eller en ung gør sig skyldig i kriminalitet, skal de sociale myndigheder straks rette henvendelse til forældrene for i fællesskab med dem at drøfte, hvilken indsats der er behov for, samt medvirke til planlægning af den unges fremtid. I tilfælde af voldskriminalitet laves en handleplan, som opstiller en række krav til den unge om skolegang eller uddannelse, arbejde, bolig, fritidsaktiviteter m.v. Der er ikke kendskab til evalueringer af denne indsats.

Fast kontaktperson. Der var videre forslag om, at det offentlige kan tildele en fast støtteperson til børn og unge, som har brug for en fast voksenkontakt, fordi deres familie ikke formår at give dem støtte. Kontaktpersonen skal dels fungere som den voksne, som den unge altid kan søge hjælp hos, dels være den, der træder til, hvis den unge opfører sig uacceptabelt. Omfanget af støtten vil variere efter omstændighederne.⁴⁰ Ordningen med fast kontaktperson er i stigende grad blevet anvendt af kommunerne. Mens der pr. 31. december 2001 var 1654 børn, der havde en fast kontaktperson, dre-

---

⁴⁰ De nærmere principper for ordningen blev præciseret i § 33, stk. 2, nr. 7, i lov nr. 327 af 14. maj 1997, i dag § 52, stk. 3, nr. 7 i lov om social service.

jede det sig om 3393 børn d. 31. december 2005. Ordningen anvendes især hyppigt over for de 15-17-årige.⁴¹ Der er ikke kendskab til evaluering af ordningen.

Pladser i sikrede sociale afdelinger til unge i varetægtssurrogat. Det blev også understreget, at der altid skulle være et tilstrækkeligt antal pladser i sikrede sociale afdelinger til unge i varetægtssurrogat. Målsætningen er næppe altid opfyldt, idet forholdsvis mange af de unge, der idømmes ubetingede straffe eller en ungdomssanktion, anbringes i almindeligt arresthus under varetægtstiden.

Ny særlig sikret afdeling. Gennem en treårig forsøgsperiode ville man endvidere oprette en ny særlig sikret afdeling med ca. 10 sikrede pladser for unge under 18 år, der havde fået ubetinget fængselsstraf. Dette resulterede i Ringeprojektet, som er beskrevet under afsnittet om særlige anbringelses- og afsoningsformer samt i bilag.

Desuden blev der fastsat regler for, at politiet får mulighed for at udstede påbud om sikkerhedsmæssige krav til restaurationer m.v., hvis der foreligger særlig risiko for, at der kan forekomme voldelig adfærd i tilknytning til stedet. I denne sammenhæng blev der også sat fokus på dørmændenes arbejdsmiljø, uddannelse og sikkerhed, som en del af de initiativer, der kunne medvirke til at forhindre vold på diskoteker m.v.

12.3.3. Voldssekretariatet

Voldssekretariatet blev oprettet for en treårig projektperiode d. 1. januar 1998. Det skulle fungere som sekretariat for et ministerudvalg bestående af justitsministeren, socialministeren og undervisningsministeren. Ministerudvalgets opgave var at forestå den overordnede gennemførelse og styring af regeringens indsats mod vold frem til udgangen af år 2000.

Der blev afsat knap 12 mio. kr. over de tre år til kampagner, konferencer m.v.

Sekretariatet formulerede tre hovedområder, hvor der skulle iværksættes initiativer:

- At øge kvaliteten af SSP-samarbejdet og få alle kommuner til at etablere SSP-ordninger inden år 2001
- At nedbringe antallet af unges voldsofferrecidiv
- At reducere befolkningens angst for kriminalitet.

Voldssekretariatet fik sat fokus på, at ikke alle kommuner havde etableret sig med en eller anden form for handleberedskab over for børn og unge, der enten var i vanskeligheder eller kunne vurderes at være i en risikosituation. Målrettede henvendelser fik en del kommuner til at gå i gang med

---

⁴¹ Oplysninger fra Danmarks Statistiks Statistikbank.

samarbejdsmodellen. Om der i Voldssekretariatets tid er sket en forøgelse af kvaliteten af SSP-samarbejdet, er vanskeligere at afgøre.

Grundet det korte tidsperspektiv for Voldssekretariatets virke har det næppe været realistisk at producere en målbar nedbringelse af unges offerrecidiv. Derimod tog sekretariatet hul på problematikken gennem et pilotprojekt om voldsofres sociale baggrund og deres behov for støtte og hjælp. Projektet vedrører rådgivning, information, kortlægning af omfanget af voldsofferrecidiv og forebyggelse, og inden for disse områder blev der gennemført 16 delprojekter af forskelligt omfang og karakter. Socialforskningsinstituttet har lavet en evaluering af projektet og dets forløb og peger på følgende resultater (Gruber & Christensen 2001):

- Der blev etableret en ung-til-ung rådgivning, hvor unge frivillige varetog rådgivning og vejledning af unge voldsofre. Tilbuddet blev dog kun benyttet af et fåtal af unge. Der var endvidere problemer med rekruttering og fastholdelse af de unge frivillige.
- Informationstemaet rummer flere typer af materiale, f.eks. en offerpjece beregnet til at udleveres af myndighederne samt en håndbog for ofre og deres pårørende. Sidstnævnte blev dog aldrig udgivet, men anvendes i dag som arbejdsredskab i offerrådgivningen i Esbjerg. I evalueringen vurderes, at informationsinitiativerne har bevirket relativt begrænsede ændringer i praksis hos relevante aktører, men at budskabet om fokus på ofre til en vis grad er blevet bemærket.
- Temaet vedrørende kortlægning af voldsofferrecidiv indebar en analyse af data fra Esbjerg Politi samt tal vedrørende skadestuebehandlede fra Esbjerg Centralsygehus.
- Den viden, kortlægningen har givet, danner grundlag for et idékatalog om forebyggelse. Herfra fremhæves i evalueringen bidraget til kurset Samtale i stedet for vold som det mest markante og perspektivrige delprojekt. Omfanget af de øvrige forebyggende initiativer vurderes at være temmelig begrænsede.

Endelig skal nævnes, at det i evalueringsrapporten nævnes, at det på sigt ville være mere hensigtsmæssigt at integrere arbejdet med offerproblematikken direkte i det eksisterende SSP-samarbejde (Gruber & Christensen 2001).

Med hensyn til mindskning af befolkningens angst for kriminalitet viser de målinger, der er foretaget, et ret stabilt niveau fra midten af 1980'erne og frem. Befolkningens bekymring for vold og kriminalitet har derimod været faldende, men det er en tendens, der startede i begyndelsen af 1990'erne og er fortsat til i dag (Justitsministeriets Forskningsenhed 2007a).

Under Voldssekretariatet etableredes også, i et samarbejde med Socialforvaltningen i Århus, et stortilet volds- og kriminalitetsforebyggende projekt i Århus sydby. Ti skoledistrikter blev mål for projektets indsatser. Sydbyprojektet kobledes endvidere til en gruppe af utilpassede tyrkiske ikke-

stedbundne drenge, kaldet Pendlergruppen, mens andre unge blev tilknyttet et sideløbende projekt under Socialministeriets puljemidler, kaldet FIK-projektet. Sydbuprojektet led under store ambitioner og for lidt tid. I evalueringsrapporten foreligger dog en del anbefalinger fra projektet om bl.a. at sætte ansigter på ansvaret, at have øget opmærksomhed omkring ungdomskulturens mobile karakter, et hurtigt beredskab samt tværfaglighed (Dam 2001).

Voldssekretariatet blev nedlagt efter de tre år, og voldsforebyggelsen lagdes ind under Det Kriminalpræventive Råd. Der henvises i øvrigt til Claus Buttenschøns bog om Voldssekretariatets virke (Buttenschøn 2001).

12.3.4. Lømmelpakken

I oktober 1999 nedsatte regeringen et ministerudvalg om integration og utilpassede unge. Udvalget skulle dels udarbejde en samlet og langsigtet handlingsplan for integration i det danske samfund, dels tilrettelægge konkrete initiativer på kort og lang sigt vedrørende en hurtig indsats over for problemer med utilpassede unge.

I denne forbindelse blev *Udrykningsholdet* oprettet (maj 2000) som et videns- og rådgivningscenter vedrørende indsats over for utilpassede unge. Udrykningsholdet havde til formål at rådgive kommuner, amtskommuner, politikredse og andre centrale aktører på området.

Udrykningsholdet skulle yde gratis konsulentbistand over hele landet og informere via bl.a. konferencer, seminarer og netværk samt gennem udgivelsen af et nyhedsbrev om udviklingen på området. Desuden skulle der indsamles viden og dokumentation som grundlag for analyser og forslag til indsatser over for utilpassede unge.

Udrykningsholdet blev nedlagt efter 3 år bl.a. efter kritik af, at der ikke var kommet meget ud af dets arbejde. En del af opgaverne blev overført til Det Kriminalpræventive Råd, der i marts 2001 oprettede Den Voldsforbyggende Enhed. Enhedens fokusområder var forebyggelse af seksuelle overgreb, vold på arbejdspladsen, vold i nattelivet, fodboldrelateret vold, vold begået af unge med anden etnisk baggrund end dansk samt frygt for kriminalitet. Enheden skulle fungere som videns-, udviklings- og ressourcecenter. I 2005 medførte omstruktureringer i Det Kriminalpræventive Råds Sekretariat, at enheden blev nedlagt og dens arbejde integreret i den øvrige del af rådets virke.

12.3.5. Handlingsplanen Stop Volden

I marts 2002 introducerede regeringen en handlingsplan mod vold. Planen rummer en række straffeskærpelser for bl.a. voldtægt og vold samt andre initiativer vedrørende politiets og retssystemets indsats. Også i denne handlingsplan understreges betydningen af forældreinddragelse og hurtig samtale i forbindelse med børns kriminalitet.

Med hensyn til præventive tiltag nævnes, at regeringen vil bede Det Kriminalpræventive Råd om i særlig grad at satse på bl.a. unges alkohol- og misbrugsrelaterede vold og hærværk, vold og røveri blandt unge, mobning samt vold i trafikken og vold på arbejdspladsen.

13. Sammenfatning vedrørende projekter og evalueringer

13.1. Tiltag vedrørende samarbejde

”Kommunalreformen, politireformen og oprettelsen af kredsråd og lokalråd har ikke medført ændringer i kompetencefordelingen mellem myndighederne. Der er til gengæld et stort potentiale i at optimere samarbejdet på tværs af sektorer, da alt tyder på, at samfundets evne til at forebygge kriminalitet bliver styrket, når myndighederne samarbejder målrettet om det.” (Det Kriminalpræventive Råd 2008). SSP-samarbejdet mellem Skole, Socialforvaltning og Politi er den første systematiske tænkning i forebyggende og tværgående samarbejde. Indsatsen, som dateres tilbage til 1977, samler sig om at afdække og bearbejde årsager til ungdomskriminalitet. Modellen er flittigt blevet kopieret i andre lande.

SSP-indsatsen udmønter sig meget forskelligt landet over alt efter hvilke problematikker, der er fremherskende. Der er derfor store variationer med hensyn til hvor mange økonomiske og personalemæssige ressourcer, der afsættes til arbejdet. Der er også stort spændvidde i anvendte metoder og typer af indsatser og i nogen grad også med hensyn til målgruppens afgrænsning. Mange steder er samarbejdet således udvidet til det, der kaldes SSP+, hvor også unge mellem 18-23 år er en del af målgruppen. Andre steder tilføjes et ekstra bogstav, f.eks. SSPK, i tilfælde af, at samarbejdet med eksempelvis Kulturforvaltningen er fremtrædende.

SSP-samarbejdet kan bevirke, at det bliver lettere for myndighederne at igangsætte en fælles indsats. Det viser et projekt fra Aalborg, som er startet på initiativ af en socialrådgiver og en nærpolitibetjent – begge i forvejen involveret i SSP-samarbejdet (Unge i Fokus s. 154). Det blev startet, fordi de to initiativtagere havde observeret problemer med en mindre gruppe drenge, som ikke i øvrigt deltog i organiserede fritidsaktiviteter. Med henblik på at ændre adfærd og holdninger hos drengene, blev der lavet forskellige tiltag og arrangementer for dem og deres forældre. Et sådant initiativ ville være besværliggjort uden kontakten og samarbejdet via SSP.

I København har man udviklet et koncept, der hedder *enkeltssagsbehandling*. Her arbejdes med en niveaudeling af enkeltsager i grader fra ”bekymrende adfærd” til ”personfarlig kriminalitet”. Der er udarbejdet retningslinier for hvem, der har ansvaret for hvad, og hvornår noget skal iværksættes i forhold til de forskellige niveauer. Metoden anvendes særligt for unge under 15 år.

I Kolding og på Fyn er der etableret *Samråd for unge lovovertrædere*, der har som målsætning at sikre det tværfaglige samarbejde mellem retssystemet, uddannelsessystemet og det sociale system.

Der arbejdes med forpligtende gensidige aftaler mellem familien og forvaltningen, og der udfærdiges handleplaner for den enkelte unge, der er sigtet for en lovovertrædelse. Samrådet afgiver på dette grundlag indstilling til retten og anklagemyndigheden om indsatsen i forhold til den sigtede.

I rapporten omtales et svensk initiativ, der er en samarbejdsmodel, der kan minde om det danske samrådskoncept. Der sigtes mod at nedbringe tiden mellem kriminaliteten og konsekvensen/reaktionen, så den unge ikke i mellemtiden begår ny kriminalitet og risikerer at hænge fast i asocial adfærd. Inden der er gået 48 timer, skal den unge, hans forældre, socialforvaltning, politi og anklager være samlet. For at nå denne målsætning har politi og socialforvaltning fælles adresse og samordner udredninger i fællesskab med en anklager (Stödcentrum för unga gärningsmän s. 155).

I Næstved Kommune har man i 1997 udviklet UngeNetværket, som er kommunens indsats over for 15-23-årige. Organiseringen i UngeNetværket betyder, at der er kontinuitet i de forskellige sagsforløb, og at sagsbehandlingstiden er kortere, end den ellers ville være, fordi pædagog og sagsbehandler hurtigt kan snakke sammen om en sag og f.eks. ikke er begrænset af aftaletider o. lign. Pædagogerne kan gennem deres opsøgende arbejde handle på stedet, hvis der er behov for en hurtig reaktion (UngeNetværket s. 155). Et andet projekt (Den Korte Vej s. 156) udgør kommunens nyere indsats over for de 10-14-årige. Denne indsats tager udgangspunkt i lokale skoler, som henviser børn med begyndende problemer til projektet, og medarbejdere har – i lighed med metoden i UngeNetværket – mulighed for en tidlig og hurtig samt individuelt afpasset indsats. Der er sket et markant fald i antallet af henvendelser til forvaltningen vedrørende 10-14-årige fra projektområdet, mens dette projekt har fungeret.

Igennem de senere år er det blevet klart, at arbejdet med psykisk syge og mennesker med misbrugsproblemer også kræver en integreret indsats. En tværsektoriel samarbejdsform, som er udviklet med SSP-modellen som forbillede, er afprøvet med succes i Frederiksberg Kommune (PSP-samarbejde s. 159). Samarbejdet mellem Psykiatrien, Socialforvaltningen og Politiet har til formål at styrke myndighedernes indsats i forhold til psykisk syge og socialt udsatte borgere. PSP-samarbejdet er med til at sikre, at ingen kommer til at blive overladt til sig selv, fordi opgaven ikke finder det rette skrivebord, og at myndighederne sætter ind, før problemerne vokser sig for store. I februar 2009 blev der vedtaget en lov med det formål at sikre, at der bliver etableret et PSP-samarbejde i samtlige politikredse i Danmark. Med loven gives der desuden hjemmel til, at oplysninger om enkeltpersoners rent private forhold kan videregives uden samtykke som led i PSP-samarbejdet (Lov nr. 114 af 16. februar 2009).

Også i forhold til flygtninge og deres børn kan et samarbejde vise sig at være meget nyttigt. Dette ses af et projekt vedrørende traumatiserede flygtningefamilier. Projektet udspringer af et samarbejde mellem Rehabiliteringscenter for Torturofre og daværende Karlebo Kommune (Mod en fælles indsats over for ungdomskriminalitet s. 160). Det er et metodeudviklingsprojekt, der tager udgangs-

punkt i, at torturoplevelsen har medført mistillid og mistro til offentlige myndigheder, hvilket også kan smitte af på børnenes opfattelse og forhold til lærere og andre autoriteter. Mistroen medfører, at forældrene kan have vanskeligt ved at have en dialog eller kontakt med myndighedspersoner, og at møder med myndighedspersoner dermed ikke bliver frugtbare. Dette kan videre skabe stereotype forestillinger om de etniske minoriteter hos myndighedspersonerne. I projektet skabes kontakten mellem flygtningefamilierne og alle, der har berøring med familien og familiens børn, gennem strukturerede netværksmøder, hvor man sammen finder løsninger på problemer og rydder eventuelle misforståelser af vejen. Erfaringerne fra projektet tyder på, at det har medvirket til en positiv forandring i de mindre børns adfærd, mens der dog ikke har kunnet spores forandringer hos de lidt ældre børn. Metoden søges nu afprøvet i seks andre kommuner med henblik på udbredelse til alle landets kommuner.

Det bemærkes, at det er traumatiseringen og mistilliden, der er omdrejningspunktet for projektet med flygtningefamilier, og ikke etnicitet som sådan. Mistillid eller mistro findes imidlertid også hos familier, der ikke har flygtninge- eller indvandrerbaggrund, og modellen bør måske derfor også afprøves i arbejdet med meget vanskeligt stillede danske familier. I en ny rapport fra Københavns Kommunes Taskforce om kommunens indsats over for unge kriminelle m.v. konkluderes således i et caseeksempel: "... moderens manglende ressourcer og deltagelse i drengens liv burde have skærpet sagens alvorligheds karakter og dermed begrundet tidligere indgreb. Der bør mellem skoler og socialcentre også udvikles modeller for inddragelse af forældrene, herunder retningslinier for "insisterende kontaktformer", og hvad der gøres i sager, hvor forældrene ikke kan/vil samarbejde" (Insight 2008).

Et samarbejde mellem socialforvaltningen og skolerne omfattende ti socialrådgivere, der er tilknyttet 25 københavnske skoler, er beskrevet i samme rapport. Socialrådgiverne er på skolerne 1-2 dage om ugen, indgår som en naturlig del af skolernes liv og sørger for et godt samarbejde med socialcentre. Dette kan ses som eksempel på et tiltag, der øger kontakt mellem de involverede instanser, skaber større fysisk nærhed, letter kommunikationsvejene og forhåbentlig ad den vej kan være med til at tage problemer i opløbet.

Et andet og helt nyt københavnersamarbejde ses i den hollandsk-inspirerede Hotspot model (HOTSPOT s. 162). Tilgangen er områdebaseret, og det er tanken, at en hotspotchef med en række gademedarbejdere under sig skal være i stand til at reagere hurtigt og effektivt med beføjelser og bemyndigelse, der går på tværs af traditionelle forvaltningsgrænser. Desuden skal vedkommende have jævnlige møder med overborgmesteren og politidirektøren. Indsatserne er en bred vifte af politimæssige tiltag sammen med mere socialpædagogiske metoder og kriminalpræventive indsatser. Der er således tale om alt fra visitationszoner til fritidsjobformidling.

Endnu et samarbejdsprojekt kan nævnes, Projekt God Løsladelse, der startede i 2006. Projektet udspirer af en undersøgelse, der viste, at samarbejdet mellem de sociale myndigheder og Kriminalforsorgen ikke altid fungerer ved en løsladelse. Projektet omfatter tre statsfængsler, en række afdelinger af den fri kriminalforsorg samt fem kommuner. Projektet skal sikre helhed, sammenhæng og klarhed i de forskellige myndigheders indsats i forbindelse med en løsladelse. Det gøres eksempelvis ved, at de involverede myndigheder samles om et bord og diskuterer de konkrete løsladelsessager. Herved kan eventuelle barrierer mellem fagområderne nedbrydes og informationer tilflyde de relevante parter. Også her handler det i høj grad om rolleafklaring. Resultatet af projektet skal være en række anbefalinger til løsladelsessamarbejdet over hele landet.⁴²

Det synes unødvendigt at argumentere for, at samarbejde er en meget vigtig del af det kriminalpræventive arbejde, hvor typisk flere myndigheder involveres i løsning af problemerne. Det er velkendt, at det forholder sig på den måde. Når det stadig er et centralt emne, og når det her er fundet relevant at omtale projekter herom, skyldes det, at samarbejdet mellem forskellige myndigheder langt fra er totalt udbygget, og at der – som også vist her gennem projekter vedrørende psykisk syge og flygtningefamilier – foreligger overordentlig mange flere samarbejdsmuligheder end lige netop SSP-kombinationen. Der er givetvis fortsat behov for at diskutere fælles værdigrundlag og målsætninger i indsatsen, at klarlægge rollefordelingen og – ikke mindst – at prioritere samarbejdet i det daglige arbejde.

13.2. Tiltag vedrørende familien

Det er blandt familieorienterede forebyggende programmer og tiltag, man skal finde dem, der hyppigst medfører en klar positiv effekt. Dette blev tydeliggjort med den første Marylandrapport, som er en kongresrapport, der i 1997 blev udarbejdet af medarbejdere fra University of Maryland (Sherman et al. 1997). Rapporten omfatter mange forskellige former for præventive tiltag, men de programmer, der vedrører en tidlig indsats over for svagt stillede børnefamilierne, er de eneste, der konsekvent giver positive resultater.

En af de former for familieorienterede tiltag, der giver positive resultater, involverer hyppige hjemmebesøg af en sundhedsplejerske eller en socialarbejder med henblik på at give familien støtte og hjælp og informere om børneopdragelse. Det er et tiltag, der er af en vis varighed, og som påbegyndes så tidligt som muligt, helst allerede under graviditeten. En undersøgelse af den længerevarende effekt af et sådan program, Nurse-Family Partnership Program, viser, at unge, hvis mødre fik besøg af en sundhedsplejerske under graviditeten og i den første periode efter fødslen, begår mindre kriminalitet som 15-årige sammenlignet med dem, som ikke fik besøg af en sundhedsplejerske (se fx Olds et al. 1998).

---

⁴² Nyt fra Kriminalforsorgen, nr. 3. 2008. 21.årgang.

En anden form for effektive familieorienterede programmer er dem, der tilbyder resourcesvage børnefamilier dagpleje eller førskoleprogrammer evt. kombineret med forældreprogrammer. Mest kendt er udviklingsprojektet *The Perry Preschool Project*, der angår børn på 3-4 år fra mindre bemidlede sorte børnefamilier. Programmet har primært sigtet mod at stimulere børnene og at uddanne forældrene i god børneopdragelse. Børnene har deltaget i et førskoleprogram med fokus på kreativitet, sproglig stimulation, sociale relationer, konflikthåndtering m.v. Programmet har varet 1-2 år, hvor børnenes lærere også har haft kontakt med familier gennem ugentlige besøg. De evalueringer, der er foretaget, viser, at programmet har medført en positiv effekt på både deltagernes IQ, deres skolepræstationer, deres muligheder for at gennemføre et længerevarende skoleforløb, deres erhvervsfrekvens og deres lovlighed. Ved 27-års alderen havde de, der havde deltaget i projektet, kun halvt så hyppigt som en kontrolgruppe været arresteret, og en opfølgning frem til deltagernes 40-års alder viser bl.a., at deltagerne i programmet havde bedre indkomster end kontrolgruppen, og mens 28 pct. af deltagerne indtil da var blevet domfældt, var tallet for kontrolgruppen på 52 pct. (Schweinhart et al. 2005).

Fælles for disse familieprogrammer er, at der er tale om langvarig effektspredning, idet programmerne ikke alene har kunnet forebygge problemer under opvæksten, men også senere problemer, herunder kriminalitet. Som Perry Preschool projektet viser, så har programmerne også betydning for børnenes præstationer i skolen, for deres muligheder på arbejdsmarkedet og for deres indkomst. En så omfattende og langvarig effektspredning indebærer, at selv om det måtte dreje sig om ganske omkostningskrævende programmer, må de også ud fra en cost-benefit-analyse alligevel forventes at være overordentlig effektive.

Et andet fællestræk ved disse familieprogrammer er, at de kan siges at hvile på en velfærdsmodel. Tiltagene formidler ekstra ressourcer og hjælp til de svagest stillede familier og børn, som ikke er i stand til selv at klare problemerne. Programmerne er dog gennemført i samfund – typisk det amerikanske – hvor denne form for hjælp ikke er et alment tilbud til borgerne. En del af de tiltag, der er arbejdet med, indgår således allerede i en veludbygget velfærdsmodel som den danske, og på baggrund af undersøgelsens resultater må det derfor forventes, at den omfattende brug af dagpleje, førskole m.v., der er i vort samfund, har en præventiv effekt. Det betyder dog ikke, at der ikke vil kunne opnås bedre resultater ved en kraftigere ressourcetilførsel eller ekstra hjælp til de mest resourcesvage børnefamilier, og en del af de programmer, hvis effekt er målt, omfatter da også mere intensive tiltag, end velfærdssamfundet alment stiller til rådighed.

De eksempler på familieprogrammer, der omtales i bilagsdelen i denne rapport, er af en lidt anden type end de førnævnte. Der synes at være sket en udvikling fra den mere passive velfærdsmodel til én, hvor forældrene i højere grad inddrages i behandlingen, og hvor der fokuseres på familiens ressourcer frem for på dens problemer. Her er desuden valgt primært at omtale programmer, som til en vis grad allerede anvendes i Danmark, eller som er på vej hertil.

Herhjemme er det primært Servicestyrelsen under Socialministeriet, der står for udvikling og implementering af de mange forskellige familieprogrammer, som typisk kræver en certificering. Styrelsen udbyder kurser for kommuner og forestår vidensopsamling og evaluering af programmerne. For uddybning af informationer om forældreprogrammerne anbefales at besøge styrelsens hjemmeside.⁴³

Et af de programmer, der i dag anvendes flere steder i Danmark, er Multisystemisk terapi (Multisystemisk terapi, Danmark s. 164). Målgruppen er familier med unge med så alvorlige adfærdsproblemer, at anbringelse uden for hjemmet er på tale. MST er et helhedsorienteret tiltag, hvor kommunikation i familien, relationer til kammerater og øvrige netværk, skolepræstationer og forældreegenskaber er i fokus. Behandlingen foregår i familiens eget hjem eller nære omgivelser og udføres af en vejleder og nogle terapeuter. Der står en terapeut til rådighed for familien døgnet rundt. Behandlingsforløbet varer fra tre til fem måneder. De danske erfaringer med MST er ganske positive, men nogen egentlig effektevaluering foreligger dog ikke. Der er derimod gennemført en international metaanalyse, som peger på en klar tendens, men dog ikke statistisk sikker kriminalpræventiv effekt af tiltaget (Metaanalyse af Multisystemisk Terapi s. 165).

Functional Family Therapy er et andet multisystemisk program, der har til formål at få en familie til at fungere og kommunikere bedre. Programmet stammer fra USA, men er også indført i Sverige (Functional Family Therapy s. 167). Målgruppen er familier med unge i risikozonen, og forløbet strækker sig over tre måneder, hvor familien mødes 8-12 gange med en terapeut. Formålet med programmet er at lære familien en bedre kommunikation og et bedre samspil. De effektevalueringer, der er gennemført, tyder på en overordentlig positiv kriminalpræventiv effekt.

Multidimensional Treatment Foster Care er ligesom MST et program, der kan fungere som alternativ til en institutionsanbringelse – eller snarere sikre, at den unge kun kortvarig placeres uden for hjemmet. Det er et manualbaseret program, som har været anvendt i USA i over 20 år, og som netop er indført i Sverige (Multidimensional Treatment Foster Care s. 168). Herhjemme planlægger Servicestyrelsen at igangsætte et forsøg med programmet i en række kommuner. Der arbejdes med forskellige målgrupper: De 3-5-årige, de 6-11-årige og de 12-18-årige. Programmet, som strækker sig over 8-12 måneder, rummer dels undervisning og vejledning af plejefamilier, dels terapi til den biologiske familie og til den unge. Målet er, at den unge kan vende hjem til familien igen. Evalueringer af programmet er ganske positive, og ud over en forbedret skolegang er der registreret mindre kriminalitet blandt de unge, der har deltaget i programmet.

Et af de programmer, der allerede anvendes forskellige steder i Danmark, er Parent Management Training. Det retter sig mod familier med børn mellem 4 og 12 år med begyndende eller alvorlige adfærdsvanskeligheder (Parent Management Training s. 170). Formålet med programmet er at ænd-

---

⁴³ www.servicestyrelsen.dk.

re familiens adfærdsmønstre, så den negative udvikling i familien stoppes, og barnets adfærdsproblemer reduceres. Dette sket ved at træne forældrene i problemløsning, grænsesætning og positiv kommunikation med barnet. Selve programmet består i, at familien får tilknyttet en terapeut, som de mødes med en gang om ugen i gennemsnitligt godt 25 uger. De mange effektevalueringer, der er gennemført af programmet, peger på, at børnenes problemadfærd reduceres som følge af programmet.

Familierådslagning er en metode til at knytte familien og dens netværk tættere til sagsarbejdet og den planlægning, der finder sted, når et barn har behov for hjælp (Familierådslagning/Familieråd s. 171). Der har været gennemført forsøg hermed i Danmark, og metoden anvendes i dag i flere kommuner. En række sagsbehandlere m.fl. har gennemgået kurser og uddannelse i metoden. Typisk vil familierådslagning være anvendelig i forbindelse med anbringelsessager, men kan også anvendes forebyggende. Metoden tager udgangspunkt i, at der er ressourcer i den unges netværk, og at alle kan have noget at bidrage med ved de beslutninger, der skal træffes vedrørende eventuelle tiltag. En evaluering af de danske familierådslagningsforsøg viser også, at familierne generelt føler, at de tilbud, der gives til deres børn, er bedre efter en familierådslagning, end de ellers ville have været.

Endnu et forældretræningsprogram er De Utrolige År, der har eksisteret i 25 år i USA. Herhjemme er programmet implementeret i flere kommuner (De Utrolige År s. 173). Målgruppen er 3-12 år, som har begyndende adfærdsvanskeligheder og aggressiv adfærd samt disse børns forældre. Det er et manualbaseret program, hvis overordnede formål er at træne forældrenes kompetencer for på den måde at undgå, at professionelle skal overtage ansvaret. Selve programmet består i, at en forældregruppe mødes ugentligt med to gruppeledere i 12-18 uger. På hvert møde drøftes bestemte emner, der diskuteres på baggrund af videoklip, og forældrene får hjemmearbejde i form af aktiviteter, som de skal afprøve før næste møde. En effektevaluering af programmet viser, at de familier, som har modtaget programmet, efterfølgende har væsentlig færre problemer med børnene, og at der endvidere er sket forbedringer i børnenes adfærd i skolen. De danske erfaringer viser, at de deltagende forældre har haft stort udbytte af kurset og gerne anbefaler det til andre. En metaanalyse, der bl.a. omfatter programmet De Utrolige År, viser, at familieprogrammerne kan reducere børnenes problemadfærd med ca. 45 pct. (Early Family/Parent Training s. 174).

Dinosaursskolen er et program, som henvender sig til 4-8-årige børn med adfærdsvanskeligheder, og som er relateret til Projekt De Utrolige År. Programmet afprøves i otte danske kommuner og har til mål at forbedre børnenes sociale og kognitive evner, hvilket sker gennem 18-20 legeorienterede moduler á 2 timer (Dinosaur s. 175).

Et andet program, der også vedrører skolen, er Marlborough-modellen eller det, der i Danmark er kaldt Helsingør-modellen (Marlborough Familiecenter s. 176). Det er en model, der synes mere terapeutisk i sin tilgang end andre, og som ikke anvender manualer. Et vigtigt element er, at foræl-

drene til de børn, der har adfærdsvanskeligheder, inddrages i behandlingen, ligesom også andre sociale netværk inddrages. Der er dels tale om familierterapi og dels terapi i en skolesammenhæng, hvor forældre også deltager sammen med det barn, der har særlige skoleproblemer. Modellen anvendes i Horsens, Århus, Helsingør og Gladsaxe Kommune. Der foreligger ikke kendskab til en evaluering af modellen.

Et oprindeligt australsk program, Positive Parenting Program eller Triple P, henter blandt andet inspiration fra De Utrolige År. Programmet arbejder med fem niveauer, hvor indsatsen på de forskellige niveauer i høj grad er relateret til omfanget af problemer i familien eller hos barnet (Positive Parenting Program (Triple P) s. 177). Dette program, der også er manualbaseret, sigter mod at fremme børnenes sociale kompetencer og evne til selvkontrol samt at øge forældrenes kompetencer og gøre dem uafhængige af anden hjælp. De effektevalueringer, der er gennemført, viser bl.a., at det er lykkedes at reducere børnenes adfærdsvanskeligheder, at forbedre forældrenes kompetence i forbindelse med børneopdragelse og at mindske stress og depression hos forældrene.

Et af de projekter, der er omtalt i bilag, stammer fra Københavns Kommune (Familien i centrum s. 179). Det drejer sig om et projekt med to delprogrammer. Det ene har familier med børn på 0-14 år som målgruppe. Der er tale om familier, hvor der er bekymring for børnenes trivsel, og hvor en anbringelse kan komme på tale. Det andet delprogram har 10-15-årige, som enten er kriminalitetstruede eller allerede har begået kriminalitet, som målgruppe. Projektet fokuserer på ressourcer og anerkendelse, og der arbejdes på at skabe succesoplevelser, der kan få den unge til at vælge en mere positiv social adfærd. Kort responstid og konsekvens skal endvidere signalere til den unge, at der reageres på uacceptabel adfærd. Der lægges endvidere vægt på familieansvar og samarbejde samt en systematisk, koordineret og forpligtende indsats med øvrige samarbejdspartner, socialforvaltning, skoler, klubber og politi. En evaluering af projektet viser, at den del af programmet, der vedrører familier med små børn, har medført klart færre anbringelser uden for hjemmet samt færre kommunale udgifter til familierne. Den programdel, der angår de 10-15-årige tyder på, at der er sket en række forbedringer i de unges skolegang og i deres forhold til forældrene samt en mindskning i deres kriminelle aktiviteter.

Den Korte Snor er endnu et projekt fra Københavns Kommune. Projektet angår unge under 15 år med voldelig eller uroskabende adfærd (Den Korte Snor s.182). Formålet med projektet er at sikre en systematisk og grundig udredning af de unge i et samarbejde med familien; der udpeges en kontaktperson, og en række sagsbehandlere er frikøbt til formålet, således at der afsættes ekstra ressourcer. Familiens ressourcer inddrages i arbejdet, og der er et tæt opfølgingsarbejde i forhold til den unge. De foreløbige erfaringer viser, at tilliden mellem forvaltning og familie er øget, også selv om resultatet af interventionen ind imellem ender med en anbringelse uden for hjemmet. På basis af de foreløbige erfaringer har man i kommunen besluttet at udvide målgruppen til også at omfatte 10-12-årige.

På Østsjælland har man – som direkte følge af problemer med en gruppe teenagere – arbejdet med forældrenetværk, hvor forældrene til teenagere har mødtes med en ungdomskonsulent med henblik på at drøfte problemerne og finde strategier til at løse dem (Forældrenetværk s. 183). Nogen egentlig effektevaluering foreligger ikke, men forældrene har oplevet tiltaget som positivt, og børnenes problemer er mindsket.

Under de familiemæssige tiltag præsenteredes to, der begge hører til den politimæssige kriminalitetsforebyggelse. Begge programmer stammer fra Norge, men har panderter i Danmark. Indtrykket er, at de anvendes i en mere struktureret form i Norge. Bekymringssamtalen er navnet på et af disse tiltag. Det anvendes både over for unge under den kriminelle lavalder og unge mellem 15 og 18 år (Bekymrings- og opfølgningssamtale s. 184). Når et barn eller en ung for første gang tages af politiet for kriminalitet, kan politiet indkalde den unge og dennes familie til en struktureret samtale på politistationen, hvor man i fællesskab drøfter, hvad der ligger bag kriminaliteten, og hvad der bør gøres for at mindske risikoen for fortsat kriminalitet. Metoden kan også anvendes over for børn og unge, som ifølge politiet er i risiko for at havne i kriminalitet. En opfølgningssamtale kan finde sted, men der foreligger ikke som for selve bekymringssamtalen retningslinier for en sådan. En evaluering af konceptet er undervejs i Norge. I Danmark bruges endvidere begrebet 'bekymringsbreve', som er breve, politiet sender til familier, når de har truffet barnet eller den unge i miljøer eller på tidspunkter, der giver anledning til bekymring. Ifølge politiet er det dog først og fremmest samtalen, der har en effekt.

Det norske Hjemmebesøg er et alternativ til Bekymringssamtalen. Som navnet angiver, afholdes samtalen i den pågældende unges hjem, eventuelt med deltagelse af børneværnet (Hjemmebesøg s. 185). I Danmark bruges de to modeller antagelig ofte i flæng, mens der synes at være en skarpere adskillelse i Norge. Der foreligger ikke nogen effektevaluering af hjemmebesøgsmetoden.

13.3. Tiltag vedrørende skole og uddannelse

På baggrund af den nyligt afsluttede gennemgang af Københavns Kommunes kriminalpræventive indsats konkluderes bl.a., at den kriminalpræventive undervisning i skolerne er af stor betydning (Insight 2008). Det må dog påpeges, at der ikke er nogen garanti for, at den større viden om risikoadfærd, som børn og unge får gennem undervisningen, oplysningskampagner m.v., ændrer på deres holdninger og adfærd. En anden og mere sikker præventiv fremgangsmåde er at tage udgangspunkt i de såkaldte flertalsmisforståelser, der bl.a. handler om, at unge ryger og drikker mere, end de egentlig føler trang til, alene fordi de opfatter det som en norm blandt unge. Som nævnt andet steds i rapporten er det muligt med ganske små indsats at ændre herpå og dermed også mindske de unges risikoadfærd, herunder kriminalitet (Ringstedprojektet/Ringstedforsøget s. 242). En stikprøve hos SSP i de forskellige politikredse viser, at en del skoler allerede anvender denne tilgang.

Et vigtigere kriminalpræventivt – eller snarere kriminalitetsfremmende – element ved skolen er utvivlsomt problemer med, at ikke alle elever trives og kan følge med i skolen. En stor del af de unge, der begår kriminalitet eller er i risiko herfor, har således problemer i og med skolen. Mistrivsel i skolen kan betyde, at børn og unge skulker fra skolen og søger oplevelser og status andre steder, herunder ved at begå kriminalitet sammen med ligestillede. Dertil kommer, at elever, der har det svært med skolen, i særlig grad kan skabe uro i klassen til gene for de øvrige elever. I værste fald kan problemerne med skolen medføre, at den unge ikke får gennemført sit skoleforløb. De elever, der klarer sig både socialt og fagligt dårligt, kan være vanskelige at rumme i en almindelig skoleklasse eller en almindelig skole.

En række specialskoler udbyder undervisning til unge, der ikke fungerer i den almindelige folkeskole; mange benytter relationspædagogikken som tilgang og søger herigennem at (re)etablere tilliden til skolen. Der arbejdes dels med en faglig opkvalificering med henblik på en mulig tilbagevenden til den almindelige skole og dels med udvidet arbejdsmarkedskundskab for de elever, der snarest ønsker at forlade skolesystemet. Specialskoleundervisning bruges også til at lette overgangen til en ungdomsuddannelse. Der findes aktuelt omkring 50 specialskoler i Danmark.⁴⁴ Nogle varetager hele skoleforløbet, mange forløbet fra 1. til 7. klasse og andre forløbet fra 7. til 10. klasse. De fælles overordnede rammer omfatter undervisningen, det socialpædagogiske arbejde og forældresamarbejdet. Generelt set synes specialundervisning, herunder også i separate klasser på de almindelige skoler, at være i vækst. Fra 1996 til 2006 er antallet af elever, som modtager specialundervisning, steget med 19 pct., mens antallet, der modtager vidtgående specialundervisning, er steget med hele 49 pct.⁴⁵ I dag anvendes ca. 20 pct. af budgettet til folkeskolerne til specialundervisning.⁴⁶

I bilag er der beskrevet to forskellige specialskoler, som fungerer som heldagsskoler. Den ene blev etableret i 1992 og modtager børn med mange forskellige diagnoser (Den gule flyver s. 186). Den anden specialskole har fire-fem års erfaring og optager primært børn med problemer med adfærd, kontakt og/eller trivsel (Bækholmskolen – et heldagsskoetilbud s. 187). Andre eksempler på specialskoler er VIKASKU, som er beliggende på Frederiksberg og har eksisteret siden 1983. Her arbejdes med systemisk familieterapi over for gruppen af 9-18-årige. Kontinuitet og bæredygtige relationer er nøglebegreber. Et andet eksempel er Skolen Sputnik, der har afdelinger spredt over det meste af København. Aldersmæssigt er målgruppen den samme som i VIKASKU, og også her modtages elever med mange forskellige diagnoser. Desuden har man her et mobilprojekt, der har plads til 5 elever, som kræver specielt små enheder for at trives. Undervisningen skræddersys til den enkelte med henblik på at lukke faglige huller; der arbejdes på en tilbagevenden til almindelig folkeskole,

---

⁴⁴ Med kommunalreformen overtog kommunerne ansvaret for den vidtgående specialundervisning. De fem nye regioner har dog ansvaret for seks lands- og landsdelsdækkende specialskoler. Danmarks Evaluerings Institut (www.eva.dk) har fået til opgave at undersøge, hvordan det nye ansvar varetages i forhold til visitationsprocessen.

⁴⁵ Ifølge AKFNYT 2008, nr. 1.

⁴⁶ Ifølge et telegram fra Ritzaus Bureau d. 26. februar 2008 bruges der årligt omkring syv milliarder kroner på specialundervisning.

men hvis dette ikke er muligt, kan eleven fortsætte på Sputnik og afslutte med eksamen. Der er ingen systematisk erfaringsopsamling fra de omtalte eksempler.

Indtil for nylig har der ikke været gennemført en systematisk evaluering af specialundervisningen i Danmark, de anvendte metoder, effekten af de forskellige tiltag m.v., men i 2006 blev der igangsat et forskningsprojekt, der gennemføres i et samarbejde mellem Danmarks Pædagogiske Universitet og Anvendt Kommunal Forskning. Projektet omfatter en forløbsundersøgelse af specialskoleelever, en effektundersøgelse af indsatsen over for børn og unge med lettere vanskeligheder samt en effektundersøgelse af indsatsen over for børn og unge med nedsat funktionsevne. Et arbejdspapir fra første del af undersøgelsen omhandler særligt specialundervisningen i folkeskolen og de unges opfattelse af specialundervisningen (Mehlbye 2008). En del af de unge mener, at der er for lidt fagligt indhold i specialundervisningen. Der konkluderes i rapporten, at flertallet af specialundervisnings-tilbuddene retter sig mod børn med generelle indlæringsvanskeligheder, men at der i realiteten henvises flere og flere med andre og tungere diagnoser, som folkeskolens specialundervisning ikke nødvendigvis har viden om og ressourcer til at håndtere. Skolerne kan opleve dette som udslag af, at kommunerne ikke ved, hvor de ellers skal placere de pågældende børn og unge (ibid.). I begyndelsen af 2009 udkom en undersøgelsesrapport vedrørende effekten af specialundervisning (Specialundervisning s. 188). Undersøgelsen viser, at eleverne efter klasselærerens vurdering i de fleste tilfælde får et positivt socialt og personligt udbytte af specialundervisningen, og at 43 pct. af dem også har fået et positivt fagligt udbytte. Undersøgelsen er dog begrænset i omfang og i anvendt metode.

Den kommunale ungdomsskole har også flere steder i landet tilbud om heltidsundervisning til særligt udsatte unge. Disse tilbud henvender sig til unge, som fagligt befinder sig på et niveau langt under det, der forventes på deres alderstrin. Undervisningen i ungdomsskolen består af en blanding af socialpædagogik og almindelig undervisning. Endvidere deltager socialarbejdere som støttepersoner i undervisningen. Undervisningsholdene er små og tilpasset den enkeltes behov. Et eksempel på en sådan indsats er Sjakket, som ud over at tilbyde mulighed for en afsluttende 9. klasses afgangseksamen lægger vægt på motion og sund kost (Sjakkets skole s. 190).

En anden mulig metode over for børn og unge med problemer i skolen er at bruge mentorer, hvilket vil sige, at de enkelte børn og unge får tilknyttet en personlig vejleder, der hjælper og støtter dem under skoleforløbet. En forsøgsordning med denne type tiltag blev igangsat af Undervisningsministeriet i 2005. Forsøget omfatter unge i alderen 16-19 år, der har vanskeligt ved at gennemføre deres ungdomsuddannelse. Målgruppen var oprindeligt udvalgt til at være unge med mindre alvorlige problemer, men i praksis viste det sig, at målgruppen i seks af de syv projekter, der er blevet gennemført, er udvidet til også at omfatte unge med større personlige, sociale og faglige problemer. De syv projekter har haft forskelligt fokus og forskellige måder, hvorpå den egentlige støtte er udmøntet i praksis. I 2007 blev der foretaget en evaluering af mentorordningen. Evalueringen viser, at

mentorprogrammerne samlet set kunne fastholde 81 pct. af de unge, som har haft en mentor, i et uddannelsesforløb. Det vil sige, at de unge enten var i gang med eller havde afsluttet deres ungdomsuddannelse ved mentorforløbets afslutning. Denne andel ligger lidt over den generelle gennemførelsesprocent, der i 2005 var på 78 pct. for ungdomsuddannelserne.⁴⁷ Set i forhold til, at de unge, der har haft en mentor, må formodes i særlig grad at have været i risiko for ikke at kunne gennemføre ungdomsuddannelsen, tyder det på, at mentorordningen har haft en positiv effekt (Undervisningsministeriets Mentorprogram s. 191).

Rapporten omfatter endvidere to forsøg med mentorordninger i London. Begge omfatter yngre skolebørn. Det ene program viser bl.a., at unge har opnået større selvtillid og større social bevidsthed efter at have været igennem det – efter planen – et år lange forløb med en frivillig voksen som mentor (CHANCE project s. 193). Med hensyn til ændring af problemadfærd og forbedring af de faglige færdigheder kan undersøgelsen dog ikke påvise bedre resultater for forsøgsgruppen end for en kontrolgruppe. Der er således ikke en entydig effekt af programmet. Tilsvarende usikre konklusion må drages på baggrund af det andet londonske forsøg med mentorer (Dalston youth project s. 194).

En engelsk metaanalyse vedrørende 15 effektevalueringer af forsøg med mentorordninger peger på, at ordningen har en kriminalpræventiv effekt, dog først og fremmest under selve mentorforløbet (Metaanalyse af mentorordninger s. 196). Rapportens konklusion vedrørende den kriminalpræventive effekt synes dog at være en smule usikker. Der kan også peges på amerikanske rapporter, som på baggrund af flere forsøg med mentorer til skolebørn konkluderer, at den kriminalpræventive effekt er positiv, men ret ringe (Gottfredson et al. 2002; Aos et al. 2001). I en nyere og mere omfattende metaanalyse påvises dog en meget klar, positiv kriminalpræventiv effekt af mentorordninger (Effekten af mentorordninger 2008 s. 197). Det drejer sig om en meget solid metaanalyse, der peger på, at kriminaliteten reduceres med næsten 25 pct. som følge af mentorordninger.

En af udfordringerne ved mentorordninger er rekrutteringen af frivillige mentorer. Evalueringen af den danske ordning viser, at der er fokus på de personlige kvalifikationer, men at der er forskel på, hvilke der tillægges mest betydning i de forskellige forsøgsområder. Fælles er dog, at der søges at få mentorer, der har et helhedsorienteret syn på den unge, dvs. aktivt forholder sig til både faglige, personlige og sociale aspekter af den unges liv. Mentoren skal desuden besidde empatiske evner, evnen til at lytte samt lyst til at arbejde med unge. Tilgangen er beskrevet af en af projektlederne: ”Mentoren skal have store ører og en lille mund”. En anden udfordring kan være at finde en mentor og mentee, der passer sammen. Endelig skal også de vanskeligheder, der kan være forbundet med at rekruttere voksne med anden etnisk baggrund til opgaven, fremhæves.

Et specifikt skoleproblem er skulkeri, og som nævnt tidligere er der en tydelig sammenhæng mellem skulkeri og kriminalitet. De forsøg, der er gennemført med at nedbringe omfanget af skulkeri,

---

⁴⁷ Ifølge regeringsgrundlaget Nye mål, fra februar 2005.

tyder dog ikke på, at skulkeri er en årsag til kriminalitet. Selv om det lykkes at mindske skulkeri, reduceres kriminaliteten således ikke, hvilket forklares med, at børnene og de unge typisk ikke begår kriminalitet, når de skulker (Stranger 2002; Leip 2004).

Et andet særligt problem i skolen er mobning. I de sidste mange år har der været stor opmærksomhed omkring mobning som risikofaktor og om mobningens betydning for elevernes trivsel og trykthed i skolemiljøet og for deres indlæringssevne. Børnerådets rapport, "Mobning 2008", som er baseret på en spørgeskemaundersøgelse blandt 1100 elever i 6. klasse, viser, at en tredjedel af eleverne har været udsat for mobning (Børnerådet 2008). Hver fjerde har oplevet det inden for de seneste par måneder, og én ud af 25 oplever ugentlig mobning. Såvel Børnerådets tal, som de danske bidrag til en international skolebørnsundersøgelse viser dog et fald i mobning blandt 11-15-årige skoleelever (Due & Holstein 2003; Rasmussen 2007). Undersøgelserne tilskriver faldet den øgede indsats mod mobning i skolerne. Det betyder ikke, at problemet ikke kan reduceres endnu mere, og derfor har Undervisningsministeriet i 2008 indledt en ny antimobningskampagne. Endvidere er der i 2007 igangsat et forskningsprojekt på Danmarks Pædagogiske Universitet om, hvordan mobning og mobningskultur opstår og eventuelt ændrer sig og forsvinder igen. Der fokuseres særligt på de nye elektroniske mediers betydning for fænomenets udbredelse.

De internationale erfaringer vedrørende mulighederne for at reducere mobning er også ganske positive. En sammenfatning, der er baseret på i alt 16 undersøgelser fra en lang række forskellige lande, viser således positive eller delvis positive resultater i ti af undersøgelserne (Antimobbeprogrammer i skolen s. 198).

En ganske ny metaanalyse viser, at antimobningsprogrammer både tydeligt mindsker andelen af elever, der mobber, og andelen, der mobbes (Effekten af mobbeprogrammer i skolen s. 199). Reduktionen er på henholdsvis 23 og 17 pct.

En af de måder, mobning kan søges reduceret på, men som også forventes at mindske anden destruktiv adfærd, er konfliktmægling. Dette er der gennemført forsøg med i en række danske skoler, hvor mægling har været afprøvet i forhold til både de tungere og de lettere konflikter (Hva' har du gang i? Skolebaseret konfliktmægling for 12-15årige s. 200). Idéen er, at konfliktmægling udvikler og styrker de unges sociale og følelsesmæssige kompetencer, så de bliver bedre rustet til at løse konflikter uden hjælp fra en tredje part. I en evalueringsrapport fra forsøget peges der på, at de fleste af de unge, der har deltaget i konfliktmægling, ikke efterfølgende har været i konflikt. Konfliktmægling synes nu at have vundet indpas i mange skoler, som et bredt anvendt værktøj, der ydermere kan gøres effektivt ved at lærere og pædagoger lærer at gøre brug af de samme teknikker i deres daglige omgang med elever.

Et mere specifikt værktøj udgør de forskellige vredeshåndteringsprogrammer, som også anvendes i forbindelse med sanktionssystemet. I Norge er programmet ART, Aggression Replacement Trai-

ning, således anvendt i skoler, herunder specialskoler, over for elever med adfærdsvanskeligheder og med behov for prosocial træning (Aggression Replacement Training, Norge s. 202). Programmet, der består i træning i sociale færdigheder og i vredeshåndtering, omfatter 24 lektioner fordelt på 10 uger. Den norske evaluering af programmet peger på positive resultater, idet de unge, der har deltaget i programmet, både har udviklet deres sociale færdigheder og mindsket deres adfærdsproblemer. Tilsvarende viser en international metaanalyse, der er baseret på 20 effektevalueringer, at vredeshåndteringsprogrammer i skolen kan have en positiv effekt (Vredeshåndteringsprogrammer i skolen. s. 204). Effekten af disse programmer er ganske vist ikke målt i form af kriminalitet, men i forhold til bl.a. deltagernes vredeshåndtering. Den positive effekt, der i denne forbindelse er påvist, kan meget vel tænkes også at ville få en kriminalpræventiv effekt.

Sammenfattende er der altså gennemført forskellige tiltag i skoleregi, som har vist sig at mindske elevernes kriminalitet eller andre adfærdsproblemer. Nogle af disse tiltag, nemlig konfliktmægling og de forskellige vredeshåndteringsprogrammer, er ikke nødvendigvis relateret til skolen som sådan, idet de i princippet kunne foregå et andet sted, hvor unge samles. Det drejer sig således ikke om projekter, der sigter mod at ændre noget ved skolens form og indhold eller primært ved elevernes adfærd i selve skolen. Projekterne rækker ud over skolen og er alene – antagelig først og fremmest af praktiske grunde – gennemført dér. Begge former for programmer ser ud til at kunne reducere børnenes og de unges aggressive adfærd.

Af de egentlige skolerelaterede tiltag synes effekten af mentorprogrammer til skolebørn at være ganske god. Idéen forekommer da også både oplagt og rigtig. Det danske forsøg med mentorer, der er omtalt, adskiller sig fra de internationale ved at omhandle ældre elever, som er i gang med en ungdomsuddannelse. Forsøget er ikke effektevalueret, men alene gennemførelsesprocenten må ses som indikator på, at programmet er lykkedes med at fastholde de unge i en uddannelse. Sammenholdt med de øvrige erfaringer er der altså basis for at konkludere, at forskellige former for mentorprogrammer til både yngre og ældre skoleelever kan være med til at sikre bedre skolestandpunkter, mindre adfærdsproblemer og mindre bortfald i uddannelsesforløbene.

Antimobningsprogrammer forekommer også ganske effektive. Det store fokus samt de mange tiltag, der har været igangsat vedrørende mobning gennem de seneste år, har sat sig markante spor med hensyn til fald i andelen af skolebørn, der udsættes for mobning.

Der foreligger kun begrænset dokumentation af effekten af forsøg på at anvende andre undervisningsmetoder m.v. over for elever, der ikke trives i den almindelige folkeskole, og som har vanskeligt ved at honorere kravene. Det er ellers metoder, der har været anvendt gennem længere tid – med undervisning i specialklasser, på særlige skoler, med heldagsundervisning m.v. – og rapporten indeholder da også flere interessante eksempler på konkrete danske projekter. I nyere rapporter fra SFI peges på, at børn, der er anbragt uden for hjemmet, typisk klarer sig dårligt i skolen, og en kva-

litativ undersøgelse af skolerne peger på, at det kan være vigtigt at de interne skoler på anbringelsesstederne i højere grad fokuserer på elevens ressourcer frem for elevernes mangler (Perthou, Mortensøn & Andersen, 2008). Og i en svensk undersøgelse fra 2008 nævnes det, at ikke mindre end 144 ud af de 156 undersøgte anbringelseshjem for børn og unge kunne behøve forbedringer, ikke mindst med hensyn til barnets medindflydelse og mulighed for at deltage i skoleundervisning (Socialstyrelsen 2008).

I forlængelse heraf kan nævnes, at en international undersøgelse af effektevalueringer vedrørende særlige undervisningsprogrammer til anbragte børn viser, at der kun foreligger megen svag evidens for disse programmets betydning, idet der ikke er gennemført megen systematisk forskning (Bart & Ferguson 2004).

Det forekommer oplagt, at særlige tiltag og undervisningsmetoder til de elever, der ikke fungerer i den almindelige skole, kan få en betydning for deres skoleforløb og dermed også for kriminalitet. Det forekommer dog også ganske oplagt, at ikke enhver metode vil være lige god, og at der – jf. det tidligere om gensidig negativ påvirkning i ungdomsmiljøer med koncentration af unge med problemadfærd – vil være tilfælde, hvor specialskoler o. lign. risikerer at gøre ondt værre. Den stemplende effekt ved at blive placeret på særlige skoler eller i særlige klasser kan givetvis også modvirke gode intentioner og have en negativ betydning for børnenes selvopfattelse (Petersen 2006). Derfor er det overordentligt vigtigt, at der systematisk gennemføres forskning vedrørende særlige undervisningstiltag over for børn og unge med sociale og faglige problemer.

13.4. Tiltag vedrørende arbejde, aktiveringsprojekter og erhvervsuddannelse

Den tidligere omtalte undersøgelse fra Rockwoolfondens Forskningsenhed tyder på, at personer, der pludselig kastes ud i arbejdsløshed, øger deres kriminalitet (Tranæs & Geerdsen 2008). Dette fremgår dels af en analyse på kommuneniveau, hvor der ses på sammenhængen mellem antallet af domfældte i kommunen og pludselige ændringer i ledigheden, og dels af en analyse på individniveau, som er baseret på firmalukninger. Mere specifikt viser sidstnævnte, at individer, der udsættes for firmalukning, øger deres kriminalitet med gennemsnitligt 0,35 pct. sammenlignet med en kontrolgruppe af personer i firmaer, der ikke lukker. Denne ændring i kriminalitetsfrekvensen er ikke ubetydelig, idet den generelle kriminalitetsfrekvens i kontrolgruppen er på 2,5 pct.

Undersøgelsen viser videre, at kriminaliteten mindskes, såfremt de arbejdsløse kommer i aktivering. Denne effekt ses dog ikke tydeligt for de unge under 25 år. Men for de øvrige aldersgrupper tyder disse resultater på, at også lediggang i forbindelse med arbejdsløshed har en betydning for krimina-

litet.⁴⁸ Generelt understreger undersøgelsen således, at arbejde og aktivering er overordentligt vigtige kriminalpræventive faktorer.

Det er da også et område, hvor der er igangsat flere interessante forsøg i Danmark. Alle de otte projekter, der omtales i rapporten, er danske. Heraf angår to af projekterne alene fritidsjob, mens fritidsjob er inkluderet i nogle af de øvrige projekter. I det ene fritidsjobprojekt søger man at slå to fluer med ét smæk, idet de unge beskæftiges med arbejde, der gavner lokalmiljøet, hvilket forventes at få de unge til at føle et større ansvar for at passe på miljøet (Lommepengeprojekt i Køge s. 204). Baggrunden for projektet er således omfattende hærværk, brandstiftelse m.v. Med henblik på at stimulere de unge til at komme i gang med en uddannelse er der knyttet en uddannelsesvejleder til projektet. Hvorvidt dette lykkes, vides endnu ikke, da projektet er nyt og endnu ikke evalueret. Projektets kriminalpræventive succes vil sikkert i høj grad afhænge af, om de mere belastede unge deltager.

Dette ser ud til at være tilfældet i det andet fritidsjobprojekt (Projekt Ung I Job s. 205). Projektets målgruppe er således unge med sociale vanskeligheder af forskellig art, og mange af dem er registreret for kriminalitet. Også i dette fritidsprojekt er målet dobbelt: dels at hindre at de unge hænger ud på gaden med deraf følgende risiko for kriminalitet og dels at styrke deres adgang til arbejdsmarkedet ved at hjælpe dem til et fritidsjob samt undervise dem i jobsøgning m.v. En evaluering viser, at en stor del af de unge, der har deltaget i projektet, er blevet selvhjulpne og er fortsat i andet arbejde, uddannelse el.lign. Ifølge de unge selv har dette betydet, at de er ophørt med kriminalitet.

Af de øvrige seks projekter vedrørende arbejde og uddannelse kan det ene, Spydspidsen, siges at have karakter af at være et deltidsjobprojekt, idet det er et projekt, der sikrer unge virksomhedspraktik i 16-27 timer ugentligt. Et væsentligt element ved projektet er, at de unge modtager normal timeløn for deres arbejde, og at de alle har en kontaktperson, der kan hjælpe dem på forskellige måder. Projektet henvender sig således til 16-18-årige med sociale vanskeligheder og unge, som ikke er i gang med en uddannelse eller arbejde, og som desuden kan have kriminalitets- og/eller misbrugsproblemer. En evaluering viser bl.a., at to tredjedele af de unge, der har været i virksomhedspraktik, er kommet i gang med varig beskæftigelse eller en uddannelse, og at kriminaliteten er reduceret eller ophørt for nærværd halvdelen af dem (Spydspidsen s. 206).

Et af de øvrige projekter henvender sig til nogenlunde samme målgruppe (Junior-TAMU s. 208). I projektet tilbydes de unge jobtræning eller et egentligt uddannelsesforløb, der kan føre til job inden for f.eks. bygningsvedligeholdelse, rengøring eller gartneri. Der foreligger endnu ikke en evaluering, der kan belyse, i hvilket omfang det er lykkedes at få de unge i arbejde eller i gang med en uddannelse, eller hvilken kriminalpræventiv betydning projektet har.

---

⁴⁸ Hvorvidt aktivering medfører, at kriminalitetsniveauet helt reduceres til det, det var inden, personerne blev arbejdsløse, fremgår ikke af rapporten.

I to projekter er den væsentligste bestanddel, at unge hjælpes med at finde et job, en praktikplads eller en læreplads. I det ene projekt opsøges de unge, som alle har omfattende sociale problemer, herunder kriminalitetsproblemer, af gadeplansmedarbejdere, som hjælper med at tilrettelægge et videre forløb, der tilpasses den enkelte unge. Hvis de unge har behov for det, kan vedkommende få en erhvervsmentor, som skal hjælpe den unge med at fungere på en arbejdsplads (Projekt Nørrebro Skaber Job s. 210). I projektet drages der nytte af den virksomhedskontakt, der er skabt i det andet projekt, High:Five. Sidstnævnte projekt er landsdækkende og henvender sig ikke alene til unge i risikogruppen, men også til unge, der har afsonet en straf (High:Five s. 212). Begge projekter angår aldersgruppen fra 15 op til ca. 25 år, og de evalueringer, der er gennemført, tyder på, at det for mindst halvdelen af de unge, der har været i kontakt med projekterne, er lykkedes med at få de unge i beskæftigelse eller i gang med en erhvervsuddannelse.

De to sidste arbejdsrelaterede projekter foregår begge i Kriminalforsorgens regi og angår dermed sanktionssystemet og typisk også lidt ældre lovovertrædere. Det ene projekt, der gennemføres i samarbejde mellem Kriminalforsorgen i Frihed og Københavns Kommune, består i et ni ugers forløb med bl.a. undervisning i kognitiv færdighedstræning, et samtaleforløb med en socialrådgiver og en psykolog og hjælp med at søge og bevare et arbejde (Projekt Vilijob og andre arbejdsmarkedsprojekter s. 213). En evaluering viser, at halvdelen af de unge er i fast arbejde 1½ år efter projektets start, at syv pct. er i gang med en uddannelse og 10 pct. under revalidering. Det andet projekt, der tager udgangspunkt i unge, som afsoner på en af Kriminalforsorgens pensioner, omfatter et 40 dages program med i alt 80 moduler samt fire ugers praktikophold (JUF (Job Uddannelse Fritid) s. 214). Programmet omfatter f.eks. træning i problemløsning med baggrund i den kognitive metode, kulturelle oplevelser, træning i almindelig daglig livsførelse, informationer om samfund, erhvervsorientering, intensiv arbejdstrening i pensionens drift, samarbejdsture med praktiske øvelser samt tilbud om psykologhjælp. En opgørelse viser, at mere end halvdelen af deltagerne er kommet i arbejde eller har påbegyndt en uddannelse under praktikperioden eller umiddelbart efter løsladelsen.

Sammenfattende foreligger der således mange positive erfaringer vedrørende mulighederne for at skaffe unge, der har risiko for at begå kriminalitet, og unge kriminelle i arbejde. Med undtagelse af det førstnævnte projekt, som muligvis også omfatter børn og unge, som ikke er i stor risiko for at begå kriminalitet, synes alle øvrige projekter at angå ganske kriminelt belastede unge. Ikke mindst set i lyset heraf må de nævnte erfaringer betragtes som overordentligt gode.

Det er dog samtidig vigtigt at understrege, at der generelt savnes kritiske effektevalueringer af projekterne. På baggrund af de gennemførte evalueringer er det ikke muligt med sikkerhed at sige, om interventionen reelt har haft en effekt.

De internationale erfaringer, der foreligger på dette område, peger således ikke udelukkende på positive resultater. I en forskningsoversigt vedrørende sommerferiejobs og kortvarige træningspro-

grammer til unge i risikogruppen konkluderes således, at disse programmer måske nok kan have en kortvarig effekt på de unges beskæftigelsesfrekvens, men ikke en langvarig effekt (Bushway & Reuter 2002).

De projekter, der angår beskæftigelsesprogrammer i forbindelse med strafafsoning m.v., giver mere positive effekter ifølge den udenlandske forskning. Der er bl.a. set på betydning af *correctional industries*-programmer, som findes i nogle amerikanske fængsler, og som antagelig svarer til mange af de arbejdspladser, der er i danske fængsler. Ud over arbejdsstræning inkluderer mange af disse programmer også mulighed for erhvervsuddannelse og hjælp til at søge arbejde efter løsladelsen. Undersøgelser om effekten af denne programvirksomhed viser, at disse tiltag samlet set har en beskedent, men positiv kriminalpræventiv effekt. I én rapport tales om en reduktion på fem pct. i recidivet (MacKenzie et al. 2002), mens der i en anden sammenfatning af resultaterne peges på en reduktion på otte pct. (Aos 2005). I en engelsk undersøgelse rapporteres om en reduktion i recidivet på ti pct., efter de indsatte har gennemgået et intensivt arbejds- og uddannelsesprogram (Farrington et al. 2000). Det bemærkes, at disse programmer ikke kun angår helt unge lovovertrædere.

Der foreligger også international erfaring vedrørende den kriminalpræventive effekt af alene erhvervsfaglige uddannelsesprogrammer, og her synes den overordnede konklusion at være, at det også er muligt at mindske tilbagefaldsrisikoen blandt indsatte ved at satse på at give dem en erhvervsuddannelse (MacKenzie et al. 2002).

På baggrund af den danske undersøgelse, der indledningsvis blev omtalt, er der ikke megen tvivl om, at arbejde og aktivering kan og vil mindske kriminaliteten. Hvilke metoder, der egner sig bedst for forskellige grupper af unge, og hvilke, der er bedst i stand til at fastholde unge lovovertrædere i beskæftigelse eller i en erhvervsuddannelse, kan der behøves mere viden om.

13.5. Tiltag vedrørende fritiden

Det kriminalpræventive arbejde med børn og unge i Danmark har traditionelt fokuseret en del på fritiden og på initiativer, der øger de unges brug af organiserede fritidsaktiviteter (Kyvsgaard 1990). Det kan f.eks. dreje sig om særlige sports- eller klubaktiviteter i børnenes sommerferie. Der foreligger imidlertid kun få videnskabelige effektevalueringer vedrørende fritidstiltag, hvilket måske skyldes, at det har drejet sig om lavbudgetprojekter, der ikke har inkluderet midler til en evaluering, og at tiltag, der mindsker de unges lediggang eller uorganiserede fritid, ses som en gammelkendt og agtværdig form for præventiv indsats, hvis idé og formål sjældent betvivles.

I en international forskningsoversigt omtales dog evaluerede fritidsprojekter, der har ført til mindsket kriminalitet (Sherman & al. 1997; Welsh & Hoshi 2002). Det er projekter, der udmærker sig ved at omfatte ressourcetsvage børn og unge, som antagelig ikke i øvrigt ville have haft muligheder for at deltage i strukturerede fritidsaktiviteter, og ved at omfatte ganske langvarige og intensive fri-

tidsaktiviteter. De målte positive præventive effekter er til en vis grad begrænset til den periode, aktiviteterne foregår, ligesom de er begrænset til kriminelle aktiviteter i umiddelbar tilknytning til de steder, fritidsaktiviteterne foregår, f.eks. mindskning af hærværk i de områder, hvor aktiviteterne foregår.

Når der er forholdsvis få projekter vedrørende strukturerede fritidsaktiviteter, som påviser klare eller store positive effekter, hænger det antagelig sammen med, at tiltagene ofte retter sig bredt mod børn og unge og dermed også mod nogen uden (stor) kriminalitetsrisiko. Endvidere vil tiltagene ofte være meget begrænsede i varighed og bredde. Som nævnt under behandlingsprincipperne kan det generelt set ikke forventes at opnå målbare effekter af kortvarige tiltag eller af tiltag, der retter sig mod personer med ringe kriminalitetsrisiko.

Rapporten omfatter et enkelt dansk projekt vedrørende traditionelle, strukturerede fritidsaktiviteter (Get2sport s. 215). Det er et projekt, der fokuserer på børn og unge i ghettoområder, idet det er igangsat i 12 belastede boligområder. Sigtet er at få sluset nydanske børn og unge ind i foreningslivet. Der foreligger ikke nogen evaluering af dette projekt.

Derudover er et særligt fritidsprojekt inkluderet, som i høj grad angår skolen, idet der er tilbud om lektiehjælp og staveundervisning (KLUB 36/ Integration Through Education/Sjakkets satellit s. 217). Desuden formidles kontakt til idrætsaktiviteter, ligesom forældrene søges inddraget og involveret i fælles gøremål m.v. Projektet retter sig mod børn og unge af fremmed etnisk herkomst i et socialt belastet område. Det er et projekt, der har eksisteret i syv år. Erfaringerne er gode, idet lektiehjælpscaféen siges at have medført færre konflikter i skolen og generel større trivsel, og mange af børnene er endvidere kommet i gang med en uddannelse.

Rapporten omhandler endvidere en metaanalyse vedrørende især amerikanske erfaringer med overlevelsesture. Sådanne programmer er også kendt i Danmark, men anvendes formentlig i mindre omfang end tidligere, muligvis fordi erfaringerne med turene ikke altid har været gode. I en tidligere sammenfatning af udenlandske erfaringer er der da også peget på, at der ikke har kunnet påvises en positiv kriminalpræventiv effekt af sådanne programmer, hvilket dels er forklaret med, at de kan angå unge uden særlig risiko for kriminalitet, og dels med, at aktiviteterne kan risikere at fremme frem for at hæmme de unges risikosøgende adfærd (Deschenes et al. 1996; MacKenzie et al. 2002). Når den metaanalyse, der er inkluderet i denne rapport, når til et andet resultat, skal det antagelig ses i sammenhæng med, at kontrolgruppen bl.a. omfatter unge, der har været institutionsanbragt, og at nogle af overlevelsesprogrammerne har været ganske omfattende og også inkluderet behandling. Det er således meget muligt, at overlevelsesture med terapeutiske forløb kan være et godt alternativ til en institutionsanbringelse (Overlevelsesture s. 217).

Som nævnt synes en gadeorienteret fritidslivsstil at være voksende blandt børn og unge i Danmark (Balvig 2006), og en omtalt engelsk rapport om ungdomskriminalitet peger på, at livsstil med gade-

orienterede aktiviteter med kriminelle venner samt et stort forbrug af rusmidler er en markant indikator på høj kriminalitetsrisiko (Wikström 2006). Der er derfor næppe tvivl om, at præventive tiltag, der retter sig mod denne risikogrupperes adfærd i gadelivet, er overordentligt vigtige, og at mere indgribende eller omfattende fritidsprojekter vedrørende denne gruppe unge vil kunne have en målbar effekt.

Der findes da også forskellige tiltag, der har til formål at skabe ro og tryghed i gade- og nattelivet i form af civil patruljering. Et eksempel herpå er fædregrupper (og senest også mødregrupper), der eksisterer forskellige steder i landet. I forbindelse med urolighederne rundt om i landet i begyndelsen af 2008 havde grupper af voksne/forældre således, ifølge politi og SSP, stor betydning for at dæmpe gemytterne.

En anden type gadepatrulje er Guardian Angels, som har sit udspring i New York, men fandt vej til Danmark i starten af 1990'erne. I modsætning til andre civile patruljeringer er de kendetegnet ved at være lidt mere militante i deres påklædning – med røde baretter – og ved at være mere kontante i deres fremfærd, idet de lægger sig fysisk imellem i tilfælde af konflikter. Guardian Angels har et dansk hovedkvarter og er repræsenteret i nogle byer.

Natteravnene, der er omtalt i denne rapport, er endnu et eksempel på civil patruljering. Også de er aktive på steder og tidspunkter, hvor konflikter, uro og vold hyppigst opstår – i nattelivet fredag og lørdag. En evaluering af Natteravnene i Ringsted konkluderer, at Natteravnene i mærkbar grad har bidraget til de unges tryghed i nattelivet, og at de har været i stand til at afværge eller afbøde kriminalitet samt ved målrettede aktiviteter i særligt udsatte områder at mindske problemerne. Der spores derimod ikke en effekt af deres virksomhed på omfanget af de unges selvrapporterede kriminalitet, hvilket forklares med, at kun en meget lille del af den vold og hærværk, de unge begår, foregår i de områder og på de tidspunkter, hvor Natteravnene patruljerer (Natteravnene s. 219).

Der er også i forskellige danske byer gennemført projekter, der sigter mod et tryggere natteliv. Dette er bl.a. sket ved at gennemføre kurser for restaurationspersonalet med henblik på at gøre dem bedre egnede til at håndtere konfliktsituationer, situationer med våben osv. Den evaluering, der er gennemført af forsøget i Odense, tyder på, at man ved hjælp af denne ganske begrænsede indsats har kunnet hindre, at episoder eskaleres og bliver alvorlige. Dette svarer til internationale erfaringer med uddannelse af barmpersonalet (Trygt natteliv s. 220).

På baggrund af disse erfaringer og de nævnte ændringer i de unges livsstil må det antages, at såfremt der er en massiv tilstedeværelse af konfliktmæglere og voksne overvågere, der målretter deres virksomhed mod de steder, der tiltrækker unge med en højrisikolivsstil, og på de tidspunkter, hvor vold, gaderøverier m.v. især foregår, kan der være grund til at antage, at dette vil have en præventiv effekt.

I den forbindelse kan der også peges på forskellige initiativer i Sverige, f.eks. brug af volontører, som er frivillige over 18 år, der ønsker at arbejde forebyggende i fritiden. Disse gennemgår først politiets grundlæggende volontøruddannelse for derefter at blive en ekstra ressource for nærpolitiet, som bestemmer volontørernes arbejdsopgaver. Det kan handle om alt fra nattevandring til informationsmøder i boligområder, kampagner m.m. Visse steder i Sverige findes i dag også ungdomsvolontører mellem 15 og 17 år, der hjælper politiet med informationskampagner og lignende. En anden svensk satsning er politiets ungdomsråd, som findes i alle politidistrikter i Stockholms len. Ungdomsrådene indebærer, at chefer i politiet mødes med og taler med unge fra Stockholm om deres vilkår og deres syn på politiets arbejde. Formålet er dobbelt: at få kendskab til de unges tanker og idéer med henblik på at kunne forbedre politiarbejdet og forebygge kriminalitet samt at øge de unges tillid til politiet. De lokale ungdomsråd består af unge, der rekrutteres via tidligere kontakt med politiet og med hjælp fra lokale fritidsledere og sociale myndigheder. Der findes ikke nogen egentlig evaluering af disse tiltag.

En noget anden og ganske restriktiv tilgang til de kriminalitetsproblemer, der kan opstå i forbindelse med, at børn og unge er uden for skolens og voksnes overvågning, anvendes flere steder først og fremmest i USA. Det drejer sig om udgangsforbud, *curfew order*, der indebærer, at børn og/eller deres forældre kan idømmes en bøde eller anden sanktion, hvis børnene overtræder et nærmere bestemt forbud mod at færdes på offentlige steder. Der er varierende ordninger i stater og byer i USA, og de enkelte ordninger kan afvige en del fra den følgende generelle beskrivelse af tiltaget.

Ordninger med udgangsforbud synes at have eksisteret længe, men er først blevet udbredt fra midten af 1990'erne. En undersøgelse fra 1995 viser, at der på det tidspunkt var en eller anden form for udgangsforbud i 70 pct. af de 387 amerikanske byer, som indgik i undersøgelsen.

Formålet med udgangsforbuddet er at forhindre, at børn og unge begår kriminalitet og/eller bliver udsat for kriminalitet. Udgangsforbud er ofte indført som en reaktion på en stigning i ungdomskriminaliteten eller efter en periode med gadeuorden, bandekriminalitet m.v. Hensigten med udgangsforbuddet er dels at indskrænke de unges muligheder for at begå kriminalitet og dels at opfordre til, at forældrene tager et større ansvar for deres børns færden. Under udgangsforbuddet er det ikke tilladt for de unge at færdes på offentlige steder. Der er dog visse undtagelser, idet den unge f.eks. kan færdes med en voksen, ligesom den unges færden til og fra arbejde, sport, kirkegang m.v. er tilladt.

Udgangsforbuddet kan angå nattetide (fra kl. 23-06) eller skoletiden, således at børn ikke må færdes uden for skoleområdet. Det kan også angå bestemte områder, som de unge ikke må færdes i. Udgangsforbud om natten ser ud til at være det mest udbredte. Målgruppen for udgangsforbuddet varierer, men er ofte unge under 17 eller 18 år.

Politiet fører kontrol med forbuddet, og hvis de støder på en ung under udgangsforbuddet, kan politiet enten køre den unge hjem, tage den unge med på stationen, indtil vedkommende bliver hentet af

sine forældre, eller placere den unge på et ungdomscenter. Overtrædelse af udgangsforbuddet kan medføre straf for den unge og/eller dennes forældre eller værge, såfremt de var klar over, at den unge overtrådte udgangsforbuddet, eller hvis de ikke har ført tilstrækkelig kontrol med den unge. Straffen kan bestå i en bøde på op til 500 \$. Mange stater/byer har dog et system, hvor første overtrædelse medfører en skriftlig advarsel eller en mindre bøde, mens efterfølgende overtrædelser af forbuddet medfører større bøder. Sanktionen kan også bestå i samfundstjeneste eller forældrekurser. Endvidere indebærer nogle ordninger, at ejere af forlystelsesetablisser, forretningsindehavere o.a. kan straffes, hvis de tillader unge at opholde sig på deres område under udgangsforbuddet.

Denne rapport omfatter fem evalueringer af udgangsforbuddet, og hovedparten er gennemført ved at måle ungdomskriminalitetens omfang før og efter indførelse af udgangsforbuddet (Curfew laws s. 222; Youth Curfew Laws s. 223; Youth Curfew s. 224; Curfew law in Washington s. 225; Juvenile curfew s. 226). I undersøgelserne anvendes forskellige kriterier for den kriminalpræventive effekt: Antal anholdelser, selvrapporteret kriminalitet eller unges udsathed for kriminalitet. Endvidere er der forskelle med hensyn til, om effekten måles på det generelle kriminalitetsniveau blandt de unge, eller om der skelnes mellem, hvor og hvornår de unge begår kriminaliteten, således at det også bliver muligt at se, om udgangsforbuddet har medført geografisk og tidsmæssigt forskydning af kriminaliteten.

Langt de fleste af effektevalueringerne viser, at et udgangsforbud ikke har nogen kriminalpræventiv effekt eller højst har en ringe effekt. I det omfang, der kan påvises en kriminalpræventiv effekt, vedrører denne primært den mindre alvorlige kriminalitet. Flere af undersøgelserne viser, at indførelsen af et natligt udgangsforbud indebærer en forskydning af kriminaliteten, idet den flytter til tidsrum uden for udgangsforbuddet.

I flere artikler diskuteres årsagen til, at udgangsforbud ikke har nogen kriminalpræventiv effekt. Følgende forklaringer nævnes:

- 1) Udgangsforbuddet angår ikke alle unge, men typisk kun de yngre aldersgrupper.
- 2) Udgangsforbuddet gælder ikke om eftermiddagen eller tidlig aften, hvor en stor andel af ungdomskriminaliteten ifølge amerikanske undersøgelser bliver begået.
- 3) Politiet håndhæver ikke udgangsforbuddet konsekvent, men udøver et skøn, hvilket sender et forkert signal til de unge.
- 4) Tidligere forskning har vist, at "police crackdown", dvs. en kraftig øgning i politiets aktivitet, ikke har nogen eller kun en midlertidig kriminalpræventiv effekt. Øget politiaktivitet eller synlighed kan også resultere i, at kriminaliteten flytter til andre områder eller tidspunkter.
- 5) Selve tiltaget, udgangsforbuddet, relaterer sig ikke til kriminologisk teori eller til velkendte kriminalitetsfaktorer. Faktorer som venner, skole og familie har stor indflydelse på unges kriminalitet, men udgangsforbuddet ændrer ikke ved disse forhold.

13.6. Kønsspecifikke tiltag

Mens der i 1980'erne var fokus på 'de stille piger', er det nu 'de vilde piger', der er på dagsordenen (Kvysgaard 1985). Det er den betegnelse, nogle af de projekter, der omtales, bruger om deres målgrupper, og en betegnelse, der nok skal ses i forlængelse af den forholdsvis kraftige vækst i den registrerede kriminalitet blandt piger. Kriminaliteten er som nævnt fra 1981 til 2006 faldet for drengenes vedkommende, men for pigerne er der tale om en vækst på næsten 80 pct.

Dette kan skabe et behov for separate tiltag for piger. Af de læste rapporter kan der således spores et behov for, at piger gives mulighed for at udvikle sig gennem at deltage i programvirksomhed og behandling uden deltagelse af drenge. Begrebet 'frirum' nævnes flere gange som begrundelse for de kønsspecifikke tiltag. Selv om et tiltag som sådan er kønsneutralt, idet det kan være udviklet til at fungere for både piger og drenge, synes der blandt behandlere at være en almen opfattelse af, at piger vil profitere mere af tiltaget, såfremt der ikke er drenge til stede. Dette er set vedrørende deltagelse i programmet Anger Management, hvor instruktørerne – på trods af det besvær, det kan medføre – satser på at arbejde med rene pige- eller drengehold (Clausen 2008). Ønsket skal givetvis ses som udtryk for erfaring med, at dette giver et mere trygt og uforstyrret miljø.

Ønsket om kønsspecifikke eller kønsseparerede tiltag kan også være funderet i en vurdering af, at drenge og piger udvikler sig på forskellig måde. Det antages således, at drenge forfølger en magtstrategi, mens piger forfølger en intimitetsstrategi i deres udviklingsproces. Det betyder, at drenge – uanset modstand – vil kæmpe for en plads i hierarkiet og for at blive accepteret, mens piger i højere grad søger efter at blive elsket (Malmberg 2000). Desuden har piger almindeligvis større evner til at have nære relationer til andre mennesker. Karakteristisk for vilde piger er, at de ikke forfølger intimiteten, men snarere magten som drengene, og at de gør det på en så aggressiv måde, at de udstødes fra det omgivende miljø (ibid.). Dette karakteristikum kan skyldes, at pigerne har mødt svigt under opvæksten og har udviklet overlevelsesstrategier til beskyttelse af sig selv for omverdenen. Overlevelsesstrategien kan enten være udadreagerende (aggressivitet, vrede, kamp, kontrol og magt), eller de kan vende frustrationen indad (isolation, tilbagetrækning, usynliggørelse). Både den ene og den anden strategi vil gøre det svært for pigerne at fungere positivt sammen med andre børn og med voksne, og de vil heller ikke magte at indgå i det normale pigeliv i skolen eller fritiden, hvor venindsindet er en grundlæggende udviklingsplatform for piger.

Det er imidlertid også vigtigt at undgå for fastlåste forestillinger om henholdsvis drenges og pigers adfærd. Det påpeges i en omfattende svensk undersøgelse af institutioner for henholdsvis piger og drenge (Laanemets 2008). Undersøgelsen viser bl.a., at drenge i højere grad end piger betragtes som handlende subjekter, og at der er en tilbøjelighed til at betragte piger som ofre. Dette får betydning for indsatsen og måden at forholde sig på og for fortolkningen af drenges og pigers adfærd. Eksempelvis viser undersøgelsen, at piger gives meget videre grænser end drenge og tillades regelbryden-

de og endda direkte voldsom adfærd. Forskerne fremholder, at omsorg og anden indsats bør tage udgangspunkt i behov frem for køn.

Et af Københavns Kommunes første pigeprojekter, Den Rullende Redaktion, startede i 1997 og havde sin base i en autocamper. De deltagende piger kom med ud at køre og blev sat til at skrive kronikker og stof til projektets hjemmeside. Sigtet var at skabe et frirum for piger, som af andre var blevet opgivet som umulige at få til at deltage i gængse aktiviteter og umulige til at fungere sammen med andre.

Den Rullende Redaktion var baseret på relationspædagogik, som en metode til at gøre en forskel for unge (i dette tilfælde pigerne), som ikke kunne rummes i andre tiltag. Pædagogikken er båret af idéen om, at mødet med voksne, der engagerer sig i den unges liv og ser hende som en person med værdi, vil betyde mere for pigerne end manualbaserede programmer m.v. Aktiviteternes art anses derfor for at være mere eller mindre underordnede. Det overordnede mål er at øge pigernes selv-værd, stille krav, vise dem nye muligheder, fremme refleksionsevnen, være konsekvent og troværdig og vise rummelighed og anerkendelse. Selv om relationerne er personlige, adskiller de sig fra dem, pigerne har til veninder, og forældre har til børn, ved at være professionelle. Medarbejdere i denne type projekter kan gå ganske langt for at sikre, at de unge let kan få kontakt med dem, f.eks. ved at deres mobiltelefon er åben døgnet rundt. Det væsentlige er, at der er klarhed om aftaler, og at de står til troende.

En tilsvarende pædagogisk tilgang anvendes i et af de projekter, der er omtalt i rapporten (Vilde Hjerter s. 227). Det er et projekt, der retter sig mod unge piger med problemer af forskellig art. Det er piger, der i øvrigt ikke gør brug af de eksisterende fritidstilbud. Der er ikke foretaget en effekt-evaluering af projektet, men de erfaringer, der er gjort, tyder på, at det er lykkedes at få en god kontakt med pigerne og bl.a. reetablere afbrudte skole- eller uddannelsesforløb. Desuden er det lykkedes at få pigerne til at bryde med normer og handlemønstre, som har medvirket til deres problemer.

Et andet af de omtalte projekter (Pigegruppen i Saxogade s. 229) henvender sig til unge piger, der antagelig har større personlige og sociale problemer, herunder psykiske problemer og kriminalitet. Flere af pigerne henvises således til projektet af en sagsbehandler. Tilknytningen til projektet kan være ganske langvarig, 2-3 år. Projektet har lokaler, hvor pigerne kan deltage i forskellige aktiviteter. Desuden er der mulighed for at træffe individuelle aftaler med de voksne om at mødes. Til projektet er også knyttet et antal hybler. Der foreligger ikke en evaluering af projektet.

Sammenfattende foreligger der således enkelte, men ikke præcist evaluerede kønsspecifikke tiltag. Det er i alle tilfælde tiltag, der retter sig mod piger. Det skal dog påpeges, at reelt er en del af de øvrige projekter, der omtales i rapporten, også kønsspecifikke, idet brugerne alene er drenge. Det gælder således nogle projekter vedrørende arbejde. At der kan være behov for at separere de to køn ved gennemførelse af visse former for tiltag og programvirksomhed, forekommer overordentligt

sandsynligt. Hvorvidt der er behov for særlige tiltag for henholdsvis drenge og piger, er derimod mindre klart, jf. også den nævnte svenske rapport.

13.7. Tiltag vedrørende etniske minoriteter

En rapport fra Det Kriminalpræventive Råd gennemgår de hidtidige praktiske erfaringer med intervention over for etniske minoriteter (Det Kriminalpræventive Råd 2005). På denne baggrund peges på nogle overordnede tilgange for det kriminalitetsforebyggende arbejde blandt unge mænd af fremmed oprindelse, bl.a. følgende: Der skal arbejdes på gadeplan, idet mange af disse unge ikke er en del af det etablerede system. Projekterne skal være rettet mod et konkret mål, f.eks. den unges uddannelse eller arbejde. Processen skal være helhedsorienteret, og de mange forskellige myndigheder, der ofte er involveret, bør indgå i et tæt samarbejde, så der sendes entydige signaler. Forældrene skal delagtiggøres og ansvarliggøres i forhold til den unges liv. Der skal som udgangspunkt arbejdes med hele den unges kammeratskabsgruppe, da denne ofte er de unges eneste faste holdpunkt. Tosprogede medarbejdere kan med fordel inddrages, idet de nemmere kan skabe et tillidsforhold til de unge og deres forældre.

Flere af disse punkter går igen i de projekter, der er omtalt i rapporten. Det gælder således et projekt, der bl.a. sigter mod at involvere og informere forældrene og give lokale myndigheder bedre indsigt i og forståelse for familiernes situation (SSP- Familiehøjskolen s. 230). I projektet deltager dårligt integrerede familier, hvis børn er i risiko for at begå kriminalitet. Ved brug af den danske højskolemodel er der skabt en ramme for fælles aktiviteter og kulturelle oplevelser. Erfaringen fra projektet er, at medarbejdere på lokale institutioner har fået en mere nuanceret opfattelse af, hvad det vil sige at være minoritetsfamilie i Danmark, og at familierne har fået et bredere kendskab til de forskellige tilbud, der findes i kommunen. Der er endvidere skabt en større tillid mellem forældre og lokale medarbejdere. Den eventuelle kriminalpræventive effekt er ikke undersøgt.

Et andet projekt angår aspektet med gadeplansarbejde og tosprogede medarbejdere. Det drejer sig om et projekt, der indebærer konfliktmæglingskurser til unge, ressourcestærke, der er ansat i klubber eller andre fritidstiltag, og som har en fremmed etnisk baggrund (Konflikt håndtering på gadeplan s. 231). Disse unge kan selv tidligere have været en del af gademiljøet. Tanken er, at de unge skal agere som rollemodeller for andre unge af fremmed etnisk herkomst. En evaluering tyder på, at kurserne er vellykkede, og at de unge medarbejdere har opnået færdigheder i fredelig konfliktløsning. Det indirekte kriminalpræventive sigte, projektet har, er ikke evalueret.

Rollemodeller bruges også i forbindelse med Kriminalforsorgens mentorprogram, som har eksisteret siden 2000. Den voksne mentor, som typisk er en person, den unge i forvejen kender, skal støtte og vejlede den unge vedrørende bl.a. kontakten til det omgivende samfund, f.eks. skole, arbejdsplads og offentlige myndigheder. Sigtet er, at den unge skal blive bedre til selv at klare sine pro-

blemer, og mentorordningen skal bidrage til en bedre integration af de unge i det danske samfund. En evaluering, der omfatter ti mentorforløb, peger på, at mentorordningen i syv af de ti tilfælde har haft en stor betydning for den positive udvikling, de unge er kommet ind i. Den meget lille undersøgelsespopulation bevirker dog, at det ikke er muligt at vurdere, om resultatet generelt er holdbart (Mentorordning i Kriminalforsorgen i Frihed s. 232).

I evalueringsrapporten påpeges, at de unges kriminalitetsproblemer ikke primært er forårsaget af manglende integration eller kulturkonflikter, men i højere grad forårsaget af familieproblemer, psykiske problemer, problemer med rusmidler, skoleproblemer, arbejdsløshed, diskrimination i forbindelse med jobsøgning m.v. Det vil sige, at det langt hen ad vejen er samme type problemer, som kriminelle unge med dansk baggrund har, og mentorordningen er – såfremt de nævnte resultater er gyldige – derfor ikke alene noget, der kan have en kriminalpræventiv betydning for etniske minoriteter, men for alle unge med omfattende personlige og sociale problemer.

Dette er en vigtig pointe, der antagelig er gældende for en lang række af de kriminalpræventive tiltag, der i større eller mindre grad fokuserer på etniske minoriteter. Det er således kun enkelte af dem, der angår etniske minoritetsunge, det er valgt at omtale i dette afsnit, netop ud fra antagelsen om, at det etniske aspekt ved projekterne gerne er underordnet.

13.8. Tiltag vedrørende unge seksualforbrydere

Vurderet på baggrund af den registrerede kriminalitet forekommer det relativt sjældent, at unge begår seksualforbrydelser. Ifølge det tidligere omtalte datamateriale fra Danmarks Statistik er det under én procent af de lovovertrædelser, drengene er registreret for, der er seksualforbrydelser, og blandt pigerne forekommer der stort set ikke seksualforbrydelser. Det er beregnet, at 9 pct. af de strafferetlige afgørelser for seksualforbrydelser i 2006 angik unge i alderen 15-17 år. Denne andel synes at være noget lavere end den, der er fundet i England, USA og Canada (Kongstad 2007). Størrelsen af mørketallet foreligger der ikke undersøgelser af i Danmark.

Det danske projekt 'Janus' har i løbet af en periode på ca. to år fået henvist 29 unge krænkerere, hvilket også indikerer, at problemet antagelig er af begrænset omfang. Projekt 'Janus' har eksisteret siden 2003 som et tilbud om ambulante behandling til unge seksuelle krænkerere. Inden de unge deltager i dels en individuel og dels en gruppebaseret psykoterapeutisk behandling, er der foretaget en grundig udredning. En evaluering af projektet viser, at flere af de unge krænkerere er svagt begavede og har lavt selvværd, og at dette kan være blandt risikofaktorer for seksuelle overgreb. På evalueringstidspunktet var endnu ingen af forløbene endeligt afsluttet (Projekt Janus s. 234).

Rapporter omfatter to metaanalyser vedrørende effekten af behandling af unge krænkerere, men der er dog antagelig en vis overlapning mellem de henholdsvis ni og ti undersøgelser, de to analyser er baseret på (Metaanalyse af behandlingsprogrammer til unge krænkerere (2006) s. 236; Metaanalyse af

behandlingsprogrammer til unge krænkerere (2004) s. 235). Begge analyser omhandler effektevalueringer af kognitiv adfærdsterapi, multisystemisk terapi og forskellige andre terapiformer, og begge har nogle metodemæssige svagheder, der bevirker, at det er vanskeligt at vurdere behandlingseffekten på baggrund heraf. Det skal dog nævnes, at den mest robuste metaanalyse påviser en effekt af den behandling, de unge underkastes, men den kan dog ikke fastslå, om nogle af de anvendte former for behandling er bedre end andre, jf. også den senere sammenfatning vedrørende kognitive programmer.

De metaanalyser og litteratursammenfatninger, der angår effektevalueringer af tiltag over for seksualforbrydere i alle aldre, peger dog på, at især kognitiv terapiformer giver positive resultater (Aos et al. 2001; MacKenzie et al. 2002; Lösel & Schmucker 2005), men de effektstørrelser, der opnås, varierer en del. Enkelte analyser tyder på, at behandlingseffekten er størst ved tiltag i frihed (MacKenzie et al. 2002). Forudsat, at disse resultater også gælder unge krænkerere, er der således ganske god evidens for, at det er muligt at mindske tilbagefaldsrisikoen for seksualforbrydere gennem behandlingstiltag.⁴⁹

13.9. Tiltag vedrørende bander

Når talen falder på bandekriminalitet, tænker de fleste nok på USA og stereotype fremstillinger af hærdebrede bevæbnede mænd med guldkæder og tatoveringer. Bandekriminalitet har et andet omfang og udtryk i USA end den har herhjemme, hvilket bl.a. afspejler sig i, at det amerikanske justitsministerium har udgivet en *Best Practice* rapport om, hvordan man kan håndtere lokale bande-problemer. Rapporten tager sit udgangspunkt i *Comprehensive Gang Model* fra *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention* (OJJDP), som er en model, der er udviklet over 15 år. Programmet går i korte træk ud på at angribe problemet på flere niveauer: Gennem en primær forebyggelse, der stort set rummer alle ingredienser fra nærværende rapport, fra tidlig indsats til jobprogrammer over forebyggelse af pjækkeri og skole dropout; gennem en sekundær forebyggelse, der identificerer risikogrupper i 7-14 års alderen, og ved forskellige former for hjælp og støtte i skole og lokalsamfundet søger at forebygge, at en tidlig problemadfærd udvikler sig til alvorlige vanskeligheder og bandeinvolvering. Den tertiære forebyggelse angår interventioner over for aktive bandemedlemmer og deres familier, herunder en identificering af de farligste og mest indflydelsesrige medlemmer med henblik på at fjerne dem fra området. Det foreslås endvidere at etablere støtteordninger til bandemedlemmer, der returnerer til lokalsamfundet efter endt afsoning.⁵⁰

Også i England har myndighederne opstillet en praktisk guide til at takle bande-problemer i lokalområder (Home Office 2008). Denne omfatter en lang række tjekpunkter, som bør overvejes ved starten af et bande-program. Bl.a. handler det om at være enige om, hvordan de forskellige parter, der er

⁴⁹ Det skal tilføjes, at en dansk effektundersøgelse af behandling af seksualforbrydere er under udarbejdelse.

⁵⁰ For flere oplysninger se www.ojp.usdoj.gov/ojjdp eller www.iir.com/nygc.

involveret i bekæmpelsen af bander, afgrænser fænomenet. Der opregnes også en række årsager til, at unge inddrages i en bande, såsom beskyttelse fra andre bandemedlemmer, kedsomhed, gruppepres, tilhørsfølelse, opnåelse af respekt og status. For at undgå, at bandelivet bliver attraktivt, skal der arbejdes med at få de mest sårbare og påvirkelige unge væk fra gaden, og der skal arbejdes med søskende, der er i risiko for at blive inddraget. Der peges videre på skolebaserede tiltag, på skabelsen af alternative muligheder for aktiviteter og på forældreinvolvering.

Hvad der egentlig skal forstås ved bander, er der ikke fuld enighed om. I de amerikanske diskussioner påpeges dog, at en ungdomsbande bør være karakteriseret ved følgende (Esbensen 2000):

- Gruppen skal have mere end to medlemmer.
- Medlemmerne er i alderen 12-24 år.
- Medlemmerne deler en eller anden form for identitet. Det kan dreje sig om et navn eller brug af symboler eller farver, der signalerer tilhørsforholdet. Håndtegn, graffiti, speciel tøjstil, bandanas og hovedbeklædning er blandt de almindeligste symboler i USA for bandemedlemskab.
- Gruppen er sammen over længere tid, generelt et år eller mere.
- Involvering i kriminalitet er et centralt element i gruppen.

I en rapport, som Rigspolitiet i 1998 udsendte om gadebander, blev bander defineret som: "En gruppe af børn og/eller unge, der på gadeplan udøver kriminalitet og/eller anden uroskabende og aggressiv adfærd og som af omgivelserne og sig selv opfattes som en gruppe" (Rigspolitiet 1998).

På baggrund af rapporten blev der i Rigspolitiets efterforskningsafdeling oprettet en database vedrørende oplysninger om medlemmer af gadebander og banderelateret kriminalitet. I 2001 iværksatte Rigspolitiet endvidere et udviklingsprojekt vedrørende omfang og karakter af den grupperelaterede kriminalitet samt om erfaringer med og metoder til forebyggelse. Projektet blev gennemført af PLS Rambøll management i samarbejde med Socialforskningsinstituttet (Rambøll Management 2002). I projektrapporten lægges der vægt på, at begrebet bande alene bør anvendes om grupper, der er decideret organiserede i deres struktur, og som f.eks. via symboler gør opmærksom på deres tilhørsforhold til en bande. Det betyder, at bander i Danmark omfatter rockergrupper samt enkelte andre grupper.

I rapporten fra Rambøll sondres mellem tre typer af grupper med kriminel adfærd:

Slæng, der består af teenagere og enkelte i begyndelsen af tyverne, der ikke er specielt organiserede eller har identitet som en bande. Disse personer udøver typisk kriminalitet uden den store planlægning.

Urogrupper, der består af unge mellem 15 og 22 år, der har en ”mellemlig grad af organisering” og en ”mellemlig grad af identitet som bande”.⁵¹ Deres kriminalitet er overvejende spontan og uplanlagt.

Krimi-netværk, der typisk består af unge mellem 15 og 22 år, men også ældre personer. Disse grupper er kendetegnet ved en vis stabilitet i gruppens kreds og ved, at gruppemedlemmerne har holdt sammen i en årrække. Krimi-netværk udøver flere former for grov kriminalitet, også på tværs af politikredsgrænser. På baggrund af kategoriseringen må det antages, at disse netværk har en højere grad af identitet som bande.

Rigspolitiet indsamler løbende information om disse grupperinger og udarbejder årligt statusrapporter. Den seneste statusrapport om det såkaldte bandemiljø opgør antallet af grupper og netværk, som overvåges, til 14 med i alt 141 personer tilknyttet. Det understreges, at de fleste grupper ikke har en formaliseret bandestruktur, men de personer, som er fast tilknyttet grupperne, agerer samlet særligt i forbindelse med konfrontationer med andre grupperinger. Endvidere vurderes det i rapporten, at der er stigende vilje til at anvende våben ved konfrontationer, som i øvrigt vurderes til at omhandle markedsandele på narkotikamarkedet, herunder særligt hashklubmarkedet (Rigspolitiet 2007).

Rigspolitiet indsamler også information om politikredsenes indsats over for uroskabende unge. Det sker i forsøg på at sikre en overordnet koordinering af den politimæssige indsats over for disse unge, som vel at mærke ikke nødvendigvis er involveret i kriminalitet, men som alligevel kan skabe utryghed i lokalområderne. Indsatser over for disse grupperinger vil ofte have karakter af sociale og pædagogiske tiltag.

På baggrund af to forskningsoversigter fra Campbell, som blev offentliggjort for nylig, blev det konkluderet, at der er for lidt forskningsbaseret viden om bekæmpelse af bander og bandekriminalitet.⁵² I USA er der dog gennem årene foretaget en del forskning på området. På den amerikanske hjemmeside for *National Youth Gang Center* konkluderes det, at bandebekæmpelse lykkes bedst med en bred strategi.⁵³ Desuden viser en undersøgelse, at alene forsøg på opsplintning af banden har vist sig nytteløs eller måske endda kontraproduktiv, idet den kan øge sammenholdet i banden (Esbensen 2000). Det konkluderes endvidere, at der ikke findes nogen klar løsning på et bande-problem, selv om der er nogle lovende programmer. Den ovennævnte ’Comprehensive Gang Model’ skulle være et godt eksempel på en flerdimensional tilgang, der inddrager både den unge, gruppen af venner, familie og det omgivende samfund.

De to forskningsoversigter fra Campbell omhandler effekten af specifikke former for indsatser over for bander. Den ene gennemgår forskning om kognitiv adfærdsterapi som forebyggelse mod, at børn bliver involveret i bander (Kognitivt adfærdsprogram til unge for at forhindre bandeinvolvement).

⁵¹ Hvad der skal forstås herved, redegøres der ikke nærmere for.

⁵² Nyhedsbrev fra Nordisk Campbell, www.nc2.dk, 20. december 2007 samt Berlingske Tidende d. 5. maj 2008.

⁵³ www.iir.com/nygc/

ring s. 237). Tanken er gennem programmet at gøre dem selvstændige og kompetente og derigennem mere modstandsdygtige over for bandernes attraktion. Den anden forskningsoversigt omhandler initiativer, der giver de unge flere legale muligheder i form af uddannelse eller arbejde for derigennem at forebygge, at de bliver involveret i bander ('Opportunity provision'-programmer for at forhindre bandeinvolvering s. 238). Desværre er der ingen af oversigterne, der finder undersøgelser af så høj kvalitet, at der kan konkluderes noget om effekten af programmerne på baggrund heraf.

Et norsk projekt (Tett På s. 239) angår et intensivt og multifacetteret arbejde med at få unge, der er involveret i et kriminelt netværk, til at ophøre med deres kriminalitet. Indsatsen omfatter såvel kognitive programmer, psykosocial rådgivning, sociale gruppeaktiviteter og individuelt tilrettelagte aktiviteter, herunder ikke mindst aktiviteter vedrørende skole og arbejde. Projektet omfatter ikke en egentlig effektevaluering, men erfaringerne fra projektet er dog ganske gode og kan tyde på, at det er lykkedes at få stoppet den kriminelle karriere for nogle af de unge.

En af de vanskeligheder, der kan være forbundet med at få unge til at droppe ud af en bande, er, at banden kan have udgjort personens hele sociale liv og netværk. Der kan derfor være særlige behov for at hjælpe den, der gerne vil forlade en bande, med at danne nye sociale netværk.

Dette har man arbejdet med i et svensk program (EXIT s. 240). Programmet, der tilbyder hjælp af forskellig art i de faser, en afhopper gennemløber, er egentlig møntet på unge, der vil forlade en gruppering med yderligtgående synspunkter, f.eks. nynazisterne. Den evaluering, der er gennemført, tyder på, at det i høj grad lykkes med at hjælpe de unge fri af et tidligere kriminelt/højreekstremistisk netværk. Der findes ingen egentlige vurdering af, om exit-programmet også kan anvendes i relation til bander eller kriminelle netværk uden ideologisk overbygning, men umiddelbart kan det forekomme sandsynligt, at det kunne være tilfældet. Der findes i Danmark eksempler på private konsulentfirmaer, der har specialiseret sig i at "fjerne" individer fra et bestemt kriminelt miljø.

13.10. Tiltag vedrørende alkohol- og narkotikaproblemer

Der er, som nævnt i del I, ingen tvivl om, at et stort forbrug af alkohol og andre rusmidler må ses som risikofaktorer med hensyn til kriminalitet, i særlig grad når de påvirkede unge færdes i gademiljøet uden for voksenkontrol og er sammen med kriminelle kammerater. Konteksten er således væsentlig for vurderingen af rusmidlernes betydning for ungdomskriminalitet. Det hænger sammen med, at det er forholdsvis sjældent, at de helt unge har opnået en afhængighed af alkohol eller narkotika, ligesom det kun er en meget lille del af de helt unge, der hyppigt anvender heroin eller lignende former for narkotika. Det betyder, at det næppe er økonomiske behov for at kunne erhverve sig rusmidler, der er af betydning for de unges kriminalitet, men snarere det tab af selvkontrol, der kan være et resultat af indtagelse af rusmidler.

Dette afspejler sig i de projekter, der indgår i rapporten, idet kun tre af de ti projekter, der omtales, alene sigter mod behandling af personer, der er afhængige af narkotika. De øvrige projekter angår unge, der er mindre belastede med hensyn til anvendelse eller afhængighed af narkotika eller alkohol og antagelig også med hensyn til kriminalitet.

Et af de ti projekter skiller sig ud ved at være et dansk kontrolleret eksperiment, der opfylder kravene til en god effektevaluering (Ringstedprojektet/Ringstedforsøget s. 242). Det skiller sig dog især ud ved at opnå ganske store resultater gennem en yderst begrænset indsats samt ved at angribe problemstillingen på en særegen måde. Sigtet med forsøget er at ændre unges opfattelse af andre unges ryge- og drikkevaner samt af deres omgang med narkotika. Bag forsøget ligger en indsigt i, at unge forsøger at leve op til andre unge og den måde, de gebærder sig på, men at de unge ofte har overdrevne forestillinger om andre unges adfærd. Det er det, der er kaldt sociale overdrivelser eller flertalsmisforståelser, og som indebærer, at unge måske ryger eller drikker mere, end de egentlig har lyst til – bare for at leve op til det, de tror, andre gør.

Det er dette, forsøget sigter mod at ændre gennem dels diskussion med de unge og dels skoleklassebaseret gruppearbejde om de overdrevne forestillinger. Dette varede tre timer. Sammenlignet med en kontrolgruppe, som ikke har deltaget i tilsvarende aktivitet, har de unge i eksperimentalgruppen reduceret deres overdrevne forestillinger, og der er endvidere tegn på, at de har mindsket deres risikoadfærd, herunder også visse former for kriminalitet.

En modsætning til Ringstedforsøget står en traditionel undervisnings- og kampagneform, hvor en politibetjent eller en lærer fortæller eleverne – måske med brug af dramatiske eksempler – om konsekvenserne af at drikke, bruge stoffer eller begå kriminalitet. Sådanne former for undervisning foregår mange steder, og der anvendes mange ressourcer herpå. Der er imidlertid ikke bevist, at dette har en positiv effekt. Tværtimod kan man risikere at fremme de sociale overdrivelser. Et eksempel på denne metode er den undervisning om narkotika, som i USA går under navnet D.A.R.E. (*Drug Abuse Resistance Education*) og i Sverige har fået navnet VÅGA (VÅGA s. 244). Det anslås, at mere end to tredjedele af alle amerikanske elever gennemgår programmet – dette på trods af, at hverken amerikanske eller svenske undersøgelser har kunnet påvise, at programmet reducerer elevernes brug af narkotika. Tværtimod viser det svenske forsøg, at programmet for visse grupper risikerer at være kontraproduktivt.

Tre af de øvrige projekter angår også unges risikoadfærd, og fælles for to af dem er, at de primært søger at ændre de negative konsekvenser af alkohol. Et af projekterne sigter mod at mindske de unges spirituskørsel (Skytsengle-kampagnen s. 245). Det sker ved anvendelse af det, der kan kaldes en kønsrelateret ung-til-ung-metode, idet unge piger hverves til at forhindre de unge mænd i at køre bil, når de har drukket alkohol. Tanken bag projektet er, at de unge mænd i højere grad vil lytte til de unge piger end til autoriteterne. Hvorvidt projektet har haft den tilsigtede effekt, vides ikke, da der

ikke foreligger en effektevaluering, men der rapporteres dog om, at antallet af personskadeulykker med unge spirituspåvirkede mænd er faldet betydeligt i de områder, hvor modellen har været anvendt. Desværre er der ikke kendskab til udviklingen i andre områder.

Det andet alkoholprojekt (Fryspunkt s. 246) er et ganske kortvarigt, skolebaseret forebyggelsesprogram, der er beregnet for de ældste skoleklasser eller elever på ungdomsuddannelserne. I seks timer diskuterer eleverne de negative følger og risici, der kan være forbundet med indtagelse af alkohol i større mængder, og de opstiller forslag til, hvordan man undgår disse følger. Nogen effektevaluering er der ikke gennemført, men ifølge erfaringer fra Norge, hvor programmet er udviklet, drikker de unge efterfølgende lidt mindre. Det peges videre på, at programmet især har haft betydning for de unge, der drikker mest. Sidstnævnte er en vigtig konstatering og ligger i tråd med et af behandlingsprincipperne – at indsatsen skal rettes mod dem med størst risiko.

Det tredje projekt vedrørende risikoadfærd stammer fra England og angår et forsøg, der på forskellig vis sigter mod at mindske risikoen for, at unge starter en misbrugskarriere (Drug Interventions Programme Pilot s. 247). En del af forsøget går ud på at give de unge en mentor, der kan hjælpe og vejlede dem i at undgå misbrug, motivere dem til fortsat uddannelse m.v. En anden del af forsøget består i urinprøvekontrol med henblik på at fastslå, hvorvidt unge, der arresteres, er påvirkede af narkotika. Endelig er der også som en del af forsøget anvendt en ny sanktion, som omfatter et særligt vilkår om behandling. Sidstnævnte viste sig dog at blive anvendt i så beskedent et omfang, at der ikke kan konkluderes noget om effekten. En evaluering af de to andre tiltag kan ikke påvise en positiv effekt med hensyn til reduktion i brugen af narkotika, hvilket – for så vidt angår forsøget med urinprøvekontrol – svarer til tidligere resultater af international forskning (MacKenzie et al. 2002). Selv om der ikke synes at være sket adfærdsændringer, påpeges dog i evalueringsrapporten, at de unge har været glade for at have en mentor.

I det tidligere Vestsjællands Amt samt Frederiksberg Kommune er der udviklet et særligt forsøgsprojekt for unge, der har et forbrug af hash, som de ønsker at mindske eller slutte (Projekt SMASH s. 248). I forsøget anvender man sig af de unges intensive brug af sms-kommunikation, og de unge, der vælger at deltage, modtager over en 3-ugers periode en række sms'er med forskelligt indhold vedrørende f.eks. hashens skadelige virkninger og motivation for at stoppe brugen heraf. På baggrund af interview med og spørgeskema til en mindre del af deltagerne konkluderes det, at mange har mindsket deres forbrug eller ligefrem ophørt hermed. Det skal understreges, at dette projekt ikke direkte angår forebyggelse af kriminalitet. Projektet er inkluderet, da det demonstrerer en ny fremgangsmåde til at skabe kontakt med unge.

Der er gennemført et forsøgsprojekt i en række kommuner med henblik på at mindske misbrug af narkotika blandt unge (Narkoen ud af byen s. 250). Gennem øget samarbejde mellem myndighederne og øget fokus på narkotikaproblemer sigter forsøget på at mindske tilgængelighed og forbrug. I

en evaluering hævdes det, at dette mål er nået, men evalueringen synes dog at lide under metode-mæssige problemer.

Det ene af de fire projekter, der angår unge med afhængighed af narkotika, stammer fra det tidligere Ribe Amt og angår dagbehandling af unge misbrugere af 'feststoffer' (Dagbehandling til unge s. 251). Det er unge, som ikke ønsker at indgå i døgnbehandling, og som antagelig også har lidt flere ressourcer end de ældre misbrugere, der døgnbehandles. I øvrigt synes dagbehandlingen at omfatte mange af de samme elementer, som døgnbehandling gør, herunder Minnesota-inspireret trinbehandling. En evaluering, der omfatter 24 af de 36 unge, der har deltaget i forsøget, peger på, at der er sket en mindskning i de unges misbrug af rusmidler, men at der ikke kan spores en klar kriminalpræventiv effekt af forsøget. Metodemæssigt har dog også denne evaluering nogle svagheder. Det skal tilføjes, at de unge i projektet er relativt gamle, med en gennemsnitsalder på 24 år.

Et særligt svensk projekt omhandler piger i alderen 16-20 år, som har et blandingsmisbrug (Det slutna tjejrummet s. 252). Behandlingen foregår på institution og efter de svenske regler om tvangsbehandling af narkomaner. Ud over miljøterapi, familie- og netværksarbejde m.v. lægges der vægt på pigernes mulighed for at opbygge sociale relationer til andre piger. Evalueringen af projektet viser, at knap halvdelen af pigerne er ophørt med deres misbrug og har fået et bedre liv, mens der for de øvrige ikke synes at være fremgang. Hvorvidt dette må betragtes som et godt resultat, er vanskeligt at vurdere, da der ikke sammenlignes med resultater af andre behandlingstiltag.

Rapporten omfatter også en effektevaluering af de såkaldte 'drug courts', dvs. særlige domstole, der har mulighed for at idømme kriminelle narkomaner individuelt tilpassede sanktioner med intensiv behandling samt at føre kontrol med fuldbyrdelsen af sanktionen. Tiltaget er oprindeligt udviklet i Florida i 1989 og bliver nu i vidt omfang anvendt i USA. Anvendelsen af drug courts har også spredt sig til Australien og Canada.

Fra Australien foreligger en effektevaluering, der viser, at de, der dømmes i en drug court, efterfølgende begår mindre narkotikarelateret kriminalitet – dvs. besiddelse og salg af narkotika – end dem, der er dømt ved en almindelig domstol (Drug courts s. 254). Der kan dog ikke spores en effekt af indsatsen med hensyn til berigelseskriminalitet. I evalueringsrapporten slås det endvidere fast, at den behandling, de straffede idømmes gennem drug court, er billigere end de traditionelle sanktioner. Det skal understreges, at selv om også unge lovovertrædere kan dømmes i en drug court, omfatter denne undersøgelse alene voksne lovovertrædere.

Der er også foretaget to metaanalyser vedrørende effekten af drug courts. De stammer begge fra 2006 og overlapper ganske meget med hensyn til de undersøgelser, som er inkluderet i analyserne. Hovedparten er de inkluderende undersøgelser stammer fra USA. Den ene metaanalyse omfatter 55 effektevalueringer af drug courts, hvoraf de 49 angår voksne lovovertrædere, mens seks effekteva-

lueringer angår unge. Analysen viser, at der er en kriminalpræventiv effekt for de voksne, men ikke for de unge. Det gælder både i forhold til kriminalitet generelt og narkotikakriminalitet specifikt (Wilson et al. 2006). Også den anden metaanalyse viser, at der kun er en kriminalpræventiv effekt af tiltaget for de voksne lovovertrædere, men ikke for de unge (Latimer et al. 2006). Denne analyse omfatter 54 effektevalueringer, hvoraf syv angår unge lovovertrædere. Der synes således ikke umiddelbart at være nogen effekt af drug courts for unge lovovertrædere.

Det skal endelig også nævnes, at en nyere international metaanalyse, der angår tiltag over for narkotikamisbrugende lovovertrædere i alle aldre, peger på, at der er en positiv præventiv effekt, men at en sådan effekt alene kan påvises for behandlingsprogrammer af typen terapeutisk samfund og tilsyn (Metaanalyse af behandlingstiltag over for stofmisbrugere s. 256).

I Danmark har der været gennemført et forsøg med behandling som alternativ til frihedsstraf for kriminelle stofmisbrugere.⁵⁴ Behandlingsforløbet startede som døgnbehandling med efterfølgende ambulans behandling eller opfølgning. Forsøget viste dog, at det var meget vanskeligt at fastholde klienterne i behandlingen, idet kun en fjerdedel af i alt 76 forløb ikke blev afbrudt i utide. På denne baggrund valgte man at standse forsøget.

Sammenfattende skal det peges på, at mange af de danske og nordiske projekter lider under, at der ikke er gennemført evalueringer, der gør det muligt at foretage en reel vurdering af tiltagens effekt. Det kan forekomme sandsynligt, at flere af dem har medført en mindsning i de unges risikoadfærd, i deres forbrug af rusmidler eller i deres misbrug og dermed måske også en kriminalpræventiv betydning, men det vides ikke med sikkerhed.

Det skal videre nævnes, at ud over, at drug court systemet tilsyneladende ikke har en effekt på unge narkomaners kriminalitet, så er det næppe heller en model, der har så meget at tilbyde det danske restsystem. Danske domstole har således allerede mulighed for at idømme narkomaner betingede domme med vilkår om behandling m.v., ligesom det, jf. det nævnte danske forsøg, vil være muligt at indføre særlige behandlingstiltag uden en ændring af domstolsformen.

13.11. Tiltag i forbindelse med sanktionssystemet

13.11.1. Kognitive programmer

Et stort antal kognitive programmer til lovovertrædere er udviklet gennem de seneste 20-30 år, først og fremmest i Canada, USA og England. De går under navne som *Reasoning and Rehabilitation*, *Enhanced Thinking Skills*, *Moral Reconation Therapy*, *Think First*, *Aggression Replacement Training*, *Interpersonal Problem Solving*, *Thinking for a Change* og *Substance Abuse Focus*. Nogle af

---

54. Forsøgsordningen startede i Frederiksborg og Fyns Amt i 1995 og udvidedes til Vejle Amt i 1999 (se også Storgaard 1999).

programmerne er generelle og sigter bredt, mens andre er specifikke og angår særlige grupper af lovovertrædere eller særlige problemstillinger. Fælles for programmerne er, at de er manualbaserede og dermed meget strukturerede med en nøje plan for indholdet og gennemførelsen af hver enkelt lektion. Det betyder, at de instruktører, der står for undervisningen, ikke behøver at være uddannet som terapeuter, men fængselsbetjente og andre faggrupper kan forholdsvis hurtigt oplæres og varetage undervisningen. Dette er med til at billiggøre anvendelsen af disse programmer. Det samme er det forhold, at undervisningen er gruppebaseret.

Den teori, programmerne bygger på, er også fælles for de forskellige typer af programmer. Antagelsen er, at kriminel adfærd bl.a. er betinget af lovovertræderens måde at tænke på, måde at se omverdenen på, evne til at beherske sig og forstå andre, præferencer, ræsonnement og problemløsning (Porpino et al. 1991). Antagelsen er endvidere, at de kognitive mangler, en lovovertræder måtte have, skyldes forhold ved socialiseringen/opdragelsen og altså ikke er medfødte mangler. Gennem programmerne sigtes der derfor mod at lære lovovertrædere de færdigheder og den indsigt og forståelse, de måtte mangle. Der fokuseres på det personlige ansvar, og gennem programmerne søges det at lære lovovertrædere de tankeprocesser og valgmuligheder, som går forud for en kriminel handling.

Længden af programmerne varierer, men generelt synes der at være tale om forholdsvis kortvarige indsatser med én eller nogle få ugentlige lektioner over et par uger og op til nogle få måneder. Enkelte programmer angives dog at strække sig over mere end et år.

De manualbaserede programmer har vundet indpas inden for såvel kriminalforsorg som institutioner til børn og unge. Indtrykket er, at programmerne anvendes mindre i Danmark end i vore nabolande. I Sverige er der i hvert fald begyndt at fremkomme kritiske røster vedrørende den store udbredelse af de manualbaserede interventioner, og der er bl.a. stillet spørgsmålstejn ved, om programmerne har en negativ påvirkning på relationen mellem behandler og klient. Kritikken synes i høj grad at være inspireret af amerikansk psykoterapidebat, hvor det understreges, at manualbaserede programmer kan underminere de positive effekter, som relationen mellem behandler og klient kan have for behandlingsresultatet (Wampold 2001). Så vidt vides, er det dog ikke videnskabeligt påvist, at de manualbaserede programmer har sådanne negative effekter.

Kognitive programmer er antagelig dem, der har været underkastet flest effektevalueringer. Det vidner en af de metaanalyser, der er inkluderet i denne rapport, om. Denne omfatter således ikke mindre end 58 effektevalueringer af – hvad der må formodes at være – ganske god videnskabelig standard. Analysen, der omfatter en række forskellige former for kognitive programmer, når frem til, at programmerne i gennemsnit reducerer recidivrisikoen med 25 pct., hvilket er en ganske betragtelig effektstørrelse.

Metaanalysen belyser også, hvilke øvrige faktorer ved undersøgelsen, dens målgruppe m.v. der måtte have betydning for, om der opnås en særlig stor eller en mindre præventiv effekt. Det viser sig, at effekten er større i de undersøgelser, der omfatter de mere belastede lovovertrædere, altså dem med størst recidivrisiko. Dette er i overensstemmelse med et af de nævnte behandlingsprincipper, som netop påpeger, at det er vigtigt, at tiltag rettes mod dem, der har en reel recidivrisiko. Det er ligeledes i overensstemmelse med behandlingsprincipperne, når metaanalysen videre påviser, at programmer, der gennemføres i overensstemmelse med retningslinierne for programmet, giver bedre effekt end dårligt implementerede programmer. Endelig påvises også, at programmer, der indeholder elementer af vredeshåndtering og konflikthåndtering giver større effekt end dem uden. Omvendt synes der at være en negativ effekt af moduler vedrørende adfærdsmodifikation ('behavior modification') og offerperspektiv ('victim impact'.) Hvad sidstnævnte indebærer, vides ikke, kun at det i rapporten beskrives som "Activities aimed [at] and getting offenders to consider the impact of their behavior on their victims" (Metaanalyse af kognitiv adfærdsterapi-programmer s. 257).

Denne metaanalyse inkluderer ikke kun studier med unge lovovertrædere, men omfatter lovovertrædere i alle aldre. Den anden metaanalyse, som indgår i denne rapport, omhandler derimod kun unge lovovertrædere, men er så til gengæld baseret på nogle færre effektevalueringer, nemlig 12. Analysen viser, at mens 43 pct. af de unge, der har deltaget i et kognitivt program, recidiverer, drejer det sig om en noget større andel, nemlig 53 pct. af dem, som ikke har modtaget nogen behandling (Metaanalyse af kognitiv adfærdsterapi-programmer til unge s. 259).

Samlet set synes der således at være god grund til at satse på kognitive programmer, hvilket i dag da også sker i vidt omfang.

Det skal samtidig understreges, at ingen af metaanalyserne er i stand til at identificere enkeltstående programmer, som er mere effektive end andre. I den ene analyse, som også inkluderer behandlings tiltag, der ikke er kognitive, konkluderes videre, at disse tiltag har lige så stor en kriminalpræventiv effekt som de kognitive programmer. Det synes således ikke så meget at være et spørgsmål om interventionens art, der er af betydning for den præventive effekt, men snarere det, at der overhovedet igangsættes behandling.

Tilsvarende er påvist inden for den psykoterapeutiske forskning. Fænomenet har fået navnet 'The Dodo Bird Verdict' (drontens dom), efter Lewis Carrolls bog om Alice i eventyrland. Dronten, der har svært ved at afgøre, hvem der har vundet et væddeløb, ender med at sige, at alle har vundet. Antagelsen om, at der kun er små forskelle mellem forskellige behandlingstiltag, er fremsat for mere end 70 år siden, og siden synes forskellige studier at have bekræftet dette (Wampold 2001; Luborsky & al. 2002).

Hvorvidt samme fænomen gør sig gældende vedrørende de tiltag og programmer, der anvendes over for lovovertrædere, er nok for tidligt at sige. Andre, dog tidligere, analyser påviser ganske betydelige forskelle mellem kriminalpræventive tiltag af forskellig art (Lipsey 1995).

Blandt de kognitive programmer er der set særskilt på dem, der angår vredeshåndtering, da det synes at være et område, hvor der er udviklet særligt mange programmer, og da det, jf. ovenstående, kan se ud til at være særligt effektive programmer. Dertil kommer, at især den registrerede voldskriminalitet blandt unge, som påpeget, er vokset.

Der findes forskellige vredeshåndteringsprogrammer. De mest udbredte ser ud til at være *Anger Management* og *Aggression Replacement Training*. Anger Management anvendes i den danske kriminalforsorg, jf. det følgende, mens ART anvendes i Sverige og Norge. I Finland anvendes et program, der hedder *Cognitive Self Change*.

Anger Management omfatter otte undervisningssessioner af 2-3 timers varighed. Hele undervisningsforløbet afvikles over 2-4 uger. Anger Management undervisningen bygger på rollespil, gennemgang af vredesdagbog og diskussion af filmsekvenser med aggressioner. Programmet anvendes i de danske fængsler og i dag endvidere på forsøgsbasis som vilkår for en betinget dom over for unge lovovertrædere. Sidstnævnte sker som led i regeringens handlingsplan mod volds- og ungdomskriminalitet, "Stop volden". Forsøget blev iværksat den 1. oktober 2005 og omfatter unge, der på domstidspunktet er mellem 15 og 20 år, og som har overtrådt straffelovens §§ 119, 121, 244, 245 eller 266. Forsøgsordningen forudsættes anvendt som alternativ til betinget eller ubetinget fængselsstraf på op til 40 dage, herunder kombinationsdomme. Endvidere forudsættes forsøgsordningen i almindelighed kun anvendt over for unge, der ikke tidligere har begået voldskriminalitet. Justitsministeriets Forskningsenhed har gennemført en midtvejsevaluering af forsøgsordningen (Clausen 2008). Evalueringen viser, at ordningen meget sjældent anvendes, bl.a. fordi relativt få sager henvises til Kriminalforsorgen med henblik på en vurdering af egnethed til at deltage i programmet. Midtvejsevalueringen omfatter ikke en effektundersøgelse, og undersøgelsen kan derfor ikke sige noget om, hvorvidt programmet har en recidivhæmmende effekt for de unge.

Aggression Replacement Training synes i højere grad end Anger Management at blive anvendt over for unge lovovertrædere. Programmet beskrives som et 10-ugers program, der omfatter i alt 30 lektioner af hver tre timers varighed. Der er altså tale om et betydeligt længerevarende program end Anger Management. Programmet administreres i grupper med 8-12 lovovertrædere.

Som nævnt anvendes ART i Sverige. Der har det været anvendt på en af ungdomsinstitutionerne siden 1996, og siden er flere institutioner begyndt at anvende programmet. Den svenske kriminalforsorg har anvendt ART siden 2000, og i Norge anvendes programmet både i skoler, på behand-

lingsinstitutioner og i fængsler.⁵⁵ ART anvendes også i en række andre europæiske lande, bl.a. England, Holland, Polen og Italien.⁵⁶

Rapporten inkluderer en effektevaluering af ART i en svensk ungdomsinstitution. Undersøgelsen giver dog ikke klare positive resultater, muligvis på grund af at den omfatter en meget lille undersøgelsespopulation (Aggression Replacement Training, Sveriges s. 260). Der er imidlertid flere amerikanske undersøgelser, som viser, at programmet har en recidivhæmmende effekt. En undersøgelse fra 2001 påviser en 18 procents reduktion i recidivet (Aos et al. 2001),⁵⁷ mens en undersøgelse fra 2004 påviser en 16 procents reduktion i recidivet (Barnoski 2004) se også (Harper & Chitty 2004).

I en norsk/svensk rapport om institutionsbehandling af unge lovovertrædere peges ligeledes på, at flere udenlandske undersøgelser af ART-programmer til unge har påvist en positiv effekt (Andreassen 2003).

Med hensyn til effekten af Anger Management omfatter rapporten en engelsk effektevaluering, der angår fængslede unge lovovertrædere, der er dømt for vold. Det danske program svarer i meget høj grad til det engelske, da vi har importeret programmet derfra. Undersøgelsen giver positive resultater, idet den viser, at deltagelse i programmet indebærer færre problemer med at håndtere vrede. Desværre måles denne effekt kun otte uger efter programmets ophør, hvorfor det ikke er muligt at sige, om programmet også på længere sigt har en præventiv effekt (Anger Management, UK s. 261). Det skal nævnes, at andre undersøgelser med længerevarende observationsperioder ikke påviser en effekt af programmet (se f.eks. Howells 2002).

Der findes nogle metaanalyser, der mere generelt vurderer effekten af vredeshåndteringsprogrammer eller programmer, der indeholder elementer om vredeshåndtering. En canadisk analyse, som omtales i næste afsnit, og som kun angår unge lovovertrædere, påviser, i lighed med ovennævnte metaanalyse, at programmer, som inkluderer vredeshåndtering som led i behandlingen, har større recidivhæmmende effekt end programmer, som ikke gør det (Canadisk metaanalyse af behandlingsprogrammer 2003 s. 276). Den tidligere omtalte metaanalyse af ikke mindre end 58 effektevalueringer vedrørende kognitive adfærdsprogrammer til voksne lovovertrædere viser ligeledes, at programmer som indeholder et element af vredeshåndtering har større kriminalpræventiv effekt, end programmer som ikke indeholder dette element.

En anden metaanalyse, der er inkluderet i rapporten, omfatter flere typer af vredeshåndteringsprogrammer, men kun voksne voldelige lovovertrædere (Metaanalyse af behandlingsprogrammer til voldelige lovovertrædere s. 263). Analysen er baseret på 11 effektevalueringer, som i de fleste til-

---

⁵⁵ Se afsnit om skoler, hvor der gennemgås en norsk effektundersøgelse.

⁵⁶ Ifølge Kurt Cornelius Gundersen, som uddanner instruktører i ART i Norge.

⁵⁷ Denne metaanalyse omfatter følgende fire undersøgelser (Goldstein & Click 1995a, Goldstein & Click 1995b, Goldstein & Click 1994, Gibbs 1994).

fælde vedrører tiltag i fængsler. Metaanalysen viser, at tiltagene samlet set har en recidivhæmmende effekt, idet de medfører en reduktion på 8-11 pct. i den generelle recidivprocent og på 7-8 pct. i recidiv til ny voldskriminalitet.

Endelig indeholder rapporten to bilag med danske tiltag, der begge anvender kognitive metoder i deres behandlingsform. Det ene program er NY START, som retter sig mod unge i alderen 12-18 år som er præget af en udagerende og uhensigtsmæssigt social adfærd. Programmet, som har til formål at træne de unges sociale færdigheder, er opdelt i fire faser og har en samlet varighed på ca. 1½ år. Den evaluering, som er foretaget af programmet har metodiske svagheder, hvorfor det ikke er muligt at vurdere, om programmet har en kriminalpræventiv effekt (NY START s. 264). Det andet program er MÅL, som står for Motivation, Årvågenhed og Lederskab. Programmet er et udslyningsprogram for unge indsatte med anden etnisk baggrund end dansk, der er iværksat i to danske fængsler. For at deltage i MÅL-programmet forudsættes det, at de unge har deltaget i et kognitivt færdighedsprogram under afsoningen. Programmet, der indeholder en intensivt opfølgning på de unges kognitive færdigheder, er endnu ikke evalueret (MÅL s. 266).

Samlet vurderet synes der at være en vis evidens for, at vredeshåndteringsprogrammer kan have en kriminalpræventiv effekt. Det skal dog pointeres, at flere af de evalueringer, som påviser effekt af vredeshåndteringsprogrammer, angår programmer, hvor målgruppen er lovovertrædere generelt og ikke specifikt unge lovovertrædere. Der synes i særlig grad at være påvist en positiv effekt af ART, hvilket kan skyldes, at dette er et mere omfattende program, end Anger Management er. Som omtalt i forbindelse med behandlingsprincipperne skal et program, for at have en effekt, være af en vis varighed. Det kan ikke forventes, at meget kortvarige programmer vil sætte sig så dybe spor, at det er muligt at opnå en længerevarende præventiv effekt heraf.

Som nævnt indledningsvis er de kognitive programmer relativt billige at gennemføre, da uddannelsen som instruktør er kortvarig, og da det drejer sig om holdundervisning. De costbenefitanalyser, der er gennemført i USA, påviser derfor, at der med programmerne opnås ganske store besparelser, også når der alene ses på besparelser for politi, retsvæsen og kriminalforsorg og ikke besparelser for offeret. En opgørelse fra 2001 viser, at pr. deltager i programmet ART sparer skatteyderne 8.287 \$, mens det for de bredere kognitive programmer (til voksne lovovertrædere) drejer sig om godt 2.000 \$ pr. deltager (Aos et al. 2001).

13.11.2. Andre behandlingsprogrammer

Ved siden af de kognitive programmer findes der en række andre behandlingsprogrammer og tiltag, som vil blive omtalt her. Nogle af undersøgelserne inkluderer også kognitive programmer, hvorfor der vil være en vis overlapning i forhold til foregående afsnit.

Behandlingsprogrammerne er af ganske forskelligartet karakter, ligesom de indgår i forskellige sammenhænge: I frihed, under og/eller efter en strafafsoning eller i forbindelse med en institutionsanbringelse, som ikke nødvendigvis er relateret til en dom.

Et af de programmer, som anvendes som led i en strafafsoning er FIT – Family Integrated Transition Program. Målgruppen er unge lovovertrædere med misbrugsproblemer og psykiske problemer, og programmet starter et par måneder inden løsladelsen og fortsætter 4-6 måneder efter. Programmet indeholder elementer, som er anvendt i andre behandlingsprogrammer, herunder multisystemisk terapi, motivationsterapi og adfærdsterapi. Et væsentligt element ved programmet er, at familien inddrages i behandlingen. Den unge og dennes familie tilknyttes således et FIT-team med bl.a. børnepsykolog og misbrugskonsulent. Teamet står til rådighed for familien 24 timer i døgnet. Der sigtes mod at ændre den unges hjemlige miljø, hvorfor også venner, skole og nabolag inddrages. En effektundersøgelse, som er af ganske god kvalitet, viser, at programmet har en positiv kriminalpræventiv effekt, idet betydeligt færre af de unge i programmet end i kontrolgruppen efterfølgende straffes for en alvorlig forbrydelse. Der er dog ikke en statistisk signifikant forskel mellem grupperne med hensyn til mindre alvorlig kriminalitet. En costbenefit-analyse viser, at programmet kan betale sig, idet der som følge af den kriminalpræventive effekt spares godt tre dollars for hver dollar, som bruges på programmet (Family Integrated Transitions Program s. 268).

Et lidt tilsvarende, skandinavisk udviklet program er MultifunC. Programmet er dog ikke relateret til selve straffesystemet, men anvendes på institutioner, hvor 14-18-årige med alvorlige adfærdsproblemer er anbragt. MultifunC blev i 2005 igangsat som et pilotprojekt på syv svenske og norske ungdomsinstitutioner, som adskiller sig fra andre institutioner ved at være meget små og ved at være placeret i byområder (Multifunktionel behandling i institution og nærmiljø - MultifunC s. 269). Det er således et meget væsentligt element ved programmet, at kontakten til nærmiljøet bevares, og at de unge omgås unge uden adfærdsproblemer. Det sker bl.a. ved, at de unge går på skoler i nærmiljøet frem for en skole på institutionen. På denne måde og ved at inddrage familien er programmet beslægtet med multisystemisk terapi. I øvrigt består programmet af et udrednings- og behandlingsforløb på 6-7 måneder og et opfølgingsforløb på 3-4 måneder, og i forhold til den unge anvendes bl.a. kognitiv adfærdsterapi og et kognitivt vredeshåndteringsprogram. Først om et par år vil der foreligge en effektevaluering af denne ganske omfattende, kostbare og velstrukturerede model. Det kan tilføjes, at det planlægges at etablere en ny institution i Århus Kommune efter MultifunC-metoden.

Et andet og meget anderledes skandinavisk udviklet program er MATU. Det stammer fra Grønland, hvor det blev igangsat i 1990'erne. Målgruppen er 14-15-årige drenge, som er aggressive og marginaliserede, og som har begået kriminalitet. I starten havde programmet mest karakter af overlevelsesture med krævende fjeldture og hård fysisk konditionstræning. Senere er der sat fokus på de unges deltagelse i eliteidræt for bl.a. på denne måde at ændre deres image i lokalsamfundet. Den eva-

luering, der er gennemført, viser, at det er lykkedes med de sportslige præstationer. Evalueringens konstruktion muliggør dog ikke sikre konklusioner vedrørende programmets præventive effekt (MATU s. 271).

Endnu en særskilt programtype skal omtales, nemlig én der kombinerer intensivt tilsyn og behandling med intensiv kontrol og overvågning. Det drejer sig om et 6-måneders program, der retter sig mod 10-17-årige lovovertrædere, som gentagne gange har begået alvorlig kriminalitet, og som enten er idømt en betinget dom eller er prøveløsladt (Intensive Supervision and Surveillance Program (ISSP) s. 273). Det er en model, der er udviklet i England og anvendt der siden 2001. Tilsynsdelen i programmet indebærer, at den unge skal deltage i mindst fem timers programvirksomhed alle ugens hverdage i de første tre måneder og mindst en time dagligt i de sidste tre måneder. Desuden har den unge mulighed for at få støtte af den tilsynsførende om aftenen og i weekenden. Programvirksomheden kan f.eks. bestå i undervisning, samfundstjeneste, færdighedstræning, familiestøtte, behandling for alkohol- eller stofmisbrug og rådgivning. Overvågningsdelen består i, at den tilsynsførende skal have kontakt med den unge to gange dagligt, og at den unges færden i øvrigt overvåges ved hjælp af f.eks. en elektronisk fodlænke eller ved, at det via elektronisk stemmegenkendelse bliver kontrolleret, om den unge opholder sig i hjemmet på de aftalte tidspunkter. En effektevaluering kan generelt set ikke påvise en kriminalpræventiv effekt af det intensive tilsyn. Dog ser programmet ud til at have en positiv effekt for nogle undergrupper, nemlig piger og de mest kriminelt belastede unge. Hvorvidt det især er tilsyns/behandlings- eller overvågningsdelen, der har en effekt i forhold til disse grupper, vides ikke, men en rapport, der omhandler flere forskellige undersøgelser af intensivt tilsyn, konkluderer, at intensive tilsyn til unge, som primært omfatter intensiveret overvågning og kontrol, ikke synes at have en effekt (Clausen 2006).

Som bilag til dette afsnit indgår to ganske omfattende metaanalyser, som begge angår den kriminalpræventive effekt af forskellige former for behandlingsprogrammer for unge lovovertrædere. Den ene metaanalyse angår effekten af tiltag over for meget belastede unge, som afsoner en straf på en sikret institution eller et fængsel (Metaanalyse af institutionsbehandling til unge kriminelle s. 275). De programmer eller tiltag, effekten angår, er adfærdsmodificerende programmer, kognitiv adfærdsterapi og psykologisk behandling. Metaanalysen viser, at unge, som har modtaget behandling, har væsentligt lavere recidiv end de unge, som ikke har modtaget nogen form for behandling.

Den anden metaanalyse omfatter ikke mindre end 154 undersøgelser, som da også vedrører meget forskellige behandlingstiltag, f.eks. social færdighedstræning, arbejdstrening, vredeshåndtering og misbrugsbehandling (Canadisk metaanalyse af behandlingsprogrammer 2003 s. 276). Alle undersøgelser angår unge lovovertrædere under 18 år, og i de fleste tilfælde er behandlingen foregået i frihed. Dog berører knap en fjerdedel programmerne behandling under frihedsberøvelse. Overordnet viser analysen, at behandlingsprogrammerne har reduceret de unges recidiv med 9 pct. De mest effektive programmer er dem, der retter sig mod flere problemområder samt familieorienterede pro-

grammer, hvorimod ”boot camps” og overlevelsesture, har en egentlig kontraproduktiv effekt, idet de øger risikoen for recidiv. Analysen viser videre, at programmer som indeholder elementer vedrørende vredeshåndtering, antisocial attitudeændring, akademisk, kognitiv og/eller social færdighedstræning har større kriminalpræventiv effekt end andre programmer.

De sidste bilag til dette afsnit er af en lidt anden art, idet de begge omhandler effekten af behandling for alkohol- og narkotikamisbrug, og ingen af dem angår specifikt unge lovovertrædere. Det ene bilag vedrører en engelsk effektundersøgelse af et behandlingstiltag til mænd, som har begået vold, mens de var påvirket af alkohol (Behandling af alkoholmisbrug hos voldelige lovovertrædere s. 278). Selve tiltaget er overordentligt beskedent, idet det drejer sig om en 15-20 minutters motivationsamtale med fokus på information om alkohol og skadevirkningerne ved overdrevet brug. Ikke overraskende kan der ikke påvises en effekt af dette meget kortvarige program, hverken i forhold til alkoholforbrug og recidiv.

I et bilag er der oplyst om nyere svensk erfaring med behandling af narkomaner under en afsoning af straf (Behandling af narkotikamisbrugere i fængsel s. 279). Behandlingstiltaget angår terapeutisk samfund. Det viser sig, at tiltaget har en positiv kriminalpræventiv effekt, men at denne effekt alene angår de ældre lovovertrædere og ikke dem under 30 år.

Det sidste bilag vedrører en metaanalyse af behandlingsprogrammer for indsatte, som har et narkotikamisbrug (Effekt af behandling af indsatte for narkotikamisbrug s. 280). Metaanalysen belyser effekten af at give misbrugsbehandling til voksne indsatte, som afsoner i fængsler, og unge lovovertrædere, som er placeret på en lukket institution. Analysen viser, at der samlet set er en kriminalpræventiv effekt af behandlingen, idet dømte, som har modtaget en eller anden form for behandling for deres narkotikamisbrug under afsoningen, får reduceret deres recidiv med ca. 16 pct. Der kan dog ikke påvises en effekt i forhold til tilbagefald til narkotikamisbrug. En sammenligning af de forskellige behandlingsprogrammer viser, som ovenstående svenske undersøgelse, at terapeutisk samfund og tilsvarende intensiv behandling synes at være de mest effektive programtyper, mens omvendt boot camps ikke har nogen effekt på tilbagefald til ny kriminalitet. Med hensyn til unge lovovertrædere er der kun få af undersøgelse, som vedrører denne gruppe, hvorfor det ikke er muligt at drage sikre konklusioner om effekten for alene de unge.

13.11.3. Afskrækkelse og disciplinering

”Scared Straight” er navnet på en amerikansk dokumentarfilm fra 1978. Filmen følger 17 ungdomskriminelle ind i Rahway statsfængsel i New Jersey og viser de unges møde med en gruppe livstidsfanger. Fangerne beretter på dramatisk vis om fængselslivets realiteter – ydmygelser, vold og homoseksuel voldtægt. Hensigten med mødet er åbenlyst: De unges skal afskrækkes, så de afholder sig fra fortsat kriminalitet.

Logikken i et sådant tiltag appellerer til langt de fleste mennesker, for hvem ville ikke blive skræmt fra videre lovovertrædelser ved tanken om at ende blandt livstidsfangerne.

Tilsyneladende sker det også for de 17 unge. Filmens kommentator, skuespilleren Peter Falk, bedre kendt som kommissær Columbo, fortæller således, at mere end 8.000 unge har deltaget i tilsvarende seancer, og at 80-90 pct. af dem er blevet lovlydige. En opgørelse viser nemlig, at de unges recidivhyppighed er reduceret fra 86,2 til 10,2 pct.

Det er forståeligt, at både filmen og programmet bliver en eksportvare. Såvel i Danmark som i Norge påbegyndes senere tilsvarende virksomhed med unge lovovertrædere.

Allerede inden filmen blev vist i USA forelå der imidlertid videnskabelig dokumentation om det problematiske ved denne type tiltag, og siden er dokumentationen vokset. Bilagsdelen inkluderer en metaanalyse, der er baseret på ni undersøgelser, som alle har et meget solidt design (Afskrækkelsesprogrammer s. 282). Metaanalysen konkluderer, at afskrækkelsesprogrammerne ikke har en positiv kriminalpræventiv effekt. Tværtimod er de kontraproduktive, idet deltagelse i sådanne programmer risikerer at øge de unges risiko for efterfølgende at begå kriminalitet. James O. Finckenauer, der var den første til kritisk at undersøge mirakelhistorien fra Rahway fængslet, beskriver det som en boomerangeffekt: Frem for at blive afskrækket kan de marginaliserede unge romantisere og glorificere de erfarne fanger, og konfrontationen kan opfattes som en udfordring til at vise styrke og upåvirkelighed (Finckenauer 1982). Det, andre kan opfatte som frastødende, kan indeholde elementer, som virker tiltrækkende på unge i en anden livssituation.

I Danmark arbejdede man med fængselskonfrontation i begyndelsen af 1990'erne. Det sluttede, efter en opgørelse viste, at vældig mange af de unge recidiverede (Kiberg 1992). Også i Norge holdt man efter nogle år op med at anvende programmet.

Såfremt de unge ikke afskrækkes af mødet med fangerne, bliver de måske afskrækket af kortvarigt at blive sat ind i et fængsel. Denne tankegang ligger bag amerikanske forsøg med 'shock probation' og 'shock parole', hvor de unge – typisk førstegangskriminelle – kortvarigt placeres i et fængsel med henblik på at give dem et chok. Den forskning, der er gennemført omkring denne type tiltag, tyder imidlertid heller ikke på, at det er løsningen på kriminalitetsproblemet (Shock probation s. 283). Det viser sig således, at i forhold til betingede domme har sådanne tiltag i bedste fald ingen kriminalpræventiv effekt og i værste fald en kriminalitetsfremmende effekt, se også (MacKenzie et al. 2002).

Et lidt anden form for tiltag, der dog nok også er alment appellerende, er de såkaldte *boot camps*, der er en særlig form for strafafsoning. I boot campen udsættes de indsatte for disciplinering, hård fysisk træning eller hårdt arbejde, og dagen er tilrettelagt efter et stramt tidsskema. Boot campen har præg af en militærlejr, og både personale og indsatte bærer uniformer. Overtrædelse af reglerne i

boot campen straffes øjeblikkeligt med f.eks. et antal armbøjninger. Nogle boot camps for unge har mindre fokus på hårdt arbejde og tilbyder i stedet uddannelse og behandling. De har dog samme militante præg med optagelsesprocedure, eksercits, fysisk træning og straf ved overtrædelse af reglerne. Den metaanalyse af boot camps, rapporten omfatter, er baseret på 32 undersøgelser og viser, at der ikke er nogen kriminalpræventiv effekt af denne afsoningsform, og at unge, som har afsonet i boot camps, der ikke tilbyder behandling, har større recidivrisiko end unge, som har afsonet i boot camps, som tilbyder behandling (Boot camps s. 284).

Sammenfattende kan der kort siges, at der i dag er overordentlig god dokumentation for, at skræmmekampagner o. lign. ikke mindsker kriminalitet, men derimod risikerer at fremme den. Endvidere viser forskningen, at tiltag, der alene skal virke præventivt i kraft af afskrækkelse eller disciplinering, ikke mindsker kriminaliteten.

13.11.4. Restorative justice og samfundstjeneste

Betegnelsen *restorative justice* (RJ) bruges om alternative konfliktløsningsmodeller. Det omfatter både alternative metoder til konfliktløsning, f.eks. mægling i stedet for en traditionel domstolsbehandling, og alternative sanktioner, såsom at gerningsmanden undskylder over for offeret og råder bod på de skader, vedkommendes kriminalitet har forårsaget. Tankegangen bag RJ er, at konflikten bedst løses af de parter, som er direkte involveret i konflikten, dvs. offer og gerningsmand. Ved RJ er fokus lagt på genoprettelse og udbedring af skaden frem for straf og hævn. En dansk betegnelse kunne være ”genoprettende retfærdighed”. Samfundstjeneste kan også betragtes som et RJ tiltag i den forstand, at et lovbrud ikke blot er en krænkelse af det enkelte offer, men også af samfundet i øvrigt. Samfundstjeneste kan ses som en symbolsk udbedring af de skader, gerningsmanden har forvoldt.

I dansk sammenhæng er RJ tankegangen kommet til udtryk bl.a. i forbindelse med forsøg med konfliktråd i straffesager, ved konfliktmægling ved seksuelle overgreb samt ved indførelse af samfundstjeneste.

Forsøgsordningen med konfliktråd, der i 1998 blev igangsat i de daværende politikredse i Glostrup, Roskilde og Ringsted, er blevet forlænget flere gange og senest udvidet til at omfatte Københavns Vestegns og Midt- og Vestsjællands politikredse indtil udgangen af 2010. Konfliktråd er et møde mellem offer og gerningsmand, hvor en tredjepart, en mægler, er med til at styre processen. Konfliktråd er et supplement til den almindelige sagsbehandling ved retten, men der kan dog ved strafudmålingen tages hensyn til, at den tiltalte har deltaget i konfliktråd. I de fleste andre lande fungerer mægling og deltagelse i konfliktråd derimod som alternativ til den traditionelle rettergang, og de aftaler, der indgås mellem offer og gerningsmand, træder i stedet for en strafferetlig sanktion.

I 2007 blev der nedsat en udvalg under Justitsministeriet, som har til formål ”at foretage en gennemgang af den eksisterende ordning med konfliktråd med henblik på at foreslå en ændret organisering som grundlag for en permanent og landsdækkende ordning”⁵⁸. Der er ikke foretaget en effekt-evaluering af det danske forsøg, men en undersøgelse fra 2003 viser, at hovedparten af dem, som har deltaget i konfliktråd – både ofre og gerningsmænd – mener, at de har haft et stort udbytte af dette. Af samme undersøgelse fremgår, at konfliktråd ofte har været anvendt over for unge lovovertrædere, idet ca. en tredjedel af de gerningsmænd, som har deltaget i konfliktråd, var 19 år eller derunder (Konfliktråd Danmark s. 285).

Finland er det nordiske land, der først fik konfliktråd, idet et forsøg hermed startede i visse dele af landet i 1983. I 2006 blev den finske konfliktrådsordning gjort permanent, og muligheden for at anvende konfliktråd blev udbredt til hele landet. En opgørelse fra 1997 viser, at cirka halvdelen af konfliktrådssagerne angår gerningsmænd under 18 år, og at gerningsmanden er under 15 år i 14 pct. af sagerne (Lappi-Seppälä 2001).

Heller ikke i Norge, hvor konfliktråd har været anvendt siden midt 1980’erne, bruges det alene til unge lovovertrædere, men myndighederne har dog opfordret til især at anvende konfliktråd over for denne aldersgruppe, og i konfliktrådene er erfaringen, at de er særligt værdifulde i voldssager, hvor unge er involveret (Konfliktrådsmægling Norge s. 286).

I Sverige startede et forsøg med konfliktråd samtidigt som i Danmark, men ordningen blev i Sverige gjort permanent i 2002. Mægling kan i Sverige anvendes over for alle aldersgrupper, men der lægges særlig vægt på mægling for de 15-17-årige. En evaluering af det svenske konfliktrådsforsøg viser, at der fra medio oktober 1998 og et år frem blev gennemført godt 400 mæglinger. En tredjedel af gerningsmændene var under 15 år, og i godt halvdelen af sagerne var gerningsmanden 15-17 år. Fra den første januar 2008 blev det obligatorisk for kommunerne i Sverige at tilbyde mægling til alle unge lovovertrædere under 21 år (Mægling, Sverige s. 288).

Muligheden for at idømme lovovertrædere samfundstjeneste har eksisteret i Danmark siden 1982, hvor der blev oprettet en forsøgsordning i et begrænset geografisk område. Efter i 1985 at have udvidet ordningen til at omfatte hele landet blev sanktionen i 1992 lovfæstet. En effektundersøgelse viser, at unge (15-24-årige) færdselslovsovertrædere, som har fået samfundstjeneste, har signifikant lavere recidiv end unge færdselslovsovertrædere, som har fået en fængselsstraf. For unge, som har begået vold, er der derimod ikke forskel i recidivet mellem dem, der har fået samfundstjeneste, og dem, der har afsonet en fængselsstraf. Undersøgelsen kan ikke sige noget om den kriminalpræventive effekt af at anvende samfundstjeneste over for de øvrige straffelovsovertrædere (Samfundstjenesteordningen i Danmark s. 289).

---

⁵⁸<http://www.justitsministeriet.dk/om-ministeriet/raad-naevn-udvalg-mv/lovforberedende-udvalg/udvalg-om-konfliktraad/>

Sverige indførte samfundstjeneste på forsøgsbasis i 1990 og som permanent sanktion i 1999. I 2007 blev der endvidere indført en særlig form for samfundstjeneste, *ungdomstjänst*, for unge under 21 år. Ungdomstjänst består i ulønnet arbejde i 20-150 timer samt andre aktiviteter. Ungdomstjänst kan anvendes som alternativ til bøde, til en kort frihedsstraf eller til 'ungdomsvård' (tiltag inden for det sociale system), hvis det skønnes, at den unge ikke har særlige behandlingsbehov. Ungdomstjänst kan også anvendes i kombination med ungdomsvård. Det er de sociale myndigheder, som administrerer sanktionen, og der lægges vægt på, at ungdomstjänsten udformes på en sådan måde, at de unge oplever, at samfundet tager afstand fra den kriminelle handling. De aktiviteter, sanktioner omfatter ved siden af det ulønnede arbejde, fastlægges af kommunen. Der er endnu ikke foretaget nogen evaluering af ungdomstjänstsanktionen, men den svenske kriminalstatistik fra 2007 viser, at den nye straf er blevet anvendt i stort omfang, idet 39 pct. af de unge i alderen 15-17 år, som blev domfældt i 2007, fik ungdomstjänst (Justitiedepartementet 2006).

I lande uden for Norden anvendes forskellige former for RJ foranstaltninger over for unge lovovertrædere. Det gælder især lande som Storbritannien, Australien, New Zealand og Canada (Sherman & Strang 2007). Der er tale om tiltag som *Victim Offender Mediation (VOM)*, "conference" og "circles". VOM svarer til de danske konfliktråd, med undtagelse af, at den fungerer som alternativ til almindelig domstolsbehandling og sanktion. "Conference" og "circles" er en slags udvidet mægling, hvor offer og gerningsmand har mulighed for at medbringe deres pårørende eller andre, som er blevet berørt af konflikten.

En litteraturgennemgang af effektevalueringer af RJ tiltag viser, at sådanne tiltag særligt er lovende i forhold til unge lovovertrædere (Clausen 2006). Der er endvidere flere metaanalyser, der peger på, at RJ foranstaltninger har en kriminalpræventiv effekt og mindsker gerningsmanden risiko for recidiv. Rapporten inkluderer tre metaanalyser, der alle viser, at unge, som har deltaget i konfliktråd eller tilsvarende tiltag, har et lavere recidiv end unge, hvis sag er blevet behandlet ved en domstol (Restorative justice tiltag over for unge 2005 s. 291, Victim Offender Mediation 2004 s. 292, Victim Offender Mediation til unge 2006 s. 292).

I Holland anvendes en særlig form for restorative justice foranstaltning over for unge lovovertrædere. Programmet, der hedder HALT, består af en blanding af deltagelse i "conference", udførelse af samfundstjeneste og betaling af erstatning. Tiltaget, som har eksisteret siden først i 1980'erne, er et alternativ til en almindelig retssag, og hvis de unge lovovertrædere vælger at komme under HALT-programmet, vil sigtelsen mod dem blive frafaldet. HALT-organisationen mener, at der er mange fordele ved programmet: Programmet er et lærerigt og ansvarliggørende alternativ til en traditionel straf, det er en hurtig reaktion, de unge undgår en plettet straffeattest, og der gives kompensation til offeret. En effektundersøgelse fra 2006 viser imidlertid, at der mod forventning overordnet set ikke var nogen kriminalpræventiv effekt af programmet (Halt s. 293).

I England iværksatte man i 2008 et pilotprogram i otte politikredse med en ny type tiltag, 'Youth Restorative Disposal'. Tiltaget kan kun anvendes over for førstegangskriminelle i alderen 10-17 år og kun i sager ved mindre alvorlig kriminalitet. Tiltaget består i, at man forsøger at løse konflikten mellem de to parter på gerningsstedet, og det indebærer bl.a. en konfrontation mellem offer og gerningsmand, i fald disse indvilger i at deltage. Det er den tilkaldte politibetjent, som vurderer om sagen kan falde ind under forsøgsordningen, eller om der skal rejses egentlig tiltale for lovovertrædelsen. Formålet med tiltaget er at stille gerningsmanden til regnskab for sine handlinger og at rette op på den skade, der er sket. Deltagelse i Youth Restorative Disposal medfører, at forholdet ikke registreres på straffeattesten, idet lovovertrædelsen kun registreres lokalt og ikke i det nationale kriminalregister. Tiltaget er endnu ikke evalueret.

Samlet set er der tale om ganske positive resultater af såvel konfliktråd/mægling og samfundstjeneste. Vurderet ud fra en costbenefit synsvinkel må resultaterne blive endnu mere positive, da der typisk er tale om metoder og tiltag, der er billigere end den traditionelle rettergang og de traditionelle sanktioner.

De her nævnte resultater af mægling står umiddelbart i modsætning til et af dem, der er omtalt ovenfor i forbindelse med kognitive programmer. Her blev det nævnt, at en metaanalyse påpeger, at programmer med moduler med 'victim impact' har tendens til at give mere negative resultater end andre programmer. De i øvrigt positive resultater af mægling kunne tyde på, at der med 'victim impact' skal forstås noget andet end mægling.

13.11.5. Særlige ungdomssanktioner

Under denne overskrift omtales tre typer af sanktioner: Ungdomskontrakt, ungdomsstraf og ungdomssanktion. Fælles for sanktionerne er, at de er målrettet 15-17-årige lovovertrædere.

Ungdomskontrakt har eksisteret i Danmark siden 1998 og inden da i en periode som forsøg (Ungdomskontrakt s. 295). Ungdomskontrakt gives som et vilkår til et tiltalefrafald, og tiltaget anvendes i stedet for et andet vilkår, f.eks. vilkår om hjælpeforanstaltninger efter lov om social service. Målgruppen for sanktionen er unge lovovertrædere, som endnu ikke er kommet ind i et fast kriminalitetsmønster. Ungdomskontrakten, som indgås mellem den unge lovovertræder, dennes forældre eller værge, politiet og de sociale myndigheder, indeholder altid et vilkår om, at den unge ikke må begå kriminalitet i en prøveperiode, men vil også indeholde andre vilkår, f.eks. at den unge skal passe sin skole eller deltage i bestemte fritidsaktiviteter. Indførelsen af ungdomskontrakten havde et kriminalpræventivt sigte, idet man forventede, at den kontraktuelle form ville forpligte den unge til at holde sig ude af kriminalitet. En effektundersøgelse fra 2003 viser dog, at der overordnet set ikke er nogen kriminalpræventiv effekt af tiltaget. Andelen der begår ny kriminalitet er således den samme for unge med ungdomskontrakt som for unge med øvrige vilkår. Undersøgelsen tyder samtidig på mindre recidiv for et enkelt af de anvendte succeskriterier. Da der i analysen alene kon-

trolleres for enkelte baggrundsvariabler, er resultatet lidt usikkert. I Norge gennemførte man i 2001-2003 forsøg med ungdomskontrakt jævnfør den danske model. Der er ikke gennemført nogen effektvaluering af det norske forsøg.

I Finland blev der i 1997 iværksat et forsøg med en særlig ungdomsstraf, og i 2005 blev ungdomsstraffen gjort permanent (Ungdomsstraff, Finland s. 297). Ungdomsstraffen består i en selvstændig sanktion, som kan anvendes, når en bødestraf ikke anses for en tilstrækkelig sanktion, men hvor en ubetinget dom heller ikke synes at være en passende sanktion. Målgruppen for ungdomsstraf er 15-17-årige, som har begået mange lovovertrædelser, og som vurderes at have en stor recidivrisiko. Ungdomsstraf blev indført med det formål at udskyde det tidspunkt, hvor en ung lovovertræder idømmes en ubetinget dom, hvorfor ungdomsstraf betragtes som alternativ til ubetinget dom. Selve straffen består af en kombination af tilsyn, programvirksomhed, støtte og vejledning samt 10-60 timers gratis arbejde, som skal fungere som en slags introduktion til arbejdsmarkedet. Sanktionen har en varighed på 4-12 måneder. En recidivundersøgelse viser, at mindst 57 pct. af de unge, som blev idømt en ungdomsstraf, begik ny kriminalitet inden for et år. Der er ikke foretaget nogen effektvaluering af tiltaget.

Ungdomssanktionen blev indført som sanktionstype i Danmark i 2001 (Ungdomssanktionen i Danmark s. 298). Sanktionens målgruppe er 15-17-årige unge, som har begået alvorlige forbrydelser, eller som menes at være på vej ind på en kriminel løbebane. Målgruppen er desuden kendetegnet ved at have et massivt socialpædagogisk behandlingsbehov. For at blive idømt sanktionen skal den unge stå til en udmålt straf mellem 30 dage og 1½ års ubetinget fængsel. Selve sanktionen består i struktureret, kontrolleret socialpædagogisk behandling af to års varighed. Det toårige behandlingsforløb er inddelt i tre faser af forskellig varighed og i forskelligt regi: Fase 1 består af et ophold i en sikret institution i typisk to måneder; fase 2 består af et ophold i en åben institution, f.eks. døgninstitution eller egnet opholdssted, i som regel op til 12 måneder, og fase 3 foregår i ambulanseregime med tilsyn af de kommunale myndigheder i den resterende tid af den toårige periode. Siden ungdomssanktionen blev indført, er der foretaget flere evalueringer heraf. Disse undersøgelser peger på, at der har været en række problemer med implementeringen af sanktionen. Dels peger undersøgelserne på, at opgaven for kommunerne har været væsentligt større end forventet, og at de kommunale sagsbehandlere har været usikre på, hvordan de har skullet varetage deres opgave i forhold til de unge. Undersøgelserne peger endvidere på, at samarbejdet mellem kommunen og institutionerne omkring de unge har været mangelfuldt, at der ikke er blevet udarbejdet bæredygtige handleplaner for de unge, at der har manglet kontinuitet mellem forløbets forskellige faser, og at de unge ikke har modtaget tilstrækkelig socialpædagogisk behandling under sanktionsforløbet. Endelig viser undersøgelserne, at nogle af de unge og deres forældre er været negativt indstillet over for sanktionen, idet denne opfattes som væsentlig strengere end den ubetingede straf, der ville være alternativet.

Som opfølgning på disse undersøgelser nedsatte socialministeren i 2005 en ekspertgruppe, som navnlig skulle se på, hvordan der kunne skabes bedre sammenhæng mellem ungdomssanktionens tre faser, hvordan man kunne styrke den socialpædagogiske behandling, og hvordan samarbejdet mellem kommuner, institutioner, unge og forældre kunne forbedres. I november 2005 afgav ekspertgruppen en rapport, hvor de kom med en række anbefalinger om bl.a. en grundigere udredning af de unge og større sammenhæng mellem de tre faser. Endvidere anbefales, at den socialpædagogiske indsats bør bygge på forskningsbaserede behandlingsmetoder, og at indsatsen bør dokumenteres. I forlængelse heraf vedtog folketinget i 2007 en ændring af loven om social service, der indebærer, at der nu knyttes en koordinator til den unge med henblik på at sikre sammenhæng mellem de tre faser, og at der skal udarbejdes målrettede handleplaner. Endvidere skal der etableres et dokumentationssystem med henblik på at måle effekten af indsatsen. Der er desuden udgivet en *Håndbog om ungdomssanktionen*, som henvender sig til de koordinatore og sagsbehandlere i kommunerne, som arbejder med ungdomssanktionen, og der er oprettet en særlig hjemmeside, www.ungdomssanktion.dk, hvor praktikere, der arbejder med ungdomssanktionen, kan hente råd og vejledning.

En recidivundersøgelse, der omfatter de første knap 150 ungdomssanktioner, viser, at 78 pct. af de unge, som er idømt ungdomssanktion, recidiverer inden for to år, mens recidivet er 83 pct. for de unge, som inden ungdomssanktionen indførelse fik en ubetinget dom. Recidivundersøgelsen kan ikke sige noget om sanktionens effekt, eftersom der i undersøgelsen ikke kontrolleres for eventuelle forskelle mellem de to grupper. I 2009 gennemførte Justitsministeriets Forskningskontor en effekt-evaluering af ungdomssanktionen. Undersøgelsen tyder på en inkapaciterende effekt af ungdomssanktionens fase 2 og 3. Det er derimod mere tvivlsomt, om der er en kriminalpræventiv effekt af ungdomssanktionen efter denne er afsluttet sammenlignet med ubetingede domme. Kun én af de tre målinger, som er foretaget, viser, at ungdomssanktionen medfører mindre kriminalitet end en ubetinget dom. Samtidig kan der gøre sig en ukontrollerbar selektion gældende, hvilket gør resultaterne usikre.

13.11.6. Særlige afsonings- og anbringelsesformer

Under beskrivelsen af risikofaktorer er det nævnt, at placering af unge kriminelle på institution sammen med andre kriminelle unge må betragtes som en risikofaktor, idet der er fare for, at de unge institutionsanbragte vil påvirke hinanden i negativ retning og fastholde eller forstærke en antisocial adfærd. Det er derfor væsentligt at søge at finde andre anbringelsesformer eller alternative afsoningsmåder for de unge, der idømmes ubetingede straffe, eller som af anden grund placeres på en institution.

I dette afsnit gennemgås erfaringer med at anvende elektronisk fodlænke, weekendfængsel og andre særlige afsoningsformer.

Overvågning med elektronisk fodlænke anvendes på flere måde, som alternativ til afsoning af hele fængselsstraffen, til den sidste del af fængselsstraffen, som selvstændig sanktion med overvågning en del af døgnnet og som led i tilsyn i forbindelse med en betinget dom m.v.

Ordninger med elektronisk fodlænke er baseret på forskellige teknikker. Én type fungerer ved, at den dømte har en fodlænke med en sender, og i hjemmet, hvor den dømte skal afsone, installeres en boks, der tilsluttes en overvågningscentral, som kan registrere, om den dømte opholder sig i hjemmet på de aftalte tidspunkter. På den dømtes arbejdsplads eller uddannelsesinstitution udpeges en kontaktperson, som er forpligtet til at kontakte kriminalforsorgen, hvis den dømte udebliver fra arbejde eller undervisning. Kriminalforsorgen aflægger desuden uanmeldte kontrolbesøg i hjemmet og kan forlange alkoholtest og urinprøve af den dømte. Ved en anden type elektronisk fodlænke anvendes GPS teknologien til at overvåge den dømtes færden. Den dømtes bevægelser kan således følges 24 timer i døgnnet, uden at nogen er involveret i at meddele myndighederne om personens færden.

Begge ordninger bruges i forbindelse med afsoning i hjemmet.

Der er imidlertid også eksempler på hjemmeafsoning uden brug af elektronik. Det drejer sig om en type udgangsforbud, hvor den pågældende er dømt til f.eks. at opholde sig i hjemmet om natten, men hvor der ikke anvendes nogen elektronik til kontrol af dette. Kontrollen består alene i uanmeldte besøg eller telefonisk kontrol.

Danmark, Sverige og Storbritannien anvender fodlænkeordninger af den førstnævnte type. Den anden type, GPS overvågning, er primært blevet anvendt i USA⁵⁹, men der har også været en forsøgsordning med dette i Storbritannien. Af de undersøgelser, som gennemgås i bilagsdelen, er der kun to, som specifikt angår unge lovovertrædere under 18 år.

I Storbritannien har elektronisk fodlænke været anvendt som en sanktionstype til voksne lovovertrædere siden 1995. Ordningen blev i 1998 udvidet til også at omfatte unge lovovertrædere i alderen 10-15 år, og der blev i den forbindelse igangsat et pilotprojekt (Elektronisk fodlænke til unge, UK s. 301). Sanktionen, består i et udgangsforbud, der maksimalt må vare 12 timer i døgnnet og i højst tre måneder. Der er ikke foretaget en effektevaluering af ordningen for de 10-15-årige.

I Sverige har elektronisk fodlænke været anvendt som alternativ afsoningsform siden 1994, hvor der blev iværksat en forsøgsordning med dette. I 1999 blev ordningen permanent. Det drejer sig om en administrativ ordning, hvor personer, der er idømt en ubetinget dom på indtil seks måneder, kan ansøge om at få lov til at afsone dommen i hjemmet. En effektundersøgelse af ordningen viser, at

---

⁵⁹ I USA anvendes overvågning med GPS teknologien også til voldelig partnere, som har fået et tilhold, til pædofile og andre seksualkriminelle, til personer, som er på fri fod i retssagen, eller som har frigang fra fængsel samt til prøveløsladte (Renzema 200).

der for samtlige lovovertrædere ikke er signifikante forskelle i recidivet mellem dem, som har afsonet i hjemmet, og dem, der har afsonet i fængslet. For dem, der er dømt for spirituskørsel, synes der imidlertid at være effekt af afsoningsformen, idet hjemmeafsonere har signifikant lavere recidiv til spirituskørsel end dem, der har været i fængsel (Elektronisk fodlænke som alternativ, Sverige s. 303).

I Sverige anvendes elektronisk fodlænke også som udslusningsordning fra fængsel, idet der i 2001 blev iværksat en forsøgsordning, hvor indsatte med en dom på mindst to års fængsel (senere 1½ års fængsel) kan ansøge om at få lov til at afsone sidste del af straffen i hjemmet. En effektevaluering af denne ordning viser et signifikant lavere recidiv for denne gruppe sammenlignet med dem, som har afsonet hele deres dom i fængslet. Generelt vurderes det i Sverige, at ordningerne med elektronisk fodlænke er en succes, fordi afsoningen er mindre indgribende end fængselsstraffen og ikke har fængselsstraffens negative konsekvenser, og fordi elektronisk fodlænke er væsentlig billigere end fængselsstraffen og desuden har en recidivhæmmende effekt for visse dømte (Elektronisk fodlænke som udslusning, Sverige s. 305).

Den danske fodlænkeordning blev indført i 2005, hvor det blev gjort muligt for færdselslovsovertrædere at ansøge Direktoratet for Kriminalforsorgen om tilladelse til at udstå deres straf i hjemmet. Som i Sverige er elektronisk fodlænke således ikke en selvstændig sanktion, men en administrativ ordning. I foråret 2006 blev ordningen udvidet til også at omfatte unge under 25 år, som er blevet idømt en ubetinget dom på indtil tre måneder, og i foråret 2008 blev ordningen udvidet til at omfatte alle, som har dom på indtil tre måneder, uanset alder og lovovertrædelsens art. Der er endnu ikke foretaget nogen effektevaluering af den danske ordning.

I september 2004 blev der iværksat et pilotprojekt med GPS overvågning i England/Wales. Pilotprojektet havde til formål at skabe erfaringer med at anvende GPS teknologien og at indføre opholdsforbud, *exclusion order*, som en ny selvstændig sanktionstype. Målgruppen for tiltaget er lovovertrædere, som har høj kriminalitetsfrekvens, og/eller lovovertrædere, der er dømt for sexkriminalitet, partnervold eller anden vold. En evaluering af tiltaget viser, at ordningen i langt de fleste tilfælde er blevet anvendt som vilkår i forbindelse med en prøveløsladelse og kun i få sager som en selvstændig sanktion. Evalueringen viser endvidere, at mere end halvdelen af de dømte blev tilbageført eller indsat i fængsel på grund af vilkårsovertrædelse under overvågningen, og det vurderes, at godt hver fjerde har begået ny kriminalitet under overvågningen. Der er ikke foretaget en effektevaluering af tiltaget (GPS-overvågning, UK s. 307).

Som eksempel på den tredje type hjemmeafsoning kan nævnes den amerikanske ordning 'Operation Nightwatch'. Unge under 18 år kan således idømmes en betinget dom med vilkår om et natligt udgangsforbud. Et særligt Nightwatch-team aflægger uanmeldt besøg hos de unge for at kontrollere, om de overholder dette udgangsforbud (Operation Nightwatch (curfew enforcement) s. 307). Tiltaget

get kan minde om de tidligere omtalte udgangsforbud (curfew), men adskiller sig dog herfra ved at være individuelle tiltag, der knyttes til en strafferetlig sanktion, og ved, at det kontrolleres, om de dømte overholder udgangsforbuddet. Udgangsforbuddet kan på den måde betragtes som en form for hjemmeafsoning.

En anden type af alternativ afsoning er weekendfængsel eller deltidfængsel. Spørgsmålet om weekendfængsel blev i Danmark diskuteret allerede i midten af 1970'erne i forbindelse med den såkaldte alternativbetænkning (Betænkning nr. 806 1977). I 1975 blev der således af Justitsministeriet nedsat en arbejdsgruppe, som havde til opgave at pege på foranstaltninger, som var egnede til at begrænse anvendelsen af frihedsstraf. I 1977 afgav arbejdsgruppen betænkningen *Alternativer til frihedsstraf – et debatoplæg*. Arbejdsgruppens forslag til begrænsning af anvendelse af frihedsberøvelse falder i tre kategorier: Udvidet anvendelse af eksisterende ikke-frihedsberøvende sanktioner, ændringer, som indebærer en reduktion af frihedsstraffens længde, samt nye strafferetlige reaktioner. Blandt de nye strafferetlige sanktioner, som arbejdsgruppen overvejede, var weekendfængsel, natfængsel og samfundstjeneste. I den forbindelse gennemgik arbejdsgruppen eksisterende ordninger med weekendfængsel og natfængsel i Belgien, fritidsfængsel i Frankrig og fritidsfængsel i New Zealand.

Om muligheden for at indføre weekendfængsler skriver arbejdsgruppen, at en væsentlig fordel ved denne afsoningsform er, at den dømte kan forsætte med sin hidtidige beskæftigelse, og at afsoningen kun i begrænset omfang vil påvirke den dømtes forbindelse med familien. Samtidig gør arbejdsgruppen dog opmærksom på, at sanktionstypen indebærer betydelige praktiske problemer. Arbejdsgruppen skriver i den forbindelse ”Det må blandt andet tages i betragtning, at anvendelse af weekendfængsel vil kunne føre til en meget ujævn og uhensigtsmæssig udnyttelse af afsoningsinstitutionernes kapacitet. De institutionspladser, som optages af de dømte i weekenden, vil næppe uden videre kunne udnyttes i ugens øvrige dage. Groft sagt vil en frihedsstraf på f.eks. 20 dage således kunne lægge beslag på en fuld institutionsplads i 10 uger, i stedet for i blot 20 dage. Fuldbyrnelsen af weekendfængsel vil endvidere kunne give anledning til personalemæssige problemer. Det siger sig selv, at en afsoningsform, der nødvendiggør en særlig bemanning af institutionerne i weekenden, vil kollidere med fængselspersonalets almindelige ønsker om weekendfri” (ibid., s 120). Arbejdsgruppen drøftede ikke spørgsmålet om weekendfængsel specifikt i forhold til unge lovovertrædere.

Arbejdsgruppen synes at være noget mere positive over for mulighederne for natfængsel, forstået som en særlig form for afsoning af frihedsstraf, hvor den dømte under strafafsoningen kan forlade institutionen i den tid, vedkommende er i arbejde, under uddannelse eller har lignende beskæftigelse uden for fængslet. Desuden peges på samfundstjeneste. Arbejdsgruppen skriver i sin konklusion, at ”det [er] arbejdsgruppens opfattelse, at der blandt de nye sanktioner, som kan tænkes gennemført som alternativer til frihedsstraf, navnlig er grund til at overveje spørgsmålet om indførelsen af sam-

fundstjeneste og natfængsel” (ibid., s. 154). Konkret foreslår arbejdsgruppen at iværksætte en forsøgsordning med samfundstjeneste i enkelte retskredse for at få mulighed for at bedømme sanktionens anvendelighed på et reelt erfaringsgrundlag. Forslaget om natfængsel er aldrig afprøvet, men kan siges reelt at eksistere i form af frigang til uddannelse og arbejde uden for fængslet.

En litteraturgennemgang i forbindelse med en evaluering af en engelsk forsøgsordning med deltidsafsoning viser, at flere lande, herunder Australien, New Zealand og Canada, har erfaringer med, at indsatte afsoner deres fængselsstraf på deltid. I de fleste tilfælde, men ikke alle, betyder det weekendaftsoning. Der anvendes forskellige begreber for dette. I New Zealand og Australien betegnes det ”periodic custody”, i Canada ”intermittent sentencing” og i Storbritannien ”intermittent custody”.

Alle disse ordninger indeholder et maksimum for, hvor mange dage der kan afsones på deltid, med 90 dage som det mest almindelige maksimum. Deltidsafsoning har været anvendt til lovovertrædere med ringe recidivrisiko, og sanktionsformen anses generelt som uegnet til lovovertrædere, som har begået alvorlig vold og seksualkriminalitet. Deltidsafsoning anvendes sædvanligvis til lovovertrædere, som har begået indbrud, tyveri, vold, narkotikakriminalitet og spirituskørsel. De omtalte undersøgelser er udgivet i perioden 1998-2003.

Litteraturstudiet viser endvidere, at ordninger med deltidsafsoning har været længe undervejs, og at sådanne ordninger efter noget tid har mistet deres popularitet. Generelt viser litteraturen, at der har været forskellige problemer i forbindelse med ordningerne. Disse angår, 1) at sanktionen mister legitimitet, hvis en stor andel af de dømte ikke overholder vilkårene for deltidsafsoningen, 2) at sikkerheden i fængslerne bliver bragt i fare ved at have deltidsafsonere, f.eks. problemer med indsmugling af narkotika, 3) at sanktionen anvendes over for en anden gruppe end tiltænkt, hvorved lovovertrædere, som ellers ville have fået en ikke-frihedsberøvende straf, nu idømmes deltidsafsoning, 4) at sanktionen skaber social ulighed, idet kun lovovertrædere med arbejde og familie anses som egnede til at modtage sanktionen, og 5) at sanktionstypen ikke er rentabel, fordi deltidsafsoninger typisk foregår i weekenden, og cellerne derfor står tomme på hverdage. Af samme grund er det ofte endt med, at deltidsfængselspladserne på grund af kapacitetsproblemer er blevet anvendt til almindelige afsonere, hvilket skaber administrative problemer, når deltidsafsoneren skal afsone. Det har betydet, at befolkningen og domstolene har mistet tilliden til deltidsafsoning som sanktionsmulighed.

Evalueringen af det engelske pilotprojekt har til formål at belyse erfaringerne med forsøgsordningen, og om der er forekommet problemer af samme art, som i de øvrige lande, der har forsøgt sig med deltidsafsoning. Målgruppen for det engelske forsøg er ikke unge lovovertrædere, men voksne lovovertrædere, som er i arbejde og har familieforpligtelser, og hvor det vurderes, at en fængselsstraf ville få negative konsekvenser herfor. Evalueringen viser, at formålet med at indføre deltidsafsoning er blevet indfriet i den forstand, at hovedparten af dem, som har afsonet på deltid, har været i

stand til at beholde deres arbejde og bolig, mens de har afsonet. Undersøgelsen viser dog også, at hovedparten af deltidsafsoningerne er foregået i weekenden. Det er således kun 12 pct. af deltidsafsoningerne, som er foregået på hverdage. Problemet med den lave udnyttelsesgrad af fængselskapaciteten på hverdage førte til, at projektet blev nedlagt ca. tre år efter opstart (Deltidsafsoning, UK (intermittent custody) s. 309).

Sidst skal nævnes de afsoningsmuligheder der findes for unge i Kriminalforsorgens regi. Ifølge straffuldbyrdeslovens § 78 kan dømte med henvisning til deres alder anbringes i familiepleje, i egnet hjem eller institution. En evaluering fra 1999 af denne praksis (jf. den tidligere § 49, stk. 2, i straffeloven) viser dog, at en stor del af disse unge blev placeret på kriminalforsorgens pensioner (Hansen & Løvgren 1999). En senere undersøgelse peger på, at unge med længerevarende afsoningsforløb kan være fejlplacerede på Kriminalforsorgens pensioner, idet de unge er så belastede, at de har behov for en mere intensiv og længerevarende indsats (Hagemann & Olsen 2001).

Kriminalforsorgen iværksatte i 2006 et særligt ungeprojekt, som består i et samarbejde mellem de tre pensioner i hovedstadsregionen, Brøndbyhus, Engelsborg og Lysholmgård. Projektet, som forsætter til udgangen af 2009, består i et afsoningstilbud for unge 15-17-årige, som ikke er i beskæftigelse. Indholdet i projektet består af praktisk arbejdsstræning, undervisning i samfundsforhold, madlavning, rengøring, personlig hygiejne m.v. samt idrætsaktiviteter. Under opholdet hjælpes de unge med at udfærdige en handleplan for tiden efter løsladelsen. Formålet med projektet er at sluse de unge ud i passende arbejde eller uddannelse. Projektet er endnu ikke evalueret (Kriminalforsorgens Ungeprojekt s. 311).

I 2005 blev der foretaget en effektevaluering af Kriminalforsorgens pension Skejby. Pension Skejby adskiller sig fra Kriminalforsorgens øvrige pensioner ved, at strafafsonerne bor sammen med sammen med ikke-straffede. Formålet med at blande beboerne er at undgå den negative påvirkning, der kan opstå mellem afsonerne, og at sikre en positiv normoverførsel fra de ikke-straffede. Effektevalueringen viser, at recidivet for dømte, som har afsonet på Pension Skejby, er 21 pct. lavere end recidivet for dømte, som har afsonet på øvrige pensioner. Evalueringen viser desuden, at dømte, som har afsonet på Pension Skejby i højere grad påbegynder eller fastholdes i et uddannelsesforløb end dømte, som har afsonet på øvrige pensioner. Evalueringen omfatter alle pensionens beboere og ikke kun de unge. 12 pct. af de dømte på pensionen er under 20 år (Pension Skejby s. 312).

Endelig skal også nævnes et treårigt forsøgsprojekt, Ringe-projektet, som Kriminalforsorgen igangsatte i 2000, og som siden er gjort til en permanent ordning. Ringe-projektet består i et samarbejde mellem ungeafdelingen på Ringe Statsfængsel og døgninstitutionen Bobjerg. Målgruppen i samarbejdet er unge i alderen 15-18 år, som afsoner en ubetinget dom på ungeafdelingen, eller som afsoner efter straffuldbyrdeslovens § 78 på døgninstitutionen. Formålet med samarbejdet er at kunne flytte de unge frem og tilbage mellem fængslet og den mindre restriktive institution, i det omfang

deres adfærd gør dette nødvendigt eller ønskeligt. En evaluering af projektet viser, at samarbejdet mellem fængslet og døgninstitutionen efter en vanskelig start er kommet til at fungere godt og smidigt. Der er ikke muligt på baggrund af evalueringen at vurdere effekten af den socialpædagogiske indsats på institutionen eller af samarbejdet (Ringe-projektet s.313).

På baggrund af ovenstående kan konkluderes, at undersøgelserne vedrørende afsoning med elektronisk fodlænke overvejende synes at vise positive resultater, hvad angår den kriminalpræventive effekt af tiltaget. De nævnte undersøgelser, hvor der foreligger en effektevaluering, omhandler dog primært voksne lovovertrædere, hvorfor det er usikkert om resultaterne kan generaliseres til unge lovovertrædere. Weekendfængsel (eller deltidsfængsel) synes ikke at være en gangbar løsning. Igen har man primært erfaring med at anvende denne form for afsoning over for voksne lovovertrædere. Evalueringerne viser, at denne afsoningsform administrativt er vanskelig, at sikkerheden i fængslerne bliver bragt i fare ved at have deltidsafsonere, og at afsoningsformen ikke er rentabel, eftersom cellerne står tomme på hverdage. Hvad angår øvrige tiltag, kan det særligt fremhæves, at Pension Skejby, hvor dømte afsoner deres dom sammen med ikke-kriminelle, har en dokumenteret kriminalpræventiv effekt.

14. Afsluttende opsamling vedrørende evalueringer og projekter

Der er tidligere omtalt behandlingsprincipper, der redegør for, hvordan en behandling skal gennemføres for at give det bedst mulige resultat. På baggrund af de kriminalpræventive projekter og effektevalueringer, der er omtalt i denne rapport, kan der opstilles nogle *forebyggelsesstrategier*, der til en vis grad overlapper med behandlingsprincipperne, men også inkluderer andre grundsætninger og arbejdsmetoder om god kriminalpræventiv virksomhed:

- Samarbejde på tværs af myndigheder
- Hurtig indsats
- Tidlig indsats
- Fokus på personernes ressourcer frem for på deres problemer
- Inddragelse af familie og nærmiljø
- Sikre den unges kontakt med prosociale miljøer/kammeratskabsgrupper
- Undgå overdrivelser og skræmmekampanjer
- Varieret og individuelt baseret tilgang
- Vedholdenhed/fastholden/kontinuitet
- Medtænk stemplingsrisiko

Det er, som også nævnt i det tidligere, helt unødvendigt at argumentere for vigtigheden af de to førstnævnte punkter: *Samarbejde* og *hurtig indsats*. Fortsat er det imidlertid nødvendigt at påpege behovet herfor, for der er stadig problemer med samarbejdet mellem myndighederne, og indsatsen

kommer ofte (for) sent. Indtil et tværgående samarbejde bliver indarbejdet som en helt naturlig del af det forebyggende og sociale arbejde, og indtil sagsbehandlingstiderne er mindsket, kan det muligvis være behov for i videre omfang at benytte sig af de modeller, som 'Ungenetværket' og 'Den korte vej' fra Næstved repræsenterer. Her er faggrænserne nedbrudt, og det er sikret, at de involverede myndigheder hurtigt kan få kontakt med hinanden, og at de hurtigt kan handle.

Som et smukt eksempel på forebyggende samarbejde mellem myndigheder kan nævnes PSP-samarbejdet (Psykiatrien, Socialforvaltningen og Politiet), som netop er kommet i stand ved, at myndighederne selv har kunnet se behovet for og nødvendigheden af, at politiet informerer de andre myndigheder om psykisk syge og socialt udsatte borgere, som ellers let risikerer at blive overladt til sig selv, eller først bliver synlige, når de har begået alvorlig kriminalitet.

Erfaringer med familieorienterede forebyggelsesprogrammer vidner om betydningen af en *tidlig indsats*. Effektevalueringerne peger entydigt på succes på dette område. Selv om indsatsen vedrører barnets allerførste leveår, kan en klar kriminalpræventiv effekt alligevel måles mange år senere. Dertil kommer, at der er en væsentlig effektspredning af en tidlig indsats: Den har ikke alene en kriminalpræventiv betydning, men også betydning for barnets skolegang, for dets muligheder for senere at gennemføre en uddannelse, få et arbejde og en god indkomst.

Den nye tendens i de familieorienterede præventive programmer er, at *familiens egne ressourcer benyttes og forstærkes*. Frem for alene at være passive modtagere af hjælp udefra skal familien nu selv bidrage til løsning af problemerne, og de mange familieprogrammer med uddannelse til både forældrene og den unge vidner om, at det med relativt enkle midler er muligt at tilføre familien viden og kompetencer, som medfører, at de bliver i stand til selv at håndtere problemerne.

Et meget specielt eksempel på en kombination af tværsektorielt samarbejde og familieinddragelse er det projekt, som Rehabiliteringscenter for Torturofre har gennemført, og som involverer repræsentanter for alle de myndigheder, der er i kontakt med flygtningefamilier og deres børn, til at diskutere problemløsninger sammen med familien. En sådan tilgang tjener i høj grad også et integrationsformål. Det er dog spørgsmålet, om ikke også stærkt marginaliserede danske familier vil kunne drage nytte af en tilsvarende model.

Også på anden vis er *inddragelse af familien og netværket* noget, der i stigende grad er kommet i fokus. Tidligere var tiltag i meget høj grad rettet mod det enkelte individ, som udviste problemer, men der er en voksende erkendelse af, at den unges problemer ofte er relateret til familien, til skolen og/eller til kammeraterne. Det er derfor nødvendigt også at søge at ændre de forhold i og ved omgivelserne, som har betydning for den unges kriminalitet. Multisystemisk terapi, MultifunC og de andre modeller, der involverer den unges nærmeste omgivelser, er af oplagte grunde betydeligt mere ressourcekrævende end den simple klient-behandler model. Endnu findes der ikke tydelige suc-

cesprojekter på dette område, men især resultaterne af det norsk/svenske MultifunC ventes med spænding.

En vigtig del af de unges netværk er *kammeratskabsgruppen*. Dette nævnes som et separat punkt for dels at pointere væsentligheden heraf og for dels at påpege de vanskeligheder, der kan være forbundet med at inddrage eller ændre den unges sociale netværk. Gennem de forskellige former for familieinterventioner og -uddannelser kan det, som påvist, være muligt at forandre opdragelses- og kommunikationsmønstre og at skabe større trivsel i familien. I ungdomsårene er det imidlertid i høj grad de jævnaldrende og deres meninger, der på godt og ondt influerer på den unges adfærd, og dette sociale netværk kan være ganske vanskeligt at påvirke. Der kan antagelig ofte blive tale om helt at skulle skifte sin omgangskreds ud for at komme ud af kriminalitet. Dette illustrerer et noget ekstremt eksempel, nemlig erfaringer med at hjælpe unge til at forlade højreekstremistiske gruppeer, hvor en del af indsatsen går ud på at støtte de unge i at opbygge et nyt socialt netværk. I øvrigt indeholder de mange rapporter og undersøgelser kun få oplysninger om erfaringer med ændringer i den unges venskabs- og bekendtskabskreds. Den viden, der er, angår mest den negative effekt at kammeratskabsgruppen, herunder ikke mindst betydningen af ungdomsinstitutioner og andre samlingssteder for unge med problemadfærd. På det område foreligger der god dokumentation for, at hvis de unge er overladt meget til sig selv og hinandens selskab, indebærer det en alvorlig risiko for gensidig negativ påvirkning og for, at en antisocial adfærd fremmes. Det er helt parallelt med den viden, der er om meget ressourcetsvage boligområder, hvor der også synes at være tale om en indbyrdes dårlig påvirkning eller negativ spiral, idet en sådan kontekst fremmer kriminalitet. Pension Skejby, hvor kriminelle bor sammen med ikke-kriminelle unge, føjer sig til de positive eksempler på betydningen af at være i prosociale miljøer.

En stor del af det kriminalpræventive arbejde har traditionelt angået undervisning på folkeskoler med oplysning om farer ved kriminalitet. Gennem *skræmmekampagner og overdrivelser* når man imidlertid ikke langt, tværtimod. Forskningen peger desuden ganske entydigt på, at afskrækkelse ikke er en farbar vej, og at der reelt er en risiko for at fremme frem for at hæmme kriminaliteten. Ringstedforsøget har tydeliggjort, at det er en betydeligt bedre strategi for den kriminalpræventive undervisning at mindske de unges overdrevne forestillinger om andre unges risikoadfærd, for herigennem kan de unges egen risikoadfærd mindskes.

At man ikke skal lægge alle sine æg i én kurv, er læren af meget kriminalpræventivt arbejde. Især de unge, der begår alvorligere kriminalitet, vil ofte være karakteriseret ved at have en række personlige og sociale problemer, der kræver brug af *flere forskellige metoder og tiltag og en individuelt tilrettelagt indsats*. Når rapporten omhandler ganske mange eksempler på kognitive adfærdsprogrammer skyldes det ikke, at der ikke findes andre og muligvis bedre metoder, men det beror først og fremmest på, at det er et område, hvor der er gennemført overordentligt mange effektevalueringer. Samtidig har de kognitive programmer dog også vist sig gennemgående at give gode resultater.

Det er et særsyn, at meget begrænsede og kortvarige tiltag opnår en målelig effekt, og det nævnte Ringstedforsøg er en markant undtagelse. I øvrigt kræves det, også i overensstemmelse med behandlingsprincipperne, en vis *vedholdenhed* for at opnå resultater. Det er dog givet, at doseringen som regel bør stå mål med problemernes størrelse. Drejer det sig om meget omfattende problemer, der er forbundet med familien, kan en længerevarende anbringelse hos en plejefamilie undertiden være den bedste løsning (Helgeland 2007). Men det kræver, at plejefamilien er parat til at give barnet eller den unge omsorg og at fastholde kontakten.

I forbindelse med indførelse af ungdomssanktionen blev vigtighed af såvel *fastholdelse* som *kontinuitet* i forløbet understreget, men det har netop været et af problemerne ved sanktionen, at der har været mange rømninger og mange institutionsskift, og at der har manglet sammenhæng mellem de forskellige faser. Generelt vil det for resultaterne af et behandlingsforløb være af stor betydning, at der er sikret kontinuitet, da relationen mellem behandler og klient har en klar indflydelse på resultaterne (Wampold 2001). Hyppig udskiftning af personale vil derfor modvirke behandlingen.

Stempling er en risiko ved tiltag, der negativt og tydeligt afgrænser en mindre gruppe unge i forhold til andre. De unges selvopfattelse vil kunne ændre sig, og et selvbillede som ”adfærdsvanskelig”, ”voldelig” el.lign. vil næppe fremme kriminalpræventive bestræbelser. Derfor vil meget kriminalpræventivt arbejde være en balancegang mellem på den ene side især at rette sin virksomhed mod de unge, der først og fremmest er i risiko for at begå kriminalitet, og på den anden side at undgå stigmatisering af de unge.

14.1. Forskellige grupper af unge, forskellige præventive midler

Som påpeget i del I, kan kriminalitet blandt unge ses som et kontinuum, der strækker sig fra at rapse fra forældrene over unge, der begår nogle få, mindre alvorlige lovovertrædelser, til unge, der begår mange og ganske alvorlige lovovertrædelser. Det er videre påpeget, at individuelle risikofaktorer og livsstilsfaktorer i ulige grad har betydning for den kriminalitet, de unge begår. Den indsats, der skal ydes for at forebygge kriminalitet blandt de forskellige grupper af unge, skal derfor ikke være den samme for alle.

De unge lovovertrædere, der i engelsk forskning (Wikström 2006) er afgrænset som ’*tilbøjelighedsbetingede*’, er som nævnt en lille gruppe, hvis kriminalitet i meget høj grad er betinget af individuelle risikofaktorer. Det vil sige, at det drejer sig om unge med opvækstproblemer, hvor der har været ringe overvågning af barnets adfærd, samt unge med svag tilknytning til skolen og med lav selvkontrol. Dertil kommer, at mange i denne gruppe også har en højrisikolivsstil med hyppig færden i bycentre o. lign. steder med kriminelle kammerater og med et stort forbrug af rusmidler. Uanset livsstilen begår de unge i denne gruppe dog megen og ret alvorlig kriminalitet.

Forebyggelse af denne gruppes kriminalitet er den vanskeligste og mest omfattende opgave, netop fordi kriminaliteten er betinget af problemer under opvæksten. Den optimale forebyggelse vil her være den tidlige forebyggelse i familien, og rapporten omfatter i så henseende mange positive eksempler på fremgangsmåder, som har vist sig effektive både med hensyn til kriminalitet og andre problemer. Især tiltag, der sigter mod grænsesætning og omsorgsfuld konsekvens i børneopdragelsen, må formodes at være effektive, da en lav selvkontrol ser ud til at være en væsentlig kriminalitetsfaktor. Hvilke specifikke skolemæssige indsatser, der skal anvendes over for denne gruppe, er der mindre viden om. Ofte vil deres svage tilknytning til skolen være relateret til vanskeligheder ved at leve op til kravene, men som nævnt savnes der mere kundskab om, hvorledes forskellige indsatser vedrørende elever med behov for specialundervisning fungerer. Risikoen for stempling er også til stede, hvis børn placeres i særlige skoler eller særlige klasser, og den gensidige negative påvirkning, der finder sted i ungdomsinstitutioner, kan i høj grad også tænkes at finde sted, hvis elever med bestemte adfærdsproblemer isoleres fra andre elever.

I eksempelvis Norge arbejdes der også i skolemiljøet med kognitive programmer, der angår vredeshåndtering. Hvorvidt dette også kunne være en mulighed i danske skoler, bør overvejes. Mentorprogrammer er en anden mulighed, men der synes at være behov for at afprøve forskellige modeller, da erfaringerne vedrørende de yngre skoleelever ikke er særligt overbevisende. Derimod ser der ud til at være en bedre effekt af mentorordninger med ældre elever.

Rapporten indeholder flere interessante danske eksempler på jobinitiativer, herunder også støtte til at finde fritidsjob, der på sigt vil kunne hjælpe de unge videre ind på arbejdsmarkedet. Især for de unge, hvis skolegang har været problematisk, og som ikke er bogligt anlagte, må disse initiativer formodes at være væsentlige.

En anden gruppe af ungdomskriminelle er dem, der i den engelske forskning er kaldt de *'livsstilsbetingede'*. Det er en noget større gruppe, som ikke er specielt belastet af en problematisk opvækst eller af vanskeligheder i skolen. Gruppens kriminalitet er således primært betinget af en højrisikolivsstil, der indebærer, at de unge hyppigt færdes uden for voksnes kontrol, i bycentre, butikcentre m.v., sammen med kriminelle kammerater. Hvis de samtidig er under påvirkning af alkohol eller narkotika, kan der være en stor risiko for kriminalitet. Kriminalitet blandt denne gruppe af unge er dog antagelig i højere grad end for den førstnævnte gruppe et overgangsfænomen.

Andre undersøgelser har peget på, at en gadeorienteret livsstil har været i fremvækst blandt de unge, og fortsætter den udvikling, kan det forventes, at livsstilsbetinget kriminalitet med især voldelige handlinger og gaderøverier vil øge blandt de unge.

Tiltag, der fremmer tilstedeværelsen af voksne, som kan søge at dæmpe aggressioner blandt de unge, er det umiddelbare svar på denne form for kriminalitet. Der er ikke megen sikker viden om betydningen heraf, men der er dog tegn på, at Natteravnene og tilsvarende initiativer kan være med til

at løse nogle af de problemer, der opstår i nattelivet, og at dæmpe gemytterne. Dertil kommer, at de skaber større tryghed.

De udgangsforbud, man har forsøgt sig med mange steder i USA, synes ikke at have den ønskede effekt. Det er også i den forbindelse væsentligt at være opmærksom på, at den øgede gadeorienterede livsstil ikke kun er et fænomen blandt de unge, som begår kriminalitet, men blandt alle unge, hvorfor forbud og andre repressive midler også vil ramme unge, der blot ønsker at more sig.

Ved siden af disse to grupper af unge, er der nogen, der meget sjældent begår kriminalitet, og hvis kriminalitet må betragtes som *situationelt betinget*. Det betyder, at disse unge, som i øvrigt ikke er karakteriserede ved en højrisikolivsstil, alligevel – og måske under indflydelse af alkohol – kan komme i situationer, hvor de sammen med andre begår kriminalitet. Forebyggelse af denne type kriminalitet må derfor svare til ovenstående.

14.2. Sanktionssystemet

Spørgsmålet er, om der kan peges på gode kriminalpræventive midler til de unge, der ender i retssystemet.

Rapporten omfatter mange evalueringer af forskellige former for behandling af straffede, og de fleste af programmerne har kunnet mindske de straffedes tilbagefaldsrisiko. Generelt ser der ud til at være større forskel mellem ikke-behandling og behandling end mellem forskellige behandlingsformer, men dog med en tendens til, at nogle former for kognitive programmer især mindsker recidivrisikoen.

For så vidt angår *måden at straffe på*, viser erfaringer fra de undersøgelser, rapporten inkluderer, at de mest effektive straffe eller reaktionsformer skal findes blandt dem, der almindeligvis betragtes som alternativer til straffesystemet. Restorative justice – eller genoprettende retfærdighed – er reaktionsformer, der er arbejdet med i mange lande. Der findes flere forskellige former af restorative justice, men det essentielle ved alle er mæglingen mellem gerningsmand og offer med en neutral mægler som opmand. Mæglingen skal ende med en aftale, der f.eks. kan gå ud på, at den unge skal betale erstatning, reparere eller på anden måde råde bod på den skade, han/hun har forårsaget gennem kriminalitet. De erfaringer, der er med den type tiltag, tyder på en ret betydelig kriminalpræventiv effekt for unge lovovertrædere sammenlignet med traditionelle sanktioner.

Den danske form for restorative justice, konfliktråd, adskiller sig fra de fleste af de internationale ved ikke at være et alternativ til almindelig domstolsbehandling og sanktion, men et supplement.

Samfundstjeneste kan også betragtes som en slags genoprettende retfærdighed. En dansk undersøgelse har vist, at recidivrisikoen mindskes for visse grupper af unge lovovertrædere, hvis de får samfundstjeneste i stedet for en kort ubetinget frihedsstraf.

Også nogle nyere afsoningsformer har vist sig at være kriminalpræventive. Fodlænkeordningen har således givet gode resultater i Sverige.

Der er endvidere gennemført forsøg med GPS-overvågning af de straffede, med natligt udgangsforbud og med weekend- eller deltidsfængsel som afsoningsform. Erfaringerne hermed er usikre. De lande, der har haft weekend- eller deltidsfængsler, er typisk ophørt hermed på grund af problemer med en lav udnyttelsesgrad af fængselskapaciteten.

De særlige ungdomsstraffe eller -sanktioner, der findes, foreligger der endnu ikke effektevalueringer af. Undersøgelser af den danske ungdomssanktion har påvist forskellige problemer, hvilket har medført, at sanktionen er søgt styrket gennem forskellige indsatser.

14.3. Særlige grupper, særlige tiltag?

Har piger behov for andre typer af præventive tiltag end drenge? Eller har indvandrere behov for en anden fremgangsmåde end unge af dansk oprindelse? Svaret vil som regel være nej. Alligevel indeholder rapporten afsnit om henholdsvis kønsspecifikke tiltag og tiltag over for etniske minoriteter. Mange af de tiltag, der omtales under disse overskrifter, er imidlertid nogen, der vil kunne fungere over for begge køn eller over for både majoritets- og minoritetsbefolkningen.

Det er dog samtidig givet, at piger kan have behov for et frirum og ofte vil fungere bedre i en sammenhæng, hvor der ikke er drenge til stede, og dermed profitere mere af en indsats. Der er derfor i højere grad tale om kønsseparerede end kønsspecifikke tiltag. Der kan imidlertid også være en risiko ved en kønssepareret tilgang, idet forståelsen af problemernes karakter i for høj grad relateres til kønnet, hvilket kan få betydning for de professionelles arbejde og begrænse den måde, problemerne søges løst på.

Det kan heller ikke afvises, at unge af fremmed etnisk herkomst kan have særlige problemer, som kræver en særlig løsning. Som nævnt ovenfor, er det tilfældet med den del af indvandrerne, der har en flygtningebaggrund, og som har oplevet tortur i deres hjemlande. Dette fænomen knytter sig dog ikke til etniciteten, idet en traumatisering som følge af torturoplevelser er en almenmenneskelig reaktion. Etnisk orienterede tiltag risikerer, parallelt med de kønsseparerede, at kulturalisere eller etnificere problemerne, hvilket indebærer, at alle problemer forklares og forstås ud fra personernes kulturelle og etniske baggrund. Det skaber en blindhed for, at de problemer, der skal løses, kan bunde i helt andre forhold.

Dette påpeges i en psykologisk artikel om vanskelighederne ved at stille den rette diagnose hos unge med kulturelle særtræk (Felding 2001). Dette giver anledning til at påpege, at spørgsmålet om tiltag over for unge lovovertrædere med psykiske problemer er et område, der er meget svagt belyst i denne rapport. Der er, som nævnt i rapportens del I, givetvis en del af de unge lovovertrædere, som psykisk er skrøbelige, hyperaktive eller lignende, men der foreligger ikke megen dansk forskning på området, ligesom der mangler erfaringer om præventive tiltag. Et igangværende projekt på institutionen Egely om screening af institutionsanbragte for børne- og ungdomspsykiatriske forstyrrelser må derfor forventes at bidrage med væsentlig ny viden. Og i Ungdomscentret i Århus er der udviklet en metode, som i tilpasset form anvender Multisystemisk Terapi over for unge med diagnosen ADHD. I øvrigt er der givetvis her tale om en gruppe unge, hvor det kan være helt berettiget med specielle tiltag.

14.4. Effekt og økonomi

Flere rapporter, der er baseret på omfattende effektevalueringer, peger på, at de mange forskellige former for kriminalpræventive tiltag gennemsnitligt medfører en mindskning af recidivrisikoen på 10 pct. (Lösel 1995; Lipsey 1992). Det betyder eksempelvis en reduktion i tilbagefaldshyppigheden fra 50 til 45 pct. Der er naturligvis tiltag, der medfører bedre resultater, men det er overordentligt sjældent, at der ses meget store ændringer i recidivrisikoen, og mange af de studier, der påviser ekstraordinære store effekter, er metodemæssigt problematiske.

Når effekten er så begrænset, skyldes det dels, at tiltagene også ofte er det, og dels, at mange lovovertrædere har så store personlige problemer i bagagen, at de kan være vanskelige at ændre.

Kan det svare sig at sætte himmel og jord i bevægelse for at opnå en reduktion i recidivet på sølle 10 pct.? Ofrene – eller snarere de, der undgår at blive ofre – vil helt sikkert sige ja. Samme svar er resultatet af de costbenefitanalyser, der er gennemført. De fleste costbenefitanalyser inkluderer alene besparelser for retssystemet samt for/til ofrene. Det overordnede resultat af sådanne analyser er, at der spares fem gange så meget, som programmet eller tiltaget koster.

De analyser, der også indberegner besparelser til f.eks. arbejdsløshedsdagpenge og behandlingsudgifter for misbrugere samt gevinsten ved, at individet er kommet i arbejde, betaler skat m.v., når til helt andre beløb. En nylig svensk beregning, der ganske vist ikke specifikt angår lovovertrædere, men generelt udsatte børn og unge med fremtidig risiko for misbrug, psykisk sygdom og langvarig arbejdsløshed, viser, at hvis en præventiv indsats over for 800 børn ville have en effekt på bare ét af børnene, ville afkastet af den præventive indsats alligevel være på 336 pct. (Nilsson & Wadeskog 2008).

Litteratur

- Andersen, Kathrine Vitus (2005): *Problembørn, pædagoger og perkere*. akf forlaget, København.
- Andreassen, Tore (2003): *Institutionsbehandling av ungdomar*. Gothia, Stockholm.
- Andrews, D.A. (2001): Principles of Effective Correctional Programs. I Motiuk, Serin: *Compendium 2000 on Effective Correctional programming*. Correctional Service, Canada.
- Aos, Steve (2005): *Correctional industries programs for adult offenders in prison: Estimates of benefits and costs*. Washington State Intitute for Public Policy.
- Aos, Steve, Polly Phipps, Robert Barnoski & Roxanne Lieb (2001): *The Comparative Costs and Benefits of Programs to Reduce Crime*. Washington State Intitute for Public Policy.
- Balvig, Flemming (1982): *Ungdomskriminalitet i en forstadskommune*. Det kriminalpræventive Råd, København.
- Balvig, Flemming (2000): *Risikoungdom. Ungdomsundersøgelse 1999*. Det Kriminalpræventive Råd, København.
- Balvig, Flemming (2001): Fra voldens nutidshistorie. I Randi Saur: *Voldens ofre - vårt ansvar*. Høgskolen i Oslo, Oslo.
- Balvig, Flemming (2006): *Den ungdom!* Det Kriminalpræventive Råd, København.
- Balvig, Flemming & Britta Kyvsgaard (1991): *Allerødderne og kriminalitet*. Københavns Universitet, København.
- Balvig, Flemming & Britta Kyvsgaard (2009): *Udsathed for forskellige former for kriminalitet. Of-ferundersøgelserne 2005-2008*. Justitsministeriet www.jm.dk.
- Barnoski, Robert (2004): *Outcome evaluation of Washington State's research-based programs for juvenile offenders*. Washington State Institute of Public Policy.
- Barth, Richard P. & Charles Ferguson (2004): *Educational risks and interventions for children in foster care*. www.socialstyrlsen.se.
- Bellair, P. E. & T.L. McNulty (2005): Beyond the bell curve: Community disadvantage and the explanation of black-white differences in adolescent violence. *Criminology*, vol. 43, s. 1135-1168.
- Bernburg, Jón Gunnar (2007): Community structure and adolescent delinquency in Iceland: A contextual analysis. *Ciminology*, vol. 45.
- Betænkning nr. 806 (1977): *Alternativer til frihedsstraf - et debatoplæg*. Udarbejdet af arbejdsgruppe nedsat af Justitsministeriet, København.
- Bottoms, Anthony E. & Paul Wiles (2002): Environmental criminology. I Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner: *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford University Press, Oxford, s. 620-656.
- Bourgon, Guy & B. Armstrong (2005): Transferring the principles of effective treatment into a "real world" prison setting. *Criminal Justice and Behavior*, vol. 32, s. 3-25.
- Boxford, Stephen (2006): *Schools and the Problem of Crime*. Willan, Cullompton.
- Brå (2006): *Ungdomar och brott åren 1995-2005*. Brottsförebyggande Rådet, Stockholm.

- Burke, Jeffrey D., Dustin A. Pardini & Rolf Loeber (2008): Reciprocal Relationships Between Parenting Behavior and Disruptive Adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, vol. 36, s. 679-692.
- Bushway, Shawn D. & Peter Reuter (2002): Labor markets and crime risk factors. I Lawrence W. Sherman, David P. Farrington, Brandon C. Welsh, Doris Layton MacKenzie: *Evidence-Based Crime Prevention*. Routledge, London, s. 198-240.
- Buttenschøn, Claus (2001): *En ny dagsorden*. Det Kriminalpræventive Råd, København.
- Børnerådet (2008): *Mobning 2008*. Børnerådet, København.
- Chesney-Lind, Meda & Katherine Irwin (2008): *Beyond Bad Girls: Gender, Violence and Hype*. Routhledge, New York
- Christoffersen, Mogens (1999): *Risikofaktorer i barndommen*. Socialforskningsinstituttet, København.
- Christoffersen, Mogens Nygaard, Keith Soothill & Brian Francis (2007): Violent life events and social disadvantage: a systematic study of the social background of various kinds of lethal violence, other violent crime, suicide, and suicide attempts. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 8, s. 157-184.
- Clausen, Susanne (2006): Alternativer til frihedsstraf. I Britta Kyvsgaard: *Hvad virker - hvad virker ikke? Kundskabsbaseret kriminalpolitik og praksis*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, s. 137-164.
- Clausen, Susanne (2007): *Samfundstjeneste - virker det?* Københavns Universitet, København.
- Clausen, Susanne (2008): *Midtvejsevaluering af forsøgsordning med vredeshåndteringsprogrammet "anger management"*. Justitsministeriet, www.jm.dk.
- Clausen, Susanne & Britta Kyvsgaard (2009): *Ungdomssanktionen. En effektevaluering*. Justitsministeriets Forskningskontor, København.
- Cohen, Albert K. (1955): *Delinquent Boys*. The Free Press, Glencoe.
- Cohen, Mark A. (1998): The monetary value of saving a high-risk youth. *Journal of Quantitative Criminology*, vol. 14, s. 5-33.
- Dalsgaard, Søren (2002): *Long-term psychiatric and criminality outcome of children with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder*. Faculty of Health Sciences, University of Aarhus, Århus.
- Dam, Hans Jørgen (2001): *Sydbyrapporten - evaluering af et kriminalitetsforebyggende projekt*. Sociologisk Analyse, Århus.
- Danmarks Statistik (1998): Kriminalitet og national oprindelse 1995. *Statistiske efterretninger: Social sikring og retsvæsen*, nr. 2.
- Danmarks Statistik (2002): Kriminalitet og national oprindelse 2000. *Statistiske efterretninger: Sociale forhold, sundhed og retsvæsen*, nr. 9.
- Danmarks Statistik (2004): Kriminalitet og national oprindelse 2002. *Statistiske efterretninger: Sociale forhold, sundhed og retsvæsen*, nr. 10.
- Danmarks Statistik (2006): Kriminalitet og national oprindelse 2004. *Statistiske efterretninger: Sociale forhold, sundhed og retsvæsen*, nr. 11.
- Danmarks Statistik (2007): Kriminalitet og national oprindelse 2005. *Statistiske efterretninger: Sociale forhold, sundhed og retsvæsen*, nr. 10.

- Danmarks Statistik (2008a): Kriminalitet og national oprindelse 2006. *Statistiske efterretninger: Sociale forhold, sundhed og retsvæsen*, nr. 9.
- Danmarks Statistik (2008b): *Indvandrere i Danmark 2008*. København, Danmarks Statistisk, 2008. 9.
- Deschenes, E. P., P. Greenwood & J. Petersilia (1996): *The Nokomis challenge program evaluation*. The Rand Corporation, Santa Monica.
- Dodge, Kenneth A., Thomas J. Dishion & Jennifer E. Lansford (2006): *Deviant Peer Influences in Programs for Youth. Problems and Solutions*. The Guilford Press, New York & London.
- Det Kriminalpræventive Råd (2005): *Etniske grupper – kriminalitet og forebyggelse*. Det Kriminalpræventive Råd, København.
- Det Kriminalpræventive Råd (2008): *Lokal forebyggelse af kriminalitet – Idékatalog til det lokale kriminalpræventive samarbejde*. Det Kriminalpræventive Råd, København.
- Due, Pernille & Bjørn E. Holstein (2003): *Skolebørnsundersøgelsen 2002*. Institut for Folkesundhed.
- Ebsen, Frank & Ditte Krogh (2006): *Ude på noget? Den sociale højskole*, København.
- Egelund, Niels & Susan Tetler (red.) (2009): *Effekter af specialundervisningen*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, København.
- Ellonen, Noora (2008): Adolescent Delinquency and Social Control in Finnish Schools: A Multi-level Analysis. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 9, s. 47-64.
- Esbensen, Finn-Aage (2000): Preventing Adolescent Gang Involvement. *Juvenile Justice Bulletin*, September.
- Estrada, Felipe & Anders Nilsson (2008): Segregation and Victimization. *European Journal of Criminology*, vol. 5, s. 193-216.
- Farrington, David, Gareth Hancock, Mark Livingston, Kate Painter & Graham Towl (2000): *Evaluation of Intensive Regimes for Young Offenders*. Research Findings from Home office no 121, Home Office, London.
- Farrington, David P. (2001): Key results from the first forty years of the Cambridge study in delinquent development. I T. P. Thornberry, M. D. Krohn: *Longitudinal Research in the Social and Behavioral Science*. Kluwer/Plenum, New York.
- Farrington, David P., Darrick Jolliffe, Rolf Loeber, Magda Stouthamer-Loeber & Larry M. Kalb (2001): The concentration of offenders in families, and family criminality in the prediction of boys' delinquency. *Journal of Adolescence*, vol. 24, s. 579-596.
- Farrington, David P. & B.C. Welsh (2002): Developmental Prevention Programmes: Effectiveness and cost-benefit analysis. I James McGuire: *Offender Rehabilitation and Treatment*. John Wiley and sons, Chicester.
- Farrington, David P. & Brandon C. Welsh (2007): *Saving Children from a Life of Crime*. Oxford University Press, Oxford.
- Fazel, S., Doll, H. & Langstrom, N. (2008): Mental disorders among adolescents in juvenile detention and correctional facilities: a systematic review and metaregression analysis of 25 sur-

- veys. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, vol. 47 (9), s. 1010-1019.
- Felding, Talli Ungar (2001): Kulturelle særtræk eller psykopatologi. *Nordisk tidsskrift for psykopatologi*, vol. 18, s. 229-266.
- Finckenaer, J.O. (1982): *Scared Straight and the Panacea Phenomenon*. Prentice-Hall, New Jersey.
- Fondén, Charlotta (2001): "Gola aldrig ner någon". I Felipe Estrada, Janne Flyghed: *Den svenske ungdomsbrottsligheten*. Studentlitteratur, Lund, s. 222-259.
- Gabrielsen, Nanna (2007): *Ungdomsundersøgelsen 2006. Undersøgelse af selvrapporteret kriminalitet blandt elever i 7.-9. klasse i hovedstadsområdet*. Justitsministeriet www.jm.dk.
- Gosden, Niels Patrick (2004): *Mental disorder and violence among young criminals. A clinical- and registerbased study*. Faculty of Health Sciences, University of Copenhagen, Copenhagen.
- Gottfredson, Denise C., David B. Wilson & Stacy Skroban Najaka (2002): School-based crime prevention. I Lawrence W. Sherman, David P. Farrington, Brandon C. Welsh, Doris Layton MacKenzie: *Evidence-Based Crime Prevention*. Routledge, London, s. 56-164.
- Gottfredson, Michael R. & Travis Hirschi (1990): *A General Theory of Crime*. Stanford University Press, Stanford.
- Grasmick, Harold G., Charles R. Tittle, Robert J. Bursik jr. & B.J. Arneklev (1993): Testing the core implications of Gottfredson and Hirschis general theory of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, vol. 30, s. 47-54.
- Greve, Vagn (1972): *Kriminalitet som normalitet*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.
- Grinde, Turid Vogt (2003): *Nordisk barnevern: Likheter i lovgivning – forskjeller i praksis*. Nordisk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Gruber, Thomas & Ivan Christensen (2001): *Unge ofre for vold – et modelprojekt mellem central og lokal styring*. Socialforskningsinstituttet, København.
- Hagemann, Helle & Claus B. Olsen (2001): *Alternativ afsoning efter straffelovens § 49, stk. 2 - en effektundersøgelse*. Center for Alternativ SamfundsAnalyse, København.
- Hansen, Lisbeth & Peter Løvgren (1999): *Udviklingen i brugen af alternativ afsoning - en statistisk analyse af anvendelsen af straffelovens § 49, stk. 2 i perioden 1990-1998*. Center for Alternativ SamfundsAnalyse, København.
- Hansen, Lisbeth & Karen Zobbe (2006): *Fokus på anvendelsen af de sikrede afdelinger*. Teori og Metodecentret, Hillerød.
- Harper, G. & C. Chitty (2004): *The impact of corrections on re-offending. A review of 'what works'*. Home Office Research Report no 291, Home Office, London.
- Hayward, Ruth & Clarke Sharp (2005): *Young people, crime and anti-social behaviour: Findings from the 2003 Crime and Justice Survey*. Home Office Findings no 291, Home Office, London.
- Helgeland, Ingeborg Marie (2007): *Unge med atferdsvansker blir voksne. Hvordan kommer de inn i et positivt spor?* Unipub, Oslo.

- Henriksen, Claus Syberg (2003): *Evaluering af konfliktråd*. Center for Alternativ SamfundsAnalyse, København.
- Hestbæk, Anne-Dorthe (1998): *Tvangsanbringelser i Norden. En komparativ beskrivelse af de nordiske landes lovgivning*. Socialforskningsinstituttet, København.
- Hoeve, Machteld, Arjan Blokland, Judith Semon Dubas, Rolf Loeber, Jan R. M. Gerris & Peter H. van der Laan (2008): Trajectories of delinquency and parenting styles. *Journal of Abnormal Child Psychology*, vol. 36, s. 223-235.
- Home Office (2008) *Tackling gangs - A practical guide for local authorities, cdrps and other local partners*. Home office publications, London.
- Howells, Kevin (2002): *Anger Management and Violence Prevention: Improving Effectiveness*. Australian Institute of Criminology, Report no 227.
- Hurwitz, Stephan & Karl O. Christiansen (1971): *Kriminologi II*. Gyldendal, København.
- Høgh, Erik & Preben Wolf (1983): Violent Crime in a Birth Cohort: Copenhagen 1953-1977. I Katherine Teilmann Van Dusen, Sarnoff A. Mednick: *Prospective Studies of Crime and Delinquency*. Kluwer, Boston, s. 249-267.
- Haapasalo, Jaana & Elina Pokela (1999): Child-Rearing and Child Abuse Antecedents of Criminality. *Aggression and Violent Behavior*, vol. 4, s. 107-127.
- Insight, L.G. (2008): *Den kriminalpræventive indsats i Københavns Kommune – vurderinger og anbefalinger*. www.lg-insight.dk.
- Jeppesen, Kirsten Just (1997): *Børns kriminalitet. Forsøgserfaringer fra en hurtig forebyggende indsats*. Socialforskningsinstituttet, København.
- Johannesen, Ann-Helen (1999): *Løvetannbarn*. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Junger-Tas, Josine (2001): Ethnic Minorities, Social Integration and Crime *European Journal of Criminal Policy and Research*, vol. 9, s. 5-29.
- Junger-Tas, Josine, Ineke Haen Marshall & Dennis Ribeaud (2003): *Delinquency in an International Perspective*. Kugler Publication/Criminal Justice Press, Hague/Monroe.
- Justitiedepartementet (2006): Ingridanden mot unge lagöverträdare. *Faktablad* nr. 6.
- Justitsministeriets Forskningsenhed (2006): *Ungdomssanktionens forløb*. Justitsministeriet, www.jm.dk.
- Justitsministeriets Forskningsenhed (2007a): *Bekymring for vold og kriminalitet 2007*. Justitsministeriet www.jm.dk.
- Justitsministeriets Forskningsenhed (2007b): *Redegørelse om ungdomssanktioner og ubetingede fængselsstraffe til unge lovovertrædere, 1. januar 2006 til 31. december 2006*. Justitsministeriet www.jm.dk.
- Justitsministeriets Forskningsenhed (2007c): *Udviklingen i omfang og art af ungdomskriminalitet 1990-2006*. Justitsministeriet www.jm.dk.
- Justitsministeriets Forskningsenhed (2008): *Redegørelse om ungdomssanktioner og ubetingede fængselsstraffe til unge lovovertrædere, 1. januar 2007 til 31. december 2007*. Justitsministeriet www.jm.dk.

- Kiberg, C. (1992): Unge lod sig ikke skræmme til lovlighed. *Nyt fra Kriminalforsorgen*, vol. 5, s. 6-7.
- Kivivouri, Janne (2005): *Trends in Self-Reported Juvenile Delinquency in Finland*. National Research Institute of Legal Policy, Helsinki.
- Kivivouri, Janne (2007): *Delinquent Behaviour in Nordic Capital Cities*. National Research Institute of Legal Policy, Helsinki.
- Kongstad, Annalise (2007): *Unge der begår seksuelle overgreb. Litteraturgennemgang og diskussion*. Justitsministeriet www.jm.dk.
- Koolhof, Roos, Rolf Loeber, Evelyn H. Wei, Dustin Pardini & Annematt D'escury (2007): Inhibition deficits of serious delinquent boys of low intelligence. *Criminal Behaviour and Mental Health*, vol. 17, s. 274 - 292.
- Kreager, Derek A. (2007): When it's good to be "bad": Violence and adolescent peer acceptance. *Criminology*, vol. 45, s. 893 - 923.
- Kriminalvården (2008) *Kriminalvården inleder ADHD-projekt*. www.kriminalvarden.se.
- Kubrin, Charise E. & Eric A. Stewart (2006): Predicting who reoffend: the neglected role of neighbourhood context in recidivism studies. *Criminology*, vol. 44, s. 165-198.
- Kyvsgaard, Britta (1985): *Betongenerationen*. Akademisk Forlag, København.
- Kyvsgaard, Britta (1989): ... og fængslet ta'r de sidste. *Om kriminalitet, straf og levevilkår*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.
- Kyvsgaard, Britta (1990): *Er lediggang roden til alt ondt?* Kriminalistisk Institut, København.
- Kyvsgaard, Britta (1992a): *Ny ungdom? Om familie, skole, fritid, lovlighed og kriminalitet*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.
- Kyvsgaard, Britta (1992b): *Rapport om ungdomsundersøgelsens materiale og metode*. Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet.
- Kyvsgaard, Britta (2000): *Kriminalitet og national oprindelse 2000*. Justitsministeriet www.jm.dk.
- Kyvsgaard, Britta (2008): *Gaderøverier og røverier i ofrets hjem m.v.* Justitsministeriet, www.jm.dk.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2001): Samhällspåföljder i det finska påföljdssystemet. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, vol. 88, s. 111-135.
- Latimer, Jeff, Kelly Morton-Bourgon & Jo-Anne Chrétien (2006) *A Meta-Analytic Examination of Drug Treatment Courts: Do They Reduce Recidivism?* Department of Justice Canada www.canada.justice.gc.ca.
- Leip, Leslie A. (2004): Scared smart or bored straight? Testing deterrence logic in an evaluation of police-led truancy intervention. *Justice Quarterly*, vol. 21, s. 269-299.
- Levin, Claes (1997): *Ungdomar i tvångsvård*. Statens institutionsstyrelse, Stockholm.
- Levin, Claes (1998): *Uppförstringsanstalten*. Arkiv, Lund.
- Lipsey, Mark W. (1992): *Juvenile Delinquency Treatment: A Meta-Analysis Inquiry*. I Thomas D. Cook, Harris Cooper, Davis R. Cordray, Heidi Hartmann, Larry V. Hedges, Richard J.

- Light, Thomas A. Louis, Frederick Mosteller: *Meta-Analysis for Explanation*. Russell Sage Foundation, New York.
- Lipsey, Mark W. (1995): What do We Learn from 400 Research Studies on the Effectiveness of Treatment with Juvenile Delinquents? I James McGuire: *What Works: Reducing Reoffending*. John Wiley and Sons, Chicester, s. 63-78.
- Luborsky, Lester et al. (2002): The Dodo Bird Verdict Is Alive and Well – Mostly. *Clinical Psychology: Science and Practice*, vol. 9, s. 2-12.
- Lösel, Friedrich (1995): The Efficacy of Correctional Treatment: A Review and Synthesis of Meta-evaluations. I James McGuire: *What Works: Reducing Reoffending*. John Wiley & Sons, Chichester, s. 79-111.
- Lösel, Friedrich & Martin Schmucker (2005): The Effectiveness of Treatment for Sexual Offenders: A Comprehensive Meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, vol. 1, s. 117-146.
- Laanemets, Leili og Arne Kristiansen (2008): *Kön och behandling inom tvångsvård - En studie av hur vården organiseras med avseende på genus*. Statens institutions styrelse (SiS), Stockholm.
- MacKenzie, Doris Layton, David B. Wilson & Stacy Skroban Najaka (2002): Reducing the Criminal activities of known offenders and delinquents: Crime prevention in the courts and corrections. I Lawrence W. Sherman, David P. Farrington, Brandon C. Welsh, Doris Layton MacKenzie: *Evidence-Based Crime Prevention*. Routledge, London, s. 330-405.
- Malmborg, Esther (2000): *Den rullende redaktion - et pigeprojekt*. Københavns Kommune og UFC-Børn og unge, København.
- Mehlbye, Jill (2008): *Specialundervisningselevs skolegang og tiden efter*. Anvendt Kommunal-Forskning, København.
- Miller, Walter B. (1958): Lower class structure as a generating milieu of gang delinquency. *Journal of Social Issues*, vol. 4.
- Minke, Linda Kjær (2006): *Skejby-moddeln - et socialt eksperiment om fortynding af kriminelle*. Justitsministeriet, www.jm.dk.
- Moffitt, Terrie E. (1993): Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy. *Psychological Review*, vol. 100, s. 674-701.
- Nilsson, Anders (2002): *Fånge i marginalen*. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen, Stockholm.
- Nilsson, Ingvar & Anders Wadeskog (2008): *Det är bättre att stämma i bäcken än i ån*. Skandia, Stockholm.
- Nordahl, Thomas, Mari-Anne Sørli & Terje Manger (2005): *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Nordkov-udvalget (2000): *Placering af indsatte*. Kriminalforsorgen.
- Nordahl, Thomas, Mari-Anne Sørli & Terje Manger (2005): *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Norges offentlige utredninger: *Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll*. Utredning fra utvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon 20. april 2007. Afgitt til Justis- og polisdepartementet 16. oktober 2008.

- Olds, David, Charles Henderson, Robert Cole, et al. (1998): Long-Term Effects of Nurse Home Visitation on Children's Criminal and Antisocial Behavior: A 15-year Follow-up of a Randomized Controlled Trial, *JAMA*, vol. 280 (14), s. 1238-44.
- Pape, Hilde & Sturla Falck (2003): Ungdomskriminalitet. *Tidsskrift for ungdomsforskning* vol. 3, s. 99-111.
- Pedersen, Knud Erik (1999): *Drop afmagten - skab kontakten til usædvanlige unge*. Socialministeriet, København.
- Pertou, Anette Sejer, Marie Dam Mortenson & Dines Andersen: *Skolegang under anbringelse*. SFI – det nationale forskningscenter for velfærd. Rapport 2008:25.
- Petersen, Jette (2006): *Myter og realiteter I forhold til sammensætning af elever i specialklasserne*. Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, nr. 2, s. 211-220.
- Piquero, Alex R., Terrie E. Moffitt & Bradley E. Wright (2007): Self-control and Criminal Career Dimensions. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, vol. 23, s. 72 - 89.
- Porpino, Frank J., Elizabeth A. Fabiano & David Robinson (1991): Kognitiv oplæring i canadiske fængsler. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, vol. 78, s. 237-251.
- Prieur, Annick & Lars Skov Henriksen (2003): *Arrangerende venskaber - mentorordning for unge straffedømte med anden etnisk oprindelse*. Sociologisk Laboratorium, Aalborg Universitet, Aalborg.
- Rambøll Management, PLS (2002): *Grupperelateret Kriminalitet i Danmark*. Rigspolitiet, København.
- Rasmussen, Mette og Pernille Due (red.) (2007): *Skolebørnsundersøgelsen 2006*. Forskningsgruppen for børn og unges sundhed, Københavns Universitet, København.
- Renzema, Marc (2000): Tracking GPS: A third look. *The Journal of Offender Monitoring*, vol. 13, s. 6-8.
- Renzetti, Claire M. (2006): Gender and Violent Crime. I Claire M. Renzetti, Lynne Goodstein, Susan L. Miller: *Rethinking Gender, Crime, and Justice*. Roxbury Publishing Company, Los Angeles.
- Rigspolitiet (1998): *Gadebandekriminalitet*. København
- Rigspolitiet (2007): *Statusrapport. Kriminalitet forøvet af bander*. København.
- Ring, Jonas (2001): Sambanden mellan riskfaktorer och brott. I Felipe Estrada, Janne Flyghed: *Den svenske ungdomsbrottsligheten*. Studentlitteratur, Lund, s. 89-119.
- Ring, Jonas & Robert Svensson (2007): Social class and criminality among young people: a study considering the effects of school achievement as a mediating factor on the basis of Swedish register and self-report data. *Criminology and crime prevention*, vol. 8, s. 210 - 234.
- Salmi, Venla & Janne Kivivuori (2006): The Association between Social Capital and Juvenile Crime. *European Journal of Criminology*, vol. 3, s. 123-148.
- Sarnecki, Jerzy (1987): *Skolan och brottsligheten*. Carlssons, Stockholm.
- Satterfield, James H., Kathrine J. Faller, Francis M. Crinella, Anne M. Schell, James M. Swanson & Louis D. Homer (2007): A 30-year prospective follow-up study of hyperactive boys with

- conduct problems: Adult criminality. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, vol. 46, s. 601-610.
- Schweinhart, L. J., J. Montie, Z. Xiang, W. S. Barnett, C. R. Belfield & M. Nores (2005): *Lifetime Effects: The High/Scope Perry Preschool Study Through Age 40*. High/Scope Educational Research Foundation.
- Shader, Michael (2003): *Risk Factors for Delinquency: An Overview*. US Department of Justice.
- Shannon, David (2006): Chronic Offenders or Socially Disadvantaged Youth? Institutionalized Males as Missing Cases in School-based Delinquency Research. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 7, s. 78-100.
- Sherman, Lawrence W., Denise Gottfredson, Doris Mackenzie, John Eck, Peter Reuter & Shawn Bushway (1997): *Preventing Crime: What Works, What doesn't, What's Promising*. www.preventingcrime.org.
- Sherman, Lawrence W. & Heather Strang (2007): *Restorative justice: the evidence*. The Smith Institute www.smith-institute.org.uk
- Skogen, Kjetil & Lars Wichström (1995): Kriminalitet og klasse. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, vol. 82, s. 32-49.
- Snyder, Howard N. & Melissa Sickmund (2006): *Juvenile Offenders and Victims: 2006 National Report*. National Center for Juvenile Justice.
- Socialstyrelsen (2002): *ADHD hos barn och vuxna*. Socialstyrelsen, Stockholm.
- Socialstyrelsen (2008): *Hem för vård eller boende för barn och unga – lägesavstämning fra en nationell tillsyn 2006-2007*. Socialstyrelsen, Länsstyrelserna, Stockholm.
- Soothil, Keith, Brian Francis, Elizabeth Ackerley & Leslie Humphreys (2008): Changing Patterns of Offending Behaviour among Young Adults. *British Journal of Criminology*, vol. 48, s. 75-95.
- Sorensen, David W. M. (2007): Kriminalitetsrejsen. Om indbrudstyves mobilitet. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, vol. 94, s. 143-159.
- Stevens, Hanne (2003): *Evaluering af ungdomskontraktordningen*. Justitsministeriets Forskningsenhed, København.
- Stevens, Hanne (2006): *Kriminalitet og uddannelsesforløb*. Justitsministeriet www.jm.dk.
- Storgaard, Anette (1999): *Behandling i stedet for fængselsstraf til nogle kriminelle stofmisbrugere*. Center for Rusmiddelforskning, Århus.
- Stranger, Mark (2002): *Student absence from school and juvenile crime project*. University of Tasmania, Hobart.
- Sundhedsstyrelsen (2007): *Narkotikasituationen i Danmark 2007*.
- Sundhedsstyrelsen (2008): *Undersøgelse af 11-15-åriges livsstil og sundhedsvaner 1997-2006*.
- Svensson, Robert & Jonas Ring (2007): Trends in self-reported youth crime and victimization in Sweden, 1995-2005. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 8, s. 185 - 209.
- Söderholm Carpelan, Kerstin, Anna-Karin Andershed, Henrik Andershed, Lars Brännström, Marie Nyström, Thorbjörn Ahlgren (2008): *Insatser för unga lagöverträdare. En systematisk*

sammanställning av översikter om effekter på återfall i kriminalitet. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen, Stockholm.

- Tranæs, Torben & Lars Pico Geerdsen (2008): *Forbryderen og samfundet*. Gyldendal, København.
- Wampold, Bruce E. (2001): *The great psychotherapy debate: Models, methods, and findings*. Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ.
- Wellendorf, Rie & Maetin Cakmak (2007): *Gadedrenge*. Center for ungdomsforskning, København.
- Welsh, B.C., David P. Farrington & L. Sherman (2001): *Costs and Benefits of Preventing Crime*. Westview Press, Boulder.
- Welsh, B.C. & A. Hoshi (2002): Communities and crime prevention. I Lawrence W. Sherman, David P. Farrington, Brandon C. Welsh, Doris Layton MacKenzie: *Evidence-Based Crime Prevention*. Routledge, London, s. 165-197.
- West, Donald J. & David P. Farrington (1977): *The Delinquent Way of Life*. Heinemann, London.
- Wikström, Per-Olof H. (1985): *Everyday Violence in Contemporary Sweden*. The National Council for Crime Prevention, Stockholm.
- Wikström, Per-Olof H. (2006): *Adolescent Crime. Individual Differences and Lifestyles*. Willan, Cullompton.
- Wikström, Per-Olof H. & Rolf Loeber (2002): Do disadvantaged neighbourhoods cause well-adjusted children to become adolescent delinquents? *Criminology*, vol. 38, s. 1109-1142.
- Wilson, David B., Ojmarrh Mitchell & Doris L. MacKenzie (2006): A systematic review of drug court effects on recidivism. *Journal of Experimental Criminology*, vol. 2, s. 459-487.
- Zara, Georgia & David P. Farrington (2007): Early predictors of late onset offenders. *Annales Internationales de Criminologie*, vol. 45 - 1/2.
- Zeuner, Lilli (1990): *Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter*. Socialforskningsinstituttet, København.
- Øia, Tormod (2006): Oslo ungdom – rus og kriminalitet i et tiårsperspektiv. *Tidsskrift for ungdomsforskning* vol. 6, s. 87-99.

DEL III

BILAG

Bilag vedrørende samarbejde

Navn: Unge i Fokus

Anvendelsessted og -tidspunkt: Igangværende projekt, der startede i Ålborg i 2007.

Målgruppe: Otte drenge i alderen 13-16 år, der er kendetegnet ved at have mange forskellige problemer, og som ikke kan drage nytte af eksisterende tiltag. Alle drengene var kendt for at have begået kriminalitet og for at sprede frygt i lokalbefolkningen, særligt når de færdedes i flok. Det drejer sig altså om børn, der anses for at være ganske belastede.

Tiltaget: Initiativtagere til projektet er en socialrådgiver og en politibetjent fra nærpolitiet med godt kendskab til drengene og deres familier. Målet med indsatsen er at ændre adfærd og holdninger hos de deltagende drenge, således at de kan komme til at indgå i hverdagslivet på normale betingelser. Metoden har været at skabe særlige relationer til disse unge via faste mødedage – minimum 1 gang ugentlig – med forskellige aktiviteter indlagt. Det kan dreje sig om fællesspisning, motion, udflugter, fodboldturneringer eller oplæg fra eksempelvis en uddannelsesvejleder.

Samtidig har man lagt vægt på at skabe et tæt samarbejde med de unges netværk – primært forældrene, men også skole og fritidsinstitutioner. Drengene har endvidere deltaget i et lokalt jobformidlingsprojekt med henblik på at kunne begå sig på arbejdsmarkedet.

Forældrene har været indkaldt til møde hver anden måned, og alle forældre på nær én har været meget glade for dette tiltag. De har været positive over for muligheden for at drøfte deres bekymringer og har fået hjælp til, hvordan de skulle agere over for deres sønner.

Erfaringer: Syv af de otte drenge har formået at holde sig helt ude af kriminalitet. Projektet vandt Det Kriminalpræventive Råds pris i 2008 på 50.000 kr. Pengene skal gå til en vandretur i Norge for drengene og de to initiativtagere, samt en tur til Barcelona for at se det store stadion.

Kommentar: Der findes ingen egentlig beskrivelse af dette projekt, der er et godt eksempel på en idé, der føres ud i livet af ildsjæle, og som – antagelig – har en effekt i kraft af engagementet og de nære relationer, der er skabt undervejs. Det vides ikke, hvor længe kontakten til denne gruppe tænkes bevaret.

Reference: Indstilling fra Aalborg Kommune til årets kriminalpræventive pris 2008 (via Det Kriminalpræventive Råd)

Telefoninterview med den ene initiativtager, politiassistent H. P. Olsen, Nordjyllands Politi (tidligere Aalborg Politi) 15. maj 2008.

Navn: Stödcentrum för unga gärningsmän (Sverige)

Anvendelsessted og -tidspunkt: Arbejdsmodel udviklet i samarbejde mellem politi, socialforvaltning og anklagemyndighed. Den er i maj 2008 iværksat i Värmdö Kommune i Stockholms len, og der er planer om udvidelse til hele Stockholms len.

Målgruppe: Unge gerningsmænd op til 18 år, som er bosat i Värmdö Kommune, samt deres familier. Kriminaliteten kan f.eks. være vold, narkorelateret kriminalitet, tyveri og hærværk.

Tiltaget: Stödcentrum har som mål at mindske kriminaliteten via en hurtig indsats. Tiden mellem kriminaliteten og konsekvensen/reaktionen skal forkortes, for at den unge ikke skal begå ny kriminalitet dermed nå at etablere en decideret kriminel adfærd og livsstil. Inden der er gået 48 timer, skal den unge, hans forældre, socialforvaltning, politi og anklager være samlet. For at nå målsætningen skal politi og socialforvaltning have fælles adresse og samordne udredninger i fællesskab med en anklager. Dette skal medføre en hurtigere behandlingstid, og den nye arbejdsmetode forventes endvidere at ville medføre, at forebyggende indsatser og eventuel mægling kan iværksættes på et tidligere tidspunkt. Stödcentret er døgnbemandet med både politi og socialarbejdere. Modellen er del af en samlet indsats fra politiet i Stockholms len for at forebygge ungdomskriminalitet og forhindre rekruttering af unge til kriminelle netværk. Andre dele af satsningen er lokale politikontorer, kontaktpoliti i skolerne og volontører i politiet (som en slags gadeplansmedarbejdere). Endvidere skal initiativet ses i sammenhæng med det allerede eksisterende 'Stödcentrum for unga brottsoffer', som er et samarbejde mellem politiet og socialforvaltningen, hvor unge ofre tilbydes støttesamtaler, praktisk hjælp ved myndighedskontakt, juridisk rådgivning og rettergangsstøtte. Vidner kan også få støtte og hjælp. Disse støttecentre findes i ca. 13 større svenske byer.

Erfaringer: Endnu ingen, da initiativet er helt nyt.

Reference: www.polisen.se *Satsning på unga gärningsmän ska förebygga återfall*, 12. maj 2008

Div. nyhedsartikler fra svensk presse.

Navn: UngeNetværket

Anvendelsessted og -tidspunkt: Næstved Kommune. Netværket er etableret i 1994. Andre samarbejdskonstellationer er kommet til siden, og projektet er blevet fulgt og procesevalueret over en toårig periode fra medio 2000 – primo 2003.

Målgruppe: Målgruppen er unge i alderen 15-23 år. De unge i målgruppen kan være unge, som har begyndende sociale problemer, og unge der står i en situation, hvor de allerede har en række pro-

blemer og er kendt af systemet for at være svære at nå. Det kan f.eks. være unge, der er droppet ud af skolen, unge uden eller med et svagt socialt netværk, eller unge der mangler sociale kompetencer. Fælles for de unge er, at de har et særligt behov for støtte. Indsatserne er delvis aldersbestemte. Forvaltningskompetencen er knyttet til UngeNetværket i forhold til de 15-18-årige, og indsatserne for at integrere de unge på arbejdsmarkedet er rettet mod unge fra 16-23 år. Endvidere er en kriminalpræventiv indsats rettet mod de 10-15-årige i kommunen; denne indsats er beskrevet under navnet Den Korte Vej.

Tiltaget: Traditionelt er der flere forskellige aktører i forskellige offentlige systemer, som indgår i de forskellige faser, der spænder fra at undersøgelsesarbejdet af den unges situation er foretaget til udarbejdelse af en handleplan og visitation til et konkret tilbud. I UngeNetværket foregår arbejdet derimod i en lige linje. Organiseringen i UngeNetværket betyder at der er kontinuitet i de forskellige sagsforløb, og at sagsbehandlingstiden er kortere, end den traditionelt ville være, fordi pædagog og sagsbehandler hurtigt kan snakke sammen om en sag og f.eks. ikke er begrænset af aftaletider o.lign. Pædagerne kan gennem deres opsøgende arbejde handle på stedet, hvis der er behov for en hurtig reaktion. Samtlige medarbejdere i UngeNetværket får tildelt et miljøtillæg for at være opsøgende og arbejde på alle tider af døgnet, det vil sige, at sagsbehandlerne i netværket også har mulighed for at være opsøgende.

Erfaringer: Næstved Kommune vandt i 2006 Det Kriminalpræventive Råds pris for delprojektet for de 10-14-årige. Dette bygger på de samme metodeerfaringer, som man har gjort med udviklingen af samarbejdsmodellen i UngeNetværket. I en evaluering fra 2003, fremgår det, at hele pointen med at have forvaltning og foranstaltning under ét, og dermed et nært samarbejde mellem implicerede pædagoger og sagsbehandlere, er, at det giver muligheder for at kvalificere indsatserne over for den unge. Dels er der fordelen i at kunne handle hurtigt, men derudover vurderes det også som en styrke, at være mindst to fagligheder med forskellige indgangsvinkler på den unges sag. Samarbejdet medvirker til at kvalificere det individuelle skøn, der ligger til grund for valg af indsats/ foranstaltning. Efter kommunesammenlægningen er man gået i gang med at sprede erfaringerne ud til de nye dele af kommunen for derigennem at bevare et frugtbart samarbejds miljø.

Reference: www.godsocialpraksis.dk

Vesterbirk, Marianne og Birgitte Klitgaard (2003): *En rejse i forandring. Næstved går nye veje i organiseringen af arbejdet med udsatte unge*, UFC-Børn og Unge, Hillerød

---

Navn: Den Korte Vej (eller Sydprojektet)

Anvendelsessted og -tidspunkt: Næstved Kommune. Iværksat i 2004 som toårigt projekt. Det er senere blevet forlænget med yderligere et år efter særskilt bevilling fra Integrationsministeriet. Den ekstra bevilling til projektet er målrettet en undersøgelse og vurdering af det metodiske grundlag, formidlingsegne erfaringer og modeller.

Målgruppe: Lokalområdets børn og unge mellem 10-14 år. Målgruppen beskrives som ”før-sager”, dvs. børn og unge med problemer, der endnu ikke har antaget en karakter, som medfører egentlig sagsbehandling (herunder § 38 undersøgelser), men som kan være store for de pågældende selv, for skolen, for lokalområdet m.v. Det kan dreje sig om skulkeri, slagsmål, småkriminalitet i skoleregion, respektløshed osv. Den umiddelbare målgruppe for projektet er fem skoler i et lokalområde samt en fritidsklub. Henvendelserne til projektet kommer derfra, idet skoleleder eller lærere retter henvendelse til projektet om konkrete børn, der giver anledning til bekymring. Der har i den periode, projektet har eksisteret, været 128 henvendelser.

Tiltaget: Projektet relaterer sig ikke til en bestemt teori eller model, men henter inspiration og erfaring fra SSP-arbejdet og Næstved Kommunes ungenetværk (fra 1997 kommunens indsats over for 15-23-årige). Hovedformålet med indsatsen er at undgå, at problemer udvikler sig, og at løse problemerne i nærmiljøet, således at eksterne foranstaltninger kan undgås. Skolerne rekvirerer bistand fra projektets medarbejdere, der består af pædagoger fra ungenetværket, skolernes SSP-kontaktlærere og Næstved Politi. De tiltag, der er iværksat, retter sig mod det enkelte barn, hele klasser eller grupper, forældre eller lærere.

I forhold til det enkelte barn spænder indsatser fra rådgivende samtaler og tæt kontakt og opfølgning på indgåede aftaler til kriminalitetsforebyggelse med vejledning af politiet. Derudover er der tale om hjælp til at komme i gang med fritidsaktiviteter og særlig indsats i skolen i samarbejde med hjemmet.

I forhold til klasser har indsatsen koncentreret sig om trivselsfremmede gruppeaktiviteter, som sætter fokus på et godt fællesskab i klassen, eller om antimobningsaktiviteter m.v.

I forhold til grupper har der været en hurtig indsats ved problemer med hærværk, trusler eller lignende, og indsatsen har involveret forældrene.

Forældrerådgivning og -vejledning med indgåelse af forpligtende aftaler har også været brugt, ligesom projektet har fungeret som katalysator i familier, hvor der har været problemer med samkvemsretten. På en enkelt skole er der arbejdet med etablering af et forældre-netværk for forældre med anden etnisk baggrund end dansk, og det er intentionen, at dette arbejde skal udbredes til de øvrige skoler.

Projektet har givet sparring til såvel enkelte lærere som grupper af lærere og har deltaget i observationer i klasser med efterfølgende rådgivning til de involverede lærere. En skole har etableret et særligt center, hvor elever, der vanskeligt kan rummes i de almindelige klasser, kan være i en periode, og hvor der gøres en særlig indsats, både hvad angår bistand til at højne elevens faglige niveau og vejledning i hensigtsmæssig social adfærd.

Erfaringer: På baggrund af de implicerede parter interne evaluering og en vurdering fra Kommunernes Revision konkluderes, at der er blevet givet redskaber til skolen og familien, så barnet bedre kan rummes, projektet har været kendetegnet ved en hurtig indsats, hvor løsninger er etableret sammen med skole, forældre og børn, politiet er en samarbejdspartner, der kan hjælpe såvel skole som forældre med at tage fat om problemerne tidligt, der er blevet udviklet metoder til tidlig og hurtig indsats over for børn i dårlig trivsel, der er blevet etableret tværfaglige grupper på skoler, der skaber helhedsløsninger for barnet.

Projektets forebyggende effekt er forsøgt målt gennem antal henvendelser til forvaltningens sagsbehandlere, og der har kunnet konstateres et markant fald vedr. 10-14-årige børn fra projektområdet i projektperioden. Henvendelser vedrørende denne gruppe synes næsten ikke at være forekommet.

De anbefalinger, der uddrages af den interne erfaringsopsamling, er bl.a., at de gode erfaringer med tidlig indsats spredes til alle skoler gennem SSP-arbejdet, og at der oprettes tværfaglige team, som skal varetage en forebyggende indsats over for børn og unge samt skabe helhedsorienterede løsninger for udsatte børn og unge.

Kommentar: Projektet vandt Det Kriminalpræventive Råds Pris i 2006. Motiveringen var, at man i projektet havde formået at skabe et tværfagligt netværk, der var i stand til at reagere hurtigt og sætte ind meget tidligt over for børn, der har det svært. Hvorvidt et fald i henvendelser til socialforvaltningen kan henføres til denne indsats, kan ikke dokumenteres, men forudsætningerne for en god forebyggende indsats er indeholdt i projektets elementer vedrørende tidlig henvendelse og hurtige initiativer, klar rollefordeling, personlig kontakt, vedholdenhed og engagement.

Reference: Vesterbirk, Marianne og Birgitte Klitgaard (2003): *En rejse i forandring – Næstved går nye veje i organiseringen af arbejdet med udsatte unge*. UFC-Børn og Unge, Hillerød.

Projektbeskrivelse fra Portalen www.godsocialpraksis.dk *Skoler, socialpædagogik og politi i fælles udvikling af forebyggende indsats*.

SSP-samrådet (2006): pp.24-27 Næstved i front med nyt projekt, i: *Utilpassede Unge*.

www.ssp-samraadet.dk

Næstved Kommune (2006): *Evaluering af Projekt "Den korte vej" (Sydprojektet)*, Næstved

Endvidere indhentet statusoplysninger direkte fra Næstved Kommune vedrørende videreførelse af metoderne fra projektet.

Navn: PSP-samarbejde; en samarbejdsmodel mellem Psykiatrien, Socialforvaltningen og Politiet.

Anvendelsessted og -tidspunkt: PSP-samarbejdet startede som et projekt i 2004, hvor der indledtes et lokalt samarbejde på Frederiksberg. Samarbejdsmodellen forsøges nu introduceret og implementeret i forbindelse med det kriminalpræventive arbejde i de nye kreds- og lokalråd.

Målgruppe: Psykisk syge og på andre måder socialt udsatte.

Tiltaget: Samarbejdet kom i stand på initiativ af Frederiksberg Politi, der igennem en årrække havde oplevet, hvorledes problemerne omkring psykisk syge tog til i styrke og omfang. Det var politiets opfattelse, at psykisk syge og socialt udsatte i stigende grad blev overladt til sig selv, ligesom mange situationer omkring håndteringen af psykisk syge udviklede sig dramatisk og uforudsigeligt. Formålet med projektet er derfor at sikre en optimal koordinering af de involverede myndigheders ressourcer. I praksis fungerer projektet sådan, at repræsentanter fra hver myndighed mødes med faste intervaller, aktuelt månedligt. På mødet drøftes sager, hvor flere myndigheder med fordel kan være involveret, ligesom der udveksles relevant information som f.eks. oplysninger om personer, der ifølge politiets døgnrapporter har brug for hjælp. Samarbejdet kan desuden sikre en koordineret indsats i igangværende sager og bruges til løbende evaluering og optimering af det øvrige samarbejde, f.eks. i forbindelse med tvangsindlæggelser.

Erfaringer: Modellen har, ifølge en vurdering efter otte måneders forløb, vist sig særdeles anvendelig med et stort antal løbende sager, som med fordel og til gavn for patienterne er blevet behandlet i dette forum.

Kommentar: Det kan virke sandsynligt, at modellen kan forebygge kriminalitet blandt psykisk syge, da den giver mulighed for en tidlig behandlingsindsats i sager, hvor sygdommen måske ellers først ville være blevet opdaget i forbindelse med kriminalitet.

Reference: "PSP-projektet. Et myndighedssamarbejde der sætter mennesket i centrum. pp.1-3. Frederiksberg Politi" Rasmussen (2004) i: *Psykisk sygdom og kriminalitet*, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2006.

DKR (2008): *Lokal forebyggelse af kriminalitet. Idékatalog til det lokale kriminalpræventive samarbejde*, www.dkr.dk

---

Navn: Mod en fælles indsats over for ungdomskriminalitet

Anvendelsessted og -tidspunkt: Karlebo Kommune 2005/06; et metodeudviklingsprojekt i et samarbejde med Rehabiliterings- og Forskningscentret for Torturofre.

Målgruppe: Målgruppen for forebyggelsesindsatsen er udsatte børn i flygtningefamilier. Børnene er i alderen 7-13 år. I projektet deltog fem flygtningefamilier, hvor fædre har været udsat for tortur, og hvor der er en eller flere kriminelle børn over 15 år samt drengebørn i alderen 7-13 år (målgruppen). I en af familierne var der dog ingen kriminelle børn over 15, men mange bekymringer for den ældste dreng på 12 år.

Tiltaget: Projektet består af 1) en kvalitativ undersøgelse af mødet mellem traumatiserede flygtningeforældre og det kommunale system, 2) intervention over syv måneder i form af 3-4 netværksmøder med flygtningefamiliernes professionelle netværk og 3) en kvalitativ evaluering af interventionen. Ud over de fem familier deltog de professionelle netværk, dvs. alle de faggrupper, der havde forbindelse med familiernes børn samt forældrenes rådgivere i det kommunale system, familiebehandlere, praktiserende læger m.v.

Projektet tager udgangspunkt i, at torturoplevelsen har medført mistillid og mistro til offentlige myndigheder. Dette medfører i sig selv, at forældrene kan have vanskeligt ved at have en dialog eller kontakt med myndighedspersoner, og at møder med myndighedspersoner dermed ikke bliver frugtbare. Dette kan videre skabe stereotype forestillinger om de etniske minoriteter hos myndighedspersonerne.

Forældrenes fjendebilleder overføres imidlertid på børnene og kan indebære, at børnene får en konfliktfyldt interaktion med professionelle voksne i skolen, klubben eller på gaden. Stereotypificeringer mellem professionelle fagpersoner og de unge er med til at fremprovokere eller forstærke spændinger og vrede i mødet mellem dem. Projektet vil vise, at dette også gør sig gældende for mødet mellem forældrene og de forskellige faggrupper, der arbejder med deres børn og familie.

I interventionen – netværksarbejdet – er der fokus på familiernes samlede livssituation, og der tages udgangspunkt i familien egen opfattelse af deres situation. I netværksmøderne samles forældre og professionelle i et åbent mødeforum, hvor der arbejdes struktureret med at skabe en tillidsfuld dialog og fælles løsningsstrategier. I netværksmøderne deltager også en tovholder og en mødeleder, som begge skal være neutrale i forhold til de øvrige deltagere.

Den første kontakt til familien er en indledende samtale mellem forældrene og tovholderen, hvor familiens egen beskrivelse og vurdering af deres behov, deres professionelle netværk og deres ønsker og forventninger til processen er i fokus. At forældrene er involveret i at identificere netværket betyder, at man får nogle aktører med, som myndighederne måske selv ville have identificeret, men også, at familien gradvist får opbygget tillid og åbner sig i forhold til systemet, hvilket muliggør, at kredsen af professionelle på sigt kan udvides til også at omfatte de eventuelle professionelle, som familien ikke fra starten måtte have ønsket at involvere.

Tovholderen indkalder forældrene og forældrenes professionelle netværk til det første netværksmøde, hvorefter mødelederen tager over. I mødeindkaldelsen skal der være klare informationer om tid og formål med møderne og forventninger til deltagerne. Selve netværksmødet foregår efter en fast struktur, hvor mødeleder introducerer mødet, som inkluderer tre runder:

- Første runde er beskrivelse af familien fra de enkelte deltagers perspektiv.
- Anden runde tager form af debat og dialog med forslag til løsninger på familiens problemer fra de professionelle ud fra deres forskellige faglige perspektiver.
- Tredje runde skal bruges til udarbejdelse af en handleplan med angivelse af indsatser og ansvar for gennemførelse heraf i perioden frem til næste netværksmøde.

På netværksmøderne diskuteres hvert enkelt barn med fokus på, hvad der kan gøres for at forbedre barnets situation, og ud fra dette udarbejdes en handleplan, som deltagerne arbejder ud fra mellem møderne. Efter mødet udarbejdes et referat, som fungerer som vejledning for familierne og de professionelle i den mellemliggende periode. Referatet oversættes til familiens modersmål. Anbefalingen er, at netværksmøderne afholdes med et par måneders mellemrum. Der skal være tid mellem møderne til at arbejde med handleplanen, og der aftales evt. møder mellem enkelte af fagfolkene og/eller mellem fagfolk og forældrene. Som første punkt på dagsordenen på det efterfølgende netværksmøde evalueres handleplanen.

Erfaringer: Resultater efter tre-fire netværksmøder viser,

- En markant positiv forandring i adfærden blandt børnene i alderen 7-13 år, idet de i mindre grad er udadreagerende og aggressive. Der er derimod ikke sket forandringer i adfærden hos de unge i alderen 15 år og opefter.
- Netværksmøderne har medført tydeligere og konkret arbejdsfordeling mellem de professionelle og mellem forældrene og de professionelle.
- Flere professionelle mener, at det forpligtende forum har hjulpet dem til at udføre deres opgaver inden for en strammere deadline.
- Faggrupperne fortæller, at de har opnået et helhedsorienteret indblik i familiernes problemstillinger.

- Flere faggrupper finder det nemmere at kontakte hinanden på tværs efter netværksmøderne
- Der er opnået et styrket samarbejde mellem forskellige faggrupper, men flere udtrykker stadig behov for mere koordinering og vidensdeling.
- Faggrupperne mener, at den større indsigt i familierne letter kommunikationen med forældrene og børnene i det daglige arbejde.
- Forældrenes engagement og deltagelse i arrangementer og møder i skolernes og fritidsinstitutionernes regi er øget.
- Forældrenes og de professionelle negative billeder af hinanden er blevet nuancerede eller overvundet.
- Netværksmøderne har medvirket til, at forældrene oplever mindre stress.

For at sikre en god udvikling hos børnene og i forældresamarbejdet bør netværksforløbet fortsætte, indtil mødelederen og deltagerne vurderer, at det kan slutte.

Kommentar: Projektrapporten er udformet, så metoden kan kopieres og anvendes i kommuner og andre steder. Rapporten indeholder bl.a. en slags manual til netværksmøderne. Servicestyrelsen, som anbefaler netværksmodellen, vurderer dog, at de gode resultater i sig selv ikke sikrer, at modellen implementeres. Derfor er der søgt og bevilget midler af Egmont Fonden til et implementeringsprojekt, som over fire år skal indføre modellen i seks kommuner for derigennem at udvikle en generel metode til implementering og forankring af modellen i landets kommuner. Projektet skal evalueres løbende, og der skal ses bl.a. på den kriminalpræventive effekt. Det overordnede forskningsansvar vil fortsat ligge i RCT, og projektet forventes afsluttet i foråret 2012.

Reference: Johansen, Mette Louise, Tina Mouritsen og Edith Montgomery (2006): *Mod en fælles indsats – netværksarbejde til forebyggelse af ungdomskriminalitet i traumatiserede flygtningefamilier*, Rehabiliterings- og Forskningscentret for Torturofre

Se endvidere Multimediefortællingen *Netværk for Rami* på www.rct.dk

Egmont Fondens Støtte- og Bevillingsadministration (2008): *Kriminalitetsforebyggelse blandt traumatiserede flygtningefamilier – Implementering af netværksmøder i danske kommuner*, internt dokument.

Navn: HOTSPOT

Anvendelsessted og -tidspunkt: Endnu ikke påbegyndt pilotprojekt i Sjælørområdet og Akacieparken, København.

Målgruppe: Her er der snarere tale om et område end en gruppe, idet indsatsen retter sig mod steder, hvor der er behov for en synlig og koncentreret indsats for at højne borgernes sikkerhed og tryghedsfølelse pga. bl.a. ungdomskriminalitet.

Tiltaget: Planen er at etablere en hotspot-enhed med en chef, der koordinerer programmet. Hotspotchefen holder møder med de lokale aktører – socialmedarbejdere, skolen, politiet, boligforeninger – en gang om ugen og med politidirektøren og overborgmesteren en gang om måneden. Hotspotchefen har via politidirektøren og overborgmesteren mulighed for at omgå bureaukratiske forhindringer for en effektiv indsats. Desuden rekrutteres en række ”officerer”, eller gademedarbejdere, der arbejder under hotspotchefen på at skabe ro og tryghed i gaden. Disse har ikke beføjelser til at gribe ind, men forventes at forebygge kriminalitet gennem tilstedeværelse, henstillinger og dialog; de har samtidig en direkte telefonisk adgang til det vagthavende politi. Endvidere sigtes der på at fjerne de hårdeste kriminelle fra et område (det fremgår ikke af programbeskrivelsen, hvordan dette tænkes gjort). Der indføres visitationszoner og praktiseres hjem-i-seng ordninger, ligesom der vil blive gjort brug af forældreoplysning. Andre tiltag vil f.eks. handle om helhedsskoler og fritidsjobformidling. Det er meningen, at indsatsen skal være midlertidig, og at indsatserne forankres lokalt mellem relevante parter.

Erfaringer: Hotspot modellen er importeret fra Holland, hvor den med succes er afprøvet i Rotterdam og Amsterdam i 10 år. Den er besigtiget af beskæftigelses- og integrationsborgmester Jakob Hougaard og chefpolitiinspektør Per Larsen på fælles studietur til Holland. De to samt beskæftigelses- og integrationsforvaltningen har videreudviklet og fordansket modellen, som er blevet behandlet i Københavns Borgerrepræsentation i juni 2008.

Kommentar: I rapporten fra Københavns Kommunes taskforce nævnes, at resultaterne af en hot spot indsats kan være, at kriminaliteten forskydes til andre bydele, hvorfor en geografisk afgrænset indsats ikke er tilstrækkelig til bekæmpelse af kriminalitet. En forskningsoversigt vedrørende denne type indsatser giver dog et andet billede, da konklusionen, der drages på baggrund af en række effektstudier, er, at der ikke er tale om forskydningseffekter, men snarere om effektspredning, da indsatsen har en positiv indvirkning på de nærliggende områder også.

Referencer: Artikel fra Berlingske Tidende 21. januar 2008.

www.jakobhougaard.kk.dk/upload/jakobhougaard/dokumenter/hotspotmodel.pdf

Braga, Anthony A. (2007): Effects of Hot Spots Policing on Crime, A Campbell Collaboration systematic review, <http://www.aic.gov.au/campbellcj/reviews/titles.html>

LG Insight (2008): Den kriminalpræventive indsats i Københavns Kommune – vurderinger og anbefalinger, www.lg-insight.dk

---

Bilag vedrørende familie m.v.

Navn: Multisystemisk terapi, Danmark

Anvendelsessted og -tidspunkt: MST er blevet anvendt i Danmark siden 2003, og i dag er der MST-teams i Herning, Helsingør, Århus, Aalborg og Storkøbenhavn. Nogle af disse tilbyder ikke blot deres service i egne kommuner, men også omkringliggende kommuner.

Målgruppe: Unge i alderen 12-17, som har alvorlige adfærdsproblemer, og hvor familien er tæt på at give op og har udtrykt ønske om, at den unge anbringes uden for hjemmet. Målgruppen kan også være unge, som hjemgives til forældrene efter ophold på døgninstitution. Tiltaget er både et alternativ og et supplement til døgnanbringelser.

Tiltaget: Formålet med MST er at mobilisere ressourcerne i familien, i familiens netværk og i den unges øvrige netværk (venner og skole). Af eksempler på adfærdsmæssige problemer nævnes pjæk-keri fra skole, kriminalitet, misbrug, aggressivitet og trusler.

MST-behandlingen starter med en henvisning fra de sociale myndigheder. Formålet med indsatsen konkretiseres herefter i 4-5 målsætninger. Overordnet opstilles der tre mål for behandlingen: 1) den unge skal gå i skole eller arbejde mindst 20 timer per uge, 2) den unge må ikke begå ny kriminalitet inden for de sidste to måneder af behandlingsforløbet, og 3) den unge skal fortsat bo hjemme.

Programmet forsøger at ændre den unges adfærd bl.a. ved ”at styrke forældrenes opdragelsespraksis, styrke forudsigelighed og omsorg i familien, skabe fornyet kontakt til venner og positive interesse for den unge, forbedre den unges skole- eller arbejdspræstation, øge den unges deltagelse i positive fritidsaktiviteter, styrke kontakten mellem familie og omgivelser samt gøre familien i stand til at løse fremtidige konflikter” (Servicestyrelsens hjemmeside).

Behandlingen foregår i familiens eget hjem eller nære omgivelser og udføres af en vejleder og to-fire terapeuter. Vejlederen skal sikre, at der er en terapeut til rådighed for familien 24 timer i døgnet. Behandlingsforløbet varer fra tre til fem måneder.

Erfaringer: En resultatevaluering, som er gennemført fra 2005 til 2007, følger 359 MST-forløb. Evalueringen er opdelt i to dele, hvoraf den første omhandler behandlingsresultater i forhold til primære resultatmål (hvordan de unge udvikler sig i forhold til skolegang, kriminalitet, misbrug og døgnanbringelse). I denne del af evalueringen, der omfatter 231 forløb, sammenlignes de unges situation på henvisningstidspunktet med deres situation ni og 18 måneder efter afslutningen af MST-forløbet.

Den anden del af evalueringen omhandler behandlingsresultater i forhold til relationelle mål (familiens samspil, de unges relationer til jævnaldrende og de unges psykiske velbefindende). Denne del omfatter 128 forløb, og her sammenlignes de unges situation på henvisningstidspunktet med situationen et halvt år efter forløbets afslutning.

Første del af evalueringen viser, at de unges problemadfærd er blevet reduceret. Det er således lykkedes at reducere andelen af unge, som ikke går i skole eller er i arbejde, eller som har haft et omfattende fravær, med 40-50 pct. Tilsvarende er andelen af unge, der begår kriminalitet, halveret, og der er sket godt en halvering af de unges misbrugsproblemer. MST-behandlingen betegnes som tilfredsstillende på disse områder, mens den på to andre områder har vist sig at være mindre tilfredsstillende. Det angår andelen af unge, som ikke passer deres skoletilbud, idet der trods en væsentlig reduktion, jf. ovenstående, stadig er en stor gruppe unge, ca. en fjerdedel, som hverken før eller efter MST-forløbet passer et skoletilbud. Desuden har MST-behandlingen ikke kunnet forhindre døgnanbringelser fuldstændigt, eftersom mellem en fjerdedel og en tredjedel af de unge er blevet anbragt på en døgninstitution i løbet af den periode, evalueringen er foregået.

Anden del af evalueringen viser, at der er sket et betydeligt opsving i forældrenes vurdering af samspillet i familien. Desuden er familiens kommunikationsevne blevet kraftigt forbedret. Også de unge angiver visse forbedringer, men dog ikke så markant som forældrene. Evalueringen viser endvidere, at skolerne vurderer, at der er sket en klar fremgang i drengenes psykiske velbefindende, mens det for de pigernes vedkommende kun er tale om beskedne forbedringer. Endelig viser evalueringen, at lærerne oplever klare fremskridt i de unges relationer til jævnaldrene. De unges forældre og de unge selv angiver kun mindre forbedringer i denne retning.

Kommentar: Det er vanskeligt at vurdere de nævnte resultater, da undersøgelsen ikke omfatter en kontrolgruppe.

Reference: Greve, Morten & Mikael Thastum (2008): *Resultatevaluering af Multisystemisk Terapi i Danmark 2004-2007. Delrapport 2*. Servicestyrelsen, København & Center for Kvalitetsudvikling, Århus.

Servicestyrelsens hjemmeside: www.servicestyrelsen.dk

Navn: Metaanalyse af Multisystemisk Terapi

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter otte undersøgelser, som er publiceret i perioden 1990-2004. Undersøgelserne stammer fra USA (6), Canada (1) og Norge (1). MST-programmet er meget udbredt, og forfatterne anslår, at der hvert år er cirka 10.000 unge i USA og Europa, som underkastes programmet.

Målgruppe: Unge i alderen 10-17 år, som har adfærdsvanskeligheder, herunder unge som har psykiske problemer eller begår kriminalitet.

Tiltaget: Multisystemisk terapi er et intensivt familieprogram vedrørende unge med adfærdsvanskeligheder. Under behandlingen forsøger terapeuterne at engagere hele familien for at løse problemerne. Behandlingen kan konkret bestå af indsatser i forhold til at forbedre kommunikation i familien, forældreegenskaber, relationer til kammerater, skolepræstationer og socialt netværk. Der er ikke udviklet nogen særlig teknik i forbindelse med MST, men programmet særkende er den helhedsorienterede indsats.

Tiltagets varighed er 4-6 måneder. Hver terapeut har ansvar for et lille antal familier og står til rådighed 24 timer i døgnet. Formålet med tiltaget er at begrænse anbringelser uden for hjemmet og at reducere de unges kriminalitet og anden afvigende adfærd.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder. Metaanalysen inkluderer kun undersøgelser med et rent eksperimentelt design. Herved adskiller den sig fra de fleste andre metaanalyser, som sædvanligvis både inkluderer undersøgelser med eksperimentelt og kvasi-eksperimentelt design. De otte undersøgelser omfatter godt 1200 unge. Eksperimentalgruppen består af unge (familier), som har fået MST, mens kontrolgruppen består af unge (familier), som har fået enten 'den sædvanlige behandling' eller ingen behandling. Den sædvanlige behandling kan inkludere anbringelse uden for hjemmet. Det er således en ganske sammensat kontrolgruppe, der sammenlignes med.

Succeskriterier varierer i forskellige undersøgelser og er enten 1) andel unge som anbringes uden for hjemmet (institution, psykiatrisk institution eller fængsel), og 2) andel unge som anholdes og domfældes. Oplysningerne er baseret på selvrapporeret kriminalitet og registerdata.

Resultater: I forhold til det første succeskriterium viser metaanalysen, at der ikke er forskel på andelen i de to grupper, som er blevet anbragt uden for hjemmet. Denne del af analysen er baseret på oplysninger fra fire af de otte undersøgelser.

En analyse, der inkluderer seks af undersøgelserne, ser på effekten i forhold til antal nye anholdelser. Denne del af analysen viser, at færre af MST-gruppen end af kontrolgruppen arresteres, men igen er forskellen ikke statistisk signifikant. Den nærmer sig dog kraftigt en acceptabel usikkerhed ($p=0,0504$).

Kommentar: Undersøgelsen er af høj kvalitet, idet den anvender snævre inklusionskriterier. Den nævnte sammensatte kontrolgruppe bevirker dog, at det er vanskeligt at afgøre, hvad MST egentlig måles i forhold til – om det er alternativ til en anbringelse, til anden behandlingsform eller til ingen tiltag. Det skal tilføjes, at det i andre, rent kriminologiske reviews af MST fortsat hævdes, at behandlingen har en præventiv effekt (se f.eks. MacKenzie 2006).

Reference: Littell, Julia H., Popa, M. & Forsythe, B. (2005): *Multisystemic Therapy for social, emotional, and behavioral problems in youth aged 10-17*. A Campbell Collaboration Systematic Review.

MacKenzie, Doris Layton (2006): *What Works in Corrections*. Cambridge, Cambridge University Press.

Navn: Functional Family Therapy

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: FFT har været anvendt i USA i 30 år. Siden 2003 har Sverige anvendt tiltaget.

Målgruppe: Programmet anvendes over for unge i risikogruppen og deres familier. Aldersmæssigt er målgruppen unge mellem 11-18 år. I USA anvendes tiltaget over for unge lovovertrædere.

Tiltaget: Functional Family Therapy (FFT) er et familiebaseret forebyggelses- og interventionsprogram. Formålet med programmet er at forbedre kommunikationen og samspillet i familien. Programmet benytter sig af en multisystemisk indgangsvinkel. Programmet er inddelt i tre faser. Den første fase består af introduktion og motivation. Fase to er selve adfærdsændringsfasen, hvor terapeuten hjælper familien med at ændre dens kommunikationsmønstre, herunder konfliktløsning. Den tredje fase er generaliseringsfasen, hvor den positive udvikling, familien har undergået, overføres til andre områder. Terapeuterne hjælper familien med at fastholde forbedringerne og undgå tilbagefald. Det primære formål med generaliseringsfasen er at forbedre familiens evne til at påvirke de forskellige systemer, som de indgår i, f.eks. skole, samfundet, retssystemet. Selve tiltaget består i, at familien mødes 8-12 gange med en terapeut. Programmets varighed er tre måneder.

Undersøgelsen: Artiklen refererer resultater fra tre undersøgelser med eksperimentelle design og kvasi-eksperimentelle design og fem undersøgelser af mindre god metodologisk kvalitet. I disse undersøgelser anvendes forskellige kontrolgrupper, herunder ingen behandling, anden familierapi end FFT og traditionel straf (f.eks. betinget dom).

Resultater: Undersøgelserne viser, at FFT kan reducere recidivet, der måles som ny anholdelse, med 20-60 pct., når FFT-gruppen sammenlignes med kontrolgruppen.

Kommentar: En reduktion i recidivet på 60 pct. er så højt, at det kan skabe mistanke om metode-mæssige problemer ved undersøgelsens gennemførelse.

Reference: Sexton, Thomas L. & James F. Alexander (2000): Functional Family Therapy. *Juvenile Justice Bulletin, December 2000*. U.S. Department of Justice, Office of Justice Program, Washington, DC.

www.servicestyrelsen.dk

Navn: Multidimensional Treatment Foster Care

Anvendelsessted og -tidspunkt: MTFC er et manualbaseret program, som er udviklet i Oregon, USA, i 1980'erne.

I Sverige er programmet siden 2007 blevet anvendt på "utredningshemmet" Hässleholm. Hässleholm er en ungdomsinstitution med to afdelinger, en lukket afdeling med fem pladser og en åben med fire pladser. Institutionen, der modtager drenge og piger med alvorlige psykosociale problemer og adfærdsvanskeligheder, foretager udredninger af de unge for at undersøge, hvilken type indsatser den unge og dennes familie behøver. Efter udredningen placeres de unge i MTFC-programmet.

I Danmark anvendes programmet ikke. Det er dog besluttet, at MTFC programmet skal afprøves og dokumenteres i Danmark. Servicestyrelsen søger derfor pt. efter kommuner og organisationer, som ønsker at samarbejde med Servicestyrelsen om et projekt med afprøvning af programmet for de 12-18-årige.

Målgruppe: Målgruppen er børn og unge, som har adfærdsmæssige problemer og f.eks. har været involveret i misbrug og kriminalitet. Der findes tre versioner af programmet målrettet mod henholdsvis 3-5-årige, 6-11-årige og 12-18-årige.

Både de unge selv, deres forældre og de sociale myndigheder skal indvilge i en anbringelse uden for hjemmet, og den unge skal kunne flytte tilbage til sin familie efter anbringelsen.

Tiltaget: Programmet er et alternativ til en langvarig anbringelse uden for hjemme. Programmet er manualbaseret, og for at få lov til at anvende programmet kræves en certificering af programmets ophavsmænd. Programmet består af flere forskellige tiltag: *Adfærdstræning til plejefamilier*, som består i et 20 timers kursus, hvor plejefamilierne lærer at analysere den unges adfærd, metoder til

samarbejde med de biologiske forældre, og hvordan de motiverer den unge; *støtte til plejefamilier*, som består af ugentlige møder, hvor familierne kan få vejledning og trække på andre plejefamiliers erfaringer, foruden ugentligt hjemmebesøg og daglig kontakt med terapeuten, som står til rådighed for plejefamilierne 24 timer i døgnet; *familieterapi til de biologiske familier*, som består af supervision, problemløsning, disciplin og motivation; og *hjælp til de unge*, som kan bestå af terapi, uddannelsesstøtte, psykisk konsultation og hjælp med at styre medicinering.

Programmet varer 8-12 måneder og selve forløbet tilrettelægges af et MTFC-team, der består af en case-manager, som har det overordnede ansvar for behandlingen, og en terapeut, som arbejder med den unge og dennes familie. Formålet med programmet er, at den unge kan flytte tilbage til sine forældre.

Erfaringer: Flere amerikanske undersøgelser viser, at programmet har en positiv effekt i form af mindre recidiv og bedre skolegang m.v.

En effektundersøgelse fra 1998 viser, at drenge, som har deltaget i MTFC-programmet, har mindre recidiv ét år efter programmet var afsluttet, end drenge, som har fået ”group care”. Undersøgelsen viser også, at deltagelse i MTFC-programmet øger sandsynligheden for, at de unge kommer hjem til familien igen. Undersøgelsen omfatter 79 drenge (12-17 år), som var meget kriminelt belastede. Undersøgelsen har et eksperimentelt design (Chamberlain & Reid 1998).

En effektundersøgelse fra 2007 viser, at piger, som har deltaget i MTFC-programmet, havde mindre fravær fra skolen og arbejde med mere lektier derhjemme, end piger, som var blevet placeret i anden type familiepleje. Undersøgelsen omfatter 81 piger i alderen 13-17 år, som havde begået kriminalitet. Undersøgelsen har et eksperimentelt design (Leve & Chamberlain 2007).

Svenske erfaringer: En foreløbig evaluering viser, at erfaringerne med MTFC-programmet har været positive. Den bekymring, man havde i forhold til at få de unge til at følge et så åbent program, i forhold til plejefamiliens evne til at håndtere de unge og i forhold til at få de unge til kun at omgås prosociale venner, har vist sig ikke at være berettiget. MTFC-programmet er blevet implementeret som et forsøg med et eksperimentelt design med tilfældig udvælgelse til eksperimentalgruppe og kontrolgruppe. Der foreligger endnu ikke nogen effektevaluering af det svenske forsøg.

Kommentar: Gennemgående solide undersøgelser, der peger på klar positiv effekt.

Reference: Højman, Lotta & Nick Dovik (2008): *MTFC. Ett evidensbaserat manualstyrt behandlingsprogram*. Statens institutionsstyrelse, Stockholm.

Leve, Leslie D. & Patricia Chamberlain (2007): A Randomized Evaluation of Multidimensional Treatment Foster Care: Effects on School Attendance and Homework Completion in Juvenile Justice Girls. *Research on Social Work Practice*, vol. 17 (6), s. 657-663.

Chamberlain, Patricia & John B. Reid (1998): Comparison of Two Community Alternatives to Incarceration for Chronic Juvenile Offenders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 66 (4), s. 624-633.

Chamberlain, Patricia, Philip A. Fisher & Kevin Moore (2002): Multidimensional Treatment Foster Care: Applications of the OSLC Intervention Model to High-Risk Youth and Their Families. I John B. Reid, Gerald R. Patterson & James Snyder (eds.): *Antisocial Behavior in Children and Adolescents*. American Psychological Association, Washington, DC.

www.servicestyrelsen.dk

Navn: Parent Management Training

Type: Litteraturstudie.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget er udviklet af Oregon Social Learning Center i 1960'erne. Norge har indført Parent Management Training (PMT) i 2001, og flere danske kommuner er for tiden ved at implementere programmet.

Målgruppe: Familier med børn i alderen 4 til 12 år, som har begyndende eller udtalte adfærdsproblemer.

Tiltaget: Programmet tager udgangspunkt i barnets situation og bygger på aktiv involvering af forældrene. Formålet med programmet er at ændre familiens adfærdsmønster, så den negative udvikling i familien stoppes, og barnets adfærdsproblemer reduceres. Dette sker ved at træne forældrene i problemløsning, grænsesætning og positiv kommunikation med barnet. Selve programmet består i, at familien får tilknyttet en terapeut, som de mødes med én time ugentligt i ca. 25 uger. Møderne har forskellige temaer, og terapeuten anvender metoder som dialog, rollespil og hjemmeopgaver i behandlingen. Programmet er baseret på manualen 'Living With Children' fra 1968.

Undersøgelsen: Litteraturstudien (Brestand & Eyberg 1998) identificerer 82 effektundersøgelser, som omhandler behandling af børn med adfærdsvanskeligheder.

Resultater: Gennemgangen af effektundersøgelserne viser, at der er to typer af programmer, som har en dokumenteret effekt i forhold adfærdsvanskeligheder. Det er PMT-programmet, som baseret

på 'Living With Children'-manualen, og et lignende program, nemlig Webster-Stratton's parent-training: De utrolige år (omtalt andet sted), hvor der anvendes videofilm i undervisningen. Der ser ikke ud til at være foretaget en måling af den kriminalpræventive effekt af tiltagene.

Kommentar: Der er senere gennemført en effektundersøgelse af det norske forsøg med PMT. Denne viser ligeledes positive resultater af programmet i form af reduktion af børnenes problemer, forbedring af deres sociale kompetencer og forbedring af forældrenes opdragelsesformåen.

Reference: www.servicestyrelsen.dk

www.oslc.org

www.atferdssenteret.no

Kazdin, Alan E. (1997): Parent Management Training: Evidence, outcomes, and issues. *Journal of American Academic Child and Adolescent Psychiatry*, vol. 36 (10), s. 1349-1356.

Brestan, Elizabeth V. & Sheila M. Eyberg (1998): Effective Psychosocial Treatments of Conduct-Disordered Children and Adolescents: 29 Years, 82 Studies, and 5,272 Kids. *Journal of Clinical Child Psychology*, vol. 27 (2), s. 180-189.

Ogden, Terje & Kristine Amlund Hagen (2008): Treatment Effectiveness of Parent Management Training in Norway: A randomized controlled trial of children with conduct problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 76 (4), s. 607-621.

Navn: Familierådslagning/Familieråd

Anvendelsessted og -tidspunkt: Forsøg blev gennemført i otte danske kommuner i perioden juli 1999 til december 2001, og metoden anvendes i dag i flere kommuner. Metoden er indført i forbindelse med anbringelsesreformen, der indebærer krav om systematisk inddragelse af familie og netværk. Metoden, der bl.a. også anvendes i Sverige og Norge, er inspireret af den new zealandske model "Family Group Conferences." Familierådslagning er lovfæstet i NZ i forbindelse med tiltag vedrørende ungdomskriminalitet.

Målgruppe: Familierådslagning er en kommunikations- og beslutningsmodel, hvor familiemedlemmer sammen med professionelle (sagsbehandlere, psykologer o.l.) diskuterer problemer omkring omsorg, beskyttelse eller kriminell adfærd og velegnede fremtidige løsninger.

Der er tale om et tilbud, som det offentlige kan give til forældre i forbindelse med såvel ”lette” som ”tunge” problemer vedrørende barnets udvikling og trivsel. Der kan således ligge meget forskellige og mere eller mindre alvorlige forhold til grund for anvendelsen af familierådslagningsmodellen.

Tiltaget: Tilbud om familierådslagning vil typisk tage afsæt i resultaterne af en § 38-undersøgelse, men anvendes desuden som en forebyggelsesmodel før de sociale myndigheder inddrages. Udgangspunktet er et møde, hvor familien, slægten og andre betydningsfulde personer i familiens netværk samles for at diskutere og udtænke en plan med forslag til indsatser for barnet/børnene i familien. Igangsætning af en familierådslagning fordrer, at familien er positivt indstillet over for det. Dernæst formulerer initiativtageren spørgsmål og eventuelle rammer til brug for familierådslagning og forhandler disse med forældrene og barnet/den unge. Når rammerne er på plads, tilknyttes en samordner. Samordneren kender ikke sagen, kun de spørgsmål, familierådslagningen skal tage stilling til. Samordnerens opgave er at kontakte familiemedlemmer, venner og andre, som familien ønsker inddraget i rådslagningen.

Erfaringer: En evaluering af familierådslagning i Kjellerup Kommune viser, at 87 pct. af forældrene mener, at deres barn har fået et bedre tilbud om foranstaltning ved at bruge familierådslagning, end det ville have fået, hvis der ikke havde været anvendt familierådslagning. En landsdækkende evaluering af det danske forsøg med familierådslagning viser, at den udvidede familie ofte er villig til at medvirke og som regel i flere end det ene planlagte møde, at familiens ressourcer bliver anvendt, men ikke altid er tilstrækkelige til at afhjælpe problemet, og at det ikke er muligt at sige noget om familierådslagningens effekt på langt sigt endnu. Der, hvor familierådslagningen har haft den største effekt, er i forhold til samspillet mellem familie og forvaltning, hvor familierådslagningen giver større ligestilling.

Kommentar: Der kan være flere årsager til, at familierådslagning er populær. For det første holder familierådslagningsmodellen fast i, at familier har et ansvar for de enkelte familiemedlemmers omsorg. For det andet er modellen fleksibel i forhold til kulturelle forskelle. For det tredje kan modellen være med til at sikre, at de involverede familier får lejlighed til at bidrage med vigtig viden og indsigt om følsomme forhold. Og for det fjerde kan familier være mere motiverede end de professionelle til at søge langsigtede løsninger.

En metaanalyse af familierådslagning er under udarbejdelse i Nordisk Campbell Center regi.

Reference: Rasmussen, Bo Morthorst & Thomas Haldbo Hansen (2002): *En beslutningsmodel med meget mere – en undersøgelse af ”Det danske forsøg med Familierådslagning”*, UFC – Børn og Familier, Aabenraa.

Hansen, Jytte & Thomas Haldbo Hansen (2003): *Familierådslagning i Danmark - 2.del af evalueringen af ”Det danske forsøg med Familierådslagning”*, UFC – Børn og unge

Rasmussen, Bo Morthorst (2004): *Familierådslagning i Kjellerup Kommune*, UFC- Børn og unge.

Styrelsen for Social Service (2006): Research og beskrivelse af erfaringer med forældreprogrammer i Danmark og udlandet. www.servicestyrelsen.dk

Se endvidere www.nc2.dk

Navn: De Utrolige År

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Programmet blev udviklet i USA for 25 år siden. Siden 2006 er programmet blevet anvendt i Danmark.

Målgruppe: Tiltaget er rettet mod børn i alderen 3-12 år, som har begyndende adfærdsvanskeligheder og aggressiv adfærd, samt disse børns forældre. Målgruppen er således børn i risikogruppen og deres forældre.

Tiltaget: Tiltaget De Utrolige År (DUÅ) består af henholdsvis et forældreprogram og et børneprogram, Dinosaursskolen. Sidstnævnte er omtalt i et selvstændigt bilag.

Programmet DUÅ er manualbaseret og kræver certificering af underviserne.

Det overordnede formål med forældreprogrammet er at styrke barnets og forældrenes kompetencer. Rationalet er, at det er mere hensigtsmæssigt at styrke forældrenes evner til at opbygge en god relation til barnet og til at vejlede barnet end at lade professionelle behandlere overtage ansvaret for barnet. Selve programmet består i, at en forældregruppe på 10-12 personer mødes ugentligt med to gruppeledere i 12-18 uger. Programmet er opdelt i et grundkursus på 12 uger (Basic Parent Training Program) og en overbygning på 6 uger (Advance Parent Training Program). Der er et overordnet tema for hvert møde, f.eks. grænsesætning eller positiv opmærksomhed, og i forbindelse med mødet vises videoklip, som diskuteres, og forældrene får hjemmearbejde for i form af aktiviteter, som de skal afprøve før næste møde.

Foruden de nævnte to programmer findes der også et særligt program, som henvender sig til lærere (skoleprogrammet).

Undersøgelsen: Den amerikanske effektundersøgelse stammer fra 2004. Undersøgelsen har et eksperimentelt design med tilfældig udvælgelse til et antal eksperimentalgrupper og til kontrolgruppen, som består af familier, som kom på venteliste. I undersøgelsen sammenlignes kontrolgruppen såle-

des med fem forskellige grupper, som har fået en kombination af forskellige DUÅ-programmer: 1) forældreprogram, 2) forældreprogram + skoleprogram, 3) børneprogram, 4) børneprogram + skoleprogram og 5) børneprogram + skoleprogram + forældreprogram.

Undersøgelsen omfatter 159 familier med børn i alderen 4-8 år med adfærdsvanskeligheder.

Programmernes effekt er målt ved at observere henholdsvis forældrene i hjemmet (effekt af forældreprogrammet), børnene under leg (effekt af børneprogrammet) og børnene i skolen (skoleprogrammet) før programmet blev iværksat, under programmet og efter programmet.

Resultater: Den amerikanske evaluering af programmet viser, at de familier, som havde modtaget programmet (alle kombinationer) havde væsentlig færre problemer med børnene efterfølgende end familierne i kontrolgruppen. Ligeledes var børnenes adfærd i skolen forbedret.

I Danmark er der foretaget en evaluering af forældreprogrammet. Evalueringen er dog endnu ikke offentliggjort, men ifølge oplysninger fra Servicestyrelsens hjemmeside er erfaringerne positive. Evalueringen viser, at forældrene har oplevet programmet som meget anvendeligt til løsning af problemer med barnet og ægteskabelige problemer, at forældrene efter at have gennemført programmet føler sig rustet til at kunne løse nuværende og fremtidige problemer, og at forældrene gerne vil anbefale programmet til andre.

Reference: Webster-Stratton, Carolyn (2000): The Incredible Years Training Series. *Juvenile Justice Bulletin*, June 2000. U.S. Department of Justice, Office of Justice Program, Washington, DC.

Webster-Stratton, Carolyn, M. Jamila Reid & Mary Hammond (2004): Treating Children With Early-Onset Conduct Problems: Intervention Outcomes for Parent, Child, and Teacher Training. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, vol. 33 (1), s. 105-124.

www.servicestyrelsen.dk

Navn: Early Family/Parent Training

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted- og tidspunkt: Metaanalysen omfatter 55 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1976-2008. Af disse undersøgelser er flertallet (49) fra USA, mens de øvrige stammer fra Australien, Storbritannien, Canada, New Zealand m.v.

Målgruppe: Målgruppe for programmerne er forældre med børn med adfærdsvanskeligheder, herunder antisocial adfærd og kriminalitet.

Tiltaget: Tiltagene består i hjemmebesøg eller forældretræningsprogrammer, hvor forældrene individuelt eller i gruppe modtager undervisning i børneopdragelse m.v. En del af programmerne er manualbaserede forældreprogrammer såsom De Utrolige År, Positive Parenting Program og Parent-Child Interaction Therapy. Formålet med disse tiltag er at styrke forholdet mellem forældre og barn for herigennem at forbedre barnets evne til at kontrollere impulsiv, kontrær og aggressiv adfærd.

Undersøgelsen: Metaanalysen inkluderer 55 tidligere publicerede undersøgelser og omfatter knap 10.000 personer. Der er kun inkluderet undersøgelser med eksperimentelt design.

Resultater: Analysen viser, at tiltag af denne type er effektive i forhold til at reducere børns og unges adfærdsproblemer, idet disse problemer reduceres med ca. 45 pct.

Kommentar: Undersøgelsen er meget solid, idet der er anvendt et snævert inklusionskriterium, som indebærer, at kun de mest robuste undersøgelser inddrages i analysen.

Reference:

Piquero, Alex R., David P. Farrington, Brandon C. Welsh, Richard Tremblay & Wesley G. Jennings (2008): *Effects of Early Family/Parent Training Programs on Antisocial Behavior & Delinquency. A Systematic Review*. Brotsförebyggande rådet, Stockholm.

Navn: Dinosaur-skolen

Anvendelsessted og -tidspunkt: I 2007-2008 skal Dinosaurskolen udvikles og afprøves i otte kommuner. Projektet indebærer en etårig uddannelse af kommunale fagfolk. Hver af de otte kommuner bliver tildelt to uddannelsespladser i 2007 og to i 2008. Dinosaurskolen er en del af metoden "De utrolige år", hvorfra et forældretræningsprogram allerede er implementeret i Ikast, Herning, Holstebro og Aalborg Kommune. Afprøvningen af Dinosaurskolen planlægges at inkludere disse kommuner samt fire andre kommuner.

Målgruppe: Dinosaurskolen er et evidensbaseret program, hvor behandlingen er rettet mod 4-8-årige børn med adfærdsvanskeligheder.

Tiltaget: Formålet er at forebygge, reducere eller stoppe adfærdsproblemer hos børn ved at forbedre deres sociale kompetencer i forhold til jævnaldrende. Dermed er indsatsen rettet imod udbedring af de problemer, som kendetegner børn med behov for en tidlig forebyggende indsats.

Dinosaurusskolen er bygget op om forløb i grupper bestående af 4-6 børn og to gruppeledere. Der arbejdes med udvikling af kognitive og sociale evner gennem praktiske og legeorienterede metoder i et forløb på 18-20 moduler á to timer.

Erfaringer: Forskning viser, at adfærdsproblemer hos de involverede børn reduceres signifikant efter endt behandling med Dinosaurusskolen. Servicestyrelsen forestår den overordnede styring af projekt Dinosaurusskolen. Projektets resultater vil blive formidlet til kommunale myndigheder, leverandører og andre væsentlige aktører på det sociale område.

Reference: www.servicestyrelsen.dk

<http://incredibleyears.wales.co.uk>

Navn: Marlborough Familiecenter – flerfamilieterapi

Anvendelsessted og -tidspunkt: Marlborough-modellen blev udviklet i London sidst i 1970'erne. Modellen blev udviklet i regi af Marlborough Family Center, som er en børne- og familierådgivningsservice med integreret psykoterapi for voksne og med stærke forbindelser til distriktspsykiatrien, som tager sig af voksne med alvorlige psykiske lidelser.

Målgruppe: Familier (og børn) som har behov for familieterapi, og som har problemer i form af voldelig adfærd, narkotika- eller alkoholmisbrug, mental sygdom, social udstødelse mv.

Tiltaget: Marlborough-modellen beskrives som en kontekstbaseret behandlingsmetode, hvor der lægges stor vægt på at konteksten, dvs. familien, lokalsamfund, nabolag, venskabsnetværk, arbejds-sammenhænge, skoler og børnehaver, religiøse og kulturelle institutioner og faglige netværk, inddrages. Tiltaget består dels af oprettelse af et dagcenter, hvor to til ti familier kan komme otte timer dagligt fem dage om ugen. Samværet på dagcenteret kan mindske den marginalisering og isolation, disse familier ofte oplever. Flerfamilieterapien foregår i samvær med de andre familier og centerets personale. Der findes ingen decideret manual for behandlingens indhold.

Tiltaget består endvidere i oprettelse af en familieskole. Målgruppen for familieskolen er børn, som er blevet smidt ud af skolen pga. alvorlige indlæringsproblemer, vold eller forstyrrende adfærd. I familieskolen skal de børn, som undervises, være ledsaget af mindst én forældre. Formålet med

dette er dels, at forældrene skal være vidne til deres børns undervisningsmæssige problemer, og dels, at lærerne kan opleve de familieproblemer, som ofte tages med i skolen. Familieskolen yder terapi baseret på en undervisningsmæssig kontekst og er samtidig undervisning forankret i en terapeutisk relation. Herved fungerer den som et bindeled mellem undervisning og psykoterapi. Børnene og deres forældre har undervisning fire formiddage om ugen, og skolen kan rumme ni børn ad gangen.

Erfaringer: Familieskoler (eller familieklasser), som bygger på samme idegrundlag som Marlborough, anvendes som forsøg i Horsens, Århus, Helsingør og Gladsaxe Kommune. Programmet kaldes i Danmarks også for Helsingør-modellen. Familieskoler henvender sig til børn, der af forskellige grunde ikke får det forventede og nødvendige udbytte af undervisningen i skolen. Familieklassen består typisk af seks elever, som har et familiemedlem med, og klassen arbejder to-tre dage om ugen i ca. tre timer ad gangen i maksimalt tre måneder. Der er endnu ikke foretaget en evaluering af det danske tiltag.

Reference: Asen, Eia, Neil Dawson & Brenda McHugh (2004): *Flerfamilieterapi. Nye veje i familierarbejde*. Hans Reitzels Forlag, København.

Navn: Positive Parenting Program (Triple P)

Type: Litteraturstudie.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Programmet er udviklet i Brisbane, Australien. Programmet er blevet udviklet over en længere periode, men det første undervisningsmateriale til programmet stammer fra midten af 1990'erne. Programmet er udviklet med inspiration fra andre programmer af typen 'behavioral family intervention', f.eks. De Utrolige År.

Målgruppe: Målgruppen er alle forældre, men programmet indeholder særlige programmer for forældre med børn, som har adfærdsvanskeligheder, eller for familier med alvorlige problemer.

Tiltaget: Formålet med programmet er at give forældre information og støtte om effektiv børneopdragelse for herved at reducere forekomsten af adfærdsmæssige problemer hos børn. Programmet er et undervisningsforløb, som også indeholder praktisk træning i børneopdragelse. Triple P er karakteriseret ved at tilpasse programtypen efter behovet hos familien, at fremme børnenes sociale kompetencer og evne til selvkontrol samt at øge forældrenes kompetencer og gøre dem uafhængige af anden hjælp.

Programmet er manualbaseret og har en struktur, som består af fem forskellige niveauer, men eftersom programmet tilpasses den enkelte familie, gennemgås det ikke slavisk.

- Niveau 1 (Universal Triple P) består af generel information til alle, der har interesse for børneopdragelse. Informationen leveres gennem forskellige medier, f.eks. tv, radio, aviser.
- På niveau 2 (Selected Triple P) er målgruppen forældre, som har særlige interesse for deres børns opførsel og udvikling. Interventionen består af information og rådgivning, f.eks. telefonisk rådgivning, kortvarige møder med en rådgiver eller deltagelse i et seminar på 60-90 minutter.
- Niveau 3 (Primary Care Triple P) er for forældre, som har brug for telefonkonsultationer eller praktisk færdighedstræning i form af et program på 4 x 20 minutter.
- Niveau 4 (Standard Triple P, Group Triple P, Self-Directed Triple P) er for forældre, som ønsker intensiv træning i positiv børneopdragelse. Det drejer sig ofte om forældre, som har børn med alvorlige adfærdsvanskeligheder. Programmets varighed er 10 timer fordelt på 8-10 lektioner. Der findes tre forskellige typer af programmet, henholdsvis enkeltundervisning, gruppeundervisning og selvstudieundervisning.
- Det sidste niveau, niveau 5 (Enhanced Triple P), er for forældre som har børn med adfærdsvanskeligheder, og hvor familien er dysfunktionel. På dette niveau er programmet tilpasset den enkelte familie og består af et intensivt program på 11 lektioner af en times varighed. Programmet indeholder elementer til forbedring af forældreegenskaber, strategier i forbindelse med humørsvingninger, stresshåndtering samt vejledning om, hvordan man støtter sin partner.

Undersøgelsen: I artiklen refereres et antal effektundersøgelser af Triple P-programmet, som er af god kvalitet med f.eks. tilfældig udvælgelse til forskellige eksperimentalkupper og en venteliste-kontrolgruppe. Undersøgelserne refererer særligt til programmerne på niveau 4 og 5.

Resultater: De forskellige undersøgelser viser, at der er en positiv effekt af programmet. Det gælder f.eks. i forhold til at reducere børnenes adfærdsvanskeligheder, at forbedre forældrenes kompetence i forbindelse med børneopdragelse og at mindske stress og depression hos forældrene. På baggrund af disse resultater konkluderes, at interventionen er positiv og effektiv over for forældre, som har adfærdsvanskelige børn.

Kommentar: Stort set samtlige af de effektundersøgelser af programmet, som refereres i litteraturstudiet, er foretaget af programudviklerne selv (Sanders med forskellige kollegaer). Generelt viser metaanalyser, at effektstørrelsen af behandlings- og interventionsprogrammer er større, når programmet bliver evalueret af programudviklerne selv, end hvis de bliver evalueret af uvildige forskere.

Reference: Sanders, Matthew R., Carol Markie-Dadds, Karen M. T. Turner & Margaret Brechman-Toussaint (2000): *Triple P. Positive Parenting Program. A guide to the system.* Parenting and Family Support Centre, School of Psychology, The University of Queensland, Brisbane, Australia.

Sanders, M.R. (1999): Triple P – Positive Parenting Program: Towards an empirically validated multilevel parenting and family support strategy for the prevention of behaviour and emotional problems in children. *Clinical Child and Family Psychology Review*, vol. 2, s. 71-90.

www.servicestyrelsen.dk

Navn: Familien i centrum

Anvendelsessted og -tidspunkt: Københavns Kommune i perioden 1.1. 2005 – 31.12. 2008

Type: Effektevaluering.

Målgruppe: Familien i centrum omfatter to forskellige projekter: *FamilieFokus*, som er et familiebehandlingstilbud til familier med børn i alderen 0-14 år. Der er tale om familier, hvor der er bekymring for børnenes trivsel, og hvor en anbringelse uden for hjemmet kan være på tale. Også kriminalitetstruede eller kriminelle børn og unge og deres familier er en del af målgruppen. Det andet projekt hedder *Hard Work* og er et tilbud til kriminelle og kriminalitetstruede børn og unge i alderen 10-15 år og deres familier. En tredje del af projektet retter sig mod *kompetenceudvikling af medarbejderne* i socialcentrenes børnefamilieteam blandt andet via en række ”uddannelsesstillinger”.

Tiltaget: Målgruppen er delt i fire undergrupper efter omfang og art af kriminel adfærd, fra bekymrende adfærd til personfarlig kriminalitet. Indsatsen består af forskellige tiltag rettet mod de fire undergrupper, men følgende nøglebegreber er grundlæggende for hele projektet:

- Fokus på ressourcer og anerkendelse – der arbejdes på at skabe succesoplevelser, der kan få den unge til at vælge en mere positiv social adfærd.
- Hurtig og konsekvent handling – det skal signaleres til den unge, at det ikke er ligegyldigt, hvad han/hun foretager sig. Kort responstid og konsekvens er derfor afgørende.
- Fokus på familiesamarbejde og familieansvar – inddragelse af og samarbejde med forældrene er essentielt. Det er væsentligt med en helhedsorienteret indsats for at finde de ressourcer, der er at trække på i familien og dens netværk.
- Systematisk og koordineret indsats i nærmiljøet – et forpligtende samarbejde mellem bl.a. socialforvaltning, skoler, klubber og politi.

For *FamilieFokus* gælder, at 60 familier forventes at kunne gøre brug af tilbudet årligt. Familierne er indskrevet maksimalt seks måneder, men behandlingen kan forlænges efter behov. Tilbudet retter sig mod hele familien med eventuel inddragelse af øvrigt netværk. Ved udgangen af 2007 havde 93 familier gjort brug af tilbudet siden projektets opstart. På opgørelsestidspunktet har 75 familier afsluttet forløbet. Målgruppen har af forskellige årsager været redefineret til også at omfatte børn, som allerede var anbragt, med fokus på en hjembringelse til familien.

For *HardWork* gælder, at tilbudet i 2007 har været normeret til ti unge. De unge er indskrevet i tilbudet i ét år og starter samtidig som en gruppe i starten af året. Tilbudet består af et gruppetilbud til de unge i fritiden, individuelt arbejde med de unge via kontaktpersonordning, familiearbejde samt samarbejde med det professionelle netværk (skole, politi m.v.). Evalueringen viser, at 23 unge har deltaget i projektet ved udgangen af 2007.

Undersøgelsen: For begge projekter er der gennemført en før/efter måling og en effektmåling. Effekten er målt ved antal anbringelser og økonomiske ressourcer, der er anvendt på de deltagende familier i sammenligning med en kontrolgruppe. I det følgende beskrives de metoder og populationer, der er anvendt i undersøgelserne.

Før/efter måling for *FamilieFokus* omfatter dels 75 familier, som på opgørelsestidspunktet har afsluttet et behandlingsforløb samt 70 familier, som havde afsluttet behandlingen for et år siden. Denne undersøgelse er baseret på spørgeskemaer, som familierne har udfyldt ved ind- og udskrivning i projektet.

Effektmåling for *FamilieFokus* omfatter indsatsgruppe bestående af 65 familier og en kontrolgruppe, der består af 31 familier, som har modtaget et andet familiebehandlingstilbud i Københavns Kommune. De to grupper ligner hinanden, idet kommunen ved familiebehandlingens start har vurderet, at barnet eller den unge var i risiko for en anbringelse, hvis ikke der skete væsentlige ændringer inden for et år. Det fremgår ikke af undersøgelsen, hvordan udvælgelsen til henholdsvis indsats- og kontrolgruppe er foregået.

Før/efter måling for *Hardwork* omfatter 10 unge, som har deltaget i projektet i 2007. Denne undersøgelse er baseret på medarbejdernes vurdering af de unges adfærd ved henholdsvis start og ophør i projektet.

Effektmåling for *HardWork* er baseret på en indsatsgruppe med 13 familier, som i 2006 deltog i projektet, mens kontrolgruppen består af 21 familier, som ikke har modtaget *HardWork*-tilbudet. Det fremgår ikke, hvilket behandling kontrolgruppen har modtaget, eller hvordan udvælgelsen til de to grupper er foregået. Grupperne er sammenlignelige med hensyn til barnets alder, oprindelse og køn og med hensyn til forældremyndighedsindehavers beskæftigelsessituation og uddannelse samt ægtefællens/samlevers beskæftigelsessituation og uddannelse. Effektmålingen omfatter ikke perso-

ner, som har deltaget i projektet i 2007, eftersom opgørelsestidspunktet er en måned efter, de var ophørt i projektet, hvorfor det var for tidligt at vurdere projektets effekt.

Der er endvidere foretaget interview med forældre og unge for at belyse deres oplevelse af behandlingsforløbet.

Resultater: *FamilieFokus:* Evalueringen viser, at 80 pct. af de 75 familier, som har afsluttet programmet, helt eller delvist har fået opfyldt de mål, der var lagt fast i handleplanen. Undersøgelsen vedrørende de 70 familier, som har afsluttet deres behandling ét år tidligere, viser en forbedret trivsel for mellem 50 til 79 pct. af familierne (målt på barnets psykiske tilstand, dagligt humør, relation til moderen, struktur på dagligdagen, trivsel i institution, skole og kammerater, samt forældrenes opdragelse og trivslen i familien). Med hensyn til forældrenes egen trivsel har mange stadig problemer.

Effektmålingen viser, at anbringelse er undgået for 85 pct. af familierne i FamilieFokus mod 58 pct. i kontrolgruppen. Endvidere er kommunens udgifter til familien reduceret for 34 pct. af de familier, der har deltaget i behandlingen, mod fire pct. i sammenligningsgruppen. Begge forskelle er statistisk signifikante.

HardWork: Evalueringen viser, at af de 10 unge, som har deltaget i projektet i 2007, er det efter HardWork medarbejdernes opfattelse lykkedes at reducere den kriminelle adfærd for de syv, fastholde en stabil skolegang for de seks og forbedre forholdet til forældrene for samtlige unge.

Effektmålingen viser, at der ikke er signifikante forskelle på effekten af HardWork og andre tilbud til målgruppen, hverken i antallet af anbringelser eller i den samlede udgiftsudvikling.

Kompetenceudviklingsprogrammet: Den anerkendende og ressourcebaserede tilgang er begyndt at slå igennem i det daglige, hvilket kan ses i mere fyldige handleplaner og øget fokus på familiens samlede ressourcer og kompetencer. 86 pct. af de deltagende medarbejdere angiver, at deltagelsen har medført en opkvalificering af eget socialfagligt arbejde med familierne, og programmet har desuden medført en fælles referenceramme, fælles sprog samt en øget brug af faglig sparring og metodedrøftelser med kolleger i eget team, men også på tværs.

Kommentar: HardWork projektet omfatter ganske få deltagere, hvorfor det vil være vanskeligt at påvise en eventuel effekt.

Reference: www.godsocialpraksis, *Evaluering af projekt Familien i Centrum*, Københavns Kommune

Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen (2005): *Familien i centrum – en projektbeskrivelse*, www.vildelaereprocesser.dk

Projektkontoret, Socialforvaltningen, Københavns Kommune (2007): *Familien i centrum – for positiv integration i samfundslivet, Årsrapport 2006*

Projektkontoret, Socialforvaltningen, Københavns Kommune (2008): *Familien i centrum, Årsrapport 2007*

Navn: Den Korte Snor

Anvendelsessted og -tidspunkt: Som forsøgsprojekt under Københavns Kommune fra august 2006 og foreløbig finansieret frem til udgangen af 2009. Det samlede projekt arbejder med udvalgte unge under 15 år og deres familier fra fire forskellige københavnske lokalcentre: Nørrebro, Amager, Valby og Brønshøj/Husum-Vanløse.

Målgruppe: Unge under den kriminelle lavalder, som udviser voldelig eller uroskabende adfærd i lokalområderne. Der er 25 pladser i projektet. Den Korte Snor på Nørrebro har eksempelvis plads til seks familier ad gangen.

Tiltaget: Projektets overordnede formål er at sikre en hurtigt, grundig og systematisk udredning af den unges situation med henblik på at iværksætte den nødvendige indsats, der dels kan ændre de unges adfærd, men samtidig sikre, at støtten forankres i den unges nærmiljø, familie, fritidsaktiviteter og skole. På de lokalcentre, der deltager i projektet, er der frikøbt sagsbehandlere, som har fået flere ressourcer til rådighed i form af kompetenceudviklingsforløb og mere tid til arbejdet med de unge og deres familier. De unge i projektet bliver tilknyttet en kontaktperson, der ligeledes har mere tid til rådighed til arbejdet med de unge, så det i praksis bliver en form for ”mandsopdækning”. Projektets arbejde med de unge tager afsæt i to centrale omdrejningspunkter: Familiens ressourcer skal inddrages i arbejdet, og der skal være et tæt opfølgingsarbejde i forhold til den unge. Dette betyder, at der er et tæt samarbejde mellem familien, sagsbehandleren og kontaktpersonen samt jævnlige familiesamtaler. Med udgangspunkt heri konkretiseres såvel de langsigtede mål for samarbejdet som de delmål, der skal føre dertil. Typiske indsatsområder er den unges skolegang, etablering af alternativer til gadelivet, men også samtaler med familien omkring rammer, omsorg, ressourcer, konflikthåndtering og forælderroller.

Erfaringer: Det samlede projekt er overordnet styret af Spydspidsen i København. I forhold til Nørrebro er der lavet en særlig konstruktion, hvor Socialcenter Nørrebro og Vilde Læreprocesser har indgået et partnerskab omkring ledelse og metodeudvikling af projektet på Nørrebro – i tæt samar-

bejde med det samlede bydækkende projekt. De foreløbige erfaringer viser, at Den Korte Snors intervention i nogle sager ikke er tilstrækkelig, men at den unge støttes bedre ved en anbringelse uden for hjemmet. I sådanne sager er det lykkedes at opnå samtykke til anbringelsen, og der har i denne forbindelse været et godt samarbejde med familien. I andre sager arbejdes med familiesamtaler, hvor tilliden til de professionelle har været støt stigende i takt med, at familien begynder at kunne se resultater. Familierne begynder ligeledes at tage et større ansvar for etableringen af de rammer, den unge skal orientere sig inden for. På basis af disse foreløbige projekterfaringer har Københavns Kommunes Borgerrepræsentation i 2008 besluttet at udvide målgruppen til også at omfatte 10-12-årige. Dette skal ses i sammenhæng med kommunens nye taskforce, der kortlægger de kriminalpræventive indsatser i byen.

Reference: "Et øjebliksbillede" Den Korte Snor December 2007- fra www.spydspidsen.dk:

Den Korte Snor – Vidensdeling 2- Nørrebro fra www.vildelaereprocesser.dk

Sikker By – en styrket kriminalpræventiv indsats i Københavns Kommune, dokument nr. 2008-96444. www.kk.dk

---

Navn: Forældrenetværk

Anvendelsessted og tidspunkt: Det første forældrenetværk blev oprettet i 1996 i Østsjælland. Siden er metoden anvendt flere steder i Danmark.

Målgruppe: Forældre til utilpassede unge, dvs. unge i risikogruppen.

Tiltaget: Forældrenetværk beskrives som en pædagogisk interventionsform. Ved et forældrenetværk skabes et socialt gruppearbejde mellem forældre til udsatte og utilpassede børn og unge. Forældrenetværket består af en gruppeleder og et antal forældre. Det første forældrenetværk blev oprettet efter en periode med stigende bekymring over en gruppe på tyve 14-16-årige unge, som begik hærværk og graffiti, anvendte rusmidler, pjækkede fra skolen og begyndte at definere sig selv som en bande, "Den Hårde Kerne". Forældrenetværket bestod af otte forældrepar, som mødtes med en ungdomskonsulent fra kommunen hver 14. dag i de første seks måneder. Herefter blev mødefrekvensen ændret til efter behov, og forældrenetværket blev opløst efter ni måneder.

Det overordnede formål med forældrenetværket er at integrere de utilpassede unge ("at få skæve unge ind i folden igen"). Forældrenetværket giver mulighed for, at forældre udvikler værdier, normer og holdninger til deres unge. For forældrenes vedkommende handler det om at generobre initiativet i deres eget liv – i samarbejde med deres børns venners forældre. For den professionelle ved-

kommende (ungdomskonsulenten eller gruppelederen) handler det om at undgå at komme med løsninger, men i stedet at hjælpe med at gøre det, som er svært, lettere, dvs. at være facilitator.

Erfaringer: Der er ikke foretaget nogen effektundersøgelse af tiltaget. Som nævnt blev det første forældrenetværk opløst efter ni måneder, da der ikke længere var brug for det. De involverede parter følte selv, at netværket havde haft en positiv effekt i form af, at forholdet mellem forældrene og de unge var blevet forbedret, og den grundlæggende tillid mellem forældre og unge var blevet genetableret. Desuden nævnes i rapporten, at de unge igen var kommet i gang med en uddannelse eller et arbejde, og at de ikke længere eksperimenterede med stoffer, men nu blot drak alkohol og røg hash i begrænset omfang.

Reference: Pedersen, Kjeld, Eva Tverskov & Niels Rosendal Jensen (2003): *Forældrenetværk i praksis – empowerment og socialt gruppearbejde*. Systime, Århus.

Navn: Bekymrings- og opfølgningssamtale

Anvendelsessted og -tidspunkt: Norge. Metoden er udviklet ved Manglerud politistation i Oslo sidst i 1990'erne. En dansk version af konceptet blev indført som pilotprojekt i Kolding Politikreds i 2003, og konceptet anvendes nu i flere af landets politikredse.

Målgruppe: Unge førstegangsløvovertredere samt børn og unge, der er i risiko for at begå lovbrud. Ifølge den norske politilov kan bekymringssamtalen tages i brug ved politiets første møde med unge lovovertredere under 18 år, ligesom den kan anvendes over for børn under 15 år, når politiet mener, at barnet har begået et lovbrud. For børn mellem 15 og 18 år skal lovbruddet være begået. Fremgangsmåden kan også bruges, såfremt børn og unge færdes i risikobetonede miljøer, eller i øvrigt må anses for at være i risiko for at begå kriminalitet.

Tiltaget: *Bekymringssamtalen* er et struktureret værktøj, der inkluderer bestemte spørgsmål og problemområder, der skal belyses og diskuteres under samtalen. Samtalen er egnet i mindre alvorlige tilfælde, hvor det er åbenbart, at den unge og forældrene vil tage ansvar for at adfærden ændrer sig. Der er tre faser i samtalen:

- Kortlægning: gennem samtalen kortlægges den unges situation samt mulige årsager og farer for gentagelse af kriminaliteten.
- Ansvarliggørelse: Konsekvenserne af adfærden for den unge klargøres. Den unge bliver opfordret til at opføre sig med kriminalitet og til at undgå situationer, som kan føre til lovbrud.
- Tiltag: Der kan i løbet af samtalen foreslås tiltag i forhold til familie, skole og fritid, som skal bidrage til at sikre en positiv fremtidig udfordring.

Der udarbejdes et referat af samtalerne, hvilket kan være af værdi for politiets opfølgingsarbejde. Når politiet indkalder den unge til samtale vil forældrene som regel også blive anmodet om at møde. Ved skriftlig indkaldelse fra politiet har både børn og forældre en lovfæstet pligt til at møde. Bekymringssamtalen kan dog også iværksættes på forældrenes initiativ.

Gennem en *opfølgningssamtale* kan politiet give udtryk for eventuel fortsat bekymring over kriminel adfærd og tydeliggøre konsekvenserne af en sådan adfærd. Mødepligten for børn og forældre er her den samme som ved bekymringssamtalen. Kortlægning af behov for nye virkemidler og tiltag er centrale i opfølgningssamtalen. *Barnevernet* deltager, hvis det er hensigtsmæssigt, og andre instanser kan også inddrages. Opfølgningssamtaler praktiseres flere steder, men der foreligger ikke fælles retningslinier, som der gør for bekymringssamtalen.

Erfaringer: En evaluering af konceptet i Norge er iværksat, men endnu ikke afsluttet. Ifølge Politidirektoratet foretages en del lokale tilpasninger af modellen. I Kolding er der gennemført en opfølgende undersøgelse af de unge, som man har afholdt samtaler med i årene 2005-07, for at se, hvorvidt de senere var registreret hos Kolding Politi eller i nabokredsene. Resultaterne af undersøgelsen er dog for usikre til at kunne basere en egentlig evaluering på.

I Danmark nævnes også ofte *Bekymringsbreve*, som bruges, når politiet træffer børn og unge i miljøer eller på tidspunkter, der giver anledning til bekymring. Der sendes et brev til forældrene om, hvornår og hvordan barnet er truffet. Det vurderes, om hændelsen også giver anledning til underretning af kommunen, hvilket også skal fremgå af brevet til forældrene. Forældrene skal herefter inden otte dage kontakte politiet – brevskriveren – så politiet kan være sikre på, at brevet er modtaget. Sker det ikke, kontakter politiet forældrene. Herudover foretager politiet sig intet videre. Brevene er formentlig en dansk tilføjelse, da de ikke omtales i det norske materiale. Der er dog bred enighed i det danske politi om, at det er samtalerne der virker, da ikke alle familier er i stand til at forholde sig til brevets indhold.

Reference: www.krad.dep.no

Navn: Hjemmebesøg

Anvendelsessted og -tidspunkt: Norge; i regi af politiet; *Barnevernet* kan også deltage.

Målgruppe: Alle typer børne- og ungdomskriminalitet.

Tiltaget: Hjemmebesøg hos barnet og forældrene er et alternativ til at indkalde til bekymrings- eller opfølgningssamtale. Bekymringssamtalen eller elementer herved kan også benyttes under hjemme-

besøget. Tiltaget kan kombineres med for eksempel mægling i konfliktråd. I Danmark anvender man ofte hjemmebesøg i forbindelse med *bekymringssamtalen* i stedet for at lade denne foregå hos politiet. Der kan i Danmark siges at være tale om en kombination af de modeller, der synes at være skarpere opdelt i Norge.

I Stavanger er hjemmebesøg systematisk afprøvet over for en gruppe unge. Indvandrerprojektet, som det hedder, foregår i regi af *Barnevernsvakten* og politiet og er blevet et fast tilbud over for unge lovovertrædere med minoritetsbaggrund. Gennem samtalerne gives der målrettet og individuelt tilpasset hjælp til børn, unge og familier med begrænset kendskab til offentlige forvaltninger. Man forsøger at kortlægge hjælpebehov og videreformidle henvendelser fra børn og familier til andre dele af hjælpeapparatet. I samtalerne vil man også kunne mægle i konfliktsituationer inden for familien og netværket i øvrigt.

I Indvandrerprojektet arbejder en person fra politiet og en fra *Barnevernet* sammen i team. Når teamet modtager rapport fra politiet om unge lovovertrædere, bliver den berørte familie kontaktet, helst så hurtigt som muligt. Det er en forudsætning, at familien samtykker i at få besøg af teamet, som efter behov kan foretage flere hjemmebesøg. Teamet kan, hvis det er formålstjenligt, veksle mellem samtaler med den unge, samtaler med forældrene og fælles samtaler. Andre centrale personer i den unges netværk kan også trækkes ind. Teamet afslutter sagen, når forholdene har ændret sig som følge af rådgivning og vejledning, eller når andre instanser overtager ansvaret for at hjælpe familien.

Erfaringer: Der foreligger ikke oplysninger om erfaringer med den norske model.

Reference: www.krad.dep.no

Bilag vedrørende skole, uddannelse m.v.

Navn: Den gule flyver

Anvendelsessted og -tidspunkt: Dagskole, der er oprettet i 1992; det er en selvejende institution med undervisningsoverenskomst med Københavns Kommune. Modtager elever fra mange forskellige kommuner. En plads i Flyveren udgør knap 30.000 kr. om måneden, som finansieres gennem hjemkommunens socialforvaltning og børne-ungeforvaltning. Desuden støttes skolen af private fonde.

Målgruppe: Der er plads til 27 børn og unge i alderen 11 til 20 år med faglige, sociale og emotionelle problemer, herunder med diagnoser som Asperger, Tourettes syndrom, Borderline og ADHD. De fleste unge har begået kriminalitet.

Tiltaget: Eleverne møder kl. 8:30 om morgenen til sund morgenmad. Der er herefter undervisning i dansk, engelsk og matematik i grupper på op til tre personer fra kl. 9:00 til 12:00 efterfulgt af sund frokost. Eftermiddagsundervisningen er projektorienteret og tværfaglig. Der laves en individuel undervisningsplan og handleplan, og der arbejdes sideløbende med arbejdsmarkedsorientering og erhvervspraktik samt brobygning til andre (erhvervs-)uddannelser. Der er desuden en række eftermiddagsfritidstilbud. Overordnet målsætning er at arbejde med den enkeltes kompetencer og selv-værd. Der er en del regler for eleverne, men der er f.eks. ingen formodning om, at eleverne holder sig kriminalitetsfri, da det er et dagbehandlingstilbud. Der arbejdes dog konstant med at stille alternative værdier og mål op for dem.

Erfaringer: Der findes ingen systematisk evaluering af tiltaget. I en interviewartikel med skolens leder nævnes, at mange formentlig er kommet godt igennem og er i gang med et videre forløb. Dog er der stadig en del, der begår kriminalitet ”ind i mellem”. Der er i øvrigt sket en udvikling i klientellet over årene i retning af flere, der har et misbrug, og flere piger.

Reference: www.denguleflyver.dk

Voss, Michael (2003): Kys hul i panseret, i: *Unge og Kriminalitet*. Center for ungdomsforskning, temanummer 1.

Navn: Bækholmskolen – et heldagsskoletilbud

Anvendelsessted og -tidspunkt: Odense Kommune; skolen blev etableret i 2003

Målgruppe: Børn fra børnehaveklasse til 9. klasse, der som udgangspunkt er normalt begavede, men som udviser adfærdsproblemer, vanskeligheder med at etablere og fastholde kontakt og/eller generel dårlig trivsel. Denne problematik betegnes som AKT (adfærd, kontakt, trivsel). På skolen går der ca. 40 børn i alt.

Tiltaget: Skolen er et tilbud, der dækker tidsrummet 8-16 fra mandag til torsdag og 8-12 om fredagen. I det tidsrum bliver børnene enten undervist eller er i gang med socialpædagogiske aktiviteter. Al undervisning er specialundervisning, der ligesom de øvrige aktiviteter er individuelt tilrettelagt. Pædagogikken, der anvendes, er inddragende og anerkendende, og der lægges vægt på tværsektorielt samarbejde mellem skole og familiebehandling samt inddragelse af forældre. Det fremhæves,

at der ikke er tale om en behandling af skolens børn, men at målet er undervisning, og at børnene skal "lære at lære". De behandlingsbehov, børnene måtte have, varetages uden for skolens regi, men i et tæt samspil, således at den ene indsats kan understøtte den anden. Skolen har f.eks. også en psykolog tilknyttet 25 timer om ugen. Normeringen på skolen er derudover relativ høj. Der tages udgangspunkt i barnets ressourcer og i ressourcebaseret tænkning i øvrigt. Undervisningen tilrettelægges i starten ud fra, hvad forældre og børn har oplyst, at barnet er god til, ikke ud fra hvilke problemer der måtte være. I starten "fratages børnene alt ansvar", dvs. de har ikke andet ansvar end at møde op, og det varetages endda ved at samle dem op i taxa hjemmefra. Den pædagogiske praksis er herefter, at der skal laves aftaler om alt. Langsomt skal børnene så "erobre ansvaret tilbage". Det kan f.eks. være ved at tage bussen i stedet for at køre i taxa. Mange af børnene har tidligere måttet forvalte ansvaret for sig selv, ofte på en uhensigtsmæssig måde, men ved at "frisætte" dem fra ansvaret kan de endelig slappe af. De bedste resultater opnås med de yngste, fordi en negativ adfærd ikke er så rodfæstet.

Erfaringer: Skolen er blevet udvidet hvert år siden start i 2003. Der visiteres videre til normalskole, obs-klasse, efterskole eller lignende. Der har været 53 børn i skolen i den tid, den har eksisteret. Der er 18 elever i obs-klassen og 24 i heldagsskolen. Tre elever er udskrevet til normalklasser, to til behandling, to til amtsklasser (for fysisk og/eller psykisk handicappede og autismeskoler), fem til heldagsprojekter under ungdomsskolen, hvor man tager 8., 9. og 10. klasse. Der er ikke gennemført en evaluering.

Reference: www.godsocialpraksis.dk Vinterpædagogik – Væsentlige voksne for børn der ikke kan rummes i normalskolen

www.baekholmskolen.dk

Navn: Specialundervisning

Type: Kvantitativ og kvalitativ effektundersøgelse af tiltag.

Anvendelsessted- og tidspunkt: Undersøgelsen er den første nyere undersøgelse vedrørende specialundervisningsindsatsens effekt. Tilbud om specialundervisning til elever, som har faglige vanskeligheder, har eksisteret i Danmark siden i mange årtier.

Målgruppe: Undersøgelsen omhandler indsatsen over for to målgrupper. Det er henholdsvis elever med lettere vanskeligheder i skolen og elever med nedsat funktionsevne. Sidstnævnte målgruppe omfatter seks klassiske handicap kategorier, hvor der traditionelt har været anvendt relativt segrege-

rede undervisningsformer (fx cerebral parese, synsedsættelse, ADHD, generelle læringsvanskeligheder/psykisk udviklingshæmning, dysleksi).

Tiltaget: Tiltaget består i specialpædagogisk bistand i form af 1) støtte i klassen fra teamlærer, 2) bistand i støttecenter, 3) holddannelse uden ekstra lærer, 4) koncentreret kursus, 5) støtte i klassen fra speciallærer, 6) støtte før eller efter skoletid eller 7) supervision af lærer.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er foretaget i fire skoler og har omfattet 39 klasser fra 3. til 6. klasse. Klasserne rummer 889 elever, og af disse er der 95 elever, svarende til 11 pct., med særlige behov. Blandt de 95 elever, som indgår i undersøgelsen, er den hyppigste problemtype specifikke indlæringsvanskeligheder, dvs. vanskeligheder ved specifikke fagområder, i særdeleshed dansk. 53 pct. af undersøgelsens elever har dette problem. Næsthypigst er socioemotionelle vanskeligheder (19 pct.), og dernæst generelle indlæringsvanskeligheder (14 pct.).

Den hyppigste form for specialpædagogisk bistand, som de 95 elever i undersøgelsen modtager, er støtte i klassen fra en lærer. 40 pct. af eleverne med vanskeligheder modtager denne form for bistand.

For at undersøge effekten af den specialpædagogiske bistand anvendes et Mixed Methods design, hvori der indgår både kvantitative og kvalitative metoder og data. Elevernes udbytte af specialundervisningen bliver bl.a. vurderet ved elevspørgeskemaer og lærervurdering. Der måles en holistisk og en faglig effekt af tiltaget. Førstnævnte angiver en samlet vurdering af udbyttet for de unge og omfatter derfor såvel faglige som sociale og personlige forhold. Effekten af specialundervisningen er målt ved skoleårets afslutning.

Resultater: Den kvantitative undersøgelse viser, at flertallet af de unge efter klasselærernes vurdering har haft udbytte af specialundervisningen. Det gælder et holistisk såvel som fagligt udbytte. Lærerne angiver, at 84 pct. af de unge har haft et meget positivt eller positivt udbytte af specialundervisningen holistisk set. Hvad angår elevernes faglige udbytte angiver lærerne, at de vurderer, at 43 pct. af eleverne har fået et positivt udbytte. Efter klasselærernes vurdering er det primært to af syv former for specialundervisning, som har en positiv effekt. Disse er bistand i støttecenter og supervision af lærer. Tre former for specialundervisning har ingen effekt (holddannelse uden ekstra lærer, koncentreret kursus og støtte i klasse fra speciallærer), mens to former har negativ effekt (støtte i klassen fra teamlærer og støtte før eller efter skoletid).

Elevernes egen vurdering af specialundervisningen viser, at 59 pct. af dem mener, de har fået et positivt udbytte af den holistisk set.

Undersøgelsen viser endvidere, at de elever, som drager størst nytte af specialundervisningen, er elever med specifikke indlæringsvanskeligheder (fx læseproblemer eller vanskeligheder ved matematik). Dernæst følger elever med ADHD, og mindst udbytte har elever med socioemotionelle vanskeligheder og generelle indlæringsvanskeligheder.

Kommentar: Undersøgelsespopulationen er ganske lille, og underinddelingen i mindre grupper må derfor betyde en vis usikkerhed ved resultaterne. Der er endvidere ikke gennemført før-målinger, og selve måleresultaterne er baseret på en subjektiv vurdering af, om tiltaget har haft effekt.

Reference:

Egelund, Niels & Susan Tetler (red.) (2009): *Effekter af specialundervisningen*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, København.

Navn: Sjakkets skole

Anvendelsessted og -tidspunkt: Den selvejende socialpædagogiske institution Sjakkets Aktivitetscenter, der har eksisteret siden 1996, har siden 2000 haft driftsoverenskomst med Københavns Kommunes Socialforvaltning og Københavns Kommunes ungdomsskole om et skoleprojekt som alternativ til folkeskolen.

Målgruppe: Målgruppen for specialskoleundervisningen er unge mellem 11 og 17 år, som ikke kan eller vil benytte sig af det etablerede skolesystem eller af øvrige alternative skoletilbud. De unge bliver visiteret af sagsbehandlere og indskrives under § 40, stk. 2, som er dagforanstaltning.

Tiltaget: Overordnet tilbyder Sjakket en intern og en ekstern aktivitet. Den interne aktivitet er Sjakkets specialskoleundervisning, hvor der er mulighed for at afslutte med folkeskolens 9. klasse. Den eksterne er beskrevet andetsteds. Kendetegnende for skolen er et miks af socialpædagogik og undervisning. Det vil blandt andet sige, at socialarbejdere deltager aktivt i undervisningen i samarbejde med læreren. Dette sker for at tage sig af konflikter og skabe det rette rum og de rigtige rammer for bedre undervisning og en god atmosfære. Fokuspunkter for Sjakkets specialskole er i øvrigt:

- sund kost
- idræt
- undervisning
- voksenkontakt
- rådgivning
- forældresamarbejde
- samarbejde med socialcentre, herunder sagsbehandlere.

Erfaringer: Som eksempel kan fremhæves, at sund kost og sund levevis og motion er vigtige redskaber i hverdagen i Sjakket. Man har taget konsekvensen og fjernet det hvide sukker fra den mad og drikke, der indtages i aktivitetscenteret. Der undervises i sund madlavning i kostværkstedet og der tilbydes frisk frugt og juice i stedet for sodavand og slik i pauserne. Dette sker ud fra forskningsbaseret viden om, at hvis de unge indtager mindre sukker og mindre sodavand, så får de en mere positiv adfærd, de er mindre aggressive og de kan bedre koncentrere sig i timerne. I Sjakket mener man også, at et stort forbrug af sukker virker fremmede på trangen til hash.

Siden februar 2000 har 34 elever været indskrevet i specialskolen. Heraf er det lykkedes 26 af dem at tage 9. klasses afgangseksamen. Der er 16 pladser til undervisning, men p.t. er kun 5 elever indskrevet grundet besparelser på kommunens budget.

Reference: Madsen, Monica (2006): *Sund kost som socialpædagogisk redskab til at forebygge destruktiv adfærd* www.vildelaereprocesser.dk

Oplysninger generelt fra www.sjakket.dk og ved personlig henvendelse 22. maj 2008

Navn: Undervisningsministeriets Mentorprogram

Anvendelsessted og -tidspunkt: Forsøgsordning i 2005-2007 syv forskellige steder i Danmark. Mentorordningerne er etableret i forbindelse med syv centre for Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU-Centre). Regeringen har i regeringsgrundlaget "Nye mål" (VK-regeringen II februar 2005) som målsætning, at mindst 85 pct. af en ungdomsårgang i 2010 skal gennemføre en ungdomsuddannelse. I 2007 blev det besluttet, at mentorordningerne skal udbredes nationalt fra d. 1. august 2008.

Målgruppe: Unge, som har vanskeligt ved at gennemføre deres ungdomsuddannelse. Målgruppen var oprindeligt udvalgt til at være "unge med mindre alvorlige problemer, som med en målrettet, midlertidig støtte fra en mentor" havde en god mulighed for at kunne gennemføre en ungdomsuddannelse. I praksis viste det sig, at målgruppen i seks af de syv projekter blev udvidet til også at omfatte unge med større personlige, sociale og faglige problemer. De unge var i alderen 16-19 år.

Tiltaget: Formålet med forsøget har været at afprøve forskellige modeller for mentorordninger for at vurdere, om mentorordninger er effektive vejledningsmetoder til at fastholde de unge i ungdomsuddannelserne. Syv forskellige modeller med mentorordninger er blevet afprøvet i henholdsvis København, Vejle, Sønderborg, Roskilde, Skive, Nordsjælland og Nordvestjylland. De syv projekter har haft forskelligt fokus, f.eks. at lette overgangen fra efterskole til ungdomsuddannelse, at fastholde tosprogede unge på ungdomsuddannelsen eller at støtte sårbare og udsatte unge gennem ung-

domsuddannelsen. Selve mentorordningen består i, at den unge får tilknyttet en mentor, som skal følge den unge og støtte ham/hende under ungdomsuddannelsen. Det er forskelligt, hvordan denne støtte udmøntes i praksis. Der er således stor variation mellem projekterne, hvad angår hvordan og hvor ofte parterne har haft kontakt. Generelt beskrives mentorens rolle som en tillidsfuld og nærværende omsorgsperson, der skal hjælpe den unge til at få klarhed over og støtte vedkommende med hans/hendes problemer i den private sfære for derved at styrke den unge til at indgå i uddannelsesmæssige og sociale relationer. Mentoren skal endvidere hjælpe den unge til at etablere et personligt og professionelt netværk, som kan hjælpe vedkommende til at løse sine problemer. Mentoren er ofte en lærer, som er ansat ved en ungdoms- eller erhvervsuddannelse, eller en lærer fra folkeskolen eller UU-Centret.

Erfaringer: I 2007 blev der foretaget en evaluering af mentorordningen. I forbindelse med denne, er der udført et ikke nærmere angivet antal interview med henholdsvis mentorer og unge, som har været med i forsøgsordningen. Derudover er fra de syv UU-centre modtaget oplysninger vedrørende de 586 unge, som har haft en mentor. Disse oplysninger angår de unges uddannelsessituation ved mentorordningens ophør. Evalueringen er i øvrigt baseret på statusrapporter og selvevalueringer fra de syv programmer.

Evalueringen viser, at mentorprogrammerne samlet set kunnet fastholde 81 pct. af de unge, som har deltaget i et mentorforløb, i et uddannelsesforløb. Det vil sige, at de enten var i gang med eller havde afsluttet deres ungdomsuddannelse ved mentorforløbets afslutning. Et enkelt program (Nordsjælland) fastholdt 66 pct., mens de øvrige seks programmer fastholdt mellem 76-95 pct. i et uddannelsesforløb. Det flotte resultat skal ses i lyset af, at programmets målgruppe netop er unge, der ofte falder fra den uddannelse, de begynder.

Evalueringen viser ifølge forfatterne, at mentorforløbene har haft væsentlig betydning for at fastholde af de unge. Dels har mentorordningen haft en direkte effekt ved, at mentorerne har udfyldt en rådgivende og motiverende funktion i forhold til de unges uddannelsesforløb, f.eks. i forhold til fremmøde på uddannelsesstedet eller ved at hjælpe med at finde en praktikplads. Mentorordningen har desuden haft en indirekte virkning i forhold til fastholdelse, idet mentorerne har hjulpet de unge med deres personlige og sociale problemer og derved afhjulpet nogle af de problemer (f.eks. boligproblemer, forældrekonflikter, behov for psykologhjælp), der for de unge virker som en barriere i forhold til gennemførelse af en ungdomsuddannelse.

Kommentar: Den generelle gennemførelsesprocent for ungdomsuddannelserne skulle ifølge regeringsgrundlaget fra februar 2005 på det tidspunkt være 78 pct. Set i forhold til, at de unge, der har indgået i forsøget og haft en mentor, må formodes i særlig grad at have været i risiko for ikke at kunne gennemføre ungdomsuddannelsen og i øvrigt ofte haft større sociale, personlige eller faglige

problemer end andre elever, må gennemførelsesprocenten på 81 betragtes som et meget positivt resultat og ses som tegn på, at mentorordningen har haft en positiv effekt.

Reference: Undervisningsministeriet (2007): *Evaluering af Mentorprogrammet*. Rambøll Management, Århus.

Navn: CHANCE project (mentorordning)

Type: Kvantitativ og kvalitativ evaluering af tiltag.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Programmet fungerede som forsøg i London i 1997-2000. Efter forsøgsperioden er programmet blevet udbredt til andre dele af London og til forstæder.

Målgruppe: Børn i folkeskolen, som har adfærdsvanskeligheder, og som tilhører risikogruppen.

Tiltaget: Unge i risikogruppen får tilknyttet en personlig mentor, som de mødes med 2-4 timer en gang om ugen, typisk i løbet af weekenden. Mentorerne laver forskellige aktiviteter med de unge i deres fritid, f.eks. dyrker sport, går i biografen, laver mad, spiller computer, går en tur eller blot mødes for at tale sammen. Det var planlagt, at mentorperioden skulle vare et år, men undervejs i forsøget ændredes dette, så mentorperioden stopper, når den unge ikke længere har brug for mentoren. Mentorforløbet afsluttes med en fest, hvor den unge får overrakt et "eksamensbevis".

Formålet med mentorordningen er at gribe ind tidligt med støtte til de unge i risikogruppen og forsøge at få dem på ret spor. Mentorerne gennemgår et 4-dages kursus, før de starter som mentorer. De er alle voksne, som arbejder frivilligt og ikke får løn for deres arbejde.

I alt deltog 71 børn i mentorordningen i forsøgsperioden. Der er imidlertid kun 32 ud af de 71 børn, som gennemførte programmet.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvalitative og kvantitative metoder. Der er foretaget interview med 25 børn, som har fuldført programmet, samt med deres forældre og deres mentor. For at vurdere programmets virkning er der endvidere anvendt diverse test af de 25 børn før og efter mentorprogrammet. Resultaterne er sammenlignet med en kontrolgruppe med 25 børn, som også er i risikogruppen, men som ikke har haft en mentor.

Resultater: Interviewundersøgelsen viser, at skolerne, familierne og andre involverede har været meget tilfredse med programmet, og at det har svaret til deres forventninger. Undersøgelsen viser videre, at det er lykkedes mentorerne at skabe et tillidsforhold til børnene og deres familie. Hvad angår udbyttet af programmet, viser den kvalitative undersøgelse, at både børn, forældre og mento-

rer oplever, at programmet har været nyttigt. Programmet har betydet, at de unge er blevet mere tillidsfulde, har opnået større selvkontrol og er blevet mere socialt bevidste.

I den kvantitative undersøgelse testes, om de unge har ændret adfærd, efter de har gennemført mentorprogrammet. Undersøgelsen belyser, om de unge generelt har ændret adfærd, og/eller om de unge har ændret adfærd i skolen i form af mindre fravær, bedre læsefærdigheder m.v. Undersøgelsen viser, at både de unge, der har haft en mentor, og kontrolgruppen har forbedret deres generelle opførsel, har mindre fravær fra skolen og har forbedret deres skolestandpunkter m.v. Undersøgelsen viser endvidere, at selv om der for begge grupper er sket forbedringer, har de stadig alvorlige adfærdsmæssige problemer.

Kommentar: Der synes ikke at være nogen effekt af programmet. Det er uklart, hvordan udvælgelse til kontrolgruppen er foregået.

Reference: James-Roberts, Ian s. & Clifford Samlal Singh (2001): *Mentors for primary school children with behaviour problems: an evaluation of the CHANCE project*. Findings no. 157. Home Office, London.

James-Roberts, Ian s. , Clifford Samlal Singh & Thomas Coram (2001): *Can mentors help primary school children with behaviour problems?* Home Office Research Study no. 233. Home Office, London.

Navn: Dalston youth project

Anvendelsessted og -tidspunkt: Et treårigt forsøg fra slutningen af 1990'erne i et distrikt i London.

Målgruppe: 11-14-årige, som forsømmer skolen og har adfærdsvanskeligheder (risikogruppen). Målgruppen omfattede både piger og drenge, men primært drenge, og særligt unge med anden etnisk baggrund.

Tiltaget: Formålet med projektet er dobbelt, idet det retter sig både mod de unges skolegang (vil forbedre de unges faglige niveau og øge de unges motivation for at lære noget) og mod de unges generelle adfærd (vil øge de unges sociale færdigheder, reducere de unges konflikter med deres forældre og reducere de unges afvigende adfærd i form af kriminalitet, stofmisbrug, pjækkeri m.v.).

Tiltaget bestod i fire elementer: 1) weekendophold, 2) mentorordning, 3) lektiehjælp og 4) involvering af forældre. Tiltaget varede 12 måneder.

Tiltaget startede med et weekendophold på et friluftscenter. Formålet med opholdet var dels at styrke de unges selvtillid gennem deltagelse i krævende aktiviteter og dels at give de unge og deres mentor mulighed for at lære hinanden at kende. Mentorordningen bestod i, at de unge fik tilknyttet en personlig mentor, som skulle være en positiv rollemodel foruden at hjælpe den unge med praktiske ting, yde vejledning og vise omsorg. De unge og mentorerne blev matchet, så deres interesser passede sammen. Projektets tredje element bestod i, at de unge modtog lektiehjælp seks timer per uge. Lektiehjælpen foregik på hold med andre unge i projektet. Gennem projektet forsøgte det endelig også at involvere de unges forældre i arbejdet med de unge. Projektets forældreprogram bestod i undervisning i forældrefærdigheder ('parenting skills sessions') to gange om måneder og besøg i hjemmet. Det viste sig dog i praksis at være svært at gennemføre denne del af programmet, da mange forældre mente, at projektet primært henvendte sig til de unge og derfor ikke deltog i forældreprogrammet.

I de tre år, projektet varede, deltog 80 unge, heraf 26 det første år, 26 det andet år og 28 det tredje år.

Mentorerne, der var voksne, arbejdede frivilligt, og før de startede havde de gennemgået to weekendkurser.

Erfaringer: Til brug for en evaluering er der foretaget interview med de unge, mentorer og de unges forældre. Desuden er der foretaget observation i forbindelse med weekendopholdet, mentorernes undervisningsforløb og de unges undervisning.

Der blev anvendt forskellige mål for at undersøge programmets virkning: 1) børnenes gennemførelsesprocent, 2) kvalitativ vurdering af tiltagets nytte vurderet af de involverede parter, 3) skolens vurdering af, om de unge havde forbedret sig, og 4) en undersøgelse af de unges erfaringer med kriminalitet.

Evalueringen viste, at 17 ud af 26 børn gennemførte programmet i projektets første år. Andet år var det 18 ud af 26 børn, mens det tredje år var 22 ud af 28 børn, som gennemførte programmet.

Evalueringen viste endvidere, at de involverede parter vurderede, at en del af børnene havde forbedret sig med hensyn til deres generelle opførsel, deres selvtillid og deres faglige standpunkt i skolen. I år 2 var det således 10-11 ud af de 26 børn, som havde forbedret sig ifølge projektets ansatte. I år 3 var det 10-12 ud af de 28 børn, som havde vist forbedring.

Hvad angår evalueringens tredje succesmål (de unges forbedring), blev det undersøgt, om programmet havde været en succes eller en fiasko for børnene ved afslutningen af projektperioden. Af de 52 børn, som deltog i programmet i år 2 og 3, var det kun muligt at finde oplysninger på 40. De resterende 12 havde flyttet skole undervejs. Børnene blev enten kategoriseret som succes eller fia-

sko (ved drop ud af programmet, stort fravær fra skolen eller meget forstyrrende adfærd). Skolen vurderede, at cirka halvdelen – 19 ud af de 40 børn – var succeser og resten fiaskoer. Evalueringen viste også, at der var større chance for, at børnene endte som en succes, hvis de havde deltaget i lektiehjælpen, end hvis de var udeblevet fra denne.

Endelig viste evalueringen, at 32 ud af de 80 unge, som deltog i projektet i de tre år, havde begået kriminalitet før, under eller efter programmet. Der var en større andel af drengene end pigerne, som havde begået kriminalitet. Evalueringen viste også, at risikoen for at begå kriminalitet var større for de unge, som ikke havde deltaget i lektiehjælpen, end dem som deltog. Forskellen var dog ikke statistisk signifikant.

Reference: Tarling, Roger, June Burrows & Alan Clarke (2001): *Dalston Youth Project Part II (11-14). An Evaluation*. Home Office Research Study 232. Home Office, London.

Tarling, Roger, June Burrows & Alan Clarke (2001): *Dalston Youth Project for 11- to 14-year-olds: an evaluation*. Findings 158. Home Office, London.

Navn: Metaanalyse af mentorordninger

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalyse omfatter 18 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1979-2005.

Målgruppe: Både unge i risikogruppen og unge, som er kriminelt belastede.

Tiltaget: Tiltaget består i mentorordninger, hvor unge får tilknyttet en mentor, som kan være et positivt forbillede for den unge. Mentoren skal vejlede og støtte den unge. Mentorordningen forventes at have en kriminalpræventiv effekt, dels ved at mentoren kan give direkte støtte til den unge, f.eks. ved at hjælpe med jobansøgninger, dels ved at give indirekte støtte ved at agere rollemodel. Når mentoren tilbringer tid sammen med den unge, har den unge også færre muligheder for at begå kriminalitet, og samværet kan bidrage til, at den unge kan bryde med et kriminelt netværk.

Undersøgelsen: Metaanalysen omfatter 18 effektevalueringer af mentorordninger. Alle undersøgelser har et design, hvor de unge, som har deltaget i en mentorordning, bliver sammenlignet med en kontrolgruppe. Det fremgår ikke af undersøgelsen, hvem kontrolgruppen består af, hvordan de er udvalgt, eller hvor mange personer metaanalysen omfatter.

Resultater: Metaanalysen viser, at deltagelse i mentorprogrammet har en kriminalpræventiv effekt. Unges deltagelse i en mentorordning reducerer således deres recidiv med mellem 4 og 11 pct. i forhold til kontrolgruppen. Analysen viser endvidere, at mentorprogrammer, hvor de unge har lange og mange møder med deres mentor, har større effekt end mentorprogrammer, hvor de har korte møder, og at mentorprogrammer, hvor mentoren og den unge mødes mindst en gang om ugen, har større effekt end mentorprogrammer, hvor de mødes sjældnere. Endelig vises også, at mentorordninger som indgår som en del af et større program med behandling og/eller lektiehjælp, har større effekt end programmer, som kun består af mentorordning.

En sammenligning af de forskellige målgrupper peger på, at mentorordningen primært har en effekt på recidivet under mentorforløbet, mens det er tvivlsomt, om der er en længerevarende effekt. Endelig viser analysen, at det særligt er undersøgelser af ringe metodologisk kvalitet, som giver de største effektstørrelse, mens undersøgelser af god kvalitet ikke gav nævneværdige forskelle i recidivet.

Kommentar: At der ikke er nogen effekt af de undersøgelser af god metodologisk kvalitet, sår tvivl om mentorordningernes effekt.

Reference: Jolliffe, Darrick & David P. Farrington (2007): *A rapid evidence assessment of the impact of mentoring on re-offending: a summary*. Home Office Online Report 11/07. Home Office, London.

Brottsförebyggande rådet (2008): *Mentorskaps inverkan på återfall i brott. En systematisk forskningsgenomgång*. BRÅ, Stockholm.

Navn: Effekten af mentorordninger 2008

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalyse omfatter 39 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1970-2005. Undersøgelserne stammer primært fra USA og andre engelsksprogede lande.

Målgruppe: Både unge i risikogruppen og unge, som er kriminelt belastede.

Tiltaget: Tiltaget består i mentorordninger, hvor unge får tilknyttet en ældre mentor, som kan være en rollemodel for den unge. Mentoren skal tilbringe tid sammen med den unge og derigennem vejlede og støtte den unge i forhold til de problemer, vedkommende måtte have.

Undersøgelsen: Metaanalysen omfatter 39 effektundersøgelser af mentorordninger – eller tiltag, hvor mentorordning er et led i programmet. At de 39 undersøgelser har de 22 et eksperimentelt design med tilfældig udvælgelse til kontrolgruppe og eksperimentalgruppe, og de 17 undersøgelser har et kvasi-eksperimentelt design, hvor eksperimentalgruppen sammenlignes med en matched kontrolgruppe. Effekten af mentorordningen undersøges i forhold til fire succeskriterier: 1) reduktion af kriminalitet, 2) forbedring af skolestandpunkt, 3) reduktion af stofmisbrug og 4) reduktion af aggressionsniveau.

Resultater: I 20 af de 39 undersøgelser undersøges om mentorordningen har betydning for de unges kriminalitetsniveau, der måles enten ved registreret kriminalitet eller selvrapporert kriminalitet. Metaanalysen viser, at tiltaget har en signifikant effekt (reduktion) på de unges kriminalitetsniveau med en vægtet Standardized Mean Difference Effect Size på 0,23, hvilket stort set svarer til 25 pct. mindskning i kriminaliteten.

I 20 af de 39 undersøgelser måles, om mentorordningen har betydning for de unges skolestandpunkt. Analysen viser, at tiltaget har en signifikant effekt (forbedring) på de unges skolestandpunkt (vægtet Standardized Mean Difference Effect Size på 0,08).

I 6 af de 39 undersøgelser måles, om mentorordningen har betydning for de unges stofmisbrug. Der kan dog ikke påvises en signifikant effekt heraf på stofmisbrug.

I 6 af de 39 undersøgelser måles om mentorordningen har betydning for de unges aggressionsniveau, og det viser sig, at tiltaget har en signifikant reducerende effekt på de unges aggressionsniveau (vægtet Standardized Mean Difference Effect Size på 0,40).

Kommentar: Solid metaanalyse, idet den er accepteret som Campbell rapport.

Reference: Tolan, Patrick, David Henry, Michael Schoeny & Arin Bass (2008): *Mentoring Interventions to Affect Juvenile Delinquency and Associated Problems*. Campbell Systematic Reviews, The Campbell Collaboration. Publiceret på www.campbellcollaboration.org

---

Navn: Antimobbeprogrammer i skolen

Type: Litteraturstudie.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Litteraturstudiet omfatter 16 undersøgelser, som er offentliggjort i perioden 1989-2005. Undersøgelserne stammer fra 11 forskellige lande (Norge, England, Canada, Australien, Irland, Finland, Belgien, USA, Schweiz, Italien og Spanien).

Målgruppe: Skoleelever.

Tiltaget: Tiltaget består af forskellige programmer, hvis formål er at reducere mobning i skolen.

Undersøgelsen: Litteraturstudiet inkluderer undersøgelser, der anvender et eksperimentelt eller kvaksperimentelt design, før/efter målinger samt sammenligning af forskellige kohorter på samme alderstrin. Der er stor variation i, hvor mange personer undersøgelserne omfatter (fra 152 til 20.709 personer). Undersøgelserne anvender forskellige metoder til at undersøge programmets effekt, herunder selvrapporteringsundersøgelser, andre elevers og/eller lærernes vurdering samt observationer.

Resultater: Litteraturstudiet viser, at halvdelen de 16 undersøgelser giver positive resultater, dvs. at programmerne reducerer mobning. To undersøgelser giver blandende resultater, hvilket betyder, at programmerne reducerer mobning blandt nogle aldersgrupper, men ikke alle. Fire undersøgelser giver ingen effekt og to undersøgelser viser en negativ effekt, dvs. øger mobning.

Af de ti undersøgelser, der anvender det mest solide design med kontrolgrupper, viser fire, at programmet har en positiv effekt.

I undersøgelsen konkluderes, at på trods af, at ikke alle undersøgelser giver positive resultater, så tyder de samlet set på, at mobbeprogrammer i skolen må betragtes som lovende præventive midler.

Kommentar: Det bemærkes, at et Campbell review om mobbeprogrammer snart vil blive offentliggjort.

Reference: Baldry, Anna C. & Farrington, David P. (2007): *Effectiveness of programs to prevent school bullying*. Institute of Criminology, University of Cambridge, Cambridge.

Navn: Effekten af mobbeprogrammer i skolen

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 30 undersøgelser, som er offentliggjort i perioden 1983-2007.

Målgruppe: Skoleelever.

Tiltaget: Tiltaget består af forskellige programmer, hvis formål er at reducere mobning i skolen.

Undersøgelsen: Metaanalysen inkluderer undersøgelser, der anvender et eksperimentelt eller kvasi-eksperimentelt design, før/efter målinger samt sammenligning af forskellige kohorter på samme alderstrin.

Resultater: Metaanalysen viser, at antimobbeprogrammerne samlet set reducerer mobning med 17-23 pct. i eksperimentalgruppen i forhold til kontrolgruppen. Den viser således en reduktion på 23 pct. i antal elever, som mobber andre, og en reduktion på 17 pct. i antal elever, som bliver mobbet. I metaanalysen sammenlignes desuden programmernes indhold med henblik på at undersøge, hvilke programelementer der synes at have størst effekt. Denne analyse viser, at de mest effektive elementer med hensyn til mindskning af antal mobbere er: forældretræning, mere overvågning af legepladser, disciplinerende foranstaltninger, temadag om mobning i skolen, information til forældre, indførelse af regler i klassen om mobning, kontrol i klassen vedrørende mobning og anvendelse af antimobningsvideoer

De elementer, som er bedst til at reducere antallet af elever, der bliver mobbet af andre, er: anvendelse af antimobningsvideoer, disciplinerende foranstaltninger, inddragelse af andre unge fx til konfliktmægling eller mentorordninger, forældretræning, samarbejde mellem professionelle og overvågning af legepladsen.

Kommentar: Undersøgelsen er også accepteret som Campbell rapport, hvorfor den må anses for at være meget solid.

Reference:

Ttöfi, Maria M., Farrington, David P. & Baldry, Anna C. (2008): *Effectiveness of Programmes to Reduce School Bullying*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Navn: Hva' har du gang i? Skolebaseret konfliktmægling for 12-15årige

Anvendelsessted og -tidspunkt: Brøndby, Løgstør, Hillerød, København, Køge, Roskilde, Svendborg og Århus Kommuner, 2003-05.

Målgruppe: Målgruppen for indsatsen er unge i aldersgruppen 12-15 år. Der skelnes i projektet mellem tre målgrupper:

- Unge som er kendt i lokalmiljøet for uhensigtsmæssig adfærd eller for at være involveret i episoder med vold, slagsmål og kriminelle aktiviteter enten som offer eller som udøver.
- Unge som ikke er kendt i lokalmiljøet for uhensigtsmæssig adfærd før den konflikt, der fører til konfliktmægling.
- Unge som er i konflikt med en voksen – ofte forældrene.

Tiltaget: Det overordnede formål med projektet er at forebygge udvikling af kriminel adfærd hos unge 12-15-årige samt at medvirke til en mindsning af omfanget af uhensigtsmæssig adfærd, som vold, chikane, mobning, gaderøverier, butikstyverier og hærværk. I de konkrete kommuner varierer målgruppe, struktur og forankring af projektet en smule. Projektets hovedidé er, at konfliktmægling udvikler og styrker de unges sociale og følelsesmæssige kompetencer, så de unge bliver bedre rustet til at kunne løse konflikter uden hjælp fra en tredjepart. Det er ligeledes tanken, at de unge via konfliktmæglingen skal opleve at blive hørt og respekteret og få en oplevelse af at kunne påvirke omstændigheder i deres eget liv.

Mægling er en metode til at løse alvorligere konflikter mellem forskellige parter og er baseret på frivillig deltagelse fra alle parter. Konfliktmægling er situationsbestemt og afhænger af de to parter, som har en konflikt. Konfliktmægling er en her-og-nu intervention og bidrager til, at konflikter ikke udvikler sig yderligere, og til, at de unge selv kan komme videre. Mæglingen kan derfor hjælpe til at opklare konkrete episoder, udrede misforståelser, medvirke til genopretning og forhindre yderligere optrapning. Ved konfliktmægling forsøger man ikke at løse grundlæggende sociale problemer og andre årsager til de unges risikoadfærd. Forsøget indeholder fire former for konfliktmægling:

- Mægling mellem to parter
- Mægling mellem grupper i indbyrdes konflikt
- Konflikthåndtering i grupper
- Konferencemodeller/stormøder.

Metoden beskrives som strukturerede møder, hvor en række faser gennemgås: Rollerne afklares, parterne redegør for synspunkter og problemerne præciseres. En række løsningsmuligheder frembringes, og man forhandler en aftale mellem parterne. Mæglerens rolle er at skabe et trygt rum, styre processen og lede samtalen mellem de unge frem til en evt. aftale og eller gensidig forståelse. Mægleren skal sikre, at parterne oplever processen som fair og retfærdig.

Grundprincipperne for mægling mellem grupper er de samme som for mægling mellem to parter, men omstændighederne er væsentligt mere komplicerede, fordi der i grupperne kan være en intern rolle- og magtfordeling, der gør processen mere uigennemsigtig. Modellen til konflikthåndtering i grupper er afprøvet i f.eks. skoleklasser og klubber, bl.a. i sager hvor mobning indgår. Grundprincipperne for denne metode er også de samme som for mægling.

I stormøder deltager principielt alle de personer, der er negativt berørt af konflikten.

Erfaringer: Evalueringen viser, at de forskellige aktører generelt opfatter mægling som et redskab, der kan bidrage til at afholde de unge fra destruktiv adfærd og forhindre konflikter i at eskalere, og at mægling samtidig styrker de unges følelse af at kunne påvirke deres eget liv. Evalueringen viser dog også, at der er forskellige opfattelser af, hvilke typer konflikter det er relevant at anvende mægling over for. De otte kommuner har organiseret projektet på forskellig måde, hvilket har givet forskellige muligheder for mæglerne. Antallet af mæglinger er således også meget forskelligt, fra to i én kommune til 35 i en anden. Flere kommuner har gennemført cirka ti mæglinger.

Der er som led i evalueringen udarbejdet en status for 36 sager. Blandt de 15 sager, der omhandler unge, som i forvejen var kendt for voldelig adfærd m.v., er de unges adfærd i 12 tilfælde ændret i positiv retning, idet de ikke siden mæglingen har været i konflikt. I syv af sagerne har mægleren registreret, at relationen mellem de parter, der har haft en konflikt, er blevet positiv. Tilsvarende viser evalueringen, at der blandt 19 sager, som omhandler unge, der ikke tidligere var kendt i nærmiljøet for problemer, har der i 17 sager ikke efterfølgende været konflikter. Evalueringen viser også, at frivillighed i forhold til anvendelsen af mægling er central, og at visitationen har virket bedst i de tilfælde, hvor den er foregået i regi af tværfaglige møder med deltagelse af politiet. Projektet bør forankres lokalt med en tovholder med et klart mandat og med opbakning fra det relevante ledelsesniveau. Derudover er det en klar fordel, hvis projektet knyttes til en velfungerende SSP-struktur.

Reference: Det Kriminalpræventive Råd (2006): *Hva' har du gang i?* www.dkr.dk

www.hvahardugangi.dk

Navn: Aggression Replacement Training, Norge

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Skoler og institutioner i Norge. Der fremgår ikke, hvornår programmet er blevet implementeret. Artiklen er udgivet i 2006.

Målgruppe: Unge i alderen 11 til 17 år med ingen, få eller nogle adfærdsvanskeligheder, men alle med behov for prosocial træning.

Tiltaget: Under projektet blev 23 lærere uddannet som ART-undervisere, og disse gennemført efterfølgende et forløb med ART-behandling i 11 forskellige skoler/institutioner (seks almindelige sko-

ler, tre specialskoler/institutioner for unge med adfærdsvanskeligheder, én psykiatrisk børneklínik og ét behandlingssted for autistiske børn). Selve ART-programmet består af træning i sociale færdigheder, i vredeshåndtering og i moralske vurderinger. Programmet omfatter 24 lektioner og varer 10 uger.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder. Undersøgelsens design er kvasi-eksperimentel med før/efter målinger af de sociale kompetencer og problemadfærd hos henholdsvis eksperimentel- og kontrolgruppe. Ændringerne hos de unge blev målt ved at forældre og lærere udfyldte spørgeskemaer vedrørende om børnenes adfærd. Desuden besvarede de unge også selv et spørgeskema.

Til at måle de unges problemadfærd og sociale færdigheder anvendtes måleinstrumenterne SSRS (Social Skills Rating System), CADBI (Child and Adolescent Disruptive Behavior Inventory), HIT (How I Think) og CBCL (Child Behaviour Check List).

Undersøgelsen omfatter 65 unge, heraf 47 i eksperimentalgruppen og 18 i kontrolgruppen. Eksperimentalgruppen modtog ART, men kontrolgruppen ikke modtog nogen behandling. Undersøgelsen var designet som et randomiseret eksperiment, men i fire af de 11 behandlingsforløb mislykkedes randomiseringen.

Resultater: Analysen vedrørende ændringen i sociale færdigheder (måleinstrument SSRS) viser, at både forældre og lærere vurderer, at de unge, som har deltaget i ART, har forbedret deres sociale færdigheder væsentligt, mens der ikke var nogen ændring at spore hos de unge, som ikke havde deltaget i ART. Efter de unges egen vurdering var der ikke sket noget ændring i deres sociale færdigheder. Det gælder begge grupper.

Analysen vedrørende ændringer i moralske vurderinger (måleinstrument HIT) viser ingen forskel mellem eksperimentel- og kontrolgruppe.

Endelig viser analysen af ændringer i problemadfærd (måleinstrument CADBI og CBCL) tydelige forbedringer for de unge, som havde modtaget ART, men ingen ændringer i kontrolgruppen.

Konklusionen på undersøgelsen er, at ART-programmet har haft en positiv virkning på de unges sociale færdigheder og adfærdsproblemer.

Kommentar: Undersøgelsen ville stå stærkere, hvis randomiseringen var lykkedes.

Reference: Gundersen, Knut & Frode Svartdal (2006): Aggression Replacement Training in Norway: Outcome evaluation of 11 Norwegian student projects. *Scandinavian Journal of Educational Research*, vol. 50, s. 63-81.

Navn: Vredeshåndteringsprogrammer i skolen.

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 20 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1984-2003.

Målgruppe: Skoleelever i alderen 5 til 18 år.

Tiltaget: Det drejer sig om forskellige programmer med fokus på vredeshåndtering, heriblandt kognitiv adfærdsterapi, social færdighedstræning m.v. I de fleste programmer anvendes flere forskellige metoder, f.eks. gruppediskussioner, rollespil og forskellige øvelser.

Undersøgelsen: Analysen omfatter 20 undersøgelser med eksperimentelt eller kvasiekperimentelt design. 15 af de 20 undersøgelser har et design med én eksperimentalgruppe og én kontrolgruppe, tre har to eksperimentalgrupper og én kontrolgruppe, og to har to eksperimentalgrupper og én kontrolgruppe. I de fleste tilfælde, 15 ud af 20, er programmet foregået på en folkeskole, i tre tilfælde på andre typer af skoler. I otte undersøgelser var der ingen inklusionskriterier for at deltage i programmet, i seks udvalgte underviserne deltagerne i programmet, i tre blev de udvalgt på baggrund af en test, i to på grund af dårlig opførsel i skolen og i én kom deltagerne fra en specialskole. I godt halvdelen af programmerne, 55 pct., var det skolepsykologen eller en anden professionel behandler, som stod for programmet. I de øvrige tilfælde var det lærere m.v.

Resultater: Metaanalysen viser, at programmerne samlet set har haft en positiv effekt. Effekten er målt i forhold til deltagerne vredeshåndtering, sociale færdigheder, holdninger og skolestandpunkt. Effekten i forhold til vredeshåndtering var den højeste (0,54). Mens effekten i forhold til skolestandpunkt var negativ (-0,11 baseret på 9 undersøgelser).

Kommentar: Der måles ikke en kriminalpræventiv effekt, men bedre håndtering af vrede kan naturligvis tænkes at have en sådan effekt. Dog skal påpeges, at deltagerne synes at være almindelige skolebørn og ikke specielt belastede børn. Det er uklart, hvilke programmer der er anvendt.

Reference: Gansle, Kristin A. (2005): The effectiveness of school-based anger interventions and programs: A meta-analysis. *Journal of School Psychology*, vol. 43, s. 321-341.

Bilag vedrørende arbejde, aktiveringsprojekter m.v.

Navn: Lommepegeprojekt i Køge

Anvendelsessted og -tidspunkt: Igangværende

Målgruppe: Unge mellem 13-18 år.

Tiltaget: Idéen med projektet er at beskæftige de unge med arbejde, som gavner lokalmiljøet og giver de unge ejerskab og ansvar for området. De unge skal hjælpe varmemesteren med at feje, plante træer, male og andet praktisk arbejde i afdelingen af Lejerbo på Nylandsvej i Køge.

Baggrunden for projektet er, at kvarteret igennem en længere periode har været plaget af unge, der smider affald på trapperne, udøver hærværk og påsætter brande. Alene på Nylandsvej løb udgifterne for hærværk op i 350.000 kr. i 2005. Grundtanken med projektet er, at de unge bruger fritidsjobbet i afdelingen som springbræt til et rigtigt job. Køge Kommune har knyttet en uddannelsesvejleder til projektet, som skal rådgive og vejlede om valg af uddannelse. Finansieringen af projektet sker som del af et større boligsocialt projekt i området, der rummer udgifter til fælleshus, lektiecafé m.v.

Erfaringer: Ingen endnu

Reference: Artikel i Boligen nr. 10 2007

Navn: Projekt Ung I Job

Anvendelsessted og -tidspunkt: Et pilotprojekt etableret i et samarbejde mellem fire københavnske SSP lokaludvalg og virksomheder på Amager. Projektet blev sat i gang 1. januar 2005.

Målgruppe: Primært unge i alderen 13-18 år, som har sociale problemer i form af f.eks. socialt dårligt fungerende forældre eller dårligt integrerede familier, unge med lavt selvværd og/eller få relationer til kammerater og andre sociale netværk. Målgruppen rummer også unge, som bogligt eller sprogligt klarer sig dårligt i skolen. Mange af dem har været involveret i kriminelle aktiviteter og har derfor en anmærkning i straffeattesten. Der er skabt kontakt med de unge via en ungerådgivning, en ungdomsklub eller et værested i lokalområdet.

Tiltaget: Baggrunden for projekt Ung i Job er, at SSP lokaludvalgene har erfaret, at en del af bydelens unge ikke gør brug af de eksisterende fritidstilbud, og at en del af disse unge har svært ved at realisere deres ønske om et fritidsjob. Projektets formål er derfor at støtte de unge i søgningen af et fritidsjob og dermed også være med til at forebygge den kriminalitet, der kan opstå, når de unge hænger ud i gadelivet. Desuden er formålet at give de unge selvværd, mod og kompetencer til selv at søge job efter at have deltaget i projektet.

Projektet er opsøgende i forhold til at få lokale virksomheder til at give de unge et fritidsjob. Det omfatter også et endags introduktionskursus, hvor der undervises i rettigheder og arbejdsmarkedsforhold samt i virksomhedernes krav og forventninger. Desuden får de unge vejledning i at skrive jobansøgninger og i at gennemføre en jobsamtale. En jobkoordinator er ansat til blandt andet at holde den overordnede kontakt med de involverede parter i projektet. Endvidere får alle unge tilknyttet en kontaktperson, som løbende skal holde kontakt med den unge og støtte vedkommende under jobforløbet.

I projektet følges de unge i op til seks måneder eller indtil, den unge selv og projektets medarbejdere synes, at den unge er selvhjulpne. De unge ansættes på almindelige vilkår, og virksomhederne modtager ingen økonomisk kompensation.

Erfaringer: Der er gennemført en procesevaluering vedrørende forløbet af de to første år. I den periode er 162 unge blevet visiteret til projektet, hvoraf dog to er faldet fra inden start. Af de resterende 160 unge har 47 afbrudt forløbet, inden det var afsluttet. I 15 tilfælde skyldtes det flytning fra kommunen, mens de øvrige 32 forlod projektet, fordi de ikke kunne magte fritidsjobbet, eller fordi de af andre – sociale eller personlige – årsager ikke kunne eller ville fortsætte.

Af de andre unge er 63 ophørt med at deltage i projektet, fordi de er blevet så selvhjulpne, at de selv har kunnet finde fritidsarbejde, eller fordi den unge anbefales eller tilbydes anden støtte i form af skolegang/efterskole eller anden projektdeltagelse. De unge der har deltaget i projektet med et tilfredsstillende resultat, modtager et diplom for deres deltagelse. Der har været afholdt afsluttende samtaler mellem jobkoordinatoren og de unge om udbyttet af forløbet. De unge peger bl.a. på, at det har betydet noget for deres selvværd, at de har fået større viden om arbejdspladskulturer, har fået brugt fritiden fornuftigt og er ophørt med kriminelle aktiviteter. De resterende 50 unge var stadig aktive projektdeltagere i december 2006.

Kommentarer: Projektet vandt Det Kriminalpræventive Råds kriminalpræventive pris i 2007.

Referencer: Nielsen, Jimmie Gade (2007): Ung i Job – et kriminalitetsforebyggende SSP-projekt. Fås ved henvendelse til SSP sekretariatet, Københavns Kommune.

Eller se www.ungjob.dk

Navn: Spydspidsen

Anvendelsessted og -tidspunkt: Spydspidsen udspringer af voldspakken fra 1997, hvor København og tre andre kommuner fik midler fra Socialministeriets satspulje med henblik på at etablere tilbud

og foranstaltninger, der retter sig mod unge, som betegnes som meget marginaliserede. Spydspidsen blev etableret som projekt i 2000 som et tilbud fra Københavns Kommune.

Målgruppe: Målgruppen for projektet var og er fortsat:

- Unge, primært 16-18-årige, der ikke er i gang med uddannelse eller arbejde. Det drejer sig om socialt belastede unge, der har svært ved at klare sig i sociale sammenhænge.
- Primært unge, der ikke har en afgangseksamen fra folkeskolen.
- Unge, der vil kunne profitere af et arbejdstilbud, og hvor der er grundlag for at tilknytte en netværksperson i henhold til Serviceloven. Der er særlig fokus på unge af fremmed etnisk herkomst.

Målgruppen kan også omfatte unge, der har begået kriminalitet, eller som har misbrugsproblemer.

Det særlige ved projektet er, at de unge får en indkomst, der svarer til det, voksne under revalidering modtager. Fra 1. januar 2005 blev dette koncept lovfæstet i Lov om aktiv beskæftigelse: Virksomhedspraktik til særligt udsatte unge under 18 år.

Pr. marts 2001 var 29 unge tilknyttet projektet, hvorved kapaciteten var fuldt udnyttet.

Tiltaget: Målet er at styrke den enkeltes selvværd og tillid til egne evner gennem positive oplevelser på arbejdsmarkedet samt at give dagligdagen et meningsfyldt indhold. Målet er videre at give de unge indsigt i arbejdsmarkedets vilkår og udvikle faglige kompetencer.

Alle unge får en praktikplads på en almindelig arbejdsplads. Den unge arbejder dog ikke fuld tid, men 16-27 timer ugentligt. Arbejdstiden forsøges tilrettelagt efter virksomhedens ønske. Som udgangspunkt varer praktikaftalen med en virksomhed i tre måneder, men hvis den unge og virksomheden er enige om det, kan praktikaftalen forlænges. En ung kan være i praktik gennem Spydspidsen i et år. Praktikjobbet lønnes gennem Spydspidsen, og den unge får en timeløn, der svarer til gældende sats på fagområdet. Maksimumsatsen for revalidering afgør på den måde, hvor mange timer den unge arbejder om ugen.

Praktikjobbet ses som en mellemstation, idet sigtet er, at den unge skal motiveres til at fortsætte med et regulært arbejde eller komme i gang med en uddannelse. Spydspidsen har desuden en skoledel (se Sjakkets skole andetsteds), der gør det muligt for de unge at modtage undervisning med henblik på at afslutte 9. klasse. Undervisningen i skoledelen tager hensyn til, at mange af de unge har et problematisk forhold til skolegang.

Alle de unge har desuden en fast tilknyttet kontaktperson. Denne kan også fungere som støtteperson for familien, såfremt der er behov herfor. Kontaktpersonen kan f.eks. følge den unge på arbejde

eller sørge for, at han i den første tid står op om morgenen. Kontaktpersonen holder løbende kontakt med sagsbehandleren på lokalforvaltningen om praktikforløbet.

Erfaringer: Projektet er evalueret af Socialforskningsinstituttet i 2001 og af Center for forskning i socialt arbejde i 2003.

Evalueringerne peger på, at kontaktpersonerne har en stor betydning for et godt forløb. Evalueringen fra 2001 påpeger dog, at der har været en række tilfælde, hvor der har hersket tvivl om, hvorvidt kontaktpersonen blot skulle fungere som støtteperson på selve arbejdspladsen. Der har heller ikke hersket konsekvens med hensyn til, om kontaktpersonen har været en spydspidsmedarbejder eller én, som lokalcentret har fundet frem til. Det førstnævnte er at foretrække af hensyn til kontinuiteten i de enkelte sager.

Ved evalueringen fra 2003 havde 100 unge benyttet Spydspidsens tilbud. I evalueringen nævnes, at kriminaliteten er reduceret eller ophørt for 46 pct. af de unge, at forbruget af rusmidler er formindsket eller ophørt for 28 pct. af de unge, at den psykiske situation er blevet forbedret for 33 pct. af de unge, og at det er lykkedes at få to tredjedele af de unge i gang med varig beskæftigelse eller en uddannelse.

Erfaringerne viser også, at det generelt ikke har været noget problem at få virksomhederne til at medvirke. De interviewede virksomheder beskriver deres erfaringer med de unge som meget positive, idet de opfattede de unge som ivrige efter at arbejde, videbegærlige og behagelige at være sammen med. Det gælder også unge, der i øvrigt havde svært ved at begå sig i sociale sammenhænge.

Reference: www.spydspidsen.dk

Bonke, Jens og Carøe, Connie (2001): *En forstærket indsats over for kriminalitetstruede børn og unge – en evaluering*. Socialforskningsinstituttet rapport nr. 9, København.

Sørensen, Tove Holmgård (2003): *Når de udsatte bli'r ansatte – en evaluering af Spydspidsens indslusning af særligt udsatte unge på arbejdsmarkedet*. Center for forskning i socialt arbejde rapport nr. 2, Frederiksberg.

Navn: Junior-TAMU (Træningsskolens ArbejdsMarkedsUddannelser)

Anvendelsessted og -tidspunkt: Forsøgsuddannelse igangsat foråret 2005 og frem til udgangen af 2008. Forsøget, der er en udløber af den landsdækkende unge-TAMU (for 18-30-årige), gennemføres i samarbejde med de sociale myndigheder i København, Århus, Ålborg og Odense. Der er plads

til 10 juniorelever i hver af afdelingerne. Der findes også en voksen-TAMU (for personer over 30 år). Alle projekter finansieres af satspuljemidler (31 mio. i 2008).

Målgruppe: Unge mellem 15 og 17 år, der

- som følge af deres personlige og sociale udvikling har behov for en ekstraordinær indsats
- der har fået eksempelvis et tiltalefrafald eller en betinget dom med vilkår
- der har forladt folkeskolen uden at have opnået en afsluttet skoleuddannelse
- der har vilje til at ville få en uddannelse og et arbejde, men som har vanskeligt ved det.

Tiltaget: Projektet bygger på TAMUs pædagogiske og uddannelsesmæssige erfaringer, som tager udgangspunkt i en konsekvenspædagogisk arbejdsform, hvor der lægges vægt på at styrke det personlige ansvar for egne handlinger gennem en tilegnelse af sociale kompetencer kombineret med en praksisorienteret faglig læring. Undervisningen er tilrettelagt med en klar struktur og under faste rammer, hvor konsekvenser af overtrædelse af reglerne er tydeliggjort. Der er minimumskrav til fremmøde, og det forventes, at den unge er parat til at følge de moduler, forløbet er opbygget af.

Forløbet, der er på maksimalt 34 uger, kan have forskellig udformning, alt efter om der ønskes en kortere arbejdsstræning, fortsættelse i en ungdomsuddannelse eller et kompetencegivende uddannelsesforløb, der giver mulighed for arbejde med f.eks. bygningsvedligeholdelse, rengøring eller gartneri. Forløbets art afgøres i forbindelse med visitationen i TAMU og beslutes på et møde med den unge, eventuelt forældrene og en repræsentant fra de henvisende myndigheder. Henvisningen til projektet sker gennem SSP-konsulenter, skolevejledere, klubber eller andre institutioner. De unge, der måtte have brug for det, får en personlig vejleder, en mentor, som indgår i et samarbejde med TAMU.

Uddannelsens opbygning består af en række perioder, hvor de indledende faser først og fremmest skal sikre, at den unge kommer i gang med den type uddannelse eller det arbejde, der passer til vedkommende. Herefter gennemføres uddannelse eller oplæring i mindre uddannelsesgrupper inden for bestemte arbejdsområder eller brancher i to perioder på hver 14 uger. Efter første periode afholdes en samtale om det videre forløb, og det kan her beslutes at stoppe uddannelsen – med et delbevis – hvis eleven har fået et job eller vil påbegynde en erhvervsuddannelse, eller hvis vedkommende ikke er interesseret i at fortsætte. Forløbet kan afsluttes med en udslusningsperiode, der kan være praktik i en almindelig virksomhed med mulighed for efterfølgende ansættelse.

Hvis det på noget tidspunkt undervejs vurderes, at den unge fortsætter med f.eks. misbrug eller kriminalitet, bliver vedkommende afmeldt/bortvist, dog som regel med mulighed for et nyt forsøg senere på bestemte, aftalte betingelser. På junioruddannelsen ydes lommepege i henhold til Serviceloven, finansieret af den henvisende kommune. Ydelsens størrelse afhænger af faktisk tilstedeværelse.

Erfaringer: Formålet med forsøget er at få afklaret, om den konsekvenspædagogiske tilgang også kan anvendes over for yngre personer. I 2006 foretog Rambøll Management en midtvejsevaluering for Undervisningsministeriet. De vurderer, at visitationen til junior-TAMU er forløbet hensigtsmæssigt, og at alle visiterede er en del af målgruppen. De interviews, der er foretaget, peger på, at metoden er anvendelig, men at der skulle arbejdes anderledes pædagogisk med den yngre målgruppe, hvilket gav et behov for lærerne om en tilretning af metoden. Ifølge TAMUs årsrapport har der i 2007 været en belægsprocent på 79 pct., hvilket anses som tilfredsstillende.

En evaluering af unge-TAMU (de 18-30-årige), der er baseret på registerkørsler, viser, at beskæftigelsesgraden er større blandt de elever, der har fuldført hele TAMU-uddannelsen, end blandt dem, der er faldet fra, før de har bestået begge brancheforløb. Et år efter endt TAMU-uddannelse er 50 pct. af de førstnævnte i beskæftigelse eller uddannelse mod 39 pct. af de sidstnævnte. Evalueringen konkluderer endvidere, at unge-TAMU udgør et relevant tilbud til en udsat gruppe unge, der har en yderst begrænset tilknytning til arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet.

Reference: Fra hjemmesiden www.tamu.dk :

JUNIOR-TAMU Arbejdstræning eller uddannelse til socialt udsatte unge. Informationsfolder.

Vejledning om mål og rammer for kompetenceudvikling på TAMU. Strukturpapir.

Lund, Lotte Nystrup, PLS Rambøll Management (2003): *Opdatering af evaluering af unge TAMU*, Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 10, Undervisningsministeriet.

TAMU (2008): *Årsrapport 2007*. Forstandersekretariatet for Træningsskolens Arbejdsmarkedsuddannelser.

Kurtén-Vartio, Sonja (2005): *TAMU- en annorlunda skola. En studie av den konsekvenspedagogiska yrkesutbildningen i dansk arbetsmarknadspolitik*. Åbo Akademis Förlag, Åbo.

Navn: Projekt Nørrebro Skaber Job

Anvendelsessted og -tidspunkt: Nørrebro, København. Igangsat i 2005 som pilotprojekt.

Målgruppe: Primært unge mænd mellem 16 og 23 år med fremmed etnisk baggrund, bosiddende på indre Nørrebro. Ifølge projektbeskrivelsen drejer det sig om socialt udsatte unge, der anses for at være kriminalitetstruede, som befinder sig i et miljø, hvor kriminalitet er en del af hverdagen, og

som ofte hænger ud på gaden. Det er videre en gruppe, som risikerer ikke at blive opfanget af de officielle systemer. Kendetegnende for de unge er også, at de

- er i risiko for ikke at komme ud på arbejdsmarkedet eller er i risiko for kun at få sporadisk tilknytning hertil, da de har ringe eller manglende viden og sociale færdigheder med hensyn til at fastholde et arbejde
- er i risiko for at falde ud af uddannelsessystemet eller at fravælge en uddannelse
- er i risiko for at påbegynde en kriminel løbebane, hvis de ikke kan finde arbejde grundet deres plettede straffeattester
- har ringe boglige færdigheder, mangelfuld almenviden og manglende evne til at klare en uddannelse
- er opvokset i en familie på overførselsindkomster
- mødes med ligesindede i subkulturelle grupper, der har en tendens til at komme i konflikt med det omgivende samfund
- har negative forventninger eller ringe tro på, at de vil blive taget godt imod på arbejdspladserne, da de forventer diskrimination og manglende forståelse for deres forskellighed.

46 unge har indtil 1.januar 2007 været i kontakt med projektet. Heraf er 43 drenge og 3 piger.

Tiltaget: Projektforløbet består for den unges vedkommende af tre dele: En opsøgende, en afklarende og en opfølgende del. Den opsøgende del varetages af gadeplansmedarbejdere, der møder de unge, hvor de er, og med tiltag, som de er i stand til at honorere. Herefter finder en vejledning sted i et samarbejde mellem gadeplansmedarbejder og de øvrige involverede led i projektet. Det individuelle tiltag tilrettelægges, og det afklares, hvorvidt den unge skal have en særlig støtte på arbejdspladsen i form af en erhvervsmentor. Erhvervsmentoren giver bl.a. den unge indsigt i arbejdspladskulturen. Gadeplansmedarbejderen følger op på den unge i forløbet. I projektet skabes der fortløbende nye forbindelser til relevante virksomheder i samarbejde med bl.a. High:Five.

Erfaringer: En evaluering fra januar 2007 viser, at halvdelen af de 46, der havde været i kontakt med projektet, var kommet i beskæftigelse. Ni stod i venteposition enten i forbindelse med ansøgninger eller samtaler til jobs, og 13 var faldet fra projektet. I løbet af 2008 påbegyndes en evaluering af eksterne konsulenter. Det forventes, at projektet forankres i det boligsociale projekt Rabarberlandet efter den planlagte projektperiode.

Reference: *Projektbeskrivelse for Projekt Nørrebro Skaber Job* (2007), www.rabarberlandet.dk

Kuben Byfornyelse (2007):”*Evaluering Nørrebro Skaber Job – et pilotbeskæftigelsesprojekt under projekt Rabarberlandet*”, www.rabarberlandet.dk

---

Navn: High:Five

Anvendelsessted og -tidspunkt: Projekt High:Five er et 4-årigt landsdækkende initiativ, som blev søsat i august 2006 af Det Nationale Netværk af Virksomhedsledere med opbakning fra Beskæftigelsesministeriet og politidirektør Hanne Bech Hansen. Projektet er finansieret af midler fra Arbejdsmarkedsstyrelsen.

Målgruppe: Projektets målgruppe er unge mellem 15 og 25 år, såvel unge der har risiko for at begå kriminalitet, unge, der har begået småkriminalitet, og unge, der afsoner eller netop har afsonet en dom.

Tiltaget: Målet med projektet er at skabe kontakt mellem kriminalitetstruede og kriminelle unge, der ønsker at starte på en frisk, og interesserede virksomheder, som via et konkret jobtilbud vil hjælpe de unge til en ny tilværelse. High:Five's indsats koordineres af en projektchef og tre projektledere i København, Odense og Århus, samt en landsdækkende projektkonsulent. Projektgruppen samarbejder med kommunerne, politiet og kriminalforsorgen omkring visitering af unge og skaber efterfølgende kontakt til virksomhederne, der tilbydes opbakning under hele forløbet. Medarbejderne fra High:Five koordinerer i samarbejde med lokalområdets interessenter og via information og praktisk assistance til virksomhederne etablering af:

- Virksomhedspraktik eller afklaringsforløb
- Ansættelser i ordinære job
- Elev- og lærepladser
- Fritidsjob.

High:Five's medarbejder sikrer gennem samtaler med den unge, at han eller hun passer til det job, der er i en virksomhed. Igennem praktik, det ordinære job, lærepladsen eller fritidsjobbet kan den unge motiveres til yderligere uddannelse. High:Five samarbejder desuden med uddannelsesinstitutionerne i lokalområdet for opkvalificering af den unge.

Erfaringer: Ifølge en evalueringsrapport, der redegør for antallet af sager m.v., har High:Five opnået følgende resultater ved udgangen af 2007: 340 unge har haft kontakt med High:Five; 185 virksomheder har modtaget en eller flere unge; 210 jobs er etableret for unge (praktik, læreplads, løn-tilskudsjob, ordinært job); 66 pct. af de unge var fortsat i jobbet eller uddannelsen på opgørelses-tidspunktet.

Succesraten har været særlig høj i den del af projektet, der vedrører Storkøbenhavn, hvorfor evalueringen koncentrerer sig om denne projektenhed i et forsøg på at afdække de virkningsfulde metoder. Dette er primært sket gennem kvalitative interview. High:Five Storkøbenhavn står for 122 etablerede jobs, hvoraf de 47 fortsat eksisterer. 39 er ophørt, da den unge er overgået til uddannelse, andet

job eller efter aftale har taget sin afsked for at søge andet arbejde. 36 er ophørt, fordi den unge er udeblevet eller er blevet afskediget. Dette giver en fastholdelsesprocent på 70 for den storkøbenhavnske projektenhed.

Der gøres i rapporten opmærksom på, at disse tal ikke viser, hvilken arbejdsindsats der ligger bag hver enkelt sag; der er således stor forskel på ressourceforbruget alt efter, om det er en kompliceret eller ukompliceret kontaktskabelse. Den kriminalpræventive indsats i forhold til de yngste i målgruppen har ikke givet de ønskede resultater. Et frafald for gruppen mellem 15-18 år på 50-60 pct. har fået projektenheden til at erkende, at de jobrettede tilbud ikke har været tilstrækkeligt tilpasset de unge, der i højere grad har brug for massiv socialpædagogisk støtte. Der er indgået nye aftaler om et pilotprojekt i samarbejde med de storkøbenhavnske Børn og Unge afdelinger, der i 2008 skal "udvikle de unges jobparathed", før de visiteres til High:Five Storkøbenhavn. Fremover vil projektenhederne dog i højere grad rette indsatsen mod unge, der afsoner eller netop har afsonet en dom, da resultaterne med disse unge er væsentligt bedre.

Kommentar: Projektevalueringen nævner ikke nogen recidivtal for målgruppen; det er givetvis også for tidligt at drage konklusioner på dette felt.

Reference: Oplysninger om projektet fra www.highfive.net og evalueringsrapport udarbejdet af Rådgivningsfirmaet DISCUS også fra hjemmesiden. Om virksomhedernes netværk findes der information på: www.socialtansvar.net

---

Navn: Projekt Vilijob og andre arbejdsmarkedsprojekter

Anvendelsessted og -tidspunkt: Kriminalforsorgen i frihed i København i perioden april 2004 til oktober 2005.

Målgruppe: Tiltaget retter sig mod unge, som har tilsyn af Kriminalforsorgen som vilkår for betinget dom eller prøveløsladelse, og som har ingen eller ringe tilknytning til arbejdsmarkedet. Målgruppen er unge op til 25 år med anden etnisk baggrund end dansk.

Tiltaget: Arbejdsmarkedsprojekterne er et samarbejde imellem Kriminalforsorgen i Frihed og kommunen, hvor formålet er at få de unge i arbejde og fastholde dem i arbejde. Vilijob-projektets overordnede mål er at forhindre kriminalitet ved at give deltagerne mulighed for at bryde med en kriminel fortid og få fast beskæftigelse. Dette mål søges nået gennem: 1) integration på arbejdsmarkedet ved at hjælpe de unge med at søge arbejde samt at give dem opbakning i forbindelse med beskæftigelsen, 2) social og kulturel integration ved at bibringe de unge øget selvforståelse, selvværd og kognitiv formåen samt ved at søge at løse de sociale og økonomiske problemer, som de unge i

målgruppen ofte har, og som kan udgøre en væsentlig årsag til de unges kriminalitet og 3) metodeudvikling i forhold til at integrere de unge med minoritetsbaggrund på arbejdsmarkedet. Vilijobprojektet består af et ni-ugers forløb med undervisning i kognitiv færdighedstræning, et samtaleforløb med en socialrådgiver og en psykolog, støtte til udslusning på arbejdsmarkedet og en opfølgningsperiode. Ud over færdighedstræningen tilrettelægges de enkelte forløb individuelt, og længden kan derfor variere meget.

Erfaringer: En evaluering, der omfatter 41 unge projektdeltagere, viser, at 50 pct. af deltagerne er i fast arbejde 1½ år efter starten i projektet, mens syv pct. af deltagerne er i gang med en uddannelse, og 10 pct. er under revalidering.

Kommentar: Arbejdsmarkedsprojekter af denne type findes også andre steder i landet, således også i Nordjylland, på Lolland og på Fyn. Projekterne varierer med hensyn til målgruppens alder og etnicitet samt med hensyn til programmets længde m.v. Målgruppen for arbejdsmarkedsprojekterne er dog i de fleste tilfælde over 17 år.

Reference: Interne notater fra Direktoratet for Kriminalforsorgen.

Navn: JUF (Job Uddannelse Fritid)

Anvendelsessted og -tidspunkt: Programmet er siden 2004 blevet anvendt på Kriminalforsorgens pension, Lysholmgård. I 2007 undergik programmet nogle mindre ændringer.

Målgruppe: Programmet anvendes over for indsatte over 18 år, som afsoner på pensionen. Målgruppen er således voksne lovovertrædere.

Tiltaget: Formålet med programmet er at få deltagerne i arbejde eller i gang med en uddannelse samt at få dem aktiveret i fritiden – alt sammen med henblik på at mindske risikoen for ny kriminalitet. JUF-programmet består af en kursusdel, der omfatter 80 moduler af ½ dags varighed. Dette afvikles i løbet af otte uger. Dertil kommer en praktikdel på fire ugers varighed. Indholdet i programmet er bl.a.: Træning i problemløsning med baggrund i den kognitive metode, kulturelle oplevelser, træning i almindelig daglig livsførelse, informationer om samfund, erhvervsorientering, intensiv arbejdsstræning i pensionens drift, samarbejdsture med praktiske øvelser samt tilbud om psykologhjælp. Hvert hold på 6-8 personer får tilknyttet et antal holdinstruktører, som sammen med kontaktpersonerne (socialrådgivere) og pensionens øvrige personale skal hjælpe deltagerne til at forberede deres løsladelse. Programmet finder sted op til løsladelsen. Efter løsladelsen er der en tre måneders opfølgningsperiode, hvor kontaktpersonen følger op på deltagerens situation med hensyn til arbejde, uddannelse og fritid.

Erfaringer: En evaluering fra 2007 viser, at der har været tilmeldt 37 indsatte til programmet i perioden fra 1. januar 2004 til 1. september 2007. Heraf har 31 personer gennemført programmet. Af disse er 20 kommet i arbejdet eller påbegyndt en uddannelse under praktikperioden eller umiddelbart efter løsladelsen.

I den kvalitative evaluering giver deltagerne udtryk for, at de i kraft af programmet har fået bedre overblik over deres ressourcer og deres sociale situation. Det skyldes særligt de to socialrådgiver, som er tilknyttet programmet, og som hjælper med at løse de problemer, de indsatte måtte have. Flere elementer af programmet bedømmes endvidere positivt af deltagerne. Det gælder en samarbejdstur, hvor deltagerne skal afprøve deres evne til at samarbejde og til at arbejde selvstændigt, og hvor der sættes fokus på deres stærke og mindre stærke sider. En anden programdel, som deltagerne har været meget tilfredse med, er et adfærdskorrigerende program, som bygger på den kognitive metode. De har ligeledes været glade for de erhvervsorienterede moduler, særligt jobsøgningsdelen og arbejdsstræning i driften. Endelig har de været meget glade for psykologmodulet, hvor de taler med en psykolog om følgevirkningerne af et fængselsophold og om de problemer, der kan opstå i forbindelse med løsladelsen.

Personalets vurdering af JUF-programmet er også positiv, og det mener, at programmet giver deltagerne et løft og nogle redskaber, som på sigt gør dem bedre til at klare sig uden kriminalitet.

Reference: Interne notater fra Direktoratet for Kriminalforsorgen.

Bilag vedrørende fritiden

Navn: Get2sport

Anvendelsessted og -tidspunkt: Projektet indgår som led i regeringens samlede indsats i ”Kampen mod ghettoiseringen”. Projektet består af 12 mindre projekter, der er placeret i de ”mest udsatte områder”, nærmere bestemt belastede boligområder i Århus, Kolding, Haderslev, Herning, Holstebro, Odense, Avedøre, Taastrup, Tingbjerg, Nørrebro, Albertslund og Holbæk. Projektet blev sat i værk i 2005 og forventes at løbe i fire år. Danmarks Idræts-Forbund (DIF) har det overordnede ansvar for projektets afvikling.

Målgruppe: Ca. en tredjedel af projekterne sigter på idrætstilbud, som særligt retter sig mod piger, hvilket bl.a. indebærer, at der kan fremskaffes faciliteter, der gør det acceptabelt at klæde om og gå i bad, og at træningstidspunktet lægges før mørkets frembrud. Det forventes, at 600-800 børn i løbet af de fire år bliver medlemmer af idrætsforeninger. Der er tale om børn, som ikke ville være blevet medlemmer uden denne indsats.

Tiltaget: Projektet har to hovedformål. Det ene er at få sluset flere nydanske unge fra ghettoområder ind i idrætsforeningerne. Det andet er at sikre, at de frivillige trænere bakkes bedre op, så de bliver bedre i stand til at hjælpe foreningsuvante unge i at begå sig i og bruge foreningerne. Derudover er store lokale forskelle på, hvilke elementer i projektet der vægtes. De centrale omdrejningspunkter er dog, ifølge DIF:

- Aflastende medarbejdere – der ansættes en eller flere lønnede medarbejdere, der kan varetage nogle af de opgaver, de frivillige har måttet varetage, således at disse i højere grad får mulighed for at koncentrere sig om det arbejde, de egentlig var tiltænkt.
- Økonomisk støtte til den daglige drift.
- Med henblik på rekruttering af de unge bliver der lagt vægt på et tættere samarbejde mellem idrætten og de kommunale institutioner og medarbejdere, der arbejder med målgruppen: Folkeskole, SSP, ungdomsskole, SFO, boligforeninger osv.
- Etablering af lokalt såvel som nationalt netværk under projekt Get2sport.
- Piger – som tidligere nævnt. En anden udfordring her er ikke mindst en forældregruppe, der ikke altid viser den store forståelse for, at piger også kan have lyst og behov for at dyrke sport. Der arbejdes målrettet på flere måder, f.eks. ved at få kommunen til at tage et medansvar for noget så simpelt som at få transporteret børn af enlige forsørgere eller andre vanskeligt stillede til kampe og træning.

Erfaringer: Der findes endnu ingen egentlig dokumentation vedrørende projektet og dets forløb. Det skal dog nævnes, at DIF har ti års erfaring med landsdækkende integrationsprogrammer.

Kommentar: Get2sport er et integrationsprojekt, der mere bredt retter sig mod unge med fremmed etnisk baggrund og ikke kun til unge i risikogruppen.

Et andet lignende initiativ er GAM3, der startede i 2002, og som alene fungerer i sommersæsonen. I årenes løb har mere end 23.000 deltaget i aktiviteterne, der består i 'streetbasket' eller 'streetdance'. Kontingentet på kun 50 kr. bevirker, at det er muligt for vanskeligt stillede unge at deltage. Erfaringen er, at en del af de unge fortsætter efter sæsonafslutning og indgår i det almindelige foreningsliv. GAM3 sponsoreres af forskellige private organisationer og modtager desuden støtte fra bl.a. Integrationsministeriet og flere kommuner.

Reference: Hjemmesiderne: www.get2sport.dk og www.dif.dk

Endvidere kan henvises til publikationen: Kruse, Lars & Preben Astrup (2005): *Derfor lykkedes det! 6 historier om idræt og integration*, Danmarks Idræts-Forbund.

Om GAM3: www.GAM3.dk

Navn: KLUB 36/ Integration Through Education/Sjakkets satellit

Anvendelsessted og -tidspunkt: Mjølnerparken (Nørrebro) siden 2000.

Målgruppe: ”Skræddersyet” fritidstilbud til 6-18-årige i lokalmiljøet i Mjølnerparken. Projektet henvender sig hovedsagligt til børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk.

Tiltaget: Integration Through Education (ITE) er både et forebyggende og et integrerende projekt, der primært sigter mod at hjælpe børn med lektier m.v. Sjakkets lokaler i området, som stilles til rådighed af Lejerbo holder åbent hver dag fra kl. 14 til 22. Der er forskellige samarbejdspartnere tilknyttet, og der tilbydes diverse aktiviteter, bl.a.:

- Fast lektiehjælp fire gange om ugen fra kl. 17-19 for børn fra 4. klasse og opad.
- Staveundervisning alle hverdage fra kl. 14-17 for børnehaveklasser til 3. klasse. Undervisningen foregår ved hjælp af computerspil.
- Der arbejdes desuden målrettet på at involvere og aktivere forældrene til at tage større del i de unges dagligdag. Dette sker blandt andet ved et tæt forældresamarbejde gennem cafeaftener og diverse møder. Der er for tiden tilknyttet 30-40 frivillige forældre til store arrangementer ud af huset, såsom besøg i BonBonland eller Lalandia.
- Projektrådgivning i forhold til idrætsaktiviteter for både piger og drenge samt kontaktfremmidling mellem familier og projekter, når børn eller unge ønsker tilknytning til forenings- og idrætsliv.
- Fritidsjobformidling for 13-15-årige.

Erfaringer: Ifølge oplysninger fra Sjakkets leder, er ca. 90 pct. af de unge i området kommet i gang med en ungdomsuddannelse inden for de syv år, initiativet har eksisteret. Pigerne er hovedsagligt kommet i gang med en gymnasieuddannelse, mens drengene primært er kommet på teknisk skole eller htx. Tilbagemeldinger fra lektiehjælpscaféen er også positiv, idet de unge har færre problemer med konflikter i skolen og generel større trivsel.

Reference: www.sjakket.dk og ved email-kontakt med Khosrow Bayat (leder) 22. maj 2008.

Navn: Overlevelsesture

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 28 undersøgelser, som er foretaget i perioden 1967-1992. De fleste er antagelig fra USA og enkelte fra Canada.

Målgruppe: Unge i alderen 10-21 år med adfærdsmæssige problemer, herunder unge som har begået kriminalitet. Målgruppen omfatter således både unge i risikogruppen og mindre kriminelt belastede unge. Både drenge og piger kan deltage, dog ikke på samme hold.

Tiltaget: Tiltagene består i overlevelsesture, hvor de unge bliver udsat for en række fysisk udfordrende aktiviteter, såsom bjergbestigning. Formålet er at mindske de unges risiko for kriminalitet, og at få dem til at forbedre deres sociale adfærd. Turenes eller programmernes længde varierer fra få dage til mange uger, nemlig fra tre dage til 56 uger. Hvad der – ud over selve overlevelsesturen – indgår i de langvarige programmer, er uklart.

Rationalet bag overlevelseskurserne er, at hvis det lykkes de unge at klare de fysisk krævende opgaver, som de stilles overfor, får de succesoplevelser, som giver dem selvtillid og en følelse af at have kontrol over situationen. Tanken er, at en styrket selvtillid vil være med til at afholde de unge fra at begå kriminalitet eller anden afvigende adfærd.

Foruden at styrke de unges selvtillid lærer overlevelsesprogrammer også de unge at samarbejde. De opgaver, som de unge får, kræver nemlig, at de kan arbejde sammen, for at opgaverne kan løses. Denne evne til at samarbejde kan de unge også drage nytte af på længere sigt.

Undersøgelsen: Metaanalysen omfatter kun undersøgelser, som har et eksperimentelt eller kvasi-eksperimentelt design, dvs. med eksperimental- og sammenlignelig kontrolgruppe. Kontrolgruppens unge har enten været på institution, fået en betinget dom med vilkår om tilsyn, været i behandling, modtaget diverse hjælpeforanstaltninger eller står på venteliste til en overlevelsestur.

Metaundersøgelsen omfatter over 3000 personer. I 22 af de 28 undersøgelser måles den kriminalpræventive effekt af tiltaget.

Resultater: Metaanalysen viser en effektstørrelse på 0,18 for overlevelsesprogrammerne. I procentpoint er forskellen otte, idet 29 pct. af de unge, som har deltaget i overlevelsesprogrammerne, begår kriminalitet eller udviser anden afvigende adfærd efterfølgende, mens det samme gælder for 37 pct. af unge, som ikke har deltaget i sådanne programmer. Analysen peger således på, at overlevelsesprogrammerne har en kriminalpræventiv effekt.

Metaanalysen viser desuden, at intensive overlevelsesprogrammer har større kriminalpræventiv effekt end mindre intensive programmer, at programmer, som indeholder et terapi-element, har større effekt end programmer uden terapi, og at programmer af kortere varighed (op til 6 uger) har større effekt end længerevarende programmer. Sidstnævnte forklares med, at de længerevarende programmer indeholder mange forskellige elementer ved siden af overlevelsesprogrammet, og at effekten af overlevelsesprogrammet dermed bliver mindre tydelig.

Kommentar: Kontrolgruppen omfatter mange forskellige tiltag. Det er derfor uklart, hvad overlevelsesprogrammerne er alternativ til, og om det er effekten af et alternativ til en frihedsberøvende sanktion, der måles, eller effekten af et alternativ til ikke-frihedsberøvende sanktioner.

Reference: Wilson, Sandra Jo & Mark W. Lipsey (2000): Wilderness challenge programs for delinquent youth: a meta-analysis of outcome evaluations. *Evaluation and Program Planning*, vol. 23, s. 1-12.

Navn: Natteravnene

Anvendelsessted og -tidspunkt: Startet i Danmark i 1998 og er nu udbredt til stort set alle kommuner i landet. Desuden er der Natteravne i Grønland og på Færøerne med tilknytning til Natteravnernes Landssekretariat. Tiltaget er sponsoreret af Fonden for Socialt Ansvar.

Målgruppe: Børn og unge, som færdes i det lokale natteliv.

Tiltaget: Ansvarlige voksne planlægger og gennemfører på frivillig basis vandringer i deres eget lokalområde på dage, tidspunkter og steder, hvor man finder det relevant. Hold á tre personer, helst både mænd og kvinder, bærer de karakteristiske gule jakker og er derved synlige for de unge. Idéen er dels at tiltrække mere udsatte børn og unge og få en uformel snak med dem om problemer, de selv ønsker at tale om, dels at stimulere til ”forebyggende ansvarlighed” med henblik på at mindske hærværk, vold og småkriminalitet. Natteravnene har ingen beføjelser, hverken i politimæssig eller professionel social sammenhæng. Natteravnene er således ikke et lokalt vagtværn, men baserer sig udelukkende på den psykologiske gennemslagskraft.

Erfaringer: Der er ikke kendskab til egentlige evalueringer, men ifølge Natteravnernes hjemmeside skulle der være mindre vold og hærværk i de patruljerede områder samt en øget tryghed. En særlig undersøgelse blev dog foranstaltet i forbindelse med Ringstedprojektet (se andetsteds), da Natteravnindsatsen i Ringsted blev etableret fuldstændig sideløbende med dette. Det var derfor nærliggende at følge udviklingen af indsatsen på tæt hold. Konklusionerne på denne undersøgelse er, at de unge ret hurtigt blev bevidste om, at Natteravninitiativet eksisterede. Hvad angår den tryghedsskabende effekt, så konkluderes det, at natteravnene selv er blevet mere trygge ved indsatsen. Oplysningerne stammer fra skemaer natteravnene udfyldte ved ”rekrutteringen”, om deres meninger og forventninger til at være natteravn. De fleste har efterfølgende fået afdramatiseret deres forestillinger om de unges adfærd, graden af beruselse blandt de unge osv. efter at have startet på vandringerne i byens gader om natten. Det konkluderes videre i undersøgelsen, at det vanskeligt lader sig gøre at måle de unges tryghed i forbindelse med indsatsen, men at der kan siges noget om hvorvidt de unge er positivt stemt overfor natteravnene. Mange unge er meget positivt indstillede, mens kun

nogle få er direkte negative. Dette varierer med, hvor tit man møder natteravnene og på hvilken måde. Bemærkelsesværdigt er det, at de, der går meget ud, og de, der kun går lidt ud, er lige positive. De, der sjældent eller aldrig drikker sig fulde, er lige så positive som dem, der ofte drikker sig fulde. Således har indsatsen altså bredt fat i spektret af de unge. Ser man på de, der først og fremmest repræsenterer de unge, der forebygges imod, forholder det sig sådan, at jo mere kriminalitet man har været involveret i, desto mindre positiv er man. Stadig er det dog sådan, at der blandt de kriminelle er flest positive, og ikke nogen egentlig negative. De kriminelle er dog sandsynligvis ikke en særlig velrepræsenterede gruppe ud af de adspurgte, hvorfor dette resultat skal vurderes med en vis forsigtighed. Undersøgelsen har endvidere på forskellig vis vurderet den samlede natteravnsindsats' betydning for kriminalitets- og tryghedsniveauet i Ringsted. Ved simpel registrering fremgår det, at natteravnene kun sjældent har været involveret i episoder, hvor en egentlig kriminel begivenhed er blevet bremset. Langt oftere drejer indsatsen sig om en udvidet omsorgsopgave med at følge unge hjem eller på anden måde hjælpe i situationer, hvor den unge ikke har magtet at tage vare på sig selv. Ved forskellige lejligheder har en målrettet patruljering af bestemte områder givetvis bevirket et drastisk fald i antal af hærværksepisoder, men i den sidste ende har man (via selvrapporteringsundersøgelser) ikke kunnet påvise et egentlig fald i de unges kriminalitet som effekt af natteravnaktiviteten. Det konkluderes endeligt, at styrken af indsatsen, konkluderes det endeligt, ligger i tryghedsfølelsen og den øgede omsorg for nødstedte unge.

Referencer: www.natteravnene.dk

Balvig, Flemming, Lars Holmberg og Anne-Stina Sørensen (2005): *Ringstedforsøget - Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København

---

Navn: Trygt natteliv

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Projektet blev iværksat i Odense i efteråret 2006.

Målgruppe: Unge brugere af nattelivet samt personalet på barer og diskoteker.

Tiltaget: Formålet med projektet var at minimere problemer i nattelivet, herunder problemer med gadeuorden, vold og stofmisbrug. Projektet omfattede en kampagne henvendt til de unge brugere af nattelivet samt uddannelse af personalet på barer og diskoteker med henblik på bl.a. bedre håndtering af konflikter.

Kampagnen til de unge indeholdt dels en oplysningskampagne og dels en SMS-konkurrence om hensigtsmæssigt opførsel i byen. I oplysningskampagnen blev der skabt fokus på projektet ved at uddele plakater, flyers, postkort m.v. til byens ungdomsuddannelsessteder samt til barer og diskoteker.

I efteråret 2006 deltog personalet fra byens barer og diskoteker i et undervisningsforløb. 133 medarbejdere fra 19 forskellige restauranter deltog. Den oprindelige målgruppe var 30 restauranter, men nogle restauratører ønskede ikke at deltage med henvisning til, at deres personale ikke havde behov for kurset eller ikke oplevede problemer med stoffer og uro. Kursets varighed var to gange fem timers undervisning. Kurset havde fokus på følgende emner: 1) pligter og rettigheder i forhold til restaurationsloven, 2) våbenloven og håndtering af farlige situationer (fokus på knive), 3) håndtering af konflikter, vold i nattelivet (anholdelse og nødværge), 4) mental forberedelse og stresshåndtering, 5) orientering om alkohol og narkotika, 6) håndtering af mødet med det flerkulturelle og 7) førstehjælp og brandbekæmpelse.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder og på data fra politiets registre. Undersøgelsen har et kvasiekperimentelt design, hvor kriminalitetsniveauet i henholdsvis eksperimentalområdet og et kontrolområde sammenlignes før og under/efter projektet. Eksperimentalområdet består af værtshusområdet i Odense centrum, mens kontrolområdet består af et tilsvarende område i Aalborg centrum. De to områder er sammenlignelige i den forstand, at de to byer ligner hinanden ved at have nogenlunde samme størrelse, ved at have en række uddannelsesinstitutioner for unge og ved at have et geografisk koncentreret værtshusmiljø.

Førundersøgelsen omfatter perioden 1. september 2005 til 1. januar 2006, mens under/efterundersøgelsen omfatter perioden 1. september 2006 til 1. januar 2007. Data inkluderer registrerede overtrædelser af ordensbekendtgørelser samt voldsepisoder m.v., der er sket udendørs eller på værtshusene i de to områder.

Resultater: Undersøgelsen viser, at der overordnet set ikke er forskel i udviklingen mellem eksperimentalområdet, Odense, og kontrolområdet, Aalborg, for så vidt angår antallet af registrerede episoder. Der viser sig derimod en forskel med hensyn til sager om vold, trusler om vold og anden personfarlig kriminalitet, altså de alvorligste former for registrerede episoder. Undersøgelsen viser, at der har været en reduktion på 14 pct. i antallet af sådanne sager i Odense, mens der har været en vækst i Aalborg på 47 pct. Dertil kommer en tendens til, at der samtidig er sket en mindskning af de hændelser i henhold til politiets døgnrapporter, som angår værtshusene. Det tolkes således, at indsatsen i nattelivet har bevirket, at episoder, der tidligere udviklede sig til vold m.v., er blevet mindre alvorlige eller er blevet standset før de har udviklet sig. Præcis hvilken del af projektet, der har haft en positiv virkning, kan ikke med sikkerhed afgøres, men på baggrund af internationale erfaringer

med tilsvarende forsøg peges på, at det formenligt er uddannelse af personalet, som har haft en effekt.

Kommentar: Som det understreges i rapporten, kunne det være ønskeligt, at forsøget gentages i et andet område med henblik på at kontrollere, hvorvidt de til dels svage resultater er valide.

Reference: Justitsministeriets Forskningsenhed (2007): *Evaluering af projekt om "Trygt natteliv" i Odense*. Justitsministeriet, København.

Navn: Curfew laws

Type: Effektundersøgelse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget blev indført i juni 1994 i New Orleans, Louisiana.

Målgruppe: Unge under 17 år.

Tiltaget: Tiltaget består i et udgangsforbud, der indebærer, at unge ikke må opholde sig på offentlige steder uden selskab af en voksen eller uden at have et legalt ærinde. Under skoleåret begynder udgangsforbuddet kl. 20 på hverdage og kl. 23 i weekenden. I sommerferien begynder udgangsforbuddet kl. 21 på hverdage og kl. 23 i weekenden. Udgangsforbuddet stopper kl. 6. Hvis de unge overtræder udgangsforbuddet kan de få en advarsel eller blive tilbageholdt på et særligt "curfew center". Hvis de unge overtræder udgangsforbuddet, kan deres forældre sanktioneres med bøde, samfundstjeneste eller deltagelse i et forældrekursus. Ejere af forlystelsesetablissemeter og forretningsindehavere kan også straffes med bøde på indtil 500\$ eller ubetinget fængsel, hvis de tillader unge at opholde i deres forretning/virksomhed under udgangsforbuddet.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder, dvs. statistiske analyser (regressionsanalyse). Undersøgelsens design er en før/efter undersøgelse. I undersøgelsen sammenlignes de unges kriminalitetsniveau et år før indførelsen af udgangsforbuddet med niveauet et år efter. Kriminalitetsniveauet er målt ved anholdelsesfrekvensen. Desuden undersøges, om der sker en ændring i andelen af unge, som udsættes for kriminalitet (viktimisering).

Resultater: Undersøgelsen viser, at indførelsen af udgangsforbuddet ikke har nogen signifikant effekt på for de unges kriminalitetsniveau (dvs. anholdelsesfrekvens). Undersøgelsen viser også, at indførelsen af udgangsforbuddet ikke har haft nogen betydning for andelen af unge, som udsættes for vold eller berigelseskriminalitet under udgangsforbuddet.

Kommentar: Undersøgelsen vurderes at have god kvalitet.

Reference: Reynolds, K. Michael, Ruth Seydlitz & Pamela Jenkins (2000): Do Juvenile Curfew Laws Work? A Time-Series Analysis of the New Orleans Law. *Justice Quarterly*, vol. 17 (1), s. 205-230.

Navn: Youth Curfew Laws

Type: Effektundersøgelse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Undersøgelsen er baseret på data fra 57 amerikanske byer. Data stammer fra perioden 1985 til 1996.

Målgruppe: Målgruppen er unge under 17 år i 60 pct. af de udgangsforbud, som indgår i datamaterialet, mens målgruppen i de øvrige 40 pct. er unge under 15 år.

Tiltaget: Tiltaget består i et udgangsforbud, som forbyder unge at være på offentlige steder om natten.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder, dvs. statistisk analyse af registerdata ("time-series analysis"). Undersøgelsens design er en før/efter undersøgelse. I undersøgelsen måles, om der er sket en ændring i ungdomskriminaliteten efter indførelsen af udgangsforbuddet – eller efter en ændring, typisk skærpelse, af en eksisterende lov om udgangsforbud. Kriminalitetsniveauet måles ved at registrere om de unge er blevet anholdt for 10 typer kriminalitet. Desuden undersøges, om der er sket en ændring i andelen af unge, som udsættes for manddrab (viktimisering).

Resultater: Analyser vedrørende udgangsforbuddets indflydelse på de unges anholdelsesfrekvens viser, at indførelse af udgangsforbud ikke har haft noget betydning for de unges kriminalitet. Det gælder for samtlige 10 typer kriminalitet. Analyser vedrørende en ændring af eksisterende udgangsforbud viser, at ændringen af ordningen har haft en kriminalitetshæmmende effekt på tre af de ti typer kriminalitet, idet ændringen er forbundet med, at de unge begår færre indbrud, tyverier og simpel vold. For den øvrige og mere alvorlige kriminalitet har der ikke været noget effekt af ændringen af udgangsforbuddet. Det gælder i forhold til manddrab, voldtægt, røveri, alvorligere vold, brugstyveri af bil, hærværk og overtrædelse af våbenloven. Analyse angående de unges udsathed for manddrab viser, at indførelse af udgangsforbud eller revision af eksisterende ordninger ikke har haft noget betydning for andelen af unge, som udsættes for manddrab.

Konklusionen på undersøgelsen er, at indførelse og/eller ændring af ordninger med udgangsforbud kun har haft en ringe kriminalpræventiv effekt.

Kommentar: Undersøgelsen har en god kvalitet.

Reference: McDowall, David, Loftin Colin & Wiersema, Brian (2000): "The Impact of Youth Curfew Laws on Crime Rates". *Crime & Delinquency*, Vol. 46 (1), s. 76-91.

Navn: Youth Curfew

Type: Kvantitativ og kvalitativ evaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget blev indført i Prince George's County, Maryland i 1996.

Målgruppe: Unge under 17 år.

Tiltaget: Tiltaget består i et udgangsforbud, der forbyder unge at færdes på gader og offentlige steder mellem kl. 22-05. Ved overtrædelse af udgangsforbuddet kan de unges forældre blive straffet med en bøde på 50\$ ved første overtrædelse, 100\$ ved den anden og 250\$ ved tredje overtrædelse. Der findes visse undtagelser for udgangsforbuddet, f.eks. hvis den unge er sammen med en voksen, har en særlig tilladelse til at færdes ude, eller er på vej fra et arrangement og træffes senest en time efter, arrangementet er sluttet. Ejere af forlystelsestabilisementer, forretningsindehavere m.v. kan straffes med bøder på op til 500\$, hvis de tillader unge at opholde sig på deres område under udgangsforbuddet. Det er særlige Youth Services Officers under politiet, som håndhæver udgangsforbuddet.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative og kvalitative metoder. De kvantitative data består af oplysninger fra politiet om andelen af unge, som udsættes for kriminalitet (viktimisering) i perioden 1992-1999. De kvalitative data består af interview med politiet.

Undersøgelsens design er en før/efter undersøgelse. I den kvantitative undersøgelse ses på, om indførelsen af udgangsforbuddet har haft noget betydning for, hvor stor del af de unge under 17 år, som udsættes for kriminalitet i nattetimerne (dvs. under udgangsforbuddet). Viktimiseringsgraden for de 12-16-årige (målgruppen) sammenlignes desuden med viktimiteringsgraden for de 17-21-årige og 22-25-årige. Desuden undersøges viktimiseringen i de tre aldersgrupper på tidspunktet uden for udgangsforbuddet.

Undersøgelsen belyser endvidere, om indførelsen af udgangsforbuddet har haft betydning for forekomsten af "hot spots", dvs. områder, hvor de unge ofte udsættes for kriminalitet.

Resultater: Undersøgelsen viser, at indførelsen af udgangsforbud ikke har medført et statistisk signifikant fald i viktimiseringen af unge under 17 år eller af de 17-21-årige. Derimod er der sket en sta-

tistisk signifikant reduktion i antallet af ofre i aldersgruppen 22-25 år, efter udgangsforbuddet er blevet indført. Denne mindskning forklares med, at politiets tilstedeværelse under udgangsforbuddet har betydet, at færre 22-25-årige færdes på gaderne under udgangsforbuddet, hvilket i sig selv har indebåret færre ofre i den aldersgruppe.

Hvad angår de unges risiko for at blive udsat for kriminalitet i tidsrummet *uden for* udgangsforbuddet, viser undersøgelsen ingen klare ændringer i de forskellige aldersgruppers risiko for at blive udsat for kriminalitet.

Undersøgelsen viser endvidere, at der ikke er sket væsentlige ændringer i størrelse eller antal af hot spots efter indførelsen af udgangsforbuddet.

Hovedkonklusionen i undersøgelsen er, at indførelsen af udgangsforbuddet for unge under 17 år ikke har haft nogen kriminalpræventiv effekt.

Kommentar: Undersøgelsen kan kritiseres for kun at anvende viktimering som succeskriterium.

Reference: Gouvis, Caterina M.S (2000): *Evaluation of the Youth Curfew in Prince George's County, Maryland, Final Report*. The Urban Institute, Washington, D.C.

Navn: Curfew law in Washington

Type: Effektundersøgelse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget blev indført i juli 1995 i Washington, D.C. Det ophørte igen i oktober 1996, men blev genindført i januar 1999.

Målgruppe: Unge under 17 år.

Tiltaget: Tiltaget består i et udgangsforbud for unge. Udgangsforbuddet gælder fra midnat til kl. 6 mandag-søndag i juli og august. I de øvrige måneder gælder udgangsforbuddet fra kl. 23 til kl. 6 fra søndag-torsdag, og fra midnat til kl. 6 fredag-lørdag.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder. Undersøgelsens design er en før/efter undersøgelse. I undersøgelsen sammenlignes kriminalitetsniveauet blandt unge før og efter indførelsen af udgangsforbuddet. Denne sammenligning foretaget både ved den første indførelse af udgangsforbuddet (1995) og den anden indførelse af udgangsforbuddet (1999).

Den første kontrolperiode omfatter perioden oktober 1993 til juni 1995, mens den første eksperimentalperiode er perioden juli 1995 til oktober 1996. Den anden kontrolperiode varer fra november 1996 til december 1998, mens den anden eksperimentalperiode varer fra januar 1999 til september 2001.

Kriminalitetsniveauet blandt de unge måles ved antal anholdelser per måned. Tilfælde, hvor unge anholdes som følge af overtrædelse af udgangsforbuddet udelades af opgørelsen. Der anvendes forskellige statistiske analyser til at vurdere, om tiltaget har haft en kriminalpræventiv effekt, herunder t-test og trendanalyse.

Resultater: Undersøgelsen viser, at der i hele den undersøgte periode, dvs. fra oktober 1993 til september 2001, er en faldende tendens i antal unge, som anholdes. De statistiske test viser, at den faldende tendens er den samme efter udgangsforbuddet indførelse som før. Der er således ikke signifikant forskel på nedgangen i antal anholdte unge før og efter udgangsforbuddet. Dette gælder i begge perioder, udgangsforbuddet bliver indført. I undersøgelsens konkluderes derfor, at indførelsen af udgangsforbud ikke har haft nogen kriminalpræventiv effekt.

Kommentar: Undersøgelsens resultat styrkes af, at konklusionen er baseret på to observationsperioder.

Reference: Cole, Danny (2003): The Effect of a Curfew Law on Juvenile Crime in Washington, D.C.. *American Journal of Criminal Justice*, vol. 27 (2), s. 217-232.

Navn: Juvenile curfew

Type: Litteraturstudie (systematisk review).

Anvendelsessted og -tidspunkt: Undersøgelsen gennemgår 10 tidligere effektevalueringer vedrørende udgangsforbud. Det er undersøgelser fra perioden 1984-2002.

Målgruppe: Unge (primært under 17 år).

Tiltaget: De fleste af de omtalte undersøgelser består i udgangsforbud for unge om natten. Nogle få af de beskrevne tiltag omfatter også forbud mod at forlade skoleområdet i skoletiden. To af undersøgelserne omhandler kørselsforbud for unge om natten.

Undersøgelsen: Undersøgelserne har forskellige design, men en del af dem er før/efter undersøgelser, som sammenligner kriminalitetsniveauet før og efter indførelsen af udgangsforbuddet.

Resultater: De 10 undersøgelser viser blandede resultater. Blandt de 10 undersøgelser er der således både nogle, som viser, at udgangsforbud ingen effekt har, at det medfører et fald i ungdomskriminaliteten, og at det medfører en stigning i ungdomskriminaliteten. Der er dog en overvægt af undersøgelser, der viser, at udgangsforbud ikke har nogen kriminalpræventiv effekt. Forfatteren konkluderer derfor, at indførelse af udgangsforbud ikke virker.

Kommentar: Metodisk er det ikke en særlig stærk undersøgelse, da den blot gennemgår resultater fra tidligere undersøgelser, men ikke selv bidrager med analyse af data, f.eks. ved en metaanalyse.

Reference: Adams, Kenneth (2003): The Effect of Juvenile Curfews at Crime Prevention. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 587 (1), s. 136-159.

Bilag vedrørende kønsspecifikke tiltag

Navn: Vilde Hjerter

Anvendelsessted og -tidspunkt: Helsingør Kommune fra 2003-2005 med støtte fra Socialministeriet. Fra 2006 blev det en fast del af Helsingør Kommunes forebyggende indsats og forankret i SSPK (K for Kultur og Fritid) under Børne- og Ungeforvaltningen.

Målgruppe: Målgruppen er piger i alderen 11-18 år, som har en adfærd, der kan karakteriseres som utilpasset og normoverskridende, og som af forskellige årsager ikke er tilknyttet eksisterende institutioner og fritidstilbud i Helsingør Kommune. Projektet henvender sig til piger med specifikke behov eller problemer af kronisk eller længerevarende karakter. Det kan f.eks. være piger, der har dårlige familiemæssige relationer, vanskeligheder i forhold til skolen, en begyndende kriminel løbebane, voldsom seksualiseret kropssprog og adfærd og/eller stort forbrug af såvel nydelses- som rusmidler.

Der indgår ca. otte piger ad gangen i projektets aktiviteter.

Tiltaget: Vilde Hjerter arbejder med relationspædagogik og primært med opsøgende indsatser. Efter der er skabt kontakt med pigerne og truffet en første aftale om at mødes, starter en egentlig afdækning af den enkelte piges situation. Dette vil typisk strække sig over 4-5 indledende møder. Det er især vigtigt at få kendskab til pigens omgangskreds eller andre, der har betydning i pigens liv (familie, skole). Møderne foregår tit på café eller andet neutralt rum, hvor der også er mulighed for at tage en veninde med, hvis dette foretrækkes. Medarbejderne forklarer tidligt pigens om, at de har skærpet underretningspligt, og at hun selv må sætte grænsen for, hvad hun vil fortælle. Det er vigtigt, at der er klarhed, og at der ikke bliver gået bag om ryggen på pigerne.

Projektets øvrige aktiviteter kan være helt simple ting som at køre en tur i bil, gå på museum, shoppe m.m. – alt sammen ud fra en betragtning om, at samværet er et middel til løsning af opgaverne. Først skabes relationen, og efterfølgende kan det pædagogiske arbejde tage sin begyndelse. Det tilstræbes at have et møde om ugen med pigerne, bl.a. fordi det giver tryghed og forudsigelighed og er samtidig med til at træne de unge i at overholde en aftale. Fra gang til gang kan der ”gives lektier for” helt fra f.eks. at gå i bad inden mødet til mere indgribende ting som at drikke mindre eller holde op med at ryge hash.

Der arbejdes også med flertalsmisforståelser og med konflikthåndtering i et samarbejde med SSPK Gadeteam.

Projektet er ikke udelukkende opsøgende, idet en del af pigerne selv har henvendt sig til projektet, ligesom en del kontakter er etableret via forældre.

Tidligt i projektet erfarede man, at de fleste unge i Helsingør Kommune havde en profil på hjemmesiden ARTO, hvorfor Vilde Hjerter selv oprettede en profil og lagde medarbejdernes mobilnumre ud som en form for hot-line.

Erfaringer: Der er gennemført en intern evaluering, der viser, at Vilde Hjerter ved evalueringens afslutning 1. november 2005 havde haft kontakt med 73 piger, hvoraf 44 kun havde været i kontakt med projektet under den indledende afdækkende fase, hvorefter det har vist sig,

- at pigerne allerede på baggrund af disse få møder havde evnet selv at løse deres problem, eller
- at andre i pigens netværk har kunnet tage over, men at Vilde Hjerter har formidlet kontakten og fået igangsat det videre forløb, eller
- at pigens havde behov for samtaler med en psykolog, hvilket Vilde Hjerter hjalp med at få i stand.

Der er lagt stor vægt på den skriftlige dokumentation af projektets forløb: Hver dag er der ført dagbog, og de forskellige piger og deres udvikling er løbende blevet beskrevet. Det er via den pædagogiske tilgang lykkedes at reetablere afbrudte skole- og uddannelsesforløb og at få pigerne til at bryde med normer, værdier og handlemønstre, som har medvirket til deres problemer.

Evalueringen bygger også på en række spørgeskemaer til nogle af projektets samarbejdsparter, politi, skole, socialforvaltning, sundhedsplejersker, som bruges til en konstatering af, at informationen om Vilde Hjerter er nået bredt ud i Helsingør Kommune, hvilket har været et mål i sig selv.

Reference: SSPK – Helsingør (2006): *Evaluering af projekt ”Vilde Hjerter”*.
www.sspk.helsingor.dk

Navn: Pigegruppen i Saxogade

Anvendelsessted og -tidspunkt: Pigegruppen blev til som et sideprojekt til Vesterbro Ungdomsrådgivning, København, i 2001. Pigegruppen fik status som institution i 2003.

Målgruppe: Målgruppen er såkaldte ”vilde piger” i alderen 13-18 år fra hele københavnsområdet. Gruppens størrelse har igennem årene varieret i forhold til projektets ressourcer. Statusrapport fra 2005 viser, at 18 piger gør brug af projektet i forskellig grad. Ni af disse har dagligt deres gang i gruppens lokaler og deltager i alle Pigegruppens aktiviteter, mens resten har en mere løs tilknytning. Følgende er karakteristisk for Pigegruppens målgruppe:

- Dagligt forbrug af hash og/eller eksperimenteren med andre rusmidler
- Ringe eller ingen kontakt til uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet
- Psykosociale problemer
- Opvækst i familier, der er præget af misbrug, vold, incest m.v.
- Boligproblemer
- Kriminel adfærd
- Ingen eller ringe mulighed for støtte eller voksenkontakt
- Udadreagerende og/eller selvdestruktiv adfærd
- Psykiatrisk diagnose

Tiltaget: Forløbet i Pigegruppen deles op i tre faser: Indslusning, indskrivningsperiode og udslusning. Indskrivningsperiodens indhold og længde er forskellig og varierer efter pigens individuelle behov, problemer og alder. De fleste piger har dog kontakt til projektet i 2-3 år, og de forlader senest projektet ved det fyldte 18. år. Mange af pigerne henvises fra en sagsbehandler på lokalcentre. Andre piger kommer som påhæng til allerede indskrevne piger og ændrer efterhånden position til at være en fast del af gruppen. Aktiviteterne varierer fra kickboxing til stoftryk, smykkeproduktion, fællesspisning, film og foredragsaftener. Til projektet er desuden knyttet tre hybler i Lundtoftegade. De piger, der bruger hyblerne, bor der typisk et par år, mens de venter på andre botilbud. Der er tilsyn i hyblerne, idet der er 2-3 besøg om ugen. Derudover skal pigerne selv opsøge lokalerne i Saxogade. Ca. en tredjedel af pigerne fortsætter i efterværn efter det 18. år. Personalegruppen består (marts 2008) af 5 medarbejdere plus et par projektansatte tidligere brugere.

Erfaringer: Pigegruppen har i 2006 gennemført et rejseprojekt til Sydafrika med otte piger sammen med tre voksne. Der findes dokumentation og procesevaluering af rejseudbyttet på gruppens hjem-

meside. Der har ikke været gennemført nogen egentlig evaluering, men de ansatte og nogle af brugerne planlægger i foråret 2008 at udgive en metodehåndbog, der er baseret på egne erfaringer: "Søde piger - vilde liv." I en samtale med lederen fremhæves det, at det er vigtigt med et frirum kun for piger, også fordi nogle af dem har fremmed etnisk baggrund og ikke nemt rummes i blandede fritidstilbud.

Reference: Pigegruppen i Saxogade/Udviklingsplan findes på www.pigegruppen.dk

Telefonisk interview med leder Gyda Heding, 12. marts 2008.

Bilag vedrørende etniske minoriteter

Navn: SSP- Familiehøjskolen

Anvendelsessted og -tidspunkt: Indre Nørrebro, 2003.

Målgruppe: Dårligt integrerede familier med anden etnisk baggrund end dansk, hvor de lokale børne- og ungemedarbejdere mente, der var risiko for kriminalitet blandt børnene. Familierne blev visiteret til højskolen gennem lokale medarbejdere i SSP-netværket på Indre Nørrebro.

Tiltaget: I alt syv familier deltog i højskolen, der havde en varighed på to måneder med to ugentlige møder med familierne. Indholdet var en blanding af foredrag, kulturelle oplevelser og fritidsaktiviteter for børnene. Det lokale SSP-udvalg på Indre Nørrebro så højskolen som en mulighed for at skabe en tættere kontakt mellem børne- og ungetilbuddene i lokalområdet og dårligt integrerede familier. Medarbejdernes og familiernes samvær på familiehøjskolen skulle desuden give de ansatte fra de lokale institutioner en større og bredere viden om de enkelte familiers behov og ressourcer. Højskolen formål var også at give de deltagende familier større kendskab til de lokale tilbud til børn og unge og indsigt i danske samfundsforhold. Forløbet blev afsluttet med en fælles weekendtur.

Erfaringer: En evaluering, der omfatter hele projektperioden, fra idé til gennemførelse af selve højskoleforløbet, viser, at både børn, forældre og de deltagende medarbejdere har været glade for projektet og har fået stort udbytte af det. Ifølge rapporten er der foretaget interview med samtlige deltagende familier – børn som forældre – samt projektets følgegruppe, tolke, undervisere m.v. Der er etableret en tættere kontakt til familierne, og medarbejderne har fået en mere nuanceret opfattelse af, hvad det vil sige at være minoritetsfamilie i Danmark. Børn og forældre har også fået et bredere kendskab til de forskellige tilbud, der findes i København. Der er skabt en større tillid mellem forældre og lokale medarbejdere, og det har ikke mindst været en stor oplevelse for familierne at være

på højskole sammen. Modellen er blevet kopieret i andre lokale SSP-udvalg i Københavns Kommune.

Reference: Nielsen, Jimmie Gade, Nina Hannemann & Nina Monefeldt Wittendorff (2004): ”Jeg håber I vil lave det igen” – evaluering af en SSP-højskole for etniske minoritetsfamilier på Indre Nørrebro. UFC-Børn og Unge.

Nielsen, Jimmie Gade (2005): ”Højskoletilbud skabte god kontakt til etniske minoritetsfamilier”. Nyhedsbrev juni, www.vicir.dk

---

Navn: Konflikt håndtering på gadeplan – et træningsforløb i tværkulturel konfliktløsning for unge klub- og gademedarbejdere

Anvendelsessted og -tidspunkt: Forsøgsprojekt i Nordsjælland, fra marts til september 2006, iværksat på initiativ af Det Kriminalpræventive Råd, Statens Pædagogiske Forsøgscenter og Center For Konfliktløsning.

Målgruppe: Projektets *primære målgruppe* er ressourcestærke unge (under 39 år) klub- og gadeplansarbejdere med en bred kontakt til unge med etnisk minoritetsbaggrund. De skal være ansat i en institution el.lign. af hensyn til forankringen (dog ikke nødvendigvis fuldtidsansat). De kan selv tidligere have indgået i gademiljøet, men de må ikke længere være involveret i kriminalitet. Deltagerne må gerne have etnisk minoritetsbaggrund, da det er opfattelsen, at de i kraft af deres etniske minoritetsbaggrund og personlige erfaringer fra klub- og gademiljøet har særlig god mulighed for at fungere som troværdige rollemodeller for klubbernes brugere, som er projektets *sekundære målgruppe*. Deltagerne er rekrutteret fra ungdomsklubber og gadeplansprojekter, der lå inden for daværende Helsingør politikreds.

Tiltaget: Projektet er et uddannelses-/træningsforløb i konfliktløsning for de unge i den primære målgruppe efter ”ung-til-ung” princippet. Målet er, at de efter forløbet kan fungere som konfliktvejledere og positive rollemodeller for de unge i deres nærmiljø. På kurset får de konkrete redskaber til at håndtere konflikter og åbne for en bedre dialog mellem de unge, nærpolitiet og områdets øvrige beboere. Uddannelsesforløbet består af fem moduler med følgende tematiske indhold:

- Rollemodellen
- Interkulturel kommunikation; formidling og forhandling
- Gruppedynamik og -processer
- Konflikt håndtering
- Mægling

- Kulturmøde
- Det personlige lederskab
- Rettigheder og pligter
- Netværksdannelse

Desuden består forløbet af et praktikbesøg, hvor deltagerne skal besøge hinandens arbejdspladser for at diskutere og observere praksis i forhold til træningsforløbets indhold. Træningsforløbet afsluttes med en formidlingsopgave og udarbejdelse af en konkret handleplan, der sikrer fortsat anvendelse af de nyerhvervede kompetencer. Der gives desuden afsluttende supervision. Det langsigtede mål er at skabe et permanent uddannelses tilbud til klub- og gadeplansmedarbejdere, som kan være med til at påvirke ungdomskulturen i en konstruktiv, ikke-voldelig retning og bidrage til at forbedre integrationen af unge uanset baggrund.

Erfaringer: 14 deltagere mellem 20 og 39 år har fuldført uddannelsen. Interview med deltagerne tyder på, at uddannelsen har opnået sit mål i kraft af, at deltagerne både har tilegnet sig faglige begreber og metoder i konfliktløsning. Den betydning, uddannelsen har haft for de 14 deltagere, peger ifølge evalueringen på, at uddannelsen er relevant som et mere permanent tilbud for klub- og gadeplansmedarbejdere. Det forventes, at jo flere medarbejdere, der har været igennem forløbet, desto mere vil lokalmiljøet blive påvirket af omgangsformen og metoderne for fredelig konfliktløsning, og desto lettere vil det være at skabe en mere permanent forankring af omgangsformerne og metoderne i lokalmiljøet. Projektet er forsøgt forankret i SSP regi.

Referencer: *Konfliktløsning på gadeplan – projektbeskrivelse* www.dkr.dk

Rask, Lotte (2006): *Observationer fra en spejderhytte – en evalueringsrapport*, www.dkr.dk

Navn: Mentorordning i Kriminalforsorgen i Frihed

Anvendelsessted og -tidspunkt: Kriminalforsorgen i Frihed (KIF), Danmark. Ordningen har eksisteret siden 2000.

Målgruppe: 15-25-årige unge af anden etnisk oprindelse kan få tilknyttet en mentor i den sidste del af afsoningen, eller mens de er under tilsyn af kriminalforsorgen (i forbindelse med prøveløsladelse eller betinget dom). Mentorordningen er et frivilligt tilbud, hvis formål er at give hjælp og støtte til unge med anden etnisk baggrund, som på grund af deres kulturelle baggrund vurderes at have særlige vanskeligheder ved at tilpasse sig og blive integreret i det danske samfund.

Tiltaget: Ved mentorordningen får de unge tilknyttet en voksenperson, som kan fungere som en positiv rollemodel. Ofte vil mentoren være én, som den unge har et forhåndskendskab til, f.eks. en politibetjent, en lærer, en ungdomsklubmedarbejder eller lignende. Mentoren skal i samarbejde med den lokale KIF-afdeling støtte og vejlede den unge til en mere struktureret hverdag, herunder støtte og vejlede de unge til en acceptabel kontakt til det omgivende samfund, f.eks. skole, arbejdsplads, offentlige myndigheder og institutioner, foreninger, familie og venner. Målet er, at den unge bliver bedre til selv at takle problemer og tage ansvar for sit liv, og herigennem skal mentorordningen bidrage til en bedre integration af de unge i det danske samfund. Mentorer, som både kan have dansk og anden etnisk baggrund end dansk, modtager honorar på ca. 2000 kr. pr. måned og får i øvrigt deres udgifter til transport, telefon, porto og lignende dækket. Kontakten mellem den unge og mentoren kan variere i omfang, intensitet og karakter, men Kriminalforsorgens forudsætter, at mentorens arbejdsindsats skal være på minimum 10 timer om måneden.

Erfaringer: Der er foretaget interview med 25 personer, henholdsvis ni unge (alle mænd), otte mentorer (alle mænd) og otte sagsbehandlere i KIF (både mænd og kvinder). De unge, der er interviewet i forbindelse med undersøgelsen, var i alderen 18-25 år. Undersøgelsen angår i alt 10 forskellige sager, hvor den unge har haft en mentor.

Det vurderes i rapporten, at i otte ud af de ti sager, som interviewundersøgelsen omfatter, har de unge udviklet sig positivt i forhold til kriminalitet i den periode, de har haft en mentor tilknyttet. I ét af disse otte tilfælde vurderes det, at mentoren ikke har haft nogen betydning i forhold til denne udvikling. Det vil sige, at den unges situation formentlig ville have udviklet sig i positiv retning, selv om vedkommende ikke havde haft en mentor. I de øvrige syv tilfælde vurderes det imidlertid, at mentoren har haft stor betydning for den unges positive udvikling. Rapportens forfattere vurderer, at i to af de ti sager, har den unge udviklet sig i negativ retning, selvom den unge har haft en mentor.

Undersøgelsen peger på, at det lykkes mentorerne at blive forbilleder for de utilpassede unge, og at de unge identificerer sig med mentorerne. I øvrigt viser undersøgelsen, at mentorernes etniske baggrund ikke har nogen betydning for, om den unge kan se mentoren som en rollemodel.

Alle de interviewede udtrykte generelt stor tilfredshed med mentorordningen. Direkte adspurgt herom, ønskede alle parter at ordningen skulle udvides til at omfatte alle unge uanset deres etniske baggrund. Efter forfatterens vurdering er de unges problemer med kriminalitet ikke primært forårsaget af manglende integration eller kulturkonflikter, men i højere forårsaget af familieproblemer, psykiske problemer, mangel på selvværd, problemer med at takle nederlag, problemer knyttet til stof og alkohol, skoleproblemer, arbejdsløshed og diskrimination i forbindelse med jobsøgning. Bortset fra sidstnævnte drejer det sig i øvrigt om problemer, som mange unge lovovertrædere oplever, uanset deres etniske baggrund.

Kommentar: Undersøgelsen giver særdeles lovende resultater, men da den er baseret på et meget lille antal personer og på kvalitative metoder, er det desværre ikke muligt klart at vurdere, hvor valide disse resultater er.

Reference: Prieur, Annick & Lars Skov Henriksen (2003): *Arrangerede venskaber – mentorordning for unge straffedømte af anden etnisk oprindelse*. Sociologisk Laboratorium, Aalborg universitet.

Bilag vedrørende unge seksualforbrydere

Navn: Projekt Janus – behandling af unge krænker

Anvendelsessted og -tidspunkt: Iværksat som led i Regeringens handlingsplan om bekæmpelse af seksuelt misbrug af børn som et treårigt projekt af Socialministeriet 1. april 2003. Projektet blev i 2006 forlænget med fire år. Projektet har kontor i Københavns centrum.

Målgruppe: Projektet tilbyder ambulante behandling til drenge og piger i alderen 6-18 år med seksuelt bekymrende eller krænkende adfærd og til deres familier. Tilbuddet er rettet mod børn og unge, som har udsat andre børn for seksuelle overgreb eller seksuelt grænseoverskridende handlinger. Der kan være tale om blufærdighedskrænkelse eller grovere seksuelle overgreb.

Tiltaget: Projektet har overordnet tre mål:

- At etablere et behandlingstilbud for udredning og behandling af unge i målgruppen
- At indsamle og formidle viden om problematikken ”unge krænker”
- At udvikle og beskrive behandlingsmetoder og –modeller.

Henvielse til projektet foregår i samarbejde med de sociale myndigheder. I forbindelse med visitation afdækker Projekt Janus sammen med socialforvaltningen og andre relevante professionelle den unges vanskeligheder og ressourcer. På denne baggrund vurderes behovet for hjælp og hvilken assistance, projektet kan tilbyde. Der indledes herefter et egentligt individuelt terapiforløb, hvor der arbejdes med afdækningen af motiver, baggrunde og de nærmere omstændigheder omkring det seksuelle overgreb. Et af kriterierne for at starte i en efterfølgende gruppeterapi er, at den unge helt eller delvist vedkender sig det seksuelle overgreb.

Erfaringer: Der er fra projektets start og frem til udarbejdelsen af evalueringsrapporten (juni 2005) foretaget 29 udredninger. Evalueringen viser, at projektet er fleksibelt med hensyn til, hvilke unge der visiteres til behandling i projektet. Bl.a. har man visiteret fire unge, der er psykisk udviklingshæmmede til behandling i projektet, hvilket må ses i sammenhæng med, at det igennem udred-

ningsarbejdet har vist sig, at en stor del af de unge rent kognitivt befinder sig i nederste del af normalområdet. Ud fra de tematiserede behandlingstilbud, som Projekt Janus har udviklet, fremgår det, at man i problembestemmelsen er opmærksom på bl.a. kognitive vanskeligheder, lavt selvværd, mangelfulde sociale kompetencer og relationer som mulige risikofaktorer for seksuelle overgreb. Evalueringsrapporten foreslår, at det i fremtiden overvejes også at visitere unge med mere massiv kriminel baggrund til behandling i projektet; en del af denne gruppe vil normalt være underlagt ungdomssanktionen med dertil hørende socialpædagogisk behandling. Det er dog højst tænkeligt, menes det i rapporten, at denne gruppe ville have glæde af også at modtage psykoterapeutisk behandling. Ved rapportens udarbejdelse var endnu ingen af behandlingsforløbene afsluttet.

Reference: www.projekt-janus.dk

Holmboe, Alexandra, Torben Bechmann Jensen & Sven Mørch (2005): *Evaluering af Projekt Janus – behandling af unge krænkere*. Center for anvendt socialpsykologi, Institut for psykologi, Københavns Universitet.

Navn: Metaanalyse af behandlingsprogrammer til unge krænkere (2004)

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Undersøgelserne er foretaget i perioden 1986-1997.

Målgruppe: Unge drenge i puberteten, som har begået seksuelle krænkelser.

Tiltaget: Undersøgelserne omfatter forskellige typer af behandling, herunder multisystemisk terapi, kognitiv adfærdsterapi og forskellige andre terapiformer.

Undersøgelsen: Metaanalysen inkluderer 10 undersøgelser og omfatter 644 personer, antagelig amerikanske unge. Undersøgelserne anvender forskellige succeskriterier ved bedømmelse af behandlingens effekt. Tre anvender ny registreret kriminalitet som succeskriterium, fire anvender selvrapporteret kriminalitet, mens tre anvender før/efter måling af penisreaktioner i forhold til stimuli. Kun to af undersøgelserne har en kontrolgruppe.

Resultater: Metaanalysen viser, at behandling af unge krænkere samlet set har en effekt, og at det særligt er programmer med kognitiv adfærdsterapi, som bidrager til den positive effekt.

Kommentar: Der synes at være en del metodiske problemer med de undersøgelser, som indgår i metaanalysen. I fem af de ti undersøgelser oplyses således ikke om, hvor stor en andel af krænkere der har gennemført programmet, og otte af de ti undersøgelser inkluderer ikke en kontrolgruppe,

som resultaterne kan sammenlignes med. På den baggrund synes resultaterne i undersøgelsen at være meget usikre.

Reference: Walker, Donald F., Shannon K. McGovern, Evelyn L. Poey, & Kathryn E. Otis (2004): Treatment Effectiveness for Male Adolescent Sexual Offenders: A Meta-Analysis and Review. *Journal of child sexual abuse: Research, treatment and programs innovations for victims, survivors and offenders*, vol. 13 (3/4), s. 281-293.

Navn: Metaanalyse af behandlingsprogrammer til unge krænkerere (2006)

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Undersøgelserne er foretaget i 1990-2003.

Målgruppe: Børn og unge i alderen 7-20 år, som er dømt for en seksuel krænkelse.

Tiltaget: Undersøgelserne omfatter forskellige typer af behandling, herunder kognitiv adfærdsterapi, psykoterapi, multisystemisk terapi og forskellige andre terapiformer. Behandlingslængden varierer fra 5 til 24 måneder.

Undersøgelsen: Metaanalysen inkluderer ni undersøgelser og omfatter 2986 unge, hvoraf hovedparten er drenge (2604). Antagelig drejer det sig om amerikanske unge. Alle ni undersøgelser har et design med en eksperimentalgruppe og en kontrolgruppe. I fire af de ni undersøgelser modtog kontrolgruppen ingen behandling, mens kontrolgruppen i fem undersøgelser fik en anden behandling end eksperimentalgruppen. Eksperimentalgrupperne omfatter 1301 personer, mens kontrolgrupperne omfatter 1685 personer. Kriteriet for behandlingens effekt er ny anholdelse og/eller ny dom for en seksualforbrydelse.

Resultater: Metaanalysen viser, at den eksperimentelle behandling af unge krænkerere havde en effekt. De unge krænkerere, som indgik i eksperimentalgrupperne, havde således lavere recidivrisiko end unge krænkerere i kontrolgrupperne. Det bemærkes, at nogle af de unge i kontrolgruppen også har modtaget en behandling. En analyse af de forskellige eksperimentelle behandlingsformer viser, at der ikke er nogen forskel på deres effekt. Behandling bestående af kognitiv adfærdsterapi medførte således samme effekt som andre typer af behandling. Endelig viser analysen, at der er en tendens til, at undersøgelser med et godt metodologisk design (tilfældig udvælgelse til eksperimental- og kontrolgrupper) generelt viser større effekt end undersøgelser af ringere metodisk kvalitet. Denne forskel er dog ikke statistisk signifikant.

Kommentar: Der er visse metodiske svagheder ved de undersøgelser, som indgår i metaanalysen. En alvorlig svaghed er, at der mangler oplysninger om, hvorvidt de personer, som har afbrudt behandlingsprogrammet, er inkluderet eller ekskluderet i eksperimentalgruppens opgørelse af recidiv. Et andet kritikpunkt er, at undersøgelserne benytter forskellige observationsperioder med hensyn til recidiv. Resultatet skal ses i lyset af disse svagheder.

Reference: Reitzel, Lorraine R. & Joyce L. Carbonell (2006): The Effectiveness of Sexual Offender Treatment for Juveniles as Measured by Recidivism: A Meta-analysis. *Sex Abuse*, vol. 18, s. 401-421.

Bilag vedrørende bander

Navn: Kognitivt adfærdsprogram til unge for at forhindre bandeinvolvering

Type: Litteraturstudie.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Litteraturstudien er gennemført i forbindelse med et forsøg på at foretage en metaanalyse vedrørende kognitive adfærdsprogrammer til unge, der er i risiko for at blive involveret i bander. Der er fundet frem til fire undersøgelser, som er publiceret i perioden 1995-2003.

Målgruppe: Unge i alderen 7-16 år, som er i risiko for at blive involveret i en bande.

Tiltaget: Tiltaget består i deltagelse i det kognitive adfærdsprogram GREAT, Gang Resistance Education and Training. En uniformeret betjent underviser de unge i GREAT-programmet, der indeholder 13 lektioner og forløber over ni uger. I programmet fokuseres på at give de unge sociale færdigheder og at gøre dem selvstændige og kompetente for derigennem at hjælpe dem til at undgå at blive involveret i en bande.

Undersøgelsen: Forfatterne har kun villet inkludere undersøgelser med et eksperimentelt eller kvasi-eksperimentelt design i metaanalysen, men ingen af de i alt fire undersøgelser af GREAT lever imidlertid op til inklusionskriteriet, hvorfor der ikke er foretaget en metaanalyse.

Resultater: Af de fire omtalte undersøgelser viser én intet udbytte af programmet, mens tre viser tendenser til et positivt udbytte af programmet. Undersøgelserne har dog flere metodologiske svagheder og inkluderes derfor ikke i metaanalysen.

Kommentar: Det er ikke muligt på baggrund af disse undersøgelser at vurdere, om det kognitive adfærdsprogram kan forhindre unge i at blive involveret i bander.

Reference: Fisher, Herrick, Frances Gardner & Paul Montgomery (2008): *Cognitive-behavioural interventions for preventing youth gang involvement for children and young people (7-16)*. A Campbell Collaboration Systematic Review. Udgivet på C2-RIPE Library på www.campbellcollaboration.org.

Navn: 'Opportunity provision'-programmer for at forhindre bandeinvolvering

Type: Litteraturstudie.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Litteraturstudien er gennemført i forbindelse med et forsøg på at foretage en metaanalyse for opportunity provision-programmer til unge for at forhindre dem i at blive involveret i bander. Der er fundet frem til to relevante undersøgelser. Disse er publiceret i 1982 og 1996.

Målgruppe: Unge i alderen 7-16 år, som er i risiko for at blive involveret i en bande, dvs. unge i risikogruppen.

Tiltaget: Tiltaget består i at give de unge flere legale muligheder i form af uddannelse eller arbejde for derigennem at forebygge, at de bliver involveret i bander.

Undersøgelsen: Forfatterne har alene villet inkludere undersøgelser med et eksperimentelt eller kvasi-eksperimentelt design i metaanalysen, men ingen undersøgelser lever op til dette kriterium, og der kan således ikke foretages nogen metaanalyse.

Resultater: Den ene af de to undersøgelser måler nogle mindre, men ikke signifikante forbedringer for dem, der har deltaget i programmet. Undersøgelsen indeholder dog ingen kontrolgruppe. Den anden undersøgelse er et casestudy med én person, som er tidligere leder af en gadebande.

Kommentar: Det er ikke muligt på baggrund af disse undersøgelser at sige noget sikkert om, hvorvidt opportunity provision-programmer er effektive til at forhindre unge i at blive involveret i bander.

Reference: Fisher, Herrick, Paul Montgomery & Frances Gardner (2008): *Opportunity provision for preventing youth gang involvement for children and young people (7-16)*. A Campbell Collaboration Systematic Review. Udgivet på C2-RIPE Library på www.campbellcollaboration.org.

Navn: Tett På

Anvendelsessted og -tidspunkt: En bydel i Oslo (Furuset) i perioden 2001-2004.

Målgruppe: Målgruppen var ca. 20 unge, der var ansvarlige for en meget stor del af den registrerede ungdomskriminalitet i bydelen, og som mentes at indgå i et fælles kriminelt netværk. Af disse gik 15 unge i alderen 14 til 20 år ind i det frivillige projekt. De fleste af de unge var dog over 18 år, og de fleste er af fremmed etnisk herkomst. De unge havde omkring 800 lovovertrædelser bag sig, da projektet startede. De var sigtet/dømt for bl.a. vold, trusler, væbnet røveri, handel med narkotika og drabsforsøg. Gruppen blev i øvrigt anset for at være et vigtigt springbræt til andre stærkt kriminelle netværk i Oslo-området.

Tiltaget: Hovedformålet med projektet var at standse en fortsat kriminalitet blandt disse unge. Der var tilknyttet tre projektmedarbejdere til projektet. Projektmedarbejderne udviklede nære relationer til de unge gennem en tæt kontakt med dem. Kontakten til de unge blev fortrinsvis etableret under deres afsoning i fængsel, og der blev lokket med hjælp til at blive integreret i 'normalsamfundet' efter løsladelse. Ud over at reducere de kriminelle handlinger blev der i projektet arbejdet med at styrke de unges familier, bygge positive netværk samt at etablere vedvarende arbejds- eller skoleforhold og positive fritidsaktiviteter. Centrale elementer i de anvendte metoder er tværfagligt samarbejde, brobygning mellem offentlige instanser, de unge og deres familier, multisystemisk terapi (MST), socialt netværksarbejde, opsøgende arbejde, psykosocial rådgivning, sociale gruppeaktiviteter, individuelt tilrettelagte aktiviteter og Aggression Replacement Training (ART).

Erfaringer: Fem af de 15 unge trak sig fra projektet ret tidligt, ti blev tilbage. Undervejs var der yderligere tre unge, som trak sig fra projektet, mens de resterende syv gennemførte. For de syv som fuldførte, var der en klar nedgang i den registrerede kriminalitet fra november 2001 til august 2005 i forhold til den kontrolgruppen, der blev sammenlignet med. Denne omfattede de otte unge, der var faldet fra. Desuden var tre af de unge i efteråret 2005 i ordinært job, to havde praktikplads, en var under uddannelse, mens den sidste havde et mere flygtigt forhold til uddannelse og job. Endvidere havde alle syv etableret positive erfaringer og bånd til normalsamfundet, hvilket ikke var tilfældet for den gruppe, der blev sammenlignet med. "Døråbningsarbejdet" i forhold til at skabe socialt engagement og ansvar hos arbejdsgivere, skoleledere osv. beskrives som den del, projektet er lykkedes bedst med.

Evalueringen viser i øvrigt, at projektet kom skævt fra start i forhold til de vigtigste samarbejdende etater og afdelinger. Der var også uenigheder internt blandt projektets ophavsmænd både om målgruppe og metodevalg. *Barnevernet* var skeptiske over for projektet og havde ringe tillid til de tre projektansatte. Da MST valgtes som metode – på klar anbefaling af *Barne- og familiedepartementet*, som skød betydelige økonomiske midler i projektet – medførte det skarpe reaktioner fra *Barnevernet*, som anså metoden som forkert over for målgruppen. Samarbejdet med politiet kom også

skævt i gang. Projektet ønskede et samarbejde med de enheder, som arbejdede med stærkt kriminelle unge, men blev i stedet henvist til den forebyggende afdeling, hvor man ellers ikke arbejdede med unge over 15 år og i øvrigt betragtede de unge i målgruppen som uden for rækkevidde. Disse og andre samarbejdsproblemer betød, at det i praksis alene blev selve relationsarbejdet, som de tre medarbejdere udførte, der blev den bærende kraft i projektet.

Rapporten konkluderer, at projektet med sine fejl og mangler har klaret at få fat i nogle af de unge, som andre instanser har opgivet, og gradvis synes at have fået dem ud af de kriminelle netværk. De unge, som projektet har hjulpet, ville have været en betydelig samfundsøkonomisk belastning, såfremt de var fortsat med kriminalitet.

Kommentar: Tett På er et interessant projekt, fordi det angår de mest kriminelt belastede unge. Desværre lider effektevalueringen af åbenlyse mangler, som bevirker, at den ikke er valid. Men det, at det overhovedet er lykkedes at få en del af disse meget hårdt belastede unge i gang med arbejde m.v., kan tyde på en vis succes med projektet. De nævnte problemer vedrørende samarbejdsprocesserne tydeliggør de vanskeligheder, der kan være med at iværksætte nye tiltag.

Reference: Carlsson, Yngve (2005): *Tett på gjengen – en evaluering av gjengintervensjonsprosjektet "Tett På" i Oslo*, NIBR-rapport 2005:14, Oslo, Norge.

www.krad.dep.no

Navn: EXIT

Anvendelsessted og -tidspunkt: Projektet startedes i 1998 af en person, der havde brudt med sin fortid i en nynazistisk gruppering. Lokalkontor findes i Karlskrona, Helsingborg og Motala. I dag er projektet delvist statsligt finansieret og har base i et kultur- og aktivitetscenter i Stockholm.

Målgruppe: Unge, der har brug for hjælp til at komme ud af voldelige og fremmedfjendske nynazistiske og racistiske grupperinger. De fleste af disse unge har en fortid præget af kriminalitet, vold og misbrug (mest alkohol). Et andet formål med projektet er at formidle viden til kommuner, myndigheder og andre om Exits virksomhed og om tilhørsforhold til kriminelle politiske netværk med henblik på at undgå nyrekruttering.

Tiltaget: Når unge vælger at forlade de nævnte grupperinger, sker det som regel i erkendelse af, at medlemskabet kan få ubehagelige konsekvenser, eller at vedkommende ikke længere deler de ekstreme holdninger. Samtidig kan der være behov for hjælp til at forlade et miljø, der på godt og ondt

udgør personens sociale netværk. Det er her, Exit kommer ind. Vejen ud beskrives som en proces i fem faser, hvoraf de to første angår ”vejen væk fra White Power verdenen” og de tre sidste ”vejen tilbage til samfundet”.

Motiveringsfasen. De unge har endnu ikke forladt miljøet, men er begyndt at tvivle og tager kontakt til Exit for at høre, hvad de kan gøre for dem. Exit indbyder til et møde med en kontaktperson, der som oftest vil være en, der selv har deltaget i tilsvarende aktiviteter.

Afhopperfasen. I denne fase har de unge endelig besluttet at forlade miljøet. Nogle gør det selv, mens andre skal have hjælp med f.eks. at få en anden bopæl, økonomisk bistand og frem for alt kontakt med mennesker uden for miljøet. Mange udsættes i denne fase for trusler fra de tilbageværende. I samarbejde med politi, socialforvaltning m.v. hjælper Exit, og hvis det er muligt, forsøges kontakten til familien reetableret.

Etableringsfasen. Her er den unge ude af miljøet, forsørgelse er ordnet m.v. Nogle befinder sig i en form for ingenmandsland, uden socialt netværk og ofte præget af angst og tomhed. Kontaktpersonens opgave i denne fase er at være samtalepartner og at sikre sociale aktiviteter sammen med andre unge, der ikke har tilhørt fremmedfjendtlige organisationer.

Refleksionsfasen. I denne fase begynder det at gå op for de unge, hvad de har taget del i, hvilket kan føre til depressioner og søvnbesvær, og for en dels vedkommende alkoholproblemer. Der kan derfor være brug for terapeutisk hjælp.

Stabiliseringsfasen. Her har afhopperne har fået et normalt liv med arbejde eller studier og eventuelt også familie. De afholder sig fra misbrug, men præges stadig af skyld og skam og angst for, at det gamle liv skal ødelægge det nye. Exit arbejder ikke længere med afhopperne, men ofte opretholder disse selv en regelmæssig kontakt med kontaktpersonerne.

Erfaringer: BRÅ har foretaget en undersøgelse af projektet efter de første tre år. Der er foretaget interview med ansatte, forældre og 14 afhoppere. Analysen af projektet viser, at 133 personer henvendte sig til Exit i 1998-2001. Heraf lykkedes det 125 at forlade netværket og ophøre med anden kriminalitet og misbrug. Derudover modtog Exit 300-400 telefonopkald fra forældre, som havde brug for støtte. 94 % af de unge, der henvendte sig til projektet, var mænd. Ved første kontakt med Exit var flertallet mellem 18 og 25 år og havde tilhørt miljøet i mellem to og fem år. Halvdelen havde haft et alkoholmisbrug og i et vist omfang også stofmisbrug. Halvdelen var tidligere dømt for kriminalitet. Yderligere en fjerdedel havde efter egne oplysninger begået kriminalitet uden at være blevet dømt. Afhopperne havde typisk kontakt med Exit i mellem syv og tolv måneder, og de, der blev interviewet, vurderede, at hjælpen fra Exit var af afgørende betydning for at de kunne forlade organisationen. BRÅs generelle vurdering af projektet er, at der har været bred tilfredshed med Exits indsats.

Reference: Brottsförebyggande rådet (2001): *EXIT för avhoppare –en uppföljning och utvärdering av organisationen Exit åren 1998-2001*, BRÅ-rapport nr. 8, Stockholm

Oplysninger fra hjemmesiden: www.fryshuset.se

Bilag vedrørende alkohol- og narkotikaproblemer

Navn: Ringstedprojektet/Ringstedforsøget

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Ringsted Kommune i perioden fra september 2001 til september 2004.

Målgruppe: 11-24-årige unge.

Tiltaget: Ringstedprojektet belyser risikoadfærd vedrørende unges tobaksrygning, forbrug af alkohol, hashrygning, brug af andre former for narkotika, vold og anden form for kriminalitet i ungdomsperioden. De unges risikoadfærd sættes i projektet i relation til livsstil, livsbetingelser og levemåder. En del af Ringstedprojektet består i et forsøg (Ringstedforsøget), hvor det undersøges, om unges risikoadfærd kan mindskes ved at konfrontere de unge med deres sociale overdrivelser, dvs. overdrevne forestillinger om andre unges adfærd i forhold til rygning, drikkeri og brug af narkotika.

Undersøgelsen: I undersøgelsen er der både anvendt kvalitative og kvantitative metoder.

Den kvalitative del af undersøgelsen har primært bestået i deltagerobservation i nattelivet samt interview med både skoleelever og et stort antal myndigheds personer. Der er foretaget interview med 81 unge i alderen 11-24 år.

Det kvantitative datamateriale er indsamlet ved et antal spørgeskemaundersøgelser foretaget i perioden marts 2002 og marts 2004. Et af formålene med spørgeskemaundersøgelsen har været at vurdere og beskrive omfanget og karakteren af de 11-24-åriges forhold til rus- og nydelsesmidler. Grundet det store aldersspænd er der anvendt fire forskellige spørgeskemaer, der dels er delt ud i skolen, dels er postomdelt. Besvarelsesprocenten for de skoleomdelte spørgeskemaer var været 92 i både 2002 og 2004, mens besvarelsesprocenten for de postomdelte spørgeskemaer var noget lavere, 55 pct. i 2002 og 46 pct. i 2004.

Spørgeskemaer har også været anvendt i selve Ringstedforsøget. Denne del af undersøgelsen har haft et eksperimentelt design med en eksperimentalgruppe, som er blevet udsat for en intervention, og en kontrolgruppe, som ikke er blevet udsat for en intervention. Deltagerne i de to grupper har været elever i femte og sjette klasse, og udvælgelsen til de to grupper har været tilfældig (randomisering). Eksperimental- og kontrolgruppen har før og efter interventionen udfyldt spørgeskemaer, der belyser deres forestillinger om hinanden samt deres holdninger til og faktiske forbrug af rus- og nydelsesmidler. Selve interventionen bestod i en forsøgsdag, hvor en instruktør brugte en skoledag på at diskutere resultaterne fra det første spørgeskema med de unge, og de unge lavede gruppearbejde om, hvorfor sociale overdrivelser kan opstå, og hvad man skal gøre for at forebygge disse misforståelser.

Resultater: Ringstedforsøget viser, at det gennem dialog er muligt at modvirke sociale overdrivelser, og at det er muligt at mindske unges risikoadfærd. Seks uger efter interventionen er de unges forestillinger om andre unges rygning således blevet væsentligt reduceret, og et år efter interventionen er der fortsat forskel mellem eksperimental- og kontrolgruppen. Der er endvidere færre i eksperimentalgruppen, der har røget hash, ligesom der er sket en reduktion i deres forbrug af alkohol.

I forhold til adfærdsændringer viser undersøgelsen, at forsøget har reduceret de unges risikoadfærd, hvad angår rygning, alkoholforbrug og hashrygning. Desuden viser undersøgelsen, at interventionen også har haft en kriminalpræventiv betydning, idet signifikant færre i eksperimentalgruppen end i kontrolgruppen inden for et år efter interventionen har haft kniv på mere end 7 cm. med på offentlige steder, ligesom færre har stjålet fra stativer uden for forretninger. På en række andre kriminalitetsområder er der også tendens til mindre kriminalitet i eksperimentalgruppen i sammenligning med kontrolgruppen.

Projektets resultater stiller spørgsmålstejn ved effektiviteten af kampagner som middel til at forebygge risikoadfærd, også fordi kampagner kan overdrive for at få budskabet hørt.

Kommentar: Ringstedforsøget vandt den europæiske kriminalpræventive pris i 2006 (ECPA). Forsøget har dannet basis for udvikling af et undervisningsmateriale fra Det Kriminalpræventive Råd til 5.-6. klassetrin. Materialet er sendt ud til alle landets skoler. Der er endnu ikke lavet en systematisk evaluering af dette materiale ("Alle de andre gør det" – Det Kriminalpræventive Råd, 2006). Finland har importeret den danske model.

Reference: Balvig, Flemming, Lars Holmberg & Anne-Stina Sørensen (2005): *Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.

Forfatterne har åbnet et videnscenter med hjemmesideadressen, www.socialpejling.dk. Her fremgår det, at et stort projekt i Greve er under afprøvning, og at der bl.a. også er indgået aftale med Århus Kommune om et samarbejde.

Navn: VÅGA

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget blev indført i Sverige i 1993. Programmet bliver stadig anvendt på 25 skoler i Sverige, jf. www.vaga.nu. Det svenske program er en kopi af det amerikanske program D.A.R.E. (Drug Abuse Resistance Education), som har eksisteret siden 1983. I USA er programmet meget udbredt. Det er således omkring 70 pct. af samtlige amerikanske elever, som gennemgår programmet.

Målgruppe: Skoleelever i alderen 13-14 år (7. og 8. klasse).

Tiltaget: Programmet består af 17 lektioner, og oprindeligt stod politiet for halvdelen af lektionerne og lærerne og andre rollemodeller for den anden halvdel. I dag er det en svensk organisation, der tager sig af undervisningen (IOGT-NTO-rörelsen), og programmet indeholder nu 9-18 lektioner. Formålet med tiltaget er at give eleverne information om de mest almindelige stoffer og deres skadevirkninger. Programmet består af en kombination af forelæsninger, øvelser og rollespil, hvor eleverne lærer forskellige teknikker til at sige nej til stoffer. Programmet afsluttes med, at eleverne får et diplom, som angiver, at de nu tør at sige nej til stoffer.

Undersøgelsen: Undersøgelsen, som blev foretaget i 1996-1997, har et kvasiekperimentelt design. Eksperimentalgruppen består af 13 skoler, som i forårssemesteret 1996 underviste deres elever i VÅGA, mens kontrolgruppen består af 13 sammenlignelige skoler, hvor der ikke har været undervisning i VÅGA.

Eleverne i både eksperimentalgruppen og kontrolgruppen har på tre forskellige tidspunkter (starten af forårssemester 1996, slutningen af forårssemester 1996 og slutningen af forårssemester 1997) udfyldt et spørgeskema om deres holdning og kendskab til samt erfaring med stoffer. Nogle få klasser har ikke udfyldt alle tre spørgeskemaer, og samlet foreligger der oplysninger for alle tre måletidspunkter for 22 klasser, heraf 11 forsøgsklasser og 11 kontrolklasser.

For at undersøge programmets effekt på eleverne anvendes i undersøgelsen en analyse, der kontrollerer for forskellige baggrundsfaktorer.

Resultater: Analysen viser, at deltagelse i VÅGA ikke har nogen betydning for, om de unge har anvendt stoffer et år efter deltagelse i programmet. Andelen, som har anvendt stoffer, er således ens i VÅGA-gruppen og kontrolgruppen. Programmet har heller ikke haft nogen effekt på andelen af de unge, som har røget tobak, eller på, om de unge har været udsat for vold i skolen, eller selv har slået nogen.

Der er dog også forskelle mellem grupperne, og disse går i modsat retning af det tilsigtede. Der er således flere af de elever, som har deltaget i VÅGA-programmet, end i kontrolgruppen, som efterfølgende har været beruset (henholdsvis 62 og 48 pct.). Blandt de skoletrætte elever, som har deltaget i VÅGA, er der endvidere en større andel, som angiver, at de har lyst til at prøve stoffer, sammenlignet med de skoletrætte elever i kontrolgruppen. Sidstnævnte resultater tyder på, at programmet kan have en kontraproduktiv effekt.

Kommentar: En effektevaluering af det amerikanske DARE program viser ligeledes, at programmet ingen effekt har i forhold til reducere unges brug af stoffer. Det skulle have ført til, at det amerikanske program er blevet ændret og nu kaldes New D.A.R.E. Der er ikke fundet en evaluering af det nye program.

Reference: Lindström, Peter & Robert Svensson (1998): Skolungdomars attityder till droger – en utvärdering af VÅGA-programmet. *Nordisk alkohol- og narkotikatidskrift*, vol. 15 (1), s. 5-19.

Brottsförebyggande rådet (1999): *Ungdomar, droger och polisens insatser*. BRÅ, Stockholm.

www.vaga.nu og www.dare.com

Navn: Skytsengle-kampagnen

Anvendelsessted og -tidspunkt: Nordjyllands Amt siden 1996, Sønderjyllands Amt siden 2001 samt enkelte andre steder.

Målgruppe: Unge i Nordjyllands Amt i alderen 18-22 år med risiko for at køre spirituskørsel.

Tiltaget: Samtlige piger i Nordjyllands Amt i alderen 18-22 år blev ved kampagnens start udnævnt til skytsengle. Formålet er at få de unge piger til at forhindre drenge/kammerater i at køre spirituskørsel. Pigerne kontaktes via Direct Mail, hvor de udnævnes og får tilsendt en kalender med gode råd om at tale en ven fra at køre spirituskørsel samt et ID-kort (skytsengel-kort). Drengene får tilsendt et brev, der beskriver pigernes rolle og minder drengene om, at spirituskørsel er deres eget ansvar uanset pigernes opgave, men at de opfordres til at ”lytte til deres skytsengel”. Grundtanken er, at drenge, der ikke har respekt for råd og vejledning fra autoriteter, måske vil være mere tilbøjelige til at lytte til pigerne. Med udnævnelsen til skytsengle får pigerne det lille puf, der gør, at de griber ind, hvor de måske ellers ville holde sig tilbage. Der informeres på plakater om tiltaget de steder, hvor de unge færdes.

Erfaringer: Siden starten af kampagnen er 35.000 unge piger udpeget som skytsengle i Nordjyllands Amt og omkring 9.000 i Sønderjyllands Amt. Tallene er fra 2004; det vides ikke med sikkerhed, hvad der er sket med kampagnen efter amternes ophævelse. Kampagnen er kopieret i flere tyske delstater efter det danske princip.

I efteråret 2004 evaluerede man kampagnen, og der blev foretaget interview med 315 piger og 215 drenge. 88 pct. af de nordjyske drenge og 91 pct. af pigerne syntes, at idéen om skytsengle var god. 56 pct. af de nordjyske skytsengle havde gjort en indsats for at forhindre spirituskørsel, og 45 pct. havde gjort det mere end én gang. I Sønderjylland faldt antallet af personskadeulykker med unge spirituspåvirkede mænd fra 15-20 pr. år til 5 i 2003. Det samme billede tegner sig for Nordjyllands Amt.

Reference: Amterne i Danmark (2004): *Trafiksikkerhed*, nr. 1 www.trafiksikkerhed.com

Idékatalog - Aktiviteter til unge i trafikken, <http://977id.testserver.nu/>

Navn: Fryspunkt

Anvendelsessted og -tidspunkt: Fryspunkt er udviklet i 2000 af stiftelsen "Bergensklammerne" i Norge. Det anvendes i folkeskolen flere steder i Danmark og bl.a. også på visse af Kriminalforsorgens pensioner.

Målgruppe: Fryspunkt er et 6-timers forebyggelsesprogram, der er beregnet primært for de 16-18-årige i folkeskolens 10. klasser eller på ungdomsuddannelsernes 1. år, hvor en stor del af gruppen har erfaring med alkohol. Det har imidlertid også været anvendt over for en ældre målgruppe, dog med en mindre tilpasning af undervisningsplanen.

Tiltaget: Fryspunkt sigter mod at reducere skader som kan følge af unges alkoholbrug. Både teoretiske antagelser om påvirkning til forandring og forslag til pædagogiske fremgangsmåder hviler på MI metoden (motiverende interview, der ofte anvendes ved misbrugsbehandling). Fryspunkt lægger op til strukturerede diskussioner mellem eleverne. Programmet er opdelt på en række emneområder, som "festen", "venskab", "rejsen", der tager forskellige perspektiver på alkoholforbrug/misbrug op til diskussion. Diskussionerne tager f.eks. udgangspunkt i fotos som repræsenterer de positive forventninger til alkohol og alkoholens effekter. Herigennem opnås adgang til den negative side af alkoholen, som ofte vil handle om de unges egne negative erfaringer med alkohol. Der slutes med en diskussion, hvor eleverne bedes om opstille forslag til, hvordan man kan øge kontrollen over drikkesituationer og reducere risikoen for uheldige konsekvenser af alkoholbrug. Læreren rolle er

at være processtyrer, mens eleverne fremfører argumentationen. Læreren kan passe programmet ind i den almindelige undervisning.

Navnet *Fryspunkt* henviser til det punkt, hvor intet kan blive bedre, nemlig hvor forholdet mellem motivation (hvordan man ønskede, det skulle blive) og situation (hvordan det faktisk blev) er optimalt.

Erfaringer: Der findes ingen opgørelser over, hvor mange der anvender programmet i Danmark og med hvilket resultat. Fra Norge viser en intern evalueringsrapport fra 2001 med 1000 deltagende elever, at der er blevet taget positivt imod programmet, og at de, som drak meget til fester, nu på forhånd overvejer, hvor meget de vil drikke – og mærker en vis nedgang i forbruget. Rapporten konkluderer, at programmet synes at have størst effekt på de elever, som drikker oftest og mest. Lærerne har også taget godt imod programmet, om end de har problemer med at passe så mange timer ind i en i forvejen stram tidsplan.

Reference: www.fryspunkt.no www.fryspunkt.dk www.goda.dk

Navn: Drug Interventions Programme Pilot

Anvendelsessted og -tidspunkt: Programmet blev i 2004 iværksat som pilotprojekt i et afgrænset forsøgsområde i Storbritannien.

Målgruppe: Unge i alderen 10-17 år, som er i risiko for at påbegynde et stofmisbrug og begå kriminalitet, samt unge, der har begået kriminalitet.

Tiltaget: Programmet består af tre forskellige indsatser. Den første indsats er ”arrest referral schemes”. Tiltaget består i, at unge, som anholdes, får tilknyttet en ”arrest referral worker”, som hjælper de unge med at komme i kontakt med relevante myndigheder, som kan hjælpe dem, eller som fungerer som en mentor for de unge med henblik på at motivere dem til behandling, fortsætte deres uddannelse m.v. Den anden indsats er ”drug testing” af 14-17-årige, som bliver anholdt i forbindelse med kriminalitet. Den tredje indsat er indførelse af en ny sanktion, Drug Treatment and Testing Requirements, som består i et behandlingsforløb, der gives som et vilkår i forbindelse med en ikke-frihedsberøvende sanktion.

Det overordnede formål med programmet er at identificere unge, som er i risiko for at blive stofmisbrugere, og at henvise dem til passende hjælp for herved at reducere deres stofmisbrug og narkotikarelaterede kriminalitet og i øvrigt forbedre deres levevilkår.

Undersøgelsen: Evalueringen er baseret på registerdata og interview med unge og ansatte. For at måle effekten af indsatsen sammenlignes forsøgsområdet med et kontrolområde (før/eftermålinger).

Resultater: ”Arrest referral”: Evalueringen af dette tiltag angår 2327 unge. En sammenligning af de unge i forsøgsområdet med de unge i kontrolområdet viser, at de unges forbrug af tobak og cannabis er reduceret i samme omfang i begge områder, men at de unge i forsøgsområdet har den største reduktion i deres alkoholforbrug. Med hensyn til kriminalitet viser undersøgelsen ingen forskel på de to områder, idet kriminaliteten stiger i begge områder efter indførelsen af tiltaget. Det forklares dog til dels med, at opgørelse af kriminalitetsniveauet finder sted allerede tre måneder efter interventionen, og at der ikke kan forventes en effekt af tiltaget efter så kort tid. Interviewundersøgelsen med unge og praktikere viser derimod, at de unge har fået et positivt udbytte af at være få tilknyttet en ”arrest referral worker”.

”Drug testing”: I forsøgsperioden blev 1500 unge, som blev anholdt i forbindelse med kriminalitet, testet for påvirkning af stoffer. Der blev udført i alt 2000 tests, idet nogle unge blev testet mere end én gang i perioden. Testene blev oftest foretaget i forbindelse med tyveri, indbrud og røveri, men langt hovedparten (95 pct.) af disse tests var dog negative. En sammenligning af de unges forbrug af alkohol og stoffer i forsøgsområdet og kontrolområdet henholdsvis før og efter indførelsen af ”drug testing” viser, at der ingen forskel er mellem de to områder. Der konkluderes dog, at det på grund af undersøgelsesdesign m.v. ikke er muligt på baggrund af undersøgelsen at vurdere, om ”drug testing” har haft betydning for de unges adfærd efterfølgende.

”Drug Treatment and Testing Requirements”: I forsøgsperioden blev denne nye sanktionsmulighed blot anvendt i 11 tilfælde. Grundet den ringe anvendelse var det ikke muligt at vurdere effekten af dette tiltag.

Den samlede konklusion i rapporten lyder, at mens det ikke er muligt på baggrund af rapporten at vurdere om tiltagene med ”drug testing” eller ”Drug Treatment” virker, anbefales det at fortsætte med og udvide ”arrest referral” ordningen.

Kommentar: Der er som nævnt ikke målt nogen egentlig effekt af ”arrest referral” ordningen, så konklusionen baseres alene på de unges og andres positive indtryk af ordningen.

Reference: Home Office (2007): *Evaluation of Drug Interventions Programme pilot for children and young people: arrest referral, drug testing and Drug Treatment and Testing Requirements*. Home Office Online Report 07/07. Home Office, London.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Projektidéen er udviklet i et samarbejde mellem Vestsjællands Amt og Frederiksberg Kommune. Projektet er blevet formidlet til målgruppen gennem plakater, postkort og busreklamer i perioden 1. august 2005 til 31. juli 2006 og afprøvet af unge i Vestsjællands Amt og Ringkøbing Amt.

Målgruppe: Smash henvender sig til unge i alderen 15-25 år med et særligt fokus på gruppen af 16-19-årige. Det drejer sig om unge, der har et forbrug af hash, som de enten ønsker at nedsætte eller helt at stoppe.

Tiltaget: Projektet er et forsøg på at påvirke de unges brug af hash gennem først og fremmest sms-kommunikation med dem. Indholdet er seks typer sms'er samt en PR-pakke. Førstnævnte drejer sig om *Hashfacts* – sms-beskeder med oplysende indhold, *Restart*, der er motiverende beskeder, *Room*, som er gruppebeskeder, hvor fire brugere har mulighed for at tale med hinanden, og *Coach*, en direkte sms-kontakt til en misbrugskonsulent. Ydermere findes et leksikon (*Lex*) og en mulighed for at sende sin historie til andre (*Hist*). PR-pakken består af busreklamer, postkort, armbånd, plakater og hjemmesiden www.smash.name.

Hashfacts omfatter 40 beskeder, som sendes over 21 dage på faste tidspunkter morgen og aften. En typisk besked kan være: *Når man ryger meget hash, kan man blive dårligere til at begå sig socialt. Interessen for andre mennesker bliver mindre.* Restart består af 68 beskeder, der sendes over 36 dage til ”dig der vil ryge mindre”. Et eksempel kan være: *Tænk over hvor meget hash du har røget i den sidste uge. Hvilke gange har været vigtige for dig, og hvilke har du kunnet undvære?*

Erfaringer: Projektet er blevet evalueret med særlig henblik på den kommunikative del. Der er foretaget interview med 12 personer og 17 har besvaret et spørgeskema via hjemmesiden. I en testperiode fra 1. marts til 31. juli 2006 har 376 personer anvendt en eller flere af Smashes sms-services. Evalueringen viser, at brugerne har taget godt imod projektet, og at de også profiterer af projektet. Det fremhæves, at det er en god idé at anvende sms'er til at informere og rådgive unge. Brugerne opfatter beskederne som personlige og diskrete. Smash tiltrækker særligt unge med et rekreativt forbrug af hash. Disse brugere ser ikke sig selv som misbrugere og kan derfor være svære at nå gennem andre former for tiltag. Smash har ifølge evalueringen en funktion i forhold til en påbegyndelse, fastholdelse og videreudvikling af en ændring i misbrugsmønstret. Beskederne medfører overvejelse, refleksion og eftertanke hos brugerne, og de daglige faktabeskeder fremhæves som særligt vellykkede. Det konkluderes, at en stor del af brugerne mindsker eller ligefrem ophører med deres brug af hash, men en eventuel langtidseffekt er ikke undersøgt.

Kommentar: Det bør understreges, at projektet ikke direkte adresserer kriminalitet, men udelukkende har til mål at skabe kontakt til unge hashmisbrugere. Det er i høj grad et eksperiment i kommunikationsformer, og evalueringen er således også møntet på en vurdering af, hvorvidt budskaberne

trænger igennem til en målgruppe, der er svær at nå gennem mere konventionelle kampagneformer. Set i dette perspektiv drejer det sig om et vigtigt projekt.

Reference: Laursen, Ditte (2007): *Smash – information og rådgivning om hash via sms, evalueringsrapport fra projektet for Vestsjællands Amts Misbrugscenter og Frederiksberg Kommunes Rådgivningscenter*. Rapporten findes på hjemmesiden www.smash.name

---

Navn: ”Narkoen ud af byen” – et treårigt modelkommuneprojekt iværksat af Indenrigs- og Sundhedsministeriet, i forbindelse med Regeringens Handlingsplan – Kampen mod narko.

Anvendelsessted og -tidspunkt: 14 danske kommuner (Ballerup, Bornholm, Hillerød, Holstebro, Kolding, Køge, Nakskov, Randers, Varde, Slagelse, Sønderborg, Svendborg, Viborg og Aars), 2004-2007.

Målgruppe: Den primære målgruppe for projektet var unge i alderen 13-25 år med et misbrug af narkotika. Den sekundære målgruppe var forældre og voksne, der arbejder med de unge. Man ønskede at mobilisere alle lokale kræfter i kommunerne i et forpligtende samarbejde mod narkotika.

Tiltaget: Projektet skulle skabe et systematisk samarbejde mellem aktører på unge- og forebyggelsesområdet i 14 modelkommuner og etablere en målrettet, koordineret og tværfaglig indsats. Idéen var, at samtlige danske kommuner derefter skulle kunne drage nytte af erfaringerne. De 14 udvalgte kommuner fik hver en million kroner. Pengene skulle bruges til at aflønne en koordinator og sætte projekter i værk. Koordinatorens væsentligste opgave var at mobilisere alle aktører de steder, hvor både de unge og narkotikaen befandt sig. Modelkommunerne var med til at vælge, hvor fokus for deres indsats skulle lægges ud fra den kortlægning, som Sundhedsstyrelsen gennemførte i hver modelkommune. ”Narkoen ud af Byen” skulle skabe samarbejde mellem nøglepersoner i grundskolen, ungdomsuddannelserne, de unges fritidsliv, festmiljøet – både det kommercielle og det private – boligområderne og socialforvaltningen. De 14 udvalgte kommuner har mellem 20.000 og 60.000 indbyggere. Desuden var de kendetegenede ved at have et SSP-samarbejde, der sammen med kommunale afdelingschefer, politikere og øvrige fagfolk i kommunen skulle danne en styregruppe for den lokale indsats. Et andet kriterium for udvælgelsen af modelkommune var, at der skulle være en erklæret politisk vilje til at sætte ind mod narkotikamisbrug blandt unge.

Undersøgelsen: Et af de første initiativer var gennemførelse af en undersøgelse, som kortlagde narkosituationen i kommunerne og det eksisterende samarbejde mellem de relevante aktører. Efter projektperioden blev undersøgelsen gentaget.

Resultater: En sammenligning mellem de to undersøgelser viser, at den overordnede målsætning om en væsentlig reduktion af tilgængelighed og forbrug blev nået, idet der var sket et fald i de unges (15-20-åriges) brug af stoffer, især hash. En kritisk gennemgang af denne evaluering påviser imidlertid en lang række videnskabelige problemer, som sætter spørgsmålstegn ved denne konklusion. Det største problem er manglen på anvendelse af kontrolgrupper, hvorfor det ikke er muligt at sige, om et reelt fald i unges brug af rusmidler skyldes en specifik indsats. En sammenligning med resultater fra en undersøgelse af unges livsstil viser, at der rent faktisk ikke er forskel på de kommuner der har deltaget i modelkommuneprojektet, og dem, der ikke har.

Reference: *Vejledning for modelkommunerne i Narkoen ud af byen*. Sundhedsstyrelsen 2005

"Narkoen ud af byen". *Evaluering af 14 modelkommuneprojekter*. Sundhedsstyrelsen 2007.

Balvig, Flemming & Lars Holmberg: "Kom narkoen ud af byen?". I *Festskrift til Jørn Vestergaard*. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2008.

Navn: Dagbehandling til unge

Anvendelsessted og -tidspunkt: Behandlingstilbudet blev iværksat i Ribe Amt som et toårigt projekt i perioden 2001-2003.

Målgruppe: Tiltaget henvender sig til yngre misbrugere, som ikke kan eller ikke vil benytte døgnbehandling, men gerne vil i stoffri dagbehandling. Mere specifikt beskrives målgruppen som unge i alderen 16-25 år, som er motiveret for dagbehandling, hvis sociale situation og netværk er forholdsvis velfungerende, og hvis funktionsevne er relativ intakt f.eks. i form af tilknytning til arbejdsmarkedet. I hvert fald en del af dem er kriminelt belastede.

Tiltaget: Det overordnede mål med dagbehandlingen er at hjælpe klienterne til at kunne håndtere livet uden brug af stemningsændrende stoffer. De mere specifikke mål med behandlingen er, at de unge i behandlingsperioden totalt skal holde sig fra disse stoffer, og at dagbehandlingen skal opkvalificere klienternes sociale færdigheder og opmuntre til styrkelse af klienternes primære og sekundære netværk, herunder NA-fællesskabet.

Behandlingstilbudet adskiller sig fra traditionelle døgnbehandlingstilbud ved, at behandlingen foregår i unges fem hverdage på fuld tid, men at klienterne i øvrigt bor hjemme og har fri i weekenden. Behandlingen er delt op i fire faser. Første fase består i afgiftning og foregår som traditionel afgiftning på en døgninstitution. Denne fase varer sædvanligvis 14 dage. Fase to, som betegnes primærbehandlingen, foregår på Dagbehandlingscenteret i Grindsted. Primærbehandlingen består af en

Minnesota-inspireret trinbehandling, hvor målet er at give klienterne nogle redskaber til at holde sig stoffri. Denne fase varer mellem tre og fem måneder. Fase tre består af resocialisering, hvor formålet er at få etableret en normal stoffri hverdag. I denne fase anvendes et særligt tilbagefaldsforebyggelsesprogram, og herudover følger klienterne et kursus på Daghøjskolen i Grindsted to dage om ugen. Endelig samarbejder Dagsbehandlingscenteret med Daghøjskolen og en sagsbehandler i hjemkommunen om at udarbejde en fremtidsplan for klienten. Fase tre varer minimum tre måneder. Den sidste og fjerde fase består i et efterværn af tre til fire måneders varighed.

Erfaringer: Evalueringen viser, at der i den toårige forsøgsperiode har været 36 personer i behandling. Evalueringen bygger på indskrivningsdata, journaloptegnelser og interview med klienter, personale og samarbejdspartnere. Der er foretaget indskrivningsinterview med 32 klienter og opfølgningsinterview med 30. Gennemsnitsalderen for klienterne er 24 år, og godt halvdelen, 56 pct., er mænd.

I evalueringen sammenlignes klienternes situation med hensyn til stofmisbrug, alkoholmisbrug, psykiske problemer, kriminalitet, helbred m.v. på indskrivningstidspunktet med deres situation på opfølgningstidspunktet. På baggrund af disse faktorer udregnes et belastningsmål. Eftersom indskrivningen af klienterne har fundet sted fra april 2001 til december 2002, er der stor variation i, hvor lang tid der er gået inden andet interview, der for alles vedkommende blev foretaget ved udgangen af 2002.

Denne del af evalueringen omfatter alene de 24 klienter, som deltog i både indskrivnings- og opfølgningsinterview, og som har besvaret alle de spørgsmål, som indgik i belastningsmålene. Evalueringen viser, at klienternes belastning fra indskrivning til opfølgning er blevet reduceret med hensyn til stofmisbrug, alkoholmisbrug og psykiske problemer (statistisk signifikant forskel). Derimod er der ikke signifikante forskelle i klienternes situation, hvad angår kriminalitet, helbred og sociale relationer. Det skal tilføjes, at flere klienter har været i behandling andetsteds, siden de var i behandling i Dagbehandlingscenteret, hvilket betyder, at det ikke er muligt at vurdere, om en ændring i deres situationen på opfølgningstidspunktet alene er et resultat af Dagbehandlingscenterets indsats.

Reference: Korsdal Sørensen, Johanne & Anne Marie Dahler-Larsen (2003): *Behandling af unges misbrug af "feststoffer"*. En evaluering af dagbehandlingen i Grindsted. Et forsøgsprojekt under Center for Misbrug i Ribe Amt. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet, Aarhus.

Navn: Det slutna tjejrumbet (Sverige)

Anvendelsessted og -tidspunkt: Behandlingshjem på Ekerö uden for Stockholm. Behandlingsprogrammet er udviklet i 2003-2004 som en form for aktionsforskning. Implementeringsfasen for selve udviklingsprojektet er fra 2004-2006.

Målgruppe: Kriminelt belastede piger i alderen 16-20 år med (blandings-)misbrugsproblemer og psykosociale problemer samt problemer med impuls kontrol. Rapporten følger 11 piger, der alle blev indskrevet ved afdelingens åbning i 2003.

Tiltaget: Behandlingen, der foregår under de svenske regler om tvangsbehandling af narkomaner, sigter mod at lære pigerne at stole på andre, at fungere i et fællesskab med de andre piger og at få pigerne til at acceptere og arbejde med deres problemer. Dette sker under behandling og efterværn. Forløbene er individuelle og strækker sig fra syv måneders behandling til halvandet års varighed.

De faktiske indslag i programmet er:

- Miljøterapi, hvilket indebærer en social træning og strukturering af hverdagen både i samværet på institutionen, i form af skoleaktiviteter samt i fritids- og gruppeaktiviteter.
- Samtalebehandling, der gives individuelt og i grupper (f.eks. psykosocial behandling, motiverende samtale, dele af Minnesota modellen).
- Familie- og netværksarbejde, der også omfatter familien og eventuelt øvrigt netværk.
- Efterværn og udslusning, som har til formål at give støtte og lette vejen ud i samfundet. Dette sker efter et behandlingskædeprincip, der indebærer træning på et udslusningsbosted og individuelt tilrettelagte handlingsplaner for fremtiden.

For pigerne kan det være første gang, de indgår i nære relationer med andre piger. Ud fra et køns- og socialiseringsperspektiv tillægges denne del af behandlingen stor betydning. Nogle af pigerne får dermed en chance for at udvikle en ny relationelt forankret identitet, hvilket et tidligt misbrug kan have ligget til hinder for. De misbrugende piger har ofte primært relationer til mænd, hvis misbrugsmønstre de kan have overtaget.

Pigerne har en kontaktperson både under behandlingen og under udslusningen. Kontaktpersonen har ansvaret for opfølgning af handleplanerne.

Erfaringer: Der er foretaget interviews før, under og efter behandlingen med syv af de 11 piger, som evalueringen omfatter. Fire har ikke ønsket at deltage i interview. Knap halvdelen af pigerne er opført med misbrug og lever efter eget udsagn et bedre liv. En har fået uddannelse og arbejde, to har fået børn og passer disse derhjemme, én er uden beskæftigelse og antagelig i risiko for igen at blive misbruger, én har begået selvmord på institutionen og de øvrige er stadig i misbrug. Rapporten konkluderer, at betydningen af meningsfuld beskæftigelse er stor, og at manglende beskæftigelse gør pigernes situation sårbar. Behovet for et velfungerende efterværn og en fortsat støtte i samklang

med pigernes ønsker er tydeligt. Det viser sig også, at manglen på fortsat støtte er akilleshælen, når det gælder om at skabe langsigtede resultater i behandlingen. Behandlingen slutter ved det fyldte 21. år, hvilket medfører en for kort behandlingsperiode for nogle af pigerne.

Vedrørende tvangselementet i behandlingen har alle pigerne som udgangspunkt været negative heroverfor. Ved andet interview med pigerne har de fleste ændret opfattelse, da de har indset, at de var nødt til at "lande" for at komme fri af misbruget. Et par af pigerne mener dog fortsat, at indespærring vil have en modsatrettet effekt på motivationen for at blive stoffri.

Reference: Trulsson, Karin (2008): *Det slutna tjejrummet – missbrukande flickor i tvångsvård*. Statens Institutions Styrelse (SIS) Rapport nr. 1, Stockholm

---

Navn: Drug courts, Australien

Type: Effektundersøgelse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Drug courts har været anvendt i New South Wales, Australien, siden 1999. Efterfølgende er drug courts blevet indført i flere amter og retskredse i Australien. De australske drug courts er inspireret af de amerikanske, hvor den første blev etableret i Florida, USA, i 1989.

Målgruppe: Målgruppen er misbrugere, som gentagne gange har begået kriminalitet som følge af deres misbrug af hårde stoffer. Tiltaget anvendes både over for voksne og unge lovovertrædere med misbrug. Evalueringen angår dog kun voksne lovovertrædere.

Tiltaget: Tiltaget består i massiv støtte og længerevarende behandling i mindst 12 måneder til misbrugere, som har begået kriminalitet, og som står til en ubetinget dom. Domstolen har tilknyttet et team af tværfaglige specialister, som skal hjælpe domstolen med at vurdere lovovertræderne, vælge behandlingsprogrammet, formidle kontakt til behandlingsinstitutioner og føre kontrol med de dømte. De forskellige retskredse i Australien har forskellige ordninger, men tiltaget anvendes som regel i stedet for en fængselsstraf.

Undersøgelsen: Undersøgelsen (Lind et al. 2002) har et eksperimentelt design med tilfældig udvælgelse til eksperimental- og kontrolgruppe. Undersøgelsen omfatter 500 personer, hvoraf 309 personer har fået dom i en drug court (eksperimentalgruppe), og 191 personer har fået en sædvanlig dom, hvilket for hovedpartens vedkommende vil sige en ubetinget fængselsstraf (kontrolgruppen). Undersøgelsen måler, om drug court har nogen effekt på lovovertrædernes recidiv samt tiltagets "cost effectiveness".

Der anvendes flere succeskriterier, dels hvor lang tid der går før første narkotikarelaterede lovovertrædelse forekommer, dels frekvensen af sådanne lovovertrædelser. Hvad angår estimeringen af tid til ny kriminalitet foretages to målinger, dels én der tager højde for, at nogle lovovertrædere har været inkapaciteret i fængsel i en periode, og dels en mere simpel opgørelse, hvor recidivmålingen starter ved interventionens start uden hensyntagen til evt. inkapacitering. Til at vurdere hastigheden af ny kriminalitet anvendes overlevelsesanalyser.

De typer af narkotikarelateret lovovertrædelser, som indgår i recidivmålingen, er forskellige former for berigelseskriminalitet (indbrud, bedrageri, butikstyveri, hæleri og brugstyveri) og forskellige former for narkotikakriminalitet (besiddelse eller brug af opiater, cannabis eller andre stoffer eller salg af stoffer).

Resultater: Analysen, som tager hensyn til inkapaciteringstiden, finder en effekt af drug court i forhold til recidiv til butikstyveri og recidiv til besiddelse/brug af opiater. Dømte, som har været i drug court, begår således disse to former for kriminalitet på et senere tidspunkt end dømte i kontrolgruppen. Drug court har endvidere en positiv effekt på den samlede narkotikakriminalitet, men ikke på den samlede berigelseskriminalitet.

Analysen uden hensyntagen til evt. opholdstid i fængsel viser også en positiv effekt af drug court i forhold til narkotikakriminalitet, men heller ikke denne i forhold til berigelseskriminalitet.

I en tredje analyse vurderes alene omfanget af recidiv baseret på tid i frihed. Analysen viser, at dømte, som har været i drug court, efterfølgende begår signifikant mindre narkotikakriminalitet end dømte i kontrolgruppen, men at der ikke er nogen forskel for berigelseskriminalitet. Den fjerde analyse vurderer også omfanget af recidiv, men baseret på faktisk tid siden interventionen. Denne påviser ingen effekt af drug court, hverken i forhold til narkotikakriminalitet eller berigelseskriminalitet.

Endvidere foretages nogle analyser, som viser, at der er større effekt for dømte, som gennemfører drug court programmet end for dømte, som falder fra undervejs.

Med hensyn til "cost effectiveness" beregnes det, at dagsprisen for deltagelse i drug court programmet er 144 dollars mod 151 dollars for kontrolgruppens sanktion.

Undersøgelsen peger samlet set på, at der er en kriminalpræventiv effekt af drug courts i forhold til narkotikakriminalitet. Undersøgelsen angår som nævnt alene voksne lovovertrædere og kan således derfor ikke umiddelbart sige noget om effekten for unge lovovertrædere.

Kommentar: I rapporten fra 2007 gennemgås også effekten af andre typer programmer, som er blevet iværksat i Australien siden 1997 over for lovovertrædere med stofmisbrug. Generelt synes kvaliteten af disse undersøgelser at være ringe, eftersom undersøgelserne helt mangler en kontrolgruppe

eller anvender en ikke-sammenlignelig kontrolgruppe (personer, der ikke gennemfører programmet eller nægter at deltage, eller som findes uegnede til at deltage). Omtale af disse andre tiltag er derfor udeladt.

Reference: Lind, Bronwyn, Don Weatherburn & Shuling Chen (2002): *New South Wales Drug Court evaluation: Cost-effectiveness*. NSW Bureau of Crime Statistics and Research, Sydney.

Wundersitz, Joy (2007): *Criminal justice responses to drug and drug-related offending: Are they working?* Australien Institute of Criminology/Australian Government, Canberra.

Navn: Metaanalyse af behandlingstiltag over for stofmisbrugere

Type: Litteraturstudie og metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Litteraturstudien omfatter 75 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1980-2008. Flertallet (53) af undersøgelserne er gennemført i USA. De øvrige stammer fra Storbritannien (15), Australien (4), Skotland (1), Sverige (1) og Schweiz (1). Metaanalysen omfatter 37 undersøgelser.

Målgruppe: Stofmisbrugere.

Tiltaget: De 75 undersøgelser omfatter forskellige behandlingstiltag. I 16 undersøgelser består behandlingen i terapeutisk samfund og i ligeledes 16 undersøgelser består behandlingen i metadonbehandling. De øvrige behandlingstiltag består i narkotest-program (11 undersøgelser), heroinprogram (6 undersøgelser), tilsyn og støtte (6 undersøgelser), øvrig behandling (6 undersøgelser), psyko-social indsats (5 undersøgelser), drug courts (5 undersøgelser), eller andre strafferetlige tiltag (4 undersøgelser).

I metaanalysen undersøges om de nævnte tiltag reducerer stofmisbrug og/eller kriminalitet relateret til stofmisbrug.

Undersøgelsen: Metaanalysen inkluderer undersøgelser med kvasi-eksperimentelt design (48) og eksperimentelt design (27). I 40 undersøgelser sammenlignes to forskellige behandlingsformer, i 28 undersøgelser sammenlignes behandling med ingen behandling, og i 7 undersøgelser sammenlignes forskellige grader af behandlingsintensitet for samme form for behandling, fx intensivt tilsyn med sædvanligt tilsyn. Flertallet (60) af undersøgelserne er baseret på selvrapporterede oplysninger, mens de resterende 15 anvender oplysninger fra registre.

Resultater: Litteraturstudiet viser, at 68 pct. af undersøgelserne giver et positivt udbytte, dvs. at der er færre blandt eksperimentalgruppen, som efterfølgende begår kriminalitet/har stofmisbrug, end blandt kontrolgruppen. Det er særligt behandling af typerne psyko-social indsats, terapeutisk samfund og drug court, som viser gode resultater (over gennemsnittet).

Metaanalysen omfatter kun 37 undersøgelser, da det ikke har været muligt at udtrage de nødvendige informationer fra de resterende undersøgelser. Metaanalysen viser, at eksperimentalgruppen har 26 pct. lavere recidivrisiko end kontrolgruppen, men at det alene er behandlingsprogrammer af typen terapeutisk samfund og tilsyn, der giver en signifikant præventiv effekt, dvs. lavere niveau af kriminalitet/stofmisbrug blandt stofmisbrugerne.

Kommentar: Stofmisbrugernes alder fremgår ikke af undersøgelsen. Det er lidt usikkert, om kriminalitet alene omfatter køb og besiddelse af narkotika, eller om også andre former for kriminalitet er inkluderet.

Reference: Brottsförebyggande rådet (2008): *Effectiveness of Treatment in Reducing Drug-Related Crime*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Bilag vedrørende kognitive programmer

Navn: Metaanalyse af kognitiv adfærdsterapi-programmer

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 58 eksperimentelle og kvasi-eksperimentelle effektevalueringer af kognitiv-adfærdsterapi programmer (cognitive-behavior therapy= CBT). Undersøgelserne er foretaget i perioden 1980-2004. Flertallet (42) af undersøgelserne er fra USA, 10 undersøgelser er fra Canada, fem fra Storbritannien og én fra New Zealand.

Målgruppe: Voksne og unge lovovertrædere.

Tiltaget: I programmet anvendes forskellige teknikker, herunder kognitiv færdighedstræning, træning i vredshåndtering og sociale færdigheder, moraldannelse m.v. Eksempler på programmer er: Reasoning and Rehabilitation, Moral Reconciliation Therapy, Aggression Replacement Training, Interpersonal Problem Solving, Thinking for a Change og Substance Abuse Focus.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder. Metaanalysen undersøger CBT-programmernes effekt med hensyn til recidiv. Metaanalysen inddrager undersøgelser med et eksperimentelt (19) og kvasi-eksperimentelt (39) design. Eksperimentalgruppen består af unge eller voksne lovovertrædere, som har gennemgået et CBT-program enten under afsoning (27 undersøgelser) eller i frihed, dvs. i forbindelse med en betinget dom eller en prøveløsladelse (31 undersøgelser). Kontrolgruppen består af sammenlignelige lovovertrædere, som ikke har modtaget CBT.

Recidiv måles som ny anholdelse, ny dom eller ny indsættelse. Der er stor variation programmerne imellem med hensyn til antal sessioner pr. uge (fra 1 til 10) og varighed (fra 5 til 104 uger). 41 af de 58 CBT-programmer angår voksne lovovertrædere, mens 17 programmer angår unge lovovertrædere.

Resultater: Metaanalysen viser, at lovovertrædere, som har gennemgået et CBT-program, har signifikant lavere recidivrisiko end lovovertrædere, som ikke har gennemgået et sådant program. I gennemsnit reduceres recidivrisikoen med 25 pct. ved at deltage i CBT. Analysen viser desuden, at der ikke er nogen forskel på effektstørrelsen for henholdsvis voksne og unge lovovertrædere, ligesom der heller ikke er nogen forskel på effektstørrelsen i forhold til behandlingsstedets karakter – om behandlingen er foregået i et fængsel eller i frihed. Ydermere viser en analyse af de forskellige typer programmer, at ingen programtyper er bedre end andre.

For at finde ”best practice” ved anvendelse af kognitive programmer foretages en regressionsanalyse, der skal belyse, hvilke faktorer der influerer på effektstørrelsen. Denne analyse viser, at lovovertræderens recidivrisiko har betydning for effektstørrelsen, idet effektstørrelsen er ligefrem proportional med recidivrisikoen. Desuden har programmets implementering en betydning for effektstørrelsen, idet de bedst implementerede programmer giver størst effekt. Inklusionen af visse moduler i programmet har også en betydning for effektstørrelsen. De mest effektive programmer indeholder således moduler med vredeshåndtering og konflikthåndtering. Omvendt viser analysen, at det har negativ effekt, hvis programmer indeholder moduler vedrørende adfærdsmodifikation (’behavior modification’) og offerperspektiv (’victim impact’.) Det vides ikke med sikkerhed, hvad sidstnævnte præcis er. Det beskrives i rapporten som ”Activities aimed at getting offenders to consider the impact of their behavior on their victims”.

Kommentar: Solid undersøgelse. Der henvises til fem tidligere metaanalyser, som også påviser en kriminalpræventiv effekt af kognitive programmer.

Reference: Lipsey, Mark W., Nana A. Landenberger & Sandra J. Wilson (2007): *Effects of Cognitive-Behavioral Programs for Criminal Offenders*. A Campbell Collaboration systematic review. Udgivet på C2-RIPE Library på www.campbellcollaboration.org.

Navn: Metaanalyse af kognitiv adfærdsterapi-programmer til unge

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 12 undersøgelser, som er foretaget i perioden 1973-2005. Undersøgelserne stammer fra USA (8), Canada (2) og Storbritannien (2).

Målgruppe: Unge i alderen 12-22 år, som er placeret på enten åben døgninstitution, sikret institution eller i fængsel på grund af antisocial adfærd og kriminalitet.

Tiltaget: Tiltaget består i kognitiv adfærdsterapi (cognitive-behavioral therapy = CBT) og omfatter følgende programtyper: Reasoning and Rehabilitation, Enhanced Thinking Skills, Moral Reconnection Therapy, Dialectical Behaviour Therapy, Social Interactional Training, Social Modelling og lignende programmer.

Undersøgelsen: Metaanalysen omfatter 12 undersøgelser, hvoraf fem har et eksperimentelt design og syv et kvasi-eksperimentelt design med kontrolgruppe. Undersøgelsen omfatter godt 4500 unge, primært drenge.

Eksperimentalgruppen har modtaget kognitiv adfærdsterapi, mens kontrolgruppen har deltaget i de almindelige aktiviteter i fængslet. I fire af de 12 undersøgelser anvendes to kontrolgrupper, dels én hvor personerne deltager i de almindelige aktiviteter i fængslet, og dels én hvor de modtager anden form for behandling end kognitiv adfærdsterapi. Denne behandling er henholdsvis motivationssamtale, Attention Control (øgning af opmærksomhed og koncentration via læsning og matematik), Stress Management Training (afslapningsøvelser i otte individuelle lektioner) og Discussion Group (om nogle af de samme forhold, som indgår i CBT, men under frie former).

Resultater: Undersøgelsen viser, at unge, der har modtaget kognitiv adfærdsterapi, har signifikant lavere recidiv end de unge, som ikke har modtaget dette. Det er således 43 pct. af de unge, der har modtaget CBT, som recidiverer i løbet af et år efter institutionsopholdets ophør, mod 53 pct. af de unge, som ikke havde modtaget CBT.

Undersøgelsen viser dog også, at CBT ikke er mere recidivhæmmende end de andre behandlingsprogrammer, som nogle af kontrolgrupperne modtog, jf. ovenstående, Stress Management Training og diskussionsgrupper. Dette tyder på, at det ikke er så afgørende, hvilken type intervention de unge udsættes for, men at de overhovedet tilbydes en form for behandling under opholdet. Det pointeres dog af forfatterne, at resultatet skal tolkes med en vis forsigtighed, idet sidstnævnte analyse er baseret på et lille antal studier.

Kommentar: Solid undersøgelse.

Reference: Armelius, Bengt-Åke & Tore Andreasen (2007): *Cognitive-behavioral treatment for antisocial behaviour in youth in residential treatment*. A Campbell Collaboration Systematic Review. Udgivet på C2-RIPE Library på www.campbellcollaboration.org.

Navn: Aggression Replacement Training, Sverige

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget har været anvendt på Sundbo Ungdomshjem siden 1996. Undersøgelsen angår unge, som har gennemgået programmet i 1999 og 2000.

Målgruppe: Kriminelle unge, som har tidsubestemt ophold på en ungdomsinstitution. Målgruppen er således mere belastede unge.

Tiltaget: ART beskrives som et struktureret behandlingsprogram, der består af tre elementer: Interpersonel færdighedstræning, træning i vredeskontrol og moraldannelse. Interpersonel færdighedstræning består i, at deltagere via rollespil skal træne 50 sociale situationer, som bl.a. skal gøre dem bedre til at håndtere konflikter og tage imod kritik. Ved træning i vredeskontrol skal deltagerne blive bedre til at kontrollere deres vrede ved f.eks. at lære at identificere tegn på, at en problematisk situation er under opsejling, og at anvende forskellige kontrolteknikker for at forhindre vold. Vedrørende moraldannelse diskuteres forskellige dilemmaer med henblik på at øge deltagernes moralske modenhed.

Programmets varighed er 10 uger med undervisning to gange per uge.

Undersøgelsen: Undersøgelsen har et kvasi-eksperimentelt design. Eksperimentalgruppen består af unge, som har fået ART som led i behandlingen på institutionen Sundbo. Foruden ART modtager de unge på Sundbo også anden behandling, herunder 'token economy' (en belønningsstrategi). Kontrolgruppen består af unge fra to institutioner, der ligesom Sundbo tager mod unge med problemer. På disse to kontrolinstitutioner benyttes en behandlingsmodel, som betoner de unges behov for at have en voksen, de kan identificere sig med og have tæt kontakt til (såkaldt Smålandsmodellen). En sammenligning af eksperimental- og kontrolgruppe viste, at de to grupper ikke var fuldstændig sammenlignelige, idet de unge i eksperimentalgruppen var mere kriminelt belastede end de unge i kontrolgruppen. Denne forskel kontrolleres der imidlertid for, når effekten af programmet skal vurderes.

I undersøgelsesperioden, 1999-2000, blev 78 unge indskrevet på de tre institutioner. Heraf blev 11 unge af ukendte grunde ikke spurgt, om de ville deltage i undersøgelsen. Syv unge frasorteredes, da

de havde et ophold på institutionen på mindre end 180 dage. Af de tilbageværende 60 individer i populationen afslog 10 at deltage i undersøgelsen. Bortfaldet er således 17 pct.

Undersøgelsen omfatter dermed 50 unge, heraf indgår 19 i eksperimentalgruppe og 31 i kontrolgruppen. Alle de unge, der indgår i undersøgelsen er drenge. Gennemsnitsalderen for de unge var 17 år, og de opholdt sig i gennemsnit 1 år og 3 måneder på institutionen.

Undersøgelsen er baseret på kvantitative analyser af registerdata og interviews med de unge. Desuden foretages forskellige psykologiske test af de unge. I det nedenstående refereres resultaterne fra den kvantitative undersøgelse.

Programmets effekt måles ved at sammenligne andelen fra eksperimental- og kontrolgruppen, der sigtes for kriminalitet eller – som et andet succeskriterium - dømmes for ny kriminalitet i løbet af observationsperioden.

Resultater: Der viser sig ikke at være signifikant forskel på de to gruppers recidiv – uanset kriterium. Analyserne peger dog i retning af, at de unge, som har gennemgået ART, har lavere recidiv end dem, som ikke har det, men forskellen er altså ikke statistisk signifikant.

Kommentar: Undersøgelsen har forskellige svagheder, herunder stort bortfald og lille undersøgelsespopulation. Sidstnævnte betyder, at det er vanskeligt at påvise, at eventuelle forskelle mellem grupperne er statistisk signifikante, idet den statistiske usikkerhed bliver større ved små populationer. En anden svaghed er, at behandlingen på Sundbo omfatter andet end ART, og det vil derfor under alle omstændigheder være vanskeligt at vurdere effekten af dette program isoleret fra de andre behandlingstiltag på institutionen. Opholdstiden for de unge på institutionerne var i gennemsnit 1 år og 3 måneder (og minimum 6 måneder), mens selve ART-programmet blot varede i 10 uger. ART-programmet udgør således kun en mindre del af selve behandlingen på institutionen.

Reference: Holmqvist, Rolf, Teci Hill & Annicka Lang (2005): *Ger ART bättre behandlingseffekter? Utvärdering av metoder på tre ungdomshem*. Statens institutionsstyrelse, Stockholm.

Navn: Anger Management, UK

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Programmet har været anvendt i Storbritannien i fængsler siden 1980'erne. En spørgeskemaundersøgelse fra 1993 viser, at AM på daværende tidspunkt var det fjerde mest anvendte program i fængsler i England og Wales. Den aktuelle undersøgelse er publiceret i 2004.

Målgruppe: Unge mænd, som afsoner en dom for vold. Målgruppen er således mere belastede kriminelle. Formålet med at tilbyde AM til de indsatte er dels at mindske volden i fængslerne, dels at mindske risikoen for tilbagefald til ny voldskriminalitet.

Tiltaget: Tiltaget består i et kort Anger Management-program i fængslerne. Programmet består i 12 sessioner af én times varighed og afvikles over tre dage. Holdstørrelsen er ca. 10 personer. I undervisningen berøres årsagen til vrede, konsekvenser af at miste kontrollen, kropssprog samt tanker og følelsers betydning for ens handlinger. Undervisningsteknikkerne i programmet omfatter brug af vredesdagbog, gruppediskussioner, rollespil, gruppearbejde, video og hjemmearbejde. Det danske AM program stammer fra dette engelske program.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder (spørgeskemaundersøgelse). Undersøgelsen har et kvasi-eksperimentelt design, hvor eksperimentalgruppen består af personer, som har gennemført et AM-kursus, og kontrolgruppen af personer, som står på venteliste til at modtage AM. Det oplyses ikke, hvor mange indsatte der påbegynder, men ikke gennemfører programmet, og det er således ikke muligt at vurdere omfanget af bortfald.

Undersøgelsen omfatter 87 personer, heraf 50 i eksperimentalgruppen og 37 i kontrolgruppen. De to grupper er sammenlignelige i den forstand, at alle er blevet fundet egnede til at deltage i AM. 62 pct. af de indsatte i eksperimentalgruppen er dømt for vold, og gennemsnitsalderen er 19 år. I kontrolgruppen er gennemsnitsalderen 18 år, og 68 pct. er dømt for vold. En sammenligning af de to grupper viser, at der ikke er signifikante forskelle med hensyn til alder, kriminalitet eller problemer med at håndtere vrede (før programmet).

Vurderingen af programmets succes er dels baseret på oplysninger fra de dømte (selvrapportering), dels på fængselsbetjentenes observation af de dømte. I selvrapporteringsundersøgelsen er begge grupper blevet bedt om at udfylde et spørgeskema om deres evner til at håndtere vrede (Anger Management vurderingsskema bestående af 53 spørgsmål, som belyser deres adfærd, tanker og følelser) henholdsvis to uger før programmet og otte uger efter, at eksperimentalgruppen har gennemgået programmet. Ligeledes har fængselsbetjentene – før og efter programmet – udfyldt et spørgeskema, hvor de registrerer, om de indsatte i de to grupper har udvist voldelig opførsel (29 typer af voldelig adfærd registreres).

Resultater: Undersøgelsen viser, at eksperimentalgruppen har signifikant færre problemer med at håndtere vrede end kontrolgruppen, efter de har gennemført programmet. Det gælder for begge succeskriterier – selvrapporterede problemer og observerede problemer – at der er signifikant forskel på de to grupper.

Kommentar: Observationstiden er forholdsvis kort (8 uger), og det er således ikke muligt at vurdere, om programmet har en længerevarende effekt på de indsattes evne til at håndtere vrede. Endvidere

er det problematisk, at eksperimentalgruppen kun består af dem, som gennemfører programmet, og ikke medregner dem, som ophører undervejs. Undersøgelsen tager således ikke højde for, at de, som gennemfører et behandlingsprogram, sædvanligvis er dem, som er mest motiverede for at ændre adfærd. Hvorvidt resultatet ville have været anderledes, såfremt alle, som skulle påbegynde programmet, var inkluderet, er ikke muligt at vurdere, da der som nævnt ikke findes oplysninger om omfanget af bortfald.

Reference: Ireland, Jane L. (2004): Anger Management Therapy With Young Male Offenders: An Evaluation of Outcome. *Aggressive Behavior*, vol. 30, s. 174-185.

Navn: Metaanalyse af behandlingsprogrammer til voldelige lovovertrædere

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Analysen omfatter 11 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1993-2006 i Canada, USA, New Zealand og UK.

Målgruppe: Voksne lovovertrædere, som har begået vold.

Tiltaget: Analysen omfatter effektevalueringer af forskellige tiltag til lovovertrædere, der er dømt for vold, herunder Anger Management, Aggression Replacement Training og diverse kognitive programmer. Et af de 11 programmer består i prøveløsladelse med elektronisk fodlænke. De fleste af behandlingsprogrammerne foregår i fængsels- eller institutionsregi, mens nogle få foregår i forbindelse med tilsyn.

Undersøgelsen: Forfatterens kriterium for at inddrage effektevalueringer i metaanalysen har været, at de har et kvasi-eksperimentelt design med før/eftermåling af eksperimental- og kontrolgruppe, og at de omfatter mindst 50 personer.

I analysen måles dels tiltagens effekt på recidiv generelt (11 undersøgelser) og dels tiltagens effekt på recidiv til vold (8 undersøgelser). I 5 ud af de 11 undersøgelser oplyses kun om recidivet for dem, der gennemfører programmet (completers), mens de øvrige 6 undersøgelser oplyser om recidivet for alle dem, som har skullet indgå i programmet (intention-to-treat).

Resultater: Den første analyse, recidiv generelt, viser, at tiltagene over for de voldelige lovovertrædere har en recidivhæmmende effekt. Samlet set sker der en reduktion i recidivet på 8-11 pct. Denne analyse omfatter 2129 personer.

Den anden analyse, recidiv til vold, viser også, at der er en effekt af tiltagene, en reduktion på 7-8 pct. i recidivet. Denne analyse omfatter 1546 personer.

Ved at sammenligne indholdet og udformningen af de forskellige tiltag sammenlignes også, hvilke slags tiltag der virker bedst. Der peges bl.a. på, at længerevarende programmer har større effekt end programmer, som består af få timers lektioner.

Metaanalysen viser dog også, at det er de undersøgelser, som har det dårligste metodologiske design (f.eks. ved ikke at tage højde for bortfald), som giver de højeste effekter. Dette søges kontrolleret ved vurderingen af effekten af programmernes indhold. Det konkluderes på denne baggrund, at de mest effektive programmer er dem, som anvender rollespil og indeholder elementer vedrørende kognitive færdigheder og recidivprævention.

Kommentar: Det skal bemærkes, at alle de undersøgelser, som indgår i metaanalysen, angår voksne lovovertrædere, og at resultaterne derfor ikke umiddelbart kan bruges til at konkludere vedrørende effekten af tiltagene for unge lovovertrædere.

Reference: Jolliffe, Darrick & David P. Farrington (2007): *A systematic review of the national and international evidence on the effectiveness of interventions with violent offenders*. Ministry of Justice, UK.

Navn: NY START

Type: Effektundersøgelse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Programmet fungerede som pilotprojekt i fire danske kommuner (Ålborg, Hjørring, Silkeborg og Næstved) i 1998-1999. Askovgården, som har udviklet programmet, tilbyder stadig kurser i uddannelse som instruktør i NY START. Det vides ikke, i hvilket omfang eller hvor programmet anvendes i dag.

Målgruppe: Programmet retter sig til unge i alderen 12-18 år (dog 12-23 år ifølge Askovgårdens hjemmeside), som er karakteriseret ved et uhensigtsmæssigt socialt handlemønster og en udadreagerende adfærd. Kendetegnet for gruppen er begyndende marginalisering i forhold til job, uddannelse og fritid samt kriminalitet og misbrug. Målgruppen er således unge i risikogruppen og mindre kriminelt belastede unge.

Tiltaget: NY START er et socialt færdighedsprogram, hvor de unge får mulighed for at træne deres sociale færdigheder i omgang med venner, familie og det øvrige samfund. Programmet skal gøre de

unge bedre til 1) at mærke og kontrollere deres følelser, så vrede ikke bliver til vold, 2) at kunne opnå det, de ønsker, uden at skabe konflikter, 3) at kunne identificere og løse problemer uden at skabe nye, og 4) at blive bevidste om de sociale spilleregler, der gælder i samspillet med andre. Sloganet for programmet er Stoppe – Tænke – Handle. De unges forældre skal informeres og integreres i programmet, så de bliver medspillere i forhold til de unges og deres udvikling.

Selve programmet består af fire faser, hhv. kontaktfasen, fastholdelsesfasen, læringsfasen og integrationsfasen. Kontaktfasen varer otte dage og består i motivation af den unge og dennes forældre. Fastholdelsesfasen, der ligeledes varer otte dage, består i etablering af et NY START hold og inkluderer et døgnbaseret ophold. Læringsfasen varer ca. 4 måneder og består i undervisning tre gange per uge. Den sidste fase, integrationsfasen, varer et år, og her skal de unge anvende de færdigheder, som de har lært i programmet.

Et NY START hold består af 6-8 unge og to instruktører. Undervisningen (læringsfasen) består af 25 kognitive lektioner og 19 lektioner med eksterne ”virkelighedsbesøg”, hvor de unge og instruktørerne besøger forskellige arbejdspladser, uddannelsesinstitutioner samt fritids- og kulturtilbud i kommunen.

I pilotprojektet i de fire kommuner indgik NY START som en del af det kommunale tilbud. I to kommuner indgik programmet som et tilbud fra socialforvaltningen, mens programmet i en tredje kommune blev implementeret i et fritidscenter og i den fjerde kommune i en obs-klasse. Forud for programmet blev en målgruppe i kommunen udpeget, og der blev etableret kontakt til udvalgte unge i målgruppen for at tilbyde dem NY START. Det fremgår ikke af undersøgelsen, hvor mange unge der blev kontaktet, og om nogle af disse afslog at deltage.

I den toårige forsøgsperiode er 24 unge blevet udvalgt til at deltage i programmet (fire hold af hver seks personer). Tre af de unge udgår dog af programmet før læringsfasen, og af de resterende 21 unge gennemfører 20 programmet. Frafaldet er således 17 pct.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvalitative metoder, dvs. interviews med de unge, deres forældre og instruktørerne. Der er desuden foretaget diverse psykologiske test med de unge. Undersøgelsen omfatter 34 unge. Af disse har 21 deltaget i NY START, mens de øvrige 13 fungerer som kontrolgruppe. Ti af de 13 er unge, som er blevet udvalgt af NY START-medarbejderne, så de ligner de unge i programmet med hensyn til adfærdsvanskeligheder og/eller kriminel adfærd. De øvrige tre i kontrolgruppen er de unge, som er udgået af programmet før læringsfasen.

I undersøgelsen anvendes to forskellige mål for programmets effekt. Det ene kriterium angår en adfærdsmæssig ændring, som måles ved at foretage en social analyse af NY START-gruppen. Denne analyse foretages på baggrund af oplysninger fra de unge selv (skriftlige fremtidsplaner) og fra NY START-instruktørerne. Den sociale analyse belyser, om de unge har ændret sig i forhold til

følgende faktorer: skole/uddannelse/job, bolig, fritid, impuls kontrol, kriminalitet, misbrug, interpersonelle relationer, mestring af stress samt social identifikation. Oplysningerne angår en periode på 1½ år.

Der findes imidlertid ikke tilsvarende oplysninger om adfærdsmæssigt ændring for kontrolgruppen, og der er derfor intet sammenligningsgrundlag for denne del af undersøgelsen.

Det andet succeskriterium er de unges personlighedsudvikling, som måles gennem psykologiske test, der gennemføres ved programmets start og afslutning. Disse tests foretages for både NY START-gruppen og kontrolgruppen.

Resultater: Den sociale analyse viser ifølge forfatterne, at der på alle de nævnte områder er sket en klar fremgang hos de unge i NY START. Den psykologiske undersøgelse viser ifølge forfatterne, at de unge, som har deltaget i NY START, har udviklet sig i positiv retning, mens de unge i kontrolgruppen har udviklet sig i negativ retning.

Kommentar: Undersøgelsen er metodisk svag, dels pga. manglende oplysninger om en evt. selvselektion, dels pga. kontrolgruppens sammensætning, idet gruppen inkluderer personer, der er droppet ud af eksperimentalgruppen. Endvidere er det uklart, hvilke kriterier der er anvendt ved udvælgelsen af kontrolgruppen. Der er desuden intet sammenligningsgrundlag ved det ene succeskriterium – den adfærdsmæssige ændring, herunder kriminalitet – eftersom der ikke findes oplysninger om dette for kontrolgruppen. Endelig er både eksperimental- og kontrolgruppen meget lille. Dette betyder, at det ikke på baggrund af undersøgelsen er muligt at få sikker viden om, hvorvidt NY START har en kriminalpræventiv effekt.

Reference: Askovgården (2000): *Ny start. Integration af marginaliserede unge – erfaringer og resultater fra et 2-årigt pilotprojekt i 4 kommuner*. Askovgården, Socialministeriet & Det Kriminalpræventive Råd.

Navn: MÅL – særlig udslusningsindsats for unge indsatte med anden etnisk baggrund end dansk

Anvendelsessted og -tidspunkt: Der er bevilget satspuljemidler til projektet, der løber fra 2007 til udgangen af 2009. Programmet anvendes både i et lukket og et åbent fængsel, henholdsvis Hørslev og Ringe. Der samarbejdes efter behov med Kriminalforsorgens Ungeprojekt, som anvendes på tre pensioner (se under særlige afsonings- og anbringelsesformer).

Målgruppe: Den primære målgruppe for projektet er unge indsatte og tilsynsklienter mellem 15- 25 år, fortrinsvis med anden etnisk baggrund end dansk. Hvis der er plads, kan unge med dansk bag-

grund også tilbydes muligheden. Projektet retter sig mod unge, der forventes prøveløsladt inden for ét år. Det er en forudsætning, at den unge forinden har deltaget i et kognitivt program, og at det vurderes, at den unge kan drage nytte af en intensiv opfølgning af disse programmer. Deltagelse i programmet bygger på frivillighed og motivation.

Tiltaget: Projektets navn "MÅL" står for:

- Motivation: vilje til ændring
- Årvågenhed: opmærksomhed omkring sig selv og andre
- Lederskab: tage styring over eget liv

I projektet afdækkes de unges kognitive profil, individuelle ressourcer og viden, ligesom den enkeltes livsomstændigheder og -forløb skal afdækkes. Der arbejdes med adfærdsproblemer, der ses som et resultat af individuelle risikofaktorer og problemer i den unges omgivelser. De unge opfordres til at fastholde og bruge de færdigheder, de har lært gennem det kognitive arbejde. Desuden tilbydes de praktisk hjælp til løsning af aktuelle og konkrete problemer. Den unge skal via projektet styrke sin identitet og selvstændighed ved at tilegne sig en øget indsigt i egne ressourcer og ved at erhverve mestringsstrategier.

Indsatsen indeholder i øvrigt følgende elementer:

- Håndtering af dagligdagens problemer
- Give indsigt i at et liv kan leves uden kriminalitet
- Bibringe deltagerne forståelse for det samfund de lever i
- Fremme kendskab til arbejdsmarked, uddannelser og fritidsmuligheder
- Bibringe deltagerne en følelse af selvtilid
- Fremme positive sociale relationer.

Projektet varetages af fire projektmedarbejdere, som arbejder parvis, to i Horserød og to i Ringe statsfængsel. Desuden er der ansat en psykolog og en projektleder fra Kriminalforsorgens Uddannelsescenter.

Indsatsen er i øvrigt et resultat af et samarbejde med fængselsfunktionærer, socialrådgivere, psykolog og evt. mentor på basis af en klar rollefordeling, der skal sikre, at der sendes klare signaler til den unge, og at de professionelle ikke modarbejder hinandens indsats. Den unges deltagelse i projektet sidestilles med beskæftigelse, så han ikke mister dusør for den periode, han er tilknyttet projektet.

Erfaringer: Der er tale om et pilotprojekt, der vil blive evalueret undervejs. Det er ikke lykkedes at finde opfølgninger over, hvor mange der til dato har været tilmeldt programmet.

Reference: Larsen, Kristian og Malene Windfeldt (2007): *MÅL - Særlig udslusningsindsats for unge indsatte med anden etnisk baggrund end dansk*, projektbeskrivelse fra Straffuldbyrdelseskontoret og KUC

Bilag vedrørende særlige behandlingsprogrammer

Navn: Family Integrated Transitions Program (FIT-program)

Type: Effektevaluering og cost-benefit analyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Programmet fungerede som forsøg i King, Snohomish, Pierce og Kitsap, som er fire områder i Washington State, USA, i 2001.

Målgruppe: Unge lovovertrædere (under 17½ år), som er misbrugere og har psykiske problemer. Målgruppen er således de mere belastede unge lovovertrædere.

Tiltaget: Programmet påbegyndes, mens de unge opholder sig på institutionen (i de sidste to måneder af afsoning), og fortsætter fire-seks måneder efter, den unge er prøveløsladt og er i tilsyn. Programmet er sammensat af dele fra fire behandlingsprogrammer: Multi-systemisk terapi, motivationsterapi ('Motivational Enhancement Therapy'), tilbagefaldsforebyggelse ('Relapse Prevention') og dialektisk adfærdsterapi ('Dialectical Behavior Therapy').

Et væsentligt element i FIT-programmet er, at familien inddrages i behandlingen. Programmet består, i at den unge og dennes familie får tilknyttet et FIT-team bestående af fire behandlere, heriblandt børnepsykologer og misbrugskonsulenter. Hvert team har ca. fire-seks familier, de skal tage sig af. Behandlerne skal stå til rådighed for familien 24 timer i døgnet, 7 dage om ugen. Programmet stræber efter at få ændret den unges hjemlige miljø og betoner, at familien, vennerne, skolen og nabolaget skal inddrages for at den unge kan ændre sig.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder, dvs. analyse af den registrerede kriminalitet. Undersøgelsen har et kvasi-eksperimentelt design. Eksperimentalgruppen består af unge, som har fået dom i forsøgsområdet (fire af de 39 amter i Washingtons State) og har modtaget FIT programmet, mens kontrolgruppen består af unge, som har fået dom uden for forsøgsområdet, men i øvrigt ligner eksperimentalgruppen. Alle unge, som afsoner på ungdomsinstitutioner i Washington State, gennemgår den samme screeningsproces, og det har således været muligt at udvælge en kontrolgruppe, som ligner eksperimentalgruppen ganske meget med hensyn til egnethed til programmet. Undersøgelsen omfatter 273 personer, hvoraf 104 udgør eksperimentalgruppe og 169 udgør kontrolgruppen.

Resultater: Effektundersøgelsen viser, at blot 27 pct. af de unge, som har deltaget i FIT-programmet, får en ny dom for en alvorlig forbrydelse (*felonies*) inden for 18 måneder efter deres løsladelse, mens det er hele 41 pct. af de unge i kontrolgruppen. Forskellen er statistisk signifikant og udregningen er baseret på en logistisk regressionsanalyse, hvor der kontrolleres for eventuelle forskelle mellem de to grupper. En analyse, der inddrager alle former for kriminalitet, viser derimod ingen forskel på de to gruppers recidiv efter 18 måneder (hhv. 42 pct. af eksperimentalgruppen og 48 pct. af kontrolgruppen recidiverer, ikke signifikant forskel). Der er heller ikke forskel på gruppernes recidiv til alene voldelig kriminalitet.

En costbenefitanalyse viser, at selv om det er et omfattende program, kan det alligevel betale sig, idet man sparer \$ 3,15 for hver dollar, der bruges på programmet. Programmet koster \$ 8968 pr. ung, men der spares \$ 28.215 som følge af færre udgifter til det strafferetlige system og til ofrene.

Kommentar: Undersøgelsen er af høj kvalitet. Det eneste forbehold forfatterne nævner er, at kun 88 pct. af de unge, der findes egnede til FIT-programmet, påbegynder dette. Det er ikke muligt at kontrollere for denne selv-selektion i kontrolgruppen. Trods dette vurderes det, at undersøgelsen har et meget stærkt design. I øvrigt tages der højde for denne usikkerhed i costbenefitanalysen.

Reference: Washington State Institute for Public Policy (2004): *Washington State's Family Integrated Transitions Program for Juvenile Offenders: Outcome Evaluation and Benefit-Cost Analysis. Summary*. Washington State Institute for Public Policy, Olympia, WA.

Navn: Multifunktionel behandling i institution og nærmiljø - MultifunC

Anvendelsessted og -tidspunkt: Projektet er en samtidig afprøvning af samme behandlingsmodel på syv forskellige institutioner, fem i Norge og to i Sverige. Projektet blev iværksat i november 2005 og implementeringsfasen har pågået indtil udgangen af 2007.

Målgruppe: MultifunC er rettet mod unge mellem 14- 18 år med alvorlige adfærdsvanskeligheder, som ikke drager nytte af tiltag i frihed, og som har forskellige former for problemer: Adfærdsmæssige, i forhold til skole, i relationer til jævnaldrende og familie. Hver institution har otte pladser.

Tiltaget: Behandlingsmodellen udgår fra den forskningsoversigt, Institutionsbehandling af unge, som Tore Andreassen fremlagde i 2003; den viste, at behandling skal:

- Fokuserer på unge med høj risiko for fortsat negativ udvikling
- Tilbyde unge træning i sociale færdigheder samt forandring af negativ adfærd og tankemåde
- Involvere familien i behandlingen

- Have fokus på skole og arbejde
- Have nær tilknytning til samfundet og bidrage til kontakt med prosociale kammerater
- Tilbyde efterværn eller opfølgning efter institutionsopholdet.

Til brug for projektet er der bygget nye, mindre institutioner, der i modsætning til traditionelle institutioner er placeret inde i byer. Det sker, for at institutionen og den unge kan drage nytte af lokalmiljøet, jf. det følgende. Der er en institution i hver region i Norge, så de unge ikke placeres for langt væk fra deres familie.

Behandlingen indledes med udredning og behandling i sammenlagt 6-7 måneder og efterværn/opfølgning i 3-4 måneder. Unikt for MultifunC er, at funktionerne udredning, behandling og efterværn udgør et integreret helhedsprogram. Et tæt samarbejde mellem forskellige specialistteams muliggør intensiv behandling på relativt kort tid.

I udredningsfasen anvender man dels en metode, der undersøger risikofaktorer (Youth level of service/Case Management Inventory), dels et system, der måler den unges psykiske helbred (Achenbach's System of Evidence-Based Assessment) samt udreder den unges responsivitet (modtagelighed for behandling), skolekundskaber og familiens og netværkets ressourcer.

I behandlingsarbejdet anvendes kognitiv adfærdsterapi, motiverende samtaler, ART (Aggression Replacement Training) samt et belønningssystem, som er et særligt pointsystem, der er knyttet til de forskellige aktiviteter på institutionen. Man opnår et vist antal point, som kan udløse en form for bonus, eller man kan få fratrukket point, hvis man ikke lever op til aftaler.

I familiearbejdet anvendes familiestøttende indsatser under opholdet på institutionen. Familiearbejdet udgår fra principper fra multisystemisk terapi og PMT (Parent Management Training). I efterværnet rettes indsatserne mod den unges familie, netværk osv. med henblik på en prosocial tilpasning.

Skolearbejdet indebærer grundskoleundervisning, specialpædagogiske indsatser og integrering i normal skolegang.

MultifunC tager udgangspunkt i, at den vigtigste påvirkningskilde for unge er andre unge. Selv om det er vigtigt, at voksne omkring de unge er konsekvente i adfærd og udtryksformer og er gode rollemodeller, påvirkes unge i højere grad af jævnaldrende. Placering på institution med andre unge med problemadfærd medfører i sig selv en risiko for negativ påvirkning. Der akutanbringes derfor heller ikke unge på MultifunC institutionerne, da man er påpasselig med, hvordan målgruppen er sammensat.

Kontakt med andre unge, som ikke har adfærdsproblemer, er vigtig. MultifunC lægger vægt på kontakt med samfundet uden for institutionen. Dette indebærer, at de unge fortsat går i ordinær skole i lokalsamfundet, og at fritidsaktiviteter i nærområdet udnyttes. Hensigten med at etablere kontakt med andre unge i nærmiljøet er ikke at etablere bestående relationer, men at etablere positive påvirkningsmuligheder.

Erfaringer: De syv institutioner skal evalueres både med hensyn til implementeringsprocessen og behandlingens effekter i et forskningssamarbejde mellem svenske IMS og Atferdssenteret i Oslo. Målsætningen er at anvende samme forskningsmetodik, således at resultaterne fra de to lande kan sammenlignes direkte. Vigtige spørgsmål i implementeringen er, hvilke faktorer som fremmer respektive modvirker en succesfuld implementering, samt hvor godt personalet lykkes med at gennemføre modellen, som den er beskrevet i manualer og retningslinier. Hovedspørgsmålet for effektudredningen er, om den aktuelle behandlingsmodel giver bedre resultat end anden behandling.

Implementerings- og effektevalueringen forventes færdig 2009-10.

Kommentar: Opførelse af nye institutioner samt oplæring af nyt personale i MultifunC programmet bevirker, at modellen er ganske omkostningskrævende, hvilket har været debatteret i offentligheden, særligt i Norge. Projektet nyder dog stadig politisk opbakning.

Reference: Projektbeskrivelse fra hjemmesiden www.stat-inst.se

Lardén, M. & T. Andreassen (2005): *Ny behandlingsmodell för ungdomer med beteendeproblem*, Socionomen nr. 5

Andreassen, T. (2003): *Institutionsbehandling av ungdomar – vad säger forskningen?* Centrum för utvärdering av socialt arbete og Statens institutionsstyrelse, Sverige – sammenfatning fra hjemmesiden www.socialstyrelsen.se

Lihme, Benny (2006): *MultifunC – den evidensbaserede døgninstitution*, kronik fra www.vildelaereprocesser.dk

---

Navn: MATU

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget blev iværksat i Nuuk midt i 1990'erne under Grønlands Hjemmestyres Socialdirektorat. Projektet eksisterer stadig, dog i lidt ændret form. Undersøgelsen er foretaget i 1999-2001.

Målgruppe: Drengene med voldsom og aggressiv adfærd, som desuden er marginaliserede. Målgruppen er således de mere kriminelt belastede unge, som gentagne gange har begået voldshandlinger og anden kriminalitet, såsom hærværk og brandstiftelse. Projektet har plads til 4-5 drenge (15-16-årige) ad gangen, og har tilknyttet 4-5 medarbejdere (psykolog, plejer og øvrige medarbejdere).

Tiltaget: Tiltaget beskrives som et behandlingstilbud med en 'community psykologisk' tilgang, hvor der tages udgangspunkt i helheden af person-situation-omgivelser. Ordet *matu* betyder på grønlandsk "en dør", og projektnavnet symboliserer en dør, som åbner sig mod samfundet for de unge i projektet. Projektet startede med lange jagtture i fjeldene, men blev ændret til at være meget hård fysisk konditionstræning og senere igen ændret til at fokusere på eliteidræt. Der har ikke som udgangspunkt været en decideret behandlingsstrategi eller metode, men behandlingsformen har udviklet sig undervejs.

Behandlingen foregår som led i en anbringelse på en døgninstitution i Nuuk. Foruden eliteidræt består behandlingen i at tilbyde de unge en velstruktureret hverdag med faste regler, hurtig reaktion på uacceptabel adfærd samt opgaver på institutionen, i samfundet og i skolen. Behandlingens længde er ikke fastsat, men synes generelt at være 2 år.

Formålet med behandlingen er at reintegrere de unge i samfundet. I den forbindelse arbejder man målrettet på at ændre omgivelsernes opfattelse af de unge. Frem for at se dem som farlige, personforstyrrede og som "nogle, der ender i Herstedvester", forsøger man at ændre omgivelsernes opfattelse af dem til "de drenge, som virkelig kan løbe hurtigt". Det sker ved at synliggøre drengene i idrætsaktiviteter sammen med andre. Antagelsen er, at når omgivelsernes opfattelse af drengene forandres, smitter dette af på drengenes selvopfattelse.

Det fremgår ikke af undersøgelsen, hvor mange drenge som har deltaget i MATU i den periode, projektet har eksisteret.

Erfaringer: Undersøgelsen er baseret på interviews og spørgeskemaer. Det fremgår ikke af undersøgelsen, hvor mange personer undersøgelsen omfatter. I undersøgelsen anvendes tre mål for udbyttet af MATU: 1) de unges sportslige præstationer, 2) de unges udbytte ifølge dem selv og 3) de unges udvikling, målt ved en før/efterundersøgelse.

Med hensyn til de sportslige præstationer viser undersøgelsen, at drengene har opnået imponerende resultater og placeret sig blandt Grønlands top i løb og ekstrem sport. Forfatterne oplyser endvidere, at de unge i deres tid i MATU ikke har udført voldsomme eller direkte voldelige handlinger over for andre, hvilket menes at skyldes, at drengene har anvendt deres aggressioner på en konstruktiv måde i konkurrenceidrætten.

Angående de unges egen opfattelse af udbyttet viser undersøgelsen, at drengene overvejende har været positive over for projektet, de oplever at det har givet dem en følelse af selvværd og lært dem brugbare måder at opføre sig på og givet dem mere ro i deres liv.

Vedrørende drengenes udvikling er dette målt ved bl.a. ændringer i deres evne til at styre impulser, i deres evne til at danne sociale relationer og i hyppigheden af ubehagelige tanker og drømme. Målingerne viser, at der er sket forbedringer på alle de undersøgte områder.

Undersøgelsens konklusion er, at MATU er en behandlingsmetode, som giver en række gode resultater.

Kommentar: Der indgår ikke en kontrolgruppe i undersøgelsen, og det er bl.a. derfor ikke muligt på baggrund af undersøgelsen at vurdere projektets kriminalpræventive effekt.

Reference: Hackesberg, Stephen & Peter Berliner (2001): Ung vrede. *Psykolog Nyt* nr. 5, s. 10-15.

Berliner, Peter (2001): *MATU-projektet. Evalueringsrapport*. Institut for Psykologi, Københavns Universitet.

Navn: Intensive Supervision and Surveillance Program (ISSP)

Type: Procesevaluering og effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: ISSP har eksisteret siden 2001 i England og Wales som et seks måneders program. Programmet fungerede først som et pilotprojekt (41 forskellige steder), men er siden blevet udbredt til hele landet. I 2004 startede forsøg med et 12 måneders ISSP-program 11 forskellige steder. Der er endnu ikke foretaget effektevaluering af sidstnævnte program.

Målgruppe: 10-17-årige lovovertrædere, der gentagne gange har begået alvorlig kriminalitet. ISSP gives som et vilkår i forbindelse med tilsyn, og tiltaget anvendes som alternativ til tilsyn i forbindelse med betinget dom eller tilsyn i forbindelse med løsladelse fra institution.

Tiltaget: ISSP er et intensivt program, der kombinerer tilsyn og overvågning. Programmets varighed er seks måneder, hvoraf de første tre måneder består i, at den unge skal deltage i mindst fem timers programvirksomhed dagligt fra mandag til fredag. Desuden har den unge mulighed for at få støtte af den tilsynsførende om aftenen og i weekenden. De følgende tre måneder består i en mindre intensiv tilsynsperiode, hvor den unge skal deltage i programvirksomhed mindst en time alle hverdage. Programvirksomheden kan f.eks. bestå i undervisning, deltagelse i restorative justice-foranstaltninger (typisk en art samfundstjeneste og i sjældnere tilfælde konfliktmægling), færdighedstræning, fami-

liestøtte eller behandlingsprogrammer rettet mod den unges kriminelle adfærd. Øvrig supplerende programvirksomhed kan bestå i arbejde, behandling for alkohol- eller stofmisbrug, rådgivning, fritidsaktiviteter m.v. Programmets overvågningsdel består i, at den tilsynsførende skal have kontakt med den unge to gange dagligt, og at den unge i øvrigt skal overvåges ved hjælp af én af følgende muligheder: 1) *tracking*; den tilsynsførende skal tjekke, hvor den unge opholder sig i ugens løb, 2) *electronic tagging*; elektronisk fodlænke, som indebærer udgangsforbud (curfew) om natten, 3) *voice verification*; via stemmegenkendelse bliver det tjekket, om den unge er hjemme på de tidspunkter, som er aftalt, og 4) *intelligence-led policing*; politiet holder øje med den unges adfærd og indberetter afvigelser til ISSP-personalet.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvalitative og kvantitative metoder og indeholder dels en procesevaluering, som analyserer implementeringen af programmet og beskriver, hvem der har modtaget programmet, og dels en kvantitativ effektevaluering og en kvalitativ interviewundersøgelse. Effektevalueringen har et kvasi-eksperimentelt design og består i, at kriminalitetsniveauet i ISSP-gruppen sammenlignes med kriminalitetsniveauet i en sammenlignelig kontrolgruppe henholdsvis før og efter programmet (pretest-posttest design). Effektundersøgelsen omfatter 3955 personer.

Eksperimentalgruppen består af unge, som har fået vilkår om ISSP i forbindelse med en type betinget dom eller i forbindelse med løsladelse fra institution. Kontrolgruppen har fået samme sanktioner, men uden vilkår om ISSP.

Den kvalitative undersøgelse belyser, hvordan de forskellige parter, dvs. ISSP-tilsynsførende, de unges forældre og de unge selv, oplever programmet. Der er foretaget 350 kvalitative interviews i forbindelse med undersøgelsen.

Resultater: Interviewundersøgelsen viser, at de tilsynsførende og de unges forældre mener, at kombinationen af intensivt tilsyn og overvågning har en positiv effekt på de unge. Programmet betyder, at de unge får stabilitet i hverdagen, at de får mulighed for at bryde med kammerater, som har dårlig indflydelse på dem, og at de anvender en større andel af deres tid konstruktivt. Personalet er af den overbevisning, at programmet har en kriminalpræventiv effekt. De unge selv giver udtryk for, at de har tillid til de tilsynsførende og i højere grad betragter dem som nogen, der kan hjælpe dem, frem for nogen, der vil straffe eller kontrollere dem.

Effektundersøgelsen viser, at der overordnet set ikke er forskel mellem recidivfrekvensen i ISSP-gruppen og kontrolgruppen og påviser dermed ikke en præventiv effekt af programmet. Undersøgelsen viser dog, at der er effekt for visse grupper. Således har programmet en positiv effekt for pigernes vedkommende, ligesom der er en positiv effekt for de mest kriminelt belastede unge.

I effektundersøgelsen indgår også en sammenligning af effekten af de forskellige programelementer under ISSP. Undersøgelsen peger på, at det især er restorative justice-tiltag og tiltag vedrørende fritidsaktiviteter, som har en kriminalitetspræventiv virkning. Undersøgelsen viser endvidere, at der ikke er forskel på den kriminalpræventive virkning af elektronisk kontrol og menneskelig kontrol. Der var således samme kriminalpræventive virkning af de tilsynsførendes kontrol som kontrol ved elektronisk overvågning.

Kommentar: Selv om der samlet set ikke synes at være en effekt af programmet, viser undersøgelsen dog, at der kan være effekt for visse grupper, nemlig piger og de meget kriminelt belastede unge. Eftersom programmet både består i intensivt tilsyn, støtte og overvågning, er det imidlertid vanskeligt at vurdere, hvilken del af programmet der giver det kriminalpræventive udbytte.

Reference: Gray, Emily et al. (2005): *Intensive Supervision and Surveillance Programme*. The Final Report. Youth Justice Board for England and Wales.

Youth Justice Board for England and Wales (2005): *ISSP. The Final Report. Summary*. Youth Justice Board for England and Wales.

Navn: Metaanalyse af institutionsbehandling til unge kriminelle.

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted- og tidspunkt: Metaanalysen inkluderer 30 undersøgelser, som er foretaget i perioden 1970-2003. Flertallet af undersøgelserne er amerikanske.

Målgruppe: Unge i alderen 12-21 år, som betegnes som voldelige eller kronisk kriminelle, og som afsoner en straf sig på en sikret institution eller et fængsel. Målgruppen er således mere belastede unge.

Tiltaget: Tiltaget består i behandling af følgende type: Adfærdsmodificerende tiltag (ved hjælp af økonomisk belønning og adfærdsmodificerende strategier), kognitiv adfærdsterapi og psykologisk behandling mv.

Undersøgelsen: Metaanalysen inddrager 30 undersøgelser med eksperimentelt (13) og kvasi-eksperimentelt (17) design. Eksperimentalgruppen har modtaget en af de nævnte former for behandling under institutionsophold, mens kontrolgruppen ingen behandling har modtaget. Metaanalysen omfatter 7509 personer med en gennemsnitsalder på 16 år.

Metaanalysen anvender forskellige succeskriterier for recidiv, dels recidiv generelt (alle former for registeret kriminalitet) og dels recidiv til alvorlig kriminalitet, som har ført til nyt ophold på sikret institution/fængsel.

Resultater: Metaanalysen viser, at unge, som har modtaget behandling under institutionsopholdet, har signifikant lavere recidiv generelt end unge, som ikke har modtaget behandling. Dette gælder også, når der tages højde for bortfaldet i eksperimentalgruppen, idet forskellen i recidivet mellem de to grupper er signifikant, både når kontrolgruppen sammenlignes med den del af eksperimentalgruppen, som gennemfører programmet, og når kontrolgruppen sammenlignes med alle i eksperimentalgruppe, uanset om de gennemfører behandlingen eller ej.

Også hvad angår recidiv til alvorlig kriminalitet har eksperimentalgruppen signifikant lavere recidiv end kontrolgruppen. Denne del af analysen er foretaget for 15 af de 30 undersøgelser, idet det kun er 15 undersøgelser, som oplyser om recidiv i denne kategori.

En analyse, som sammenligner de forskellige typer programmer, viser, at det særligt er programmer, som inkluderer kognitive elementer, som er recidivhæmmende.

Kommentar: Solid undersøgelse.

Reference: Garrido, Vincente & Morales, Luz Anyela (2007): *Serious (violent or chronic) juvenile offenders: A systematic review of treatment effectiveness in secure corrections*. Campbell Collaboration Reviews of Intervention and Policy Evaluations. Campbell Collaboration, Philadelphia, Pennsylvania. Udgivet på C2-RIPE Library på www.campbellcollaboration.org.

Navn: Canadisk metaanalyse af behandlingsprogrammer 2003.

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 154 undersøgelser og 195 forskellige behandlingsprogrammer. Undersøgelserne er publiceret i perioden 1964-2002. Hovedparten af undersøgelserne stammer fra USA (125), mens de øvrige stammer fra Canada (12), Storbritannien (10) og Australien (4).

Målgruppe: Unge lovovertrædere under 18 år.

Tiltaget: Tiltagene består af en lang række forskellige behandlingsprogrammer vedrørende såvel misbrug, aggressiv adfærd, sociale og akademiske færdigheder samt arbejdsløshed. I rapporten kategoriseres programmerne under følgende overskrifter: Social skills, psychological well-being, family issues, academic skills, cognitive skills, employment skills, substance abuse, community improvements, antisocial peers, leisure/recreation, anger management, antisocial attitudes og relapse prevention. De fleste af programmerne (76 pct.) er gennemført frihed og 24 pct. under en institutionsanbringelse.

Undersøgelsen: Metaanalysen inkluderer kun undersøgelser, hvor der findes en form for kontrolgruppe, som eksperimentalgruppen kan sammenlignes med. De i alt 154 undersøgelser omfatter næsten 75.000 personer, heraf 30.184 i eksperimentalgruppe og 44.334 i kontrolgruppen. Der er uklart, hvem der indgår i kontrolgruppen, men det må formodes at være lovovertrædere, som blot ikke modtager det program, hvis effekt måles. 58 af undersøgelseerne har et design med tilfældig udvælgelse til eksperimental- og kontrolgruppe. I 25 undersøgelser består kontrolgruppen af ”matched comparison”, mens seks undersøgelser er baseret på før/efter målinger. 64 undersøgelser anvender en anden form for kontrolgruppe.

Resultater: Metaanalysen viser, at den samlede effekt af behandlingsprogrammerne er en reduktion af recidivet på 9 pct. i forhold til kontrolgruppen. Det svarer til, at 1300 færre unge begik ny kriminalitet ved at komme i behandling.

Metaanalysen viser desuden, at interventionsmåden indvirker på programmets effekt, idet interventioner, som fokuserer på flere problemområder samt familieorienterede programmer har større effekt end de øvrige programmer, idet recidivet reduceres med på 16 pct. Derimod har programmer som ”boot camps” og overlevelsestræning en negativ effekt, dvs. at de øger risikoen for recidiv (stigning på henholdsvis 7 og 9 pct.).

I metaanalysen foretages en analyse af, hvilke programelementer, der giver de bedste resultater. De mest lovende programmer er dem, som inkluderer følgende elementer: vredeshåndtering, antisocial attitudeændring, akademisk færdighedstræning, kognitiv færdighedstræning og social færdighedstræning. De mindst lovende programmer er programmer, der angår psykologisk trivsel, fritidsaktiviteter og misbrug.

Endelig viser analysen, at programmer som foregår under frihedsberøvelse har samme effektstørrelse som programmer, der foregår i frihed, og at programmer, som varer op til seks måneder, har større effektstørrelse end længerevarende programmer.

Kommentar: Ganske mange af de behandlingsprogrammer, metaanalysen angår, er antagelig kognitive færdighedsprogrammer, og analysen og dens resultater vedrører delvis afsnittet om kognitive programmer.

Reference: Youth Justice Research (2003): *Treating Youth in Conflict with the Law: A New Meta-Analysis*. Department of Justice Canada, Youth Justice Research, Ottawa, Canada.

Navn: Behandling af alkoholmisbrug hos voldelige lovovertrædere

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Cardiff i Storbritannien i september 2002-september 2003.

Målgruppe: Tiltaget angår mænd i alderen 16-35 år, som har begået vold, mens de var påvirket af alkohol. Målgruppen er således mere kriminelt belastede unge og voksne.

Tiltaget: Tiltaget består i en kort alkoholistbehandling idømt af domstolen. Formålet med behandlingen er dels at reducere recidiv til voldelig kriminalitet, dels at reducere den dømtes alkoholmisbrug.

Selve behandlingen består i en 15-20 minutters motivationssamtale, hvor der fokuseres på at give den dømte information om alkoholbrug, det anbefalede antal genstande og risiko for skader ved større forbrug. Yderligere opfordres den dømte til at tage ansvar for sin drikkeadfærd, og den dømte gives nogle redskaber til, som det siges i rapporten, at ændre adfærd. Den dømte får endvidere udleveret en folder om samme.

Undersøgelsen: Undersøgelsen har et eksperimentelt design. Der er således foretaget tilfældig udvælgelse til henholdsvis eksperimentalgruppe, som modtager alkoholistbehandlingen, og kontrolgruppe, som ikke modtager nogen form for behandling. Undersøgelsen omfatter 269 personer, heraf 135 i eksperimentalgruppe og 134 i kontrolgruppen.

Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder. Datamaterialet består dels af registerdata (skadestueoplysninger og oplysninger fra kriminalregisteret), dels af spørgeskemaer til de dømte henholdsvis 3 og 12 måneder efter behandlingen, hvor der spørges til de dømtes anvendelse af alkohol og narkotika, deres drikkeadfærd og holdninger til alkohol.

I spørgeskemaundersøgelsen var besvarelsesprocenten 87 efter 3 måneder og 75 pct. efter 12 måneder.

Resultater: Undersøgelsen viser, at begge grupper reducerer deres alkoholforbrug, efter de har fået dom. Der er imidlertid ikke forskel på reduktionen i de to grupper, og der synes således ikke at være nogen effekt af alkoholistbehandlingen. Undersøgelsen viser også, at der ikke er signifikant forskel på de to gruppers tilbagefald til kriminalitet.

Undersøgelsen viser dog også, at færre i eksperimentalgruppen end i kontrolgruppen var kommet til skade 12 måneder efter interventionen, og at eksperimentalgruppen i højere grad havde ændret holdning til alkohol 3 måneder efter interventionen. Sidstnævnte forskel var dog forsvundet efter 12 måneder.

Kommentar: Kun ringe effekt, hvilket ikke kan overraske, når behandlingens omfang og længde tages i betragtning.

Reference: Watt, Kerriane, Jonathan Shepherd & Robert Newcombe (2008): Drunk and dangerous: a randomized controlled trial of alcohol brief intervention for violent offenders. *Journal of Experimental Criminology*, vol. 4 (1), s. 1-19.

Navn: Behandling af narkotikamisbrugere i fængsel.

Type: Effekttundersøgelse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Siden 2002 har indsatte i svenske fængsler modtaget behandling for narkotikamisbrug.

Målgruppe: Indsatte over 15 år med narkotikamisbrug.

Tiltaget: Siden indførelsen af behandling for narkotikamisbrug i fængslerne i 2002 er indsatsen blevet forbedret. I 2006 koncentrerede man indsatsen ved at indrette seks særlige behandlingsfængsler, hvor der arbejdes med terapeutiske samfund.

Undersøgelsen: Eksperimentalgruppen består af 741 personer, som er blevet løsladt fra fængslet i 2006, og som har tilbragt mindst 60 dage på en behandlingsafdeling. Kontrolgruppen består af 741 personer, som er blevet løsladt af fængslet fra maj 2001 til april 2002, som ikke har fået nogen behandling, men i øvrigt er blevet udvalgt, så de ligner eksperimentalgruppen med hensyn til køn, alder, narkotikamisbrug, recidivrisiko, udmålt straf og pådømt kriminalitet.

Resultater: Effektundersøgelse viser, at 50 pct. af eksperimentalgruppen registreres for ny kriminalitet inden for 12 måneder, mens det drejer sig om 58 pct. af kontrolgruppen. Forskellen er statistisk signifikant. Også når recidiv måles som ny dom uanset art eller ny fængselsdom inden for 12 måneder, har eksperimentalgruppen signifikant lavere tilbagefald end kontrolgruppen. En analyse, som opdeler de indsatte i forskellige aldersgrupper, viser, at der ikke er nogen signifikant forskel på recidivet mellem de to grupper for unge under 29 år (hhv. 55 pct. af eksperimentalgruppe og 57 pct. af kontrolgruppen recidiverer). For ældre dømte er der imidlertid signifikant forskel på gruppernes recidivprocent.

Reference: Brottsförebyggande rådet (2008): *Behandling av narkotikamisbrukare i fängelse. En effektstudie*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Navn: Effekt af behandling af indsatte for narkotikamisbrug

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 66 undersøgelser, som er foretaget i perioden 1988-2005. Flertallet (58) af disse er fra USA, tre er fra Australien, tre fra Canada, én fra Storbritannien og én fra Taiwan.

Målgruppe: Tiltaget angår unge og voksne indsatte, som har et narkotikamisbrug. Målgruppen er således bl.a. mere belastede unge.

Tiltaget: Tiltaget består i behandling af narkomisbrug for indsatte i fængsler eller i lukkede institutioner for unge lovovertrædere. Undersøgelsen omfatter fem forskellige typer misbrugsbehandling, henholdsvis terapeutisk samfund (intensiv gruppebehandling af 6-12 måneders varighed), grupperådgivning (behandling med fokus på gruppebaseret rådgivning, der kan bestå af bl.a. 12 trins selvhjælpsprogram, life skills training og kognitiv adfærdstræning), boot camps for misbrugere (behandling i boot camps med militaristisk præg med hård disciplin og fysisk træning), vedligeholdelsesprogrammer (behandling med metadon eller LAAM, dvs. stoffer, som fjerner abstinenser, men ikke gør misbrugere euforiske/høje) eller anden institutionsbehandling (intensiv behandling af 3-12 måneders varighed). Formålet med behandlingen er at reducere narkotikamisbrug og kriminel adfærd efter afsoning.

Undersøgelsen: Analysen er baseret på kvantitative metoder og inkluderer undersøgelser med eksperimentelt og kvasi-eksperimentelt design. Det er således kun undersøgelser, hvor der findes en kontrolgruppe, som er inkluderet i metaanalysen. Eksperimentalgruppen består af personer, som har mod-

taget en af de nævnte typer behandling, mens kontrolgruppen ikke har modtaget nogen eller kun minimal behandling.

Behandlingseffekten måles dels ved tilbagefald til kriminalitet (65 undersøgelser) og tilbagefald til narkomisbrug (20 undersøgelser).

Resultater: Metaanalysen peger på, at der samlet set, dvs. uanset programtype, er en recidivhæmmende effekt af narkobehandlingen i fængslerne. Der er således en signifikant lavere andel af eksperimentalgruppen, som begår ny kriminalitet efter løsladelse, end tilfældet er for kontrolgruppen. Reduktionen er på omkring 16 pct. Analysen vedrørende tilbagefald til narkotikamisbrug viser ikke signifikant forskel mellem andelene i de to grupper, som fortsætter med narkotikamisbrug efter løsladelse.

En sammenligning af de forskellige behandlingstyper viser, at terapeutisk samfund og tilsvarende intensiv behandling både giver lavere tilbagefald til kriminalitet og lavere tilbagefald til narkotikamisbrug. Analyser viser dog også, at den recidivhæmmende effekt kun gælder for voksne indsatte, mens der ikke kan påvises en effekt for de unge lovovertrædere. Denne del af analysen er dog usikker, eftersom det kun er to undersøgelser af denne type behandling, som angår unge lovovertrædere.

Analyser viser desuden, at grupperådgivning også har en recidivhæmmende effekt, men ikke nogen effekt på tilbagefald til narkotikamisbrug. Også her gælder resultatet kun for voksne lovovertrædere, og ikke for unge, men analysen er igen usikker, da den kun omfatter tre undersøgelser om grupperådgivning til unge.

Endelig viser analysen, at boot camps ikke har nogen effekt på tilbagefald til ny kriminalitet eller tilbagefald til narkotikamisbrug, og at vedligeholdelsesbehandling ikke har nogen effekt på tilbagefald til kriminalitet, men måske har effekt på tilbagefald til narkotikamisbrug. Hvad angår sidstnævnte viser de fire undersøgelser, som måler dette, at behandlingen reducerer tilbagefald til narkotikamisbrug, men i metaanalysen er forskellen ikke signifikant, hvilken forklares med manglede statistisk styrke i analysen.

Kommentar: Solid undersøgelse. Det bemærkes, at der ikke er påvist sikre præventive effekter for de unge lovovertræderes vedkommende.

Reference: Mitchell, Ojmarrh, David B. Wilson & Doris L. MacKenzie (2007): Does incarceration-based drug treatment reduce recidivism? A meta-analytic synthesis of the research. *Journal of Experimental Criminology*, vol. 3 (4), s. 353-375.

Bilag vedrørende afskrækkelse og disciplinering

Navn: Afskrækkelsesprogrammer

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: De ni undersøgelser, denne metaanalyse omfatter, er foretaget i perioden 1967-1992.

Målgruppe: Tiltaget er rettet mod mindre kriminelt belastede unge og unge i risikogruppen.

Tiltaget: Tiltaget består i at lade de unge komme på besøg i et fængsel og tale med indsatte, så de kan få et indblik i, hvordan det er at være i fængsel, og høre om den vold m.v., der foregår i fængslet. Formålet er at afskrække de unge, så de stopper med eller afstår fra at begå kriminalitet.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder. Metaanalysen inddrager ni tidligere publicerede undersøgelser og omfatter i alt 946 unge under 19 år. Metaanalysen medtager kun undersøgelser med eksperimentelt design med tilfældig udvælgelse til henholdsvis eksperimental- og kontrolgruppen. Eksperimentalgruppen består af unge, som har deltaget i afskrækkelsesprogrammerne, mens kontrolgruppen består af unge, som ikke har deltaget i sådanne programmer eller har modtaget anden form for tiltag.

I de 9 undersøgelser, som inddrages i metaanalysen, anvendes forskellige succeskriterier, f.eks. registeret kriminalitet og selvrapporeret kriminalitet.

Resultater: En metaanalyse, der er baseret på data fra syv af de ni undersøgelser, viser, at afskrækkelsesprogrammerne ikke har nogen kriminalpræventiv effekt med hensyn til registreret kriminalitet. Tværtimod peger analysen på, at sådanne programmer er kontraproduktive, dvs. at deltagelse i sådanne programmer øger de unges risiko for at begå kriminalitet efterfølgende.

Kommentar: Metaanalysen er baseret på meget solide undersøgelser. Det er uklart, hvorfor kun syv af de ni undersøgelser inddrages i analysen, men det sker muligvis, fordi de alene måler effekten ved selvrapporeret kriminalitet.

Reference: Petrosino, Anthony, Carolyn Turpin-Petrosino & John Buehler (2003): "Scared Straight" and other juvenile awareness programs for preventing juvenile delinquency. (Updated C2 Review). *The Campbell Collaboration Reviews of Intervention and Policy Evaluation*, Philadelphia, Pennsylvania: Campbell Collaboration. Udgivet på C2-RIPE Library på www.campbellcollaboration.org.

Navn: Shock probation

Type: Review (litteraturstudie).

Anvendelsessted og -tidspunkt: I litteraturstudiet gennemgås resultaterne fra seks artikler om shock probation. Artiklerne er udgivet i perioden 1973-1983. Shock probation blev som det første sted i USA indført i Ohio i 1964. Tiltaget blev afskaffet i Ohio i 1996, men eksisterer stadig i andre stater i USA.

Målgruppe: Den primære målgruppe for tiltaget er unge førstegangskriminelle, som er idømt en ubetinget dom.

Tiltaget: Tiltaget består i, at lovovertrædere, som er idømt en fængselsstraf, kan blive prøveløsladt efter et kort fængselsophold (i Ohio mindst 60 dage). Resten af den ubetingede dom afsnes i frihed under tilsyn. Under fængselsopholdet foregår der ikke behandling, ligesom de unge ikke deltager i programvirksomhed. Rationalet bag tiltaget er, at fængselsopholdet giver den dømte et chok, så denne afskrækkes fra at begå kriminalitet i fremtiden.

Undersøgelsen: Litteraturstudiet belyser bl.a., hvilken type lovovertræder der er bedst egnet til shock probation, om fængselsopholdets længde har betydning for den dømtes recidiv, og om de, som har fået shock probation, har lavere recidiv end dem, som har fået almindeligt tilsyn – altså spørgsmålet om, hvorvidt der er en chokeffekt af fængselsopholdet.

Resultater: Litteraturstudiet viser, at den del af sanktionen, der vedrører tidlig prøveløsladelse, ikke bør være begrænset til førstegangskriminelle, men at andre indsatte også ville kunne få gavn af en tidligere prøveløsladelse. Desuden viser litteraturstudiet, at fængselsopholdet godt kan forkortes yderligere, uden at de dømtes recidiv ændres. Én af undersøgelserne viser således, at dømte, som var fængslet i 30 dage eller derunder, havde lavere recidiv end dømte med længere fængselsophold.

I tre af de seks artikler, som nævnes i litteraturstudiet, sammenlignes recidivet for dømte, som har fået shock probation, med recidivet for dømte, som har fået en almindelig betinget dom med tilsyn (probation). Herved undersøges om fængselsopholdet har haft den tilsigtede chokeffekt og medfører lavere recidiv. To af undersøgelserne viser, at der ikke er nogen forskel på de to gruppers recidiv, mens den tredje undersøgelse viser, at dømte, som har fået almindelig betinget dom med tilsyn, har signifikant lavere recidiv end dømte, som har fået shock probation. Det konkluderes på denne baggrund, at der er risiko for, at shock probation er en kontraproduktiv sanktionsform.

Kommentar: Der er nogen usikkerhed omkring, hvad alternativet ville have været, såfremt denne særlige sanktionsform ikke eksisterede – om de unge under alle omstændigheder ville være blevet idømt en fængselsstraf, eller om de ville være blevet idømt en ikke-frihedsberøvende sanktion. Det

forekommer ikke umiddelbart logisk, at der skulle kunne forventes et større chokelement ved en kort end ved en lang straf.

Reference: Vito, Gennaro F. (1984): Developments in shock probation. A review of research findings and policy implications. *Federal Probation*, vol. 48 (2), s. 22-27.

Navn: Boot camps

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Den første boot camp blev etableret i USA i 1983. Siden hen er antallet af boot camps i USA vokset hastigt – først til voksne lovovertrædere og siden til unge lovovertrædere. Metaanalysen omfatter 32 undersøgelser, hvoraf flertallet (29) er amerikanske. Én undersøgelse er fra Canada, mens to undersøgelser er fra Storbritannien. Undersøgelserne er foretaget i perioden 1991-2003.

Målgruppe: Lovovertrædere (voksne og unge), som er idømt en fængselsstraf. Målgruppen er således kriminelt belastede personer.

Tiltaget: Tiltaget består i, at den dømte afsoner sin straf i en boot camp eller et lignende miljø. I en boot camp udsættes de dømte for disciplinering, hård fysisk træning eller hårdt arbejde, og dagen er tilrettelagt efter et stramt tidsskema. Boot campen har præg af en militærlejr, og både personale og indsatte bærer uniformer. Overtrædelse af reglerne i boot campen straffes øjeblikkeligt med f.eks. et antal armbøjninger. Boot camps for unge har mindre fokus på hårdt arbejde og tilbyder i stedet de unge uddannelse og behandling. De har dog samme militante præg med optagelsesprocedure, eksercits, fysisk træning og fysisk straf ved overtrædelse af reglerne. Boot camps er meget kontroversielle og har både varme fortalere og stærke kritikere. Der synes at være to formål med anvendelsen boot camps, dels en forventning om boot camps recidivhæmmende effekt, dels et ønske om at spare penge, idet boot camps er billigere end almindelige fængsler.

Undersøgelsen: Undersøgelsen anvender kvantitative metoder. Metaanalysen inddrager undersøgelser med et eksperimentelt- eller kvasi-eksperimentelt design. Eksperimentalgruppen består af lovovertrædere, som har afsonet deres dom i en boot camp, mens kontrolgruppen består af lovovertrædere, som har afsonet dom i et fængsel, eller som har fået en betinget dom med vilkår om tilsyn.

Recidiv defineres som ny anholdelse, ny dom eller ny indsættelse. Undersøgelseernes populationsstørrelser varierer fra små undersøgelser med 60 individer til store undersøgelser med 59-136 individer.

Resultater: Metaanalysen viser, at der ikke er nogen kriminalpræventiv effekt af boot camps. Analyser viser således, at eksperimentalgruppen (boot camps afsonere) har samme recidivrisiko som kontrolgruppen. Det gælder både boot camps for voksne lovovertrædere og boot camps for unge lovovertrædere. Analysen peger videre på, at unge, som har afsonet i boot camps, der ikke tilbyder behandling, har større recidivrisiko end unge, som har afsonet i boot camps, som tilbyder behandling.

Kommentar: Solid undersøgelse.

Reference: Wilson, David B., Doris L. MacKenzie & Fawn Ngo Mitchell (2008): *Effects of Correctional Boot Camps on Offending*. A Campbell Collaboration systematic review. Udgivet på C2-RIPE Library på www.campbellcollaboration.org.

Bilag vedrørende restorative justice og samfundstjeneste

Navn: Konfliktråd Danmark

Anvendelsessted og -tidspunkt: I 1998 blev der iværksat en forsøgsordning med konfliktråd i Glostrup, Roskilde og Ringsted politikreds. Forsøgsordningen er efterfølgende blevet udvidet og forlænget, senest indtil udgangen af 2010.

Målgruppe: Offer og gerningsmand i mindre straffesager.

Tiltaget: Konfliktråd er et møde mellem offer og gerningsmand, som er overvåget af en mægler. Formålet med konfliktråd er, at offeret får mulighed for at løse op for angst, frustrationer og irritation, som er forbundet med konflikten, og at gerningsmanden bliver stillet til ansvar for sine handlinger, og at mødet derigennem kan have en kriminalpræventiv effekt. Deltagelse i konfliktråd er et tilbud og er således frivillig for begge parter. Konfliktråd er et supplement til den almindelige sagsbehandling ved retten, men der kan dog ved strafudmålingen tages hensyn til, at den tiltalte har deltaget i konfliktråd.

Erfaringer: I 2003 blev der foretaget en evaluering af konfliktrådsordningen. Evalueringen redegør for erfaringer med konfliktråd i forsøgsperiodens første fire år (1998-2002). Evalueringen er bl.a. baseret på interview med ofre og gerningsmænd, som har deltaget i konfliktråd, interview med mæglere og politi samt en spørgeskemaundersøgelse, som 57 pct. af dem, der har deltaget i konfliktråd, har besvaret. Undersøgelsen viser, at politiet i den periode har forespurgt parterne i 1432 sager i forsøgsområdet, om de ville kontaktes af en mægler, men at kun 357 sager er sendt til konfliktråd. Der er i alt gennemført 150 mæglinger i konfliktråd i perioden. Den relativt lille andel af

sager, som bliver sendt til konfliktråd, skyldes primært, at en del af ofrene ikke indvilger i at blive kontaktet af en mægler. Det er således blot 38 pct. af ofrene som indvilger i at blive kontaktet af en mægler, mens 55 pct. af gerningsmændene indvilger heri.

Hovedparten af de sager, hvor politiet har spurgt, om parterne vil deltage i konfliktråd, angår vold eller trusler (62 pct.), 19 pct. angår tyveri, indbrud eller brugstyveri, 4 pct. og 15 pct. anden form for kriminalitet.

Evalueringen viser, at ofrene og gerningsmændene har haft stort udbytte af at deltage i konfliktråd. Det er således godt 8 ud af 10 deltagere, som vurderer, at konfliktrådet har været vellykket eller meget vellykket. For ofrenes vedkommende skyldes det positive udbytte af konfliktrådet, at 1) de har fået mulighed for at udtrykke deres egen oplevelse af det, som er sket, 2) det har gjort dem i stand til at bearbejde deres angst og vrede, 3) de er blevet mere trygge i hverdagen, 4) de har fået en undskyldning af gerningsmanden, og 5) konfliktrådet har skabt større forståelse mellem parterne. Sidstnævnte er især vigtigt, hvis konfliktrådet angår to parter, som kender hinanden forinden og også fremover vil mødes.

For gerningsmandens vedkommende hænger det positive udbytte af konfliktrådet sammen med, at denne får mulighed for at give en forklaring og en undskyldning for det, som er sket og har tænkt over konsekvenserne af sine handlinger. Konfliktrådet er også med til at skabe større forståelse mellem parterne.

I 70 pct. af de konfliktråd, som er blevet gennemført, har parterne indgået en form for aftale. Det kan f.eks. være at give en undskyldning, at erstatte det, som er stjålet/ødelagt, at lave nogle regler for fremtidig adfærd eller at genoprette relationen, f.eks. at foretage sig noget sammen i tilfælde af, at parterne kender hinanden forinden.

Kommentar: Evalueringens spørgeskemaundersøgelse har en forholdsvis lav besvarelsesprocent (57 pct.).

Reference: Henriksen, Claus Syberg (2003): *Evaluering af konfliktråd*. Center for Alternativ Samfundsanalyse, København.

Navn: Konfliktrådsrådgivning Norge

Anvendelsessted og tidspunkt: Konfliktråd har været anvendt i Norge siden midt 1980'erne, hvor det blev oprettet som forsøg. I 1991 fik Norge som det første land i verden en lovfæstet konfliktrådsordning, og i 1994 var konfliktråd indført i alle landets kommuner. Før 2004 var konfliktrådenere

organiseret kommunalt eller interkommunalt. I 2004 blev konfliktrådene overført til staten og er nu en etat under Justis- og politidepartementet. Norge har pt. 22 konfliktråd og ca. 700 mæglere under ledelse af et fælles sekretariat.

Traditionelt har det været politiet (anklagemyndigheden), som afgjorde, om en sag er egnet til mægling. I 2003 blev der iværksat en forsøgsordning, hvor udvalgte lensmænd fik påtalekompetence i konfliktrådssager. Formålet med forsøget var at øge anvendelsen af konfliktrådsmægling, at nedbringe sagsbehandlingstiden og at synliggøre værdien af mægling.

Målgruppe: I princippet alle lovovertrædere, men myndighederne har særligt opfordret til brug af konfliktråd over for unge lovovertrædere, da det giver mulighed for, at den unge føler et ansvar, beklager og genopretter skaden direkte i forhold til offeret.

Konfliktrådsmægling anvendes både i civile sager og straffesager. I civile sager indbringer parterne sagerne for konfliktrådet på eget initiativ. Dette er f.eks. nabosager, familietvister og økonomiske sager. Straffesager overføres til konfliktråd af anklagemyndigheden eller (siden 2003) af lensmænd med påtalekompetence.

Tiltaget: Konfliktrådsmægling hviler på idéen om, at gerningsmand og offer gennem aktiv dialog, med en mægler til stede, kan komme frem til en løsning i fællesskab. Det er et vigtigt princip, at deltagelse er frivillig for begge parter. Konfliktrådsmæglingen afsluttes med, at der indgås en aftale mellem offer og gerningsmand om f.eks. økonomisk erstatning, genopretning af skaden og/eller en undskyldning til offeret.

I straffesager kan mægling benyttes som alternativ til straf eller som supplement. Mægling kan også være vilkår for en samfundsstraf. Konfliktrådsmægling er gratis for de involverede parter.

Erfaringer: I 1996 blev konfliktrådsordningen evalueret. Evalueringen, der er baseret på interview, spørgeskemaer, statistik m.v., viser, at der i 1995 blev henvist 5500 sager til konfliktråd. 54 pct. af sagerne angik straffesager, mens 46 pct. angik civile sager. 18 pct. af de anviste sager resulterede ikke i mægling primært fordi, én af parterne ikke havde givet sit samtykke. Evalueringen viser endvidere, at der blev indgået aftaler mellem parterne i 90 pct. af de sager, som blev behandlet i konfliktråd, at 96 pct. af de indgåede aftaler blev overholdt, og at 95 pct. af dem, som har deltaget i konfliktråd, mener, at det har været meget eller delvis vellykket. Det konkluderes på denne baggrund, at på trods af svagheder ved organiseringen af konfliktrådene og store variationer i sagstilgangen, er konfliktrådsordningen generelt meget vellykket, og der peges på forslag til, hvordan organiseringen kan ændres og anvendelsesområdet kan udvides (Statskonsult 1996).

En opgørelse fra 2007 viser, at der blev henvist 9120 sager til konfliktmægling i løbet af året, heraf ca. halvdelen straffesager. De mest almindelige årsager til henvisning var vold (18 pct.), hærværk (18 pct.), butikstyveri (15 pct.) og ærekrænkelser/trusler (12 pct.).

Af de 9120 henviste sager blev 6295 sager afsluttet efter mægling. I 20 pct. af sagerne var gerningsmanden under 15 år (www.krad.dep.no).

Kommentar: Konfliktrådene overvejer at udvide sit tilbud i form af netværksmægling og stormøder. Dette indgår ikke nu som et ordinært tilbud fra konfliktrådene, men er afprøvet i to projekter i Agder og Oslo. I netværksmægling trækker man støttespillere ind til de involverede parter i mæglingen. Dette er ofte familiemedlemmer, men kan også være venner, naboer, kollegaer eller andre, dog primært personer som enten direkte eller indirekte er berørt af konflikten. Disse bringes sammen for at diskutere, hvordan de er blevet berørt af det, der er sket, og hvad gerningspersonen kan gøre for at rette op på den skade, der er sket. Deltagelse for de involverede skal også i disse tilfælde være frivillig. Et ideelt antal deltagere i stormøder regnes for at være et sted mellem 8 og 35 deltagere.

Reference: www.krad.dep.no

www.regjeringen.no

Egge, Marit (2007): *Evaluering av konfliktrådsprosjektet og MIL – påtalekompetense til lensmenn og nye meglingsarenaer*. Politihøgskolen, Oslo.

Statskonsult (1996): *Evaluering af konfliktrådsordningen, slutrapport*. Statskonsult, Oslo.

Navn: Mægling, Sverige

Anvendelsessted og -tidspunkt: I 1998 iværksatte Sverige et forsøg med mægling for unge lovovertrædere. I 2002 blev konfliktrådsordningen gjort permanent, og fra januar 2008 blev det obligatorisk for kommunerne i Sverige at tilbyde mægling til alle unge lovovertrædere under 21 år.

Målgruppe: Mægling kan i Sverige anvendes over for alle aldersgrupper, men hovedparten af de deltagende gerningsmænd er under 18 år.

Tiltaget: Mægling er en måde, hvorpå offeret kan møde sin gerningsmand under overværelse af en upartisk mægler. Formålet med mæglingen er at give gerningsmanden mulighed for at forstå og tage ansvar for kriminaliteten og dens konsekvenser og at give offeret mulighed for at bearbejde sine oplevelser.

Mægling fungerer som et supplement og ikke som et alternativ til domstolsbehandling i Sverige. Det er dog muligt for dommeren ved strafudmålingen at tage hensyn til, at gerningsmanden har deltaget i konfliktråd.

Erfaringer: En evaluering af det svenske forsøg med konfliktmægling viser, at der fra medio oktober 1998 og et år frem blev gennemført 414 mæglingsforretninger. Herudover er der blevet henvist yderligere 176 sager til konfliktråd, som ikke er endt med mægling, primært fordi én af parterne har afslået at deltage eller er udeblevet fra mæglingsmødet.

I ca. en tredjedel af de sager, som er endt med mægling, har gerningsmanden været under 15 år, og i godt halvdelen af sagerne var gerningsmanden 15-17 år. 41 pct. af sagerne angik butikstyveri, mens 14 pct. angik hærværk og 13 pct. tyveri. I en tredjedel af sagerne resulterede mæglingen i en form for aftale oftest i form af erstatning til offeret eller udførelse af et stykke arbejde.

Som led i evalueringen af forsøget er der gennemført to kvalitative undersøgelser af henholdsvis offerets og gerningsmandens oplevelse af konfliktråd. I undersøgelsen af ofrenes oplevelser giver disse udtryk for, at de efter at have deltaget i konfliktrådet er lettede, at de har fået sat følelsesmæssigt punktum for det skete, og at de sætter pris på at have fået sat ansigt på gerningsmanden. Undersøgelsen vedrørende gerningsmændene viser, at disse ofte deltager i konfliktråd, fordi de har skyldfølelse, og at deltagelse i konfliktråd giver dem indsigt i, hvilke konsekvenser deres kriminalitet har haft for ofrene.

Reference: Brottsförebyggande rådet (2000): *Medling vid brott. Slutrapport från en försöksverksamhet*. BRÅ, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (1999): *Medling vid brott. Gärningsmännen berättar*. BRÅ, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (2000): *Medling vid brott. Brottsoffren berättar*. BRÅ, Stockholm.

Navn: Samfundstjenesteordningen i Danmark

Type: Effektundersøgelse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Forsøgsordning 1982-1992. I 1992 blev samfundstjenesteordningen gjort permanent i Danmark.

Målgruppe: Alle aldersgrupper. I det følgende omtales imidlertid kun de resultater, som angår unge i alderen 15-24 år, der har begået voldsforbrydelser eller færdselslovsovertrædelser.

Tiltaget: Samfundstjeneste gives som et vilkår i forbindelse med en betinget dom og anvendes som hovedregel som et alternativ til en fængselsstraf. Samfundstjeneste består i ulønnet, samfundsnyttigt arbejde i 30-240 timer. Kriminalforsorg i Frihed anviser et samfundstjenestested til den dømte og fører tilsyn med, om den dømte overholder vilkårene for dommen.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder og består i statistisk analyse af registerdata. Undersøgelsen har et kvasi-eksperimentelt design. Effektundersøgelsen vedrørende voldsdømte omfatter 4999 personer (alle aldersgrupper), hvoraf 4372 indgår i kontrolgruppen (fængselsstraf) og 622 indgår i eksperimentalgruppen (samfundstjeneste). Effektundersøgelsen vedrørende færdselslovsovertrædere omfatter 6411 personer (alle aldersgrupper), hvoraf 3643 udgør kontrolgruppen (fængselsstraf) og 2768 eksperimentalgruppen (samfundstjeneste).

Resultater: Undersøgelsen vedrørende de voldsdømte viser, at når der i en regressionsanalyse kontrolleres for en lang række baggrundsfaktorer (køn, etnicitet, stofmisbrug, psykisk sygdom, uddannelse, boligsituation, beskæftigelse, familietype, indkomst, udmålt straf og tidligere kriminalitet) er der ingen effekt af sanktionens type for de unges vedkommende. Det vil med andre ord sige, at unge 15-24-årige, som har været i samfundstjeneste, har samme recidivrisiko som unge, der har fået en fængselsstraf.

Effektundersøgelsen vedrørende færdselslovsovertræderne viser imidlertid, at når der kontrolleres for ovennævnte faktorer er der en effekt af sanktionstypen for de unges vedkommende. Det betyder, at unge 15-24-årige, som har været i samfundstjeneste, har signifikant lavere recidivrisiko end unge, som har været i fængsel. Det gælder, hvad enten recidiv måles bredt (al ny kriminalitet, der fører til en fældende afgørelse), alene som recidiv til frihedsstraf eller som recidiv til ny færdselslovsovertrædelse (spirituskørsel, kørsel i frakendelsestiden og kørsel uden kørekort).

Undersøgelsen indeholder ikke en egentlig cost-benefit analyse, men henviser til nogle beregninger, som Deloitte & Touche foretog for Direktoratet for Kriminalforsorgen i 1998. Disse beregninger viser, at der ville være ganske betydelige besparelser for kriminalforsorgen ved en udvidelse af samfundstjenesteordningen, idet sanktionen er betydeligt billigere at fuldbyrde end en fængselsstraf er.

Kommentar: Undersøgelsen har et solidt metodologisk design, og resultatet synes således at være godt funderet. Det er dog ikke muligt at udlede af undersøgelsen, hvad effekten af samfundstjeneste specifikt er for unge under 18 år.

Reference: Clausen, Susanne (2007): *Samfundstjeneste – virker det? En proces- og effektevaluering af samfundstjenesteordningen i Danmark*. Juridisk Fakultet, Københavns Universitet.

Navn: Restorative justice tiltag over for unge 2005

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 19 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1993-2000. Undersøgelserne stammer fra fire forskellige lande, primært USA.

Målgruppe: Tiltagene er rettet mod unge kriminelle.

Tiltaget: Tiltagene består i Victim Offender Mediation (VOM) og Family Group Conferencing (FGC). Mens førstnævnte er konfliktråd, er sidstnævnte er en slags udvidet konfliktråd, hvor offer og gerningsmand kan medbringe deres familier og bekendte til mødet. Det fremgår ikke af metaanalysen, om tiltagene anvendes som alternativ eller supplement til almindelige domstolsbehandling.

Undersøgelsen: Metaanalysen omfatter kun undersøgelser med et design med henholdsvis en interventionsgruppe og kontrolgruppe, og den omfatter i alt 11.950 unge. 10 af de 19 undersøgelser anvender tilfældig udvælgelse, matching eller statistiske værktøjer til at lave sammenlignelige grupper.

I nogle undersøgelser består kontrolgruppen af personer, som har afslået at deltage i restorative justice tiltaget (det er i disse tilfælde uklart, hvilken sanktion de har fået i stedet), mens den i andre undersøgelser består af unge, som har deltaget i mere traditionelle behandlingstiltag inden for retssystemet.

Resultater: Metaanalysen viser overordnet, at unge, som har deltaget i restorative justice foranstaltninger, har signifikant lavere recidiv end unge i kontrolgruppen. Deltagelse i restorative justice foranstaltningerne reducerer således recidivet med 26 pct. En sammenligning af effekten af de forskellige tiltag viser, at den kriminalpræventive effekt af VOM er større end effekten af FGC.

Kommentar: Undersøgelsen kan kritiseres for at anvende dem, som afslår restorativ justice, som kontrolgruppe. Undersøgelsen viser da også, at effektstørrelsen er signifikant større, hvis de, som har afslået, anvendes som kontrolgruppe (46 pct.) end hvis dem, som har modtaget mere traditionel behandling, anvendes som kontrolgruppe (11 pct.). Det bekræfter, at de unges motivation for deltagelse i restorativ justice programmet har stor betydning for udfaldet.

Reference: Bradshaw, William & David Roseborough (2005): Restorative Justice Dialogue: The Impact of Mediation and Conferencing on Juvenile Recidivism. *Federal Probation*, vol. 69 (2). Publiceret på www.uscourts.gov.

Navn: Victim Offender Mediation 2004

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 15 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1990-2003.

Målgruppe: Tiltaget anvendes over for unge lovovertrædere.

Tiltaget: Tiltaget består i konfliktråd, som er et møde mellem offer, gerningsmand og en mægler.

Undersøgelsen: Metaanalysen angår 15 tidligere publicerede undersøgelser og omfatter 9307 personer. I metaanalysen er kun inkluderet undersøgelser med et design, hvor interventionsgruppen har deltaget i VOM, mens en kontrolgruppe ikke har gjort det. Grupperne er gjort sammenlignelige ved tilfældig udvælgelse, matching eller statistiske værktøjer, som kontrollerer for eventuelle forskelle mellem de to grupper. Det fremgår ikke af artiklen, hvilken sanktion/tiltag kontrolgruppen har modtaget. Undersøgelserne anvender forskellige definitioner af recidiv.

Resultater: Metaanalysen viser, at unge, som har deltaget i VOM, har 30 pct. lavere risiko for recidiv end unge, som ikke har deltaget i VOM.

Kommentar: Resultaterne svarer meget til de andre metaanalyser af restorative justice.

Reference: Nugent, William R., Mona Williams & Mark S. Umbreit (2004): Participation in Victim-Offender Mediation and the Prevalence of Subsequent Delinquent Behavior: A Meta-Analysis. *Research on Social Work Practice*, vol. 14 (6), s. 408-416.

Navn: Victim Offender Mediation til unge 2006

Type: Metaanalyse.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Metaanalysen omfatter 15 undersøgelser, som er publiceret i perioden 1993-2000.

Målgruppe: Tiltaget anvendes overfor unge lovovertrædere.

Tiltaget: Tiltaget består af konfliktråd, hvor offer og gerningsmand mødes sammen med en mægler. Det fremgår ikke af artiklen, om tiltaget anvendes som alternativ eller supplement til almindelig domstolsbehandling.

Undersøgelsen: Metaanalysen omfatter i alt 9175 personer og inkluderer kun undersøgelser med et kvasiekperimentelt design, hvor interventionsgruppen sammenlignes med en kontrolgruppe. I nogle undersøgelser består kontrolgruppen af personer, som har afslået at deltage i restorative justice tiltag, mens den i andre undersøgelser består af unge, som har deltaget andre alternativer.

Recidiv defineres forskelligt i de inkluderede undersøgelser, idet nogle anvender ”ny domfældelse” inden for et år efter dommen, mens andre anvender ”enhver kontakt med retssystemet”.

Resultater: Metaanalysen viser, at unge, som har deltaget i VOM, har signifikant lavere recidiv end unge i kontrolgruppen. Deltagelse i VOM giver en reduktion i recidivet på 34 pct. De nærmere analyser viser, at de undersøgelser, som har et godt metodologisk design (som anvender metoder til at sikre at interventions- og kontrolgruppe er sammenlignelige) har en mindre effektstørrelse (27 pct.) end de undersøgelser, som har et mindre godt metodologisk design. Derimod betyder kontrolgruppens sammensætning ikke noget for effektstørrelsen.

Kommentar: Udmærket undersøgelse. Det bør dog bemærkes, at effektstørrelsen for de undersøgelser, som har et godt metodologisk design, er mindre end ved den overordnede analyse.

Reference: Bradshaw, William, David Roseborough, Mark S. Umbreit (2006): The Effect of Victim Offender Mediation on Juvenile Offender Recidivism: A Meta-Analysis. *Conflict Resolution Quarterly*, vol. 24 (1), s. 87-98.

Navn: Halt

Type: Effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget startede i Rotterdam, Holland, i 1981, men anvendes nu i vid udstrækning i hele landet. Der findes 18 Halt-organisationer fordelt i hele landet.

Målgruppe: Målgruppen for tiltaget er unge piger og drenge i alderen 12-18 år, som har begået mindre alvorlig kriminalitet såsom hærværk, butikstyveri, hæleri og forstyrrelse af offentlige orden. Tiltaget anvendes primært over for førstegangskriminelle eller unge, som har modtaget én tidligere Halt-dom mindst et år tidligere. De unge skal have erkendt forholdet for at kunne komme under Halt programmet. Tiltaget blev i 1997 anvendt over for ca. 1000 unge, men anvendes nu (2007) godt 23.000 gange årligt. 53 pct. af de unge er 12-14 år, mens de resterende er 15-18 år.

Tiltaget: Halt er et alternativ til almindelig retsforfølgelse. Unge, som bliver arresteret af politiet, får mulighed for at vælge, om de vil have deres sag behandlet ved det almindelige domstolssystem,

eller om de vil indgå i Halt-programmet. Hvis den unge vælger Halt-programmet og gennemfører dette, vil sigtelsen mod denne blive frafaldet.

Halt-programmet kan karakteriseres som en slags restorative justice foranstaltning, og selve indholdet af programmet består af en kombination af "conference", samfundstjeneste og erstatning.

Unge, som kommer under Halt-programmet, bliver sammen med deres forældre inviteret til at deltage i en "conference", hvor de unge får mulighed for at fortælle deres side af historien, og de kan herefter beslutte, om de vil fortsætte med Halt-programmet, eller om de vil overføres til almindelig domstolsbehandling.

Samfundstjenesten består i mellem 2 og 20 timers arbejde eller "special learning activity". Arbejdets art relateres til den begåede kriminalitet. Hvis den unge f.eks. har lavet graffiti, sættes han/hun til at fjerne graffiti, og hvis den unge har begået butikstyveri, sættes han/hun til at udføre noget arbejde for butiksindehaveren. Hvis ikke det er muligt at finde arbejde i relation til kriminaliteten, sættes den unge til at udføre et stykke samfundsnyttigt arbejde, f.eks. at rydde op i en offentlig park. Arbejdet udføres efter skoletid og overvåges af en voksen. Ud over at sone sin straf via arbejde, giver den unge også ofte en undskyldning til offeret.

I tilfælde af, at den unge ikke kan rette op på den skade, som er sket i forbindelse med kriminaliteten ved at arbejde, kan den unge betale erstatning til offeret. Halt-organisationen beslutter sammen med offeret og den unge, hvor stor erstatningen skal være.

Halt-organisationen mener, at der er mange fordele ved programmet: Halt er et lærerigt og ansvarliggørende alternativ til en traditionel straf, det er en hurtig reaktion, de unge undgår en plettet straffeattest, og der gives kompensation til offeret.

Undersøgelsen: Der er gennemført en effektevaluering i 2006. Den omfatter godt 1000 unge og har et eksperimentelt design med tilfældig udvælgelse til eksperimentalgruppe og kontrolgruppe. Det fremgår ikke klart, hvad der sker med kontrolgruppen, men man må formode, at deltagerne får deres sag behandlet ved en domstol. Begge grupper har udfyldt et spørgeskema ved interventionens start og efter seks måneder. Undersøgelsen omfatter også oplysninger om recidiv efter et år.

Resultater: Undersøgelsen viser, at unge som har deltaget i Halt-programmet, recidiverer i samme omfang som unge i kontrolgruppen. Noget overraskende viser det sig, at unge, som har deltaget i Halt-programmet, i højere omfang end kontrolgruppen efterfølgende begår hærværk. Undersøgelsen viser også, at seks måneder efter interventionen har begge grupper generelt færre problemer end ved interventionens start, hvilket tolkes som om, at selve pågribelsen og den efterfølgende intervention har haft en effekt, uanset typen af intervention. En nærmere analyse viser, at Halt-programmet har bedre effekt på unge, som er modtagelige over for gruppepres, end på øvrige unge, og at der er en

sammenhæng mellem recidiv og undskyldning til offeret. Unge, som giver offeret en undskyldning, har således lavere recidiv end unge, som ikke gør det.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at flertallet (66 pct.) af de unge, som har deltaget i Halt-programmet, selv mener, at de har lært meget af det.

Kommentar: I 1999 startede et forsøg med et lignende tiltag over for unge lovovertrædere under 12 år. Dette tiltag, Stop, blev efter en forsøgsperiode gjort permanent i 2001. De unge kan kun deltage i programmet, hvis deres forældre giver dem lov. Tiltaget består i ”conference” efterfulgt af et undervisningsforløb (spil af et specielt Stop-spil, deltagelse i Stop-lektion, hjemmearbejde, skrive et essay og/eller sige undskyld til offeret). Undervisningen har fokus på normer og værdier, lovgivning og gruppepres. Næsten 2000 unge under 12 år deltog i programmet Stop for de yngre lovovertrædere i 2007. Af disse var 22 pct. 9 år eller yngre, 26 pct. var 10 år og 52 pct. var 11 pct. Der foreligger ikke en evaluering af dette program.

Reference: Ferwerda, H.B., I.M.G.G. Leiden, N.A.M. van Arts & A.R. Hauber (2006): *Summary. Halt: the alternative? The effects of the Halt arrangement revisited.* www.wodc.nl

www.halt.nl

Bilag vedrørende særlige ungdomssanktioner

Navn: Ungdomskontrakt

Type: Effektundersøgelse

Anvendelsessted og -tidspunkt: Ordningen har eksisteret i Danmark siden 1998, Danmark.

Målgruppe: 15-17-årige, som endnu ikke er kommet ind i et fast kriminalitetsmønster, men har begået mindre alvorlige lovovertrædelser.

Tiltaget: Ungdomskontrakt gives som et vilkår ved tiltalefrafald. Tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt anvendes i stedet for tiltalefrafald med andre vilkår, f.eks. vilkår om hjælpeforanstaltninger efter lov om social service. Ungdomskontrakten er, som navnet indikerer, en skriftlig aftale, som indgås mellem den unge lovovertræder, dennes forældre, politiet og de sociale myndigheder. Kontrakten kan have forskelligt indhold, men indeholder altid et vilkår om, at den unge ikke må begå kriminalitet igen. Herudover kan kontrakten indeholde f.eks. vilkår om, at de unge skal passe sin skolegang, gå til fodbold eller deltage i andre fritidsaktiviteter. Indførelsen af ungdoms-

kontrakten havde et kriminalpræventivt sigte, idet man forventede, at den kontraktuelle form i højere grad ville forpligte den unge og dermed være med til at holde vedkommende ude af kriminalitet.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder, dvs. statistisk analyse af registerdata. Undersøgelsen er en effektevaluering, hvor eksperimentalgruppen består af unge, som har fået tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt efter ordningen er iværksat, mens kontrolgruppen består af unge, som har fået tiltalefrafald med vilkår i perioden umiddelbart før ungdomskontraktordningen blev iværksat. Evalueringen omfatter i alt 1800 personer, henholdsvis 376 unge i eksperimentalgruppen og 1424 i kontrolgruppen.

Resultater: I effektevalueringen anvendes tre forskellige mål for recidiv, 1) recidiv til alle former for kriminalitet og straf, 2) recidiv til højere straf end bøde og 3) recidiv kun til straffelovsovertrædelser. Analysen viser, at der ikke er forskel i andelen af de unge, der recidiverer, ved anvendelsen af førstnævnte recidivkriterium. 47 pct. af de unge, som har fået ungdomskontrakt, recidiverer mod 48 pct. af de unge med øvrige vilkår. En regressionsanalyse, der kontrollerer for forskelle mellem de to grupper med hensyn til køn, alder, tidligere og nuværende kriminalitet, bekræfter, at der ikke er forskel på de to gruppers recidivprocent.

Der er heller ikke forskel på de to grupper ved anvendelse af det andet recidivkriterium. Mens 22 pct. af de unge med ungdomskontrakt recidiverer, er det 24 pct. af kontrolgruppen. Ej heller er der her forskel, når der kontrolleres for de førnævnte baggrundsfaktorer.

Når recidiv defineres som ny dom for straffelovskriminalitet, recidiverer 34 pct. af de unge med ungdomskontrakt og 39 pct. af unge med andre vilkår. Regressionsanalysen, der vurderer sanktionens effekt, når alle andre faktorer holdes konstante, viser, at der er en effekt af sanktionens typen, når recidiv måles på denne måde. Det vil med andre ord sige, at unge, som har fået tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt, har signifikant lavere recidiv til straffelovskriminalitet end unge, som har fået tiltalefrafald med øvrige vilkår.

Kommentar: De forskellige resultater vedrørende effekt er vanskelige at forklare og forekommer ikke umiddelbart logiske – at der ikke er klare tegn på effekt af tiltaget ved anvendelse af et bredere og et snævrere succeskriterium, men derimod ved anvendelse af ét, der ligger derimellem. Dette kan bero på den usikkerhed, der er ved denne undersøgelse, idet det kun har været muligt at kontrollere for forskelle mellem eksperimental- og kontrolgruppe med hensyn til køn, alder, tidligere og nuværende kriminalitet. Det kan således ikke udelukkes, at det positive resultat kan tilskrives andre sociale faktorer, der ikke kontrolleres for i analysen. Den lavere recidivprocent kan således skyldes, at gruppen, som idømmes ungdomskontrakt, reelt har bedre prognose end kontrolgruppen.

Reference: Stevens, Hanne (2003): *Evaluering af ungdomskontraktordningen*. Justitsministeriets Forskningsenhed, København. Undersøgelsen er publiceret på justitsministeriets hjemmeside www.jm.dk.

Navn: Ungdomsstraff, Finland

Anvendelsessted og -tidspunkt: I 1997 blev der iværksat en forsøgsordning med ungdomsstraf syv forskellige steder i Finland. Forsøget varede indtil udgangen 2004. I 2005 blev ungdomsstraffen gjort permanent og landsdækkende.

Målgruppe: Unge lovovertrædere i alderen 15-17 år (på gerningstidspunktet).

Tiltaget: Ungdomsstraf er en selvstændig sanktion, der kan anvendes, når den unge menes at have stor risiko for recidiv og har begået mange lovovertrædelser, og en bødestraf ikke anses for at være en tilstrækkelig reaktion, mens omvendt en ubetinget dom ikke er en nødvendig eller passende straf. Formålet med at indføre ungdomsstraffen har været at skabe et ekstra trin i strafskaalen, så det er blevet muligt at udskyde tidspunktet, hvor unge idømmes en ubetinget dom. I så henseende kan ungdomsstraf betragtes som et alternativ til ubetinget dom.

Ungdomsstraffen varer minimum 4 måneder og maksimum ét år. Selve straffen består i en kombination af tilsyn, programvirksomhed, støtte og vejledning samt 10-60 timers gratis arbejde som introduktion til arbejdsmarkedet. Inden dommen vurderer Kriminalforsorgen på baggrund af en samtale med den dømte om denne er egnet til/har behov for en ungdomsstraf, ligesom Kriminalforsorgen udarbejder en handleplan for dem, de finder egnede til sanktionen. Mens straffens længde fastsættes af domstolen, bestemmes selve indholdet altså af Kriminalforsorgen.

Erfaringer: En procesevaluering af forsøgsordningen viser, at der i forsøgsområdet blev givet ca. 60 ungdomsstraffe om året. Den gennemsnitlige varigheden af sanktionen var otte måneder, og det gennemsnitlige antal idømte arbejdstimer var 33.

Evalueringen viser desuden, at ungdomsstraffen typisk inkluderer to ugentlige samtaler med den unge (i alt 2-3 timer). Den programvirksomhed, som de unge skal gennemgå, kan f.eks. angå programmer om kriminalitet, motivation for at ændre sig, vredeshåndtering, samfundet, sociale færdigheder, færdselsloven og stofmisbrug. Især programmer om kriminalitet og vredeshåndtering er blevet meget anvendt.

Evalueringen viser endvidere, at arbejdsdelen i de fleste tilfælde ikke er blevet udført, dels fordi de andre elementer af ungdomsstraffen har fyldt forholdsvis meget, og dels fordi mange af de unge enten går i skole eller er i arbejde, hvilket gør en introduktion til arbejdsmarkedet overflødig.

En recidivundersøgelse viser, at mindst 57 pct. af de unge har begået ny kriminalitet og er idømt en betinget eller ubetinget frihedsstraf inden for 12 måneder efter sanktionens ophør.

Reference: Keisala, Hertta & Matti Marttunen (2007): *The New Juvenile Punishment. Summary. Publication no. 230/231.* National Research Institute of Legal Policy, Helsinki. Publikationen er tilgængelig på instituttets hjemmeside www.optula.om.fi

Marttunen, Matti & Jukka-Pekka Takala (2002): *Evaluation of a new punishment. Summary. Publication no. 192.* National Research Institute of Legal Policy, Helsinki. Publikationen er tilgængelig på instituttets hjemmeside www.optula.om.fi

---

Navn: Ungdomssanktionen i Danmark

Type: Kvalitative evalueringer og recidivundersøgelser.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Muligheden for at idømme unge lovovertrædere en ungdomssanktion blev indført i Danmark 1. juli 2001.

Målgruppe: 15-17-årige unge, som har begået alvorlige, personfarlige forbrydelser, eller som på baggrund af gentagne lovovertrædelser vurderes at være på vej ind i en egentlig kriminel løbebane. Målgruppen er desuden kendetegnet ved at have et massivt socialpædagogisk behandlingsbehov, og den begåede kriminalitet skal være af en sådan karakter, at den kan udløse en ubetinget fængselsstraf på mellem 30 dage og 1½ års fængsel.

Tiltaget: Ungdomssanktionen består i struktureret, kontrolleret socialpædagogisk behandling af to års varighed. Det toårige behandlingsforløb er inddelt i tre faser af forskellig varighed og i forskelligt regi: Fase 1 består af et ophold i en sikret institution i typisk to måneder, fase 2 består af et ophold i en åben institution, fx døgninstitution eller egnet opholdssted, i som regel op til 12 måneder og fase 3 foregår i ambulanseregime med tilsyn af de kommunale myndigheder i den resterende tid af den toårige periode.

Undersøgelse og resultat: Der er gennemført flere forskellige undersøgelser af ungdomssanktionen. Én af undersøgelserne angår 25 afsluttede ungdomssanktionsforløb, og den viser, at afviklingen af ungdomssanktionen på en lang række punkter har været problematisk (Hansen & Zobbe 2005).

Bl.a. har de unge har gjort modstand mod at blive idømt sanktionen, og de dømte er tungt belastet (mange med flygtningebaggrund). Det har betydet, at opgaven for kommunerne har været væsentlig større end forventet, og at særligt de kommunale sagsbehandlere har været usikre på, hvordan de skulle varetage deres opgave. Et andet gennemgående problem er ifølge forfatterne, at de unge ikke har modtaget socialpædagogisk behandling under sanktionsforløbet, selv om dette var formålet med den idømte ungdomssanktion.

Socialforskningsinstituttet har gennemført to undersøgelser, der begge er baseret på kvalitative metoder. Det kvalitative datamateriale består dels af interview med unge, sagsbehandlere og institutionspersonale, dels deltagerobservation på udvalgte institutioner (Thomsen et al. 2003, Rasmussen et al. 2006). Undersøgelsen, der belyser dels 10 konkrete sanktionsforløb og dels institutionernes håndtering af sanktions fase 1 og 2, viser, at der har været en manglende sammenhæng i behandlingen af de unge. Sagsbehandlerne i kommunerne har haft svært ved at udarbejde bæredygtige handleplaner for de unge og at inddrage de unge og deres forældre i planlægningen af sanktionens forskellige faser. De unge – og nogle gange også deres forældre – har været vrede over at få den toårige dom i stedet for en – forventet – kort ubetinget straf. Undersøgelsen viser desuden, at fordelingen af ansvar og kompetence under sanktionsforløbet er uklar. Institutionerne og de ansattes arbejde synes at være hæmmet af, at sanktionsforløbet er opdelt i tre faser, og at ansvaret og indflydelse ikke rækker ud over det aktuelle ophold. Endnu et kritikpunkt er, at behandlingstiltagene på institutionerne synes at være få, og at flere institutioner mangler et fælles fagligt grundlag og ensartet metode til behandling af de unge.

Med hensyn til de unges udbytte af institutionsanbringelsen viser undersøgelsen, at dette er begrænset. De unge, som har mange ressourcer og ikke er belastet af dårlig familiebaggrund, misbrugsproblemer eller psykiske problemer, ser institutionsanbringelsen langt fra hjemmet ud til at være direkte uhensigtsmæssigt. For unge med de nævnte problemer synes institutionsanbringelsen dog heller ikke altid at være den rette løsning.

Justitsministeriets Forskningsenhed har gennemført en undersøgelse af de første knap 150 ungdomssanktioner. Datamaterialet består af domsudskrifter og materiale fra handlekommunernes journaler vedrørende de unge. Der er endvidere indhentet oplysninger fra Kriminalregisteret om de dømtes kriminalitet efter dom. Undersøgelsen omfatter således en recidivundersøgelse, som viser, at 78 pct. af de unge, som er idømt en ungdomssanktion, recidiverer inden for to år efter sanktionens start. Til sammenligning recidiverer 83 pct. af de unge, som i en periode på 3½ år forud for ungdomssanktionens ikrafttræden blev idømt en ubetinget dom. I opgørelsen af recidiv tages imidlertid ikke højde for eventuelle forskelle mellem de to grupper, og den simple recidivopgørelse kan således ikke sige noget om ungdomssanktionens effekt.

En særlig undersøgelse er gennemført på et af de anbringelsessteder, som tager imod ungdomssanktionsdømte, Grenen. Grenen tilbyder kommunerne en sammenhængende socialpædagogisk indsats, idet institutionen både råder over åbne og sikrede pladser. Det er Grenens vurdering, at dette giver et bedre resultat, eftersom man undgår institutionsskift fra fase 1 til fase 2. Dette institutionsskift og mangel på kontinuitet er netop ét af de kritikpunkter, som er blevet fremsat i de øvrige evalueringer af ungdomssanktionsordningen.

Undersøgelsen fra Grenen angår de unge, som er blevet anbragt på Grenen i forbindelse med en ungdomssanktion i 2003-2005. Det drejer sig om 22 unge. Formålet med opgørelsen er at foretage en foreløbig vurdering af resultaterne af Grenens indsats. Der skelnes i opgørelsen mellem to grupper af unge: De, der har opholdt sig på Grenen i både fase 1 og 2 (14 unge), og de, der har opholdt sig på Grenen i en kortere tid, men altså ikke gennemført både fase 1 og fase 2 på Grenen (8 unge). Der fremgår dog ikke af undersøgelsen, hvorfor sidstnævnte gruppe ikke har opholdt sig på Grenen under hele forløbet. En sammenligning vedrørende de unges recidiv viser, at af de 14 unge, som har haft et længerevarende forløb på Grenen, er 57 recidiveret inden for to år og 36 pct. til alvorlig kriminalitet. Af de 8 unge, som har haft et korterevarende forløb på Grenen, er 75 pct. recidiveret og 63 pct. til alvorligere kriminalitet.

Justitsministeriets Forskningskontor har i 2009 gennemført en effektundersøgelse af ungdomssanktionen. Denne viser, at de unge begår mindre kriminalitet, mens de er underkastet fase 2 og 3, sammenlignet med unge, der er løsladt efter en ubetinget dom. En sådan inkapaciterende effekt er ikke uventet, idet de unge, der er underkastet ungdomssanktionens fase 2 og 3, har mindre muligheder for at begå kriminalitet, end andre unge har. Det er velkendt, at indespærring eller uskadeliggørelsen gennem fysisk afgrænsning fra omverdenen i sig selv har en præventiv effekt, således også for ungdomssanktionen.

Med hensyn til risikoen for recidiv efter sanktionens ophør viser sanktionstypen sig at være af betydning ved én af de tre målinger, der er foretaget. Der er ses ingen effekt af sanktionstypen, når recidiv måles med et bredt recidivkriterium, der inkluderer alle former for straf og kriminalitet, eller ved omfanget af nye domme i observationsperioden. Det ses dog for den måling, der angår recidiv til frihedsstraf. Her viser analysen, at unge, som er idømt en ungdomssanktion, har mindre risiko for få en ny frihedsstraf inden for den toårige observationsperiode, end unge, som er idømt en ubetinget dom. Betydningen af sanktionstypen er svagt statistisk signifikant, og effektstørrelsen ligger inden for et interval fra 4 til 39 procents reduktion i recidivrisikoen.

Dette resultat kan altså tyde på, at ungdomssanktionen i højere grad end en ubetinget dom mindsker risikoen for så alvorlig recidivkriminalitet, at det medfører en frihedsstraf. Hvorvidt dette resultat er en korrekt afspejling af forholdene, eller om det er betinget af selektionsmekanismer og en periodeeffekt, vides ikke.

Kommentar: Det er næppe muligt at drage sikre konklusioner om kontinuitetens betydning på baggrund af Grenens undersøgelse, dels fordi datamaterialet er meget begrænset, og dels fordi der kan være grund til at tro, at de unge, der har gennemført både fase 1 og 2 på Grenen, ikke er sammenlignelige med dem, der ikke har gjort det. Generelt set er det sådan, at de, der ikke er i stand til at gennemføre planlagt forløb eller et program, typisk har dårligere prognose og altså større recidivrisiko end dem, som gennemfører. Problemstillingen er søgt belyst i forbindelse med effektevalueringen af ungdomssanktionen, men resultatet støtter umiddelbart set ikke resultaterne fra Grenens undersøgelse. Dog tyder data på, at der er meget store variationer mellem de forskellige institutioner med hensyn til betydningen af kontinuitet, hvilket kan skyldes, at kontinuitet sikres på forskellig vis i institutionerne, og at nogle institutioner er bedre end andre til at forestå en god overgang mellem faserne.

Referencer:

Center for Kvalitetsudvikling (2007): *Notat. Recidiv-opfølgning vedrørende ungdomssanktionsdømte med anbringelse på den sikrede institution Grenen*. Region Midtjylland/Center for Kvalitetsudvikling, Århus.

Bilag vedrørende særlige afsonings- og anbringelsesformer

Navn: Elektronisk fodlænke til unge, UK

Anvendelsessted og -tidspunkt: I 1998 blev der iværksat et toårigt pilotprojekt i Manchester og Norfolk med elektronisk fodlænke som sanktionsform til unge lovovertrædere. Allerede i 1991 blev denne mulighed indført for lovovertrædere over 16 år i Storbritannien, men dog først taget i brug i 1995.

Målgruppe: Unge lovovertrædere i alderen 10-15 år.

Tiltaget: Sanktionen består i, at de unge, som har begået kriminalitet, som straf idømmes udgangsforbud op til 3 måneder. Straffen kontrolleres ved, at den dømte skal gå med en elektronisk fodlænke. Denne indeholder en sender, som sender informationer til en boks, som er blevet installeret i den unges hjem eller et andet sted, hvor udgangsforbuddet skal gælde f.eks. i skolen. Udgangsforbuddet kan maksimalt fastsættes til 12 timer pr. døgn, og udgangsforbuddet kan både gælde nat og dagtimer. Før domstolen idømmer et udgangsforbud, skal de indhente informationer om den unges og familiens situation med henblik på at vurdere, hvilken betydning straffen vil kunne få for familien.

Erfaringer: En evaluering viser, at 155 unge er blevet idømt en elektronisk fodlænke under pilotprojektet. Evalueringen er baseret på registerdata samt interview med dømte, deres familier m.v.

Af de 155 unge, som har fået et udgangsforbud med elektronisk fodlænke, har flertallet været drenge (kun 10 piger). Hovedparten har været 14 eller 15 år (henholdsvis 28 pct. og 59 pct.). Sanktionen er primært blevet anvendt i forbindelse med tyveri og hæleri (36 pct.), indbrud (26 pct.) og vold (12 pct.). Flertallet (68 pct.) af de unge har fået et udgangsforbud på 2-3 måneder, og for de flestes vedkommende (84 pct.) er varigheden af udgangsforbuddet på 10-12 timer pr. døgn, dvs. tæt på den maksimale længde. Flertallet af udgangsforbudene var gældende i aften- og nattetimer. Selv om ordningen gav mulighed for at idømme en ung et udgangsforbud i skolen med henblik på at tvinge vedkommende til at møde i skole, er denne mulighed ikke blevet anvendt under pilotprojektet. En fjerdedel af de unge er foruden udgangsforbuddet også blevet idømt en anden sanktion eller et vilkår, f.eks. vilkår om tilsyn, krav om deltagelse i fysiske aktiviteter, aktiviteter vedrørende social træning m.v. på et bestemt center eller erstatning. To tredjedele af de unge i pilotprojektet har overholdt udgangsforbuddet uden problemer, 10 pct. har overtrådt vilkårene, men alligevel gennemført, mens en femtedel ikke har gennemført sanktionen.

Interviewundersøgelsen viser, at i hovedparten af sagerne har den elektroniske fodlænke ikke hæmmet de unge i forhold til fritidsaktiviteter eller skolegang. Flere af de interviewede forældre giver udtryk for, at udgangsforbuddet har bragt familien tættere sammen.

Evalueringen inkluderer en analyse af, hvad det ville koste, og hvor meget, der vil kunne spares, hvis ordningen blev indført på landsplan. I den forbindelse opstilles fem forskellige scenarier med hensyn til, om udgangsforbuddet med elektronisk fodlænke til unge erstatter en ikke-frihedsberøvende foranstaltning eller en frihedsberøvende foranstaltning. Nettobesparelserne varierer fra 0,03 til 4,09 mio. £. Forfatterne vurderer, at det er mest realistisk, at tiltaget erstatter en ikke-frihedsberøvende foranstaltning.

Kommentar: Undersøgelsen indeholder ingen opgørelse af recidiv. Der er imidlertid blevet foretaget en recidivundersøgelse vedrørende ordningen for voksne lovovertrædere over 16 år. Denne viser, at 73 pct. af de dømte, som har fået elektronisk fodlænke recidiverer, mens det er 74 pct. af dømte, som har fået en anden type sanktion i frihed i samme periode. Elektronisk fodlænke til voksne lovovertrædere kan både anvendes i stedet for en fængselsstraf og en sanktion i frihed.

Reference: Elliot, Robin, Jennifer Airs, Claire Easton & Ruth Lewis (2000): *Electronically monitored curfew for 10- to 15-year-olds – report of the pilot*. Home Office, London.

Walter, Isabel, Darren Sugg & Louise Moore (2001): *A year on the tag: interviews with criminal justice practitioners and electronic monitoring staff about curfew orders*. Findings nr. 140. Home Office, London.

Sugg, Daren, Louise Moore & Philip Howard (2001): *Electronic monitoring and offending behaviour – reconviction result for the second year of trials of curfew orders*. Findings nr. 141. Home Office, London.

Navn: Elektronisk fodlænke som alternativ, Sverige

Type: Procevaluering og effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Intensiv overvakning med elektronisk kontroll (IÖV) fungerede som forsøgsordning i Sverige i perioden 1994-1998. I de første to år foregik forsøget i et mindre geografisk afgrænset område og indebar, at personer, som var blevet idømt en fængselsstraf på op til to måneder, kunne ansøge om muligheden for at få lov til at afsone dommen med elektronisk fodlænke. I 1997 blev forsøgsordningen udvidet til at omfatte hele landet og til personer idømt op til tre måneders ubetinget fængsel. I 1999 blev ordningen IÖV ordningen gjort permanent.

I 2005 blev ordningen udvidet igen, så personer, der var idømt en ubetinget dom indtil seks måneder, kunne ansøge om tilladelse til at afsone dommen med elektronisk fodlænke.

Målgruppe: Dømte, der har fået en ubetinget dom på indtil 6 måneder, og som findes egnede.

Tiltaget: Fodlænken placeres på den dømtes ankel og indeholder en sender. I den dømtes bolig placeres en modtager, som registrerer, om personen befinder sig i boligen. Der lægges et skema for, hvornår den dømte må forlade boligen for at foretage godkendte aktiviteter (arbejde, fritidsaktiviteter m.v.). I fald den dømte fraviger det fastlagte skema, f.eks. kommer for sent hjem eller forlader boligen på ikke-godkendte tidspunkter, bliver den frie kriminalforsorg automatisk alarmeret. Ordningen indebærer desuden, at ansatte i den frie kriminalforsorg aflægger uanmeldte kontrolbesøg hos den dømte og alkoholtester denne.

Formålet med at indføre afsoning med elektronisk fodlænke var, at finde en afsoningsform som ikke har fængslets negative konsekvenser, og som er mindre ressourcekrævende end fængselsstraffen.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvantitative metoder (herunder spørgeskemaundersøgelse og analyse af registerdata) såvel som kvalitative metoder (interview med dømte og deres familie). Undersøgelsens forskellige delresultater er udgivet i en række rapporter jf. referencerne.

Effektundersøgelsen angår dem, som har afsonet med elektronisk fodlænke i op til to måneder i perioden i 1994 og 1995, mens ordningen stadig var geografisk begrænset. Kontrolgruppen består

af personer, som har fået en kort ubetinget dom i et andet geografisk område. Kontrolgruppen er udvalgt, så den ligner IÖV-gruppen med hensyn til køn, alder, etnicitet, urbanitet, kriminalitetstype, udmålt straf, tidligere kriminalitet og fængsels erfaring. Effektundersøgelsen omfatter ca. 1200 personer ligeligt fordelt mellem IÖV-gruppe og kontrolgruppe.

Resultater: Effektundersøgelsen (BRÅ 1999b) viser, at efter et år har 11 pct. af IÖV-gruppen begået ny kriminalitet, mens det er 14 pct. af kontrolgruppen. Efter to år er recidivet henholdsvis 21 pct. og 24 pct., og efter tre år er recidivet henholdsvis 26 pct. og 28 pct. Ingen af disse forskelle er statistisk signifikante.

Når der kun ses på den gruppe, som er dømt for spirituskørsel, synes der imidlertid at være en effekt af afsoningsformen. Andelen af dømte, som atter bliver dømt for spirituskørsel, er således signifikant lavere for IÖV-gruppen end for kontrolgruppen. Personer dømt for spirituskørsel udgør cirka halvdelen af dem, som afsoner deres dom med fodlænke.

Undersøgelsens konklusion er, at forsøgsordningen med elektronisk fodlænke som alternativ til kort fængselsstraf har været en succes, og at formålet med ordningen er blevet indfriet. Afsoning med elektronisk fodlænke er mindre indgribende og har ikke fængselsstraffens negative konsekvenser. En anden fordel ved ordningen er, at afsoning med elektronisk fodlænke er væsentlig billigere end afsoning af dom i fængsel. På den baggrund anbefaler forfatterne en udvidelse af ordningen med elektronisk fodlænke som alternativ til fængselsstraf.

Kommentar: Undersøgelsen kan ikke bruges til at vurdere den eventuelle effekt af brugen af elektronisk fodlænke over for unge lovovertrædere.

Reference: Brottsförebyggande rådet (1997): *Den utvidgade försöksverksamheten med intensivövervakning med elektronisk kontroll – resultat från det förste halvåret*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (1999a): *Intensivövervakning med elektronisk kontroll. Erfarenheter från frivårdsheterna, kontaktpersonerna på sysselsättningsplatsen och de dömdas sammanboende*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (1999b): *Intensivövervakning med elektronisk kontroll. Utvärdering av 1997 och 1998 års riksomfattande försöksverksamhet*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (2006): *Utvidgad användning av intensivövervakning med elektronisk kontroll. En beskrivning av de nya målgrupperna för IÖV och IÖV-utsluss*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (2007): *Utökad användning av elektronisk fotboja inom kriminalvården*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Navn: Elektronisk fodlænke som udslusning, Sverige

Type: Proces- og effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: IÖV-utsluss fungerede som forsøgsordning i 2001-2004 i Sverige.

Målgruppe: Forsøgsordningen med IÖV-utsluss (intensiv overvakning med elektronisk kontroll-utsluss) indebar, at dømte, som afsonede mindst to års fængsel, kunne ansøge om at få mulighed for at afsone den sidste del af straffen, dog højst fire måneder, med elektronisk fodlænke. I 2005 blev ordningen udvidet, så indsatte, som har en dom på mindst 1½ års fængsel, kan ansøge om at afsone de sidste fire måneder med elektronisk fodlænke, og indsatte med en dom på mindst to år kan ansøge om at afsone de sidste seks måneder af straffen med elektronisk fodlænke. De dømte skal findes egnede til afsoning med fodlænke.

Tiltaget: Ligesom i den danske ordning lægges et skema for, hvornår den dømte må forlade boligen for at foretage godkendte aktiviteter (arbejde, fritidsaktiviteter m.v.). I fald den dømte fraviger det fastlagte skema, f.eks. kommer for sent hjem eller forlader boligen på ikke-godkendte tidspunkter, bliver kriminalforsorgen automatisk alarmeret. Ordningen indebærer desuden, at ansatte Kriminalforsorg aflægger uanmeldte kontrolbesøg hos den dømte og alkoholtester denne. Formålet med fodlænke er at undgå de negative virkninger af fængselsstraffen og dermed mindske recidivrisiko samt at gøre udslusning fra fængsel til frihed lettere. For at kunne få IÖV-utsluss kræves det, at den indsatte har en velordnet social situation (dvs. bolig, beskæftigelse og forsørgelse). I godt halvdelen af sagerne har de indsatte selv kunnet opfylde disse vilkår, mens kriminalforsorgen har måttet hjælpe den anden halvdel med (midlertidig) bolig, beskæftigelse eller forsørgelse. Idéen er, at den dømte skal anvende udslusningstiden til at skabe mere permanente løsninger i forhold til vedkommendes sociale situation.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på forskellige metoder, både kvalitative og kvantitative. Der er foretaget interview med dømte og deres familier samt med ansatte i Kriminalforsorg, fængslerne og i Kriminalvårdsstyrelsen. De øvrige anvendte metoder omfatter spørgeskemaundersøgelser og undersøgelse på baggrund af registerdata.

Undersøgelsen er præsenteret i fire rapporter. Den første rapport (BRÅ 2003) indeholder en analyse af, hvem der får elektronisk overvågning, og hvem der får afslag, og indeholder en beskrivelse af, hvordan ordningen fungerer. I den anden rapport (BRÅ 2004) sammenlignes de dømtes sociale si-

tuation på det tidspunkt, hvor de påbegynder udslusningen med den elektroniske fodlænke, med deres sociale situation 1½ år efter. Desuden beskrives de sociale tiltag, som Kriminalforsorgen har hjulpet med i den mellemliggende periode. De to sidste rapporter (BRÅ 2005 og 2007) indeholder en effektundersøgelse af fodlænkeordningen, hvor recidiv efter udslusning med fodlænke sammenlignes med recidiv efter almindelig afsoning i fængsel. Denne kontrolgruppen er udvalgt, så den matcher eksperimentalgruppen, fodlænkeafsonerne, med hensyn til straffens længde, tidligere kriminalitet m.v. Effektundersøgelsen omfatter 520 personer, hvoraf 260 har fået udslusning med elektronisk fodlænke og 260 har afsonet hele deres dom i fængslet. Observationsperioden er henholdsvis 1 og 3 år.

Resultater: Undersøgelsen viser, at kun få – 6 pct. – af dem, som udsluses med elektronisk fodlænke, overtræder vilkårene for udslusningen. Undersøgelsen viser også, at de dømte har fået forbedret deres sociale situation under udslusningsforløbet, især med hensyn til deres boligsituation og beskæftigelse. Ved starten af udslusningsforløbet havde ca. halvdelen af de dømte egen bolig, mens det seks måneder efter prøveløsladelsen drejede sig om trefjerdedele. Og mens det var 31 pct., som havde lønnet arbejde under udslusningen, var andelen 56 pct. seks måneder efter prøveløsladelsen.

Den første recidivundersøgelse viser, at der efter 1 år ikke er signifikant forskel på recidivet i de to grupper. Den seneste recidivundersøgelse med en 3-årig opfølgingsperiode viser imidlertid, at der da er signifikant forskel på recidivet i de to grupper: 26 pct. af dem med elektronisk fodlænke begår ny kriminalitet mod 38 pct. af dem, som har afsonet hele deres dom i fængslet.

Recidivundersøgelsen viser endvidere, at den kriminalpræventive effekt af udslusningen er særlig stor for visse grupper. Effekten er således større for de lidt ældre (over 37 år) end de yngre straffede, og den er større blandt dømte med lav recidivrisiko end dømte med større recidivrisiko.

BRÅ konkluderer, at ordningen er en succes, dels fordi andelen med vilkårsovertrædelser er lav, og dels fordi de dømte har fået forbedret deres sociale situation under udslusningen. Dertil kommer, at udslusningen har en recidivhæmmende effekt.

Kommentar: Undersøgelsen omfatter ældre lovovertrædere og kan derfor ikke umiddelbart anvendes til at vurdere den eventuelle effekt af elektronisk fodlænke til unge lovovertrædere.

Referencer: Brottsförebyggande rådet (2003): *Fängelse i frihet. En utvärdering av intensivövervakning med elektronisk kontroll*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (2004): *Ett sted på väg mot frihet. En beskrivning av intagnas sociala situation efter intensivövervakning med elektronisk kontroll – IÖV-utsluss*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (2005): *Effekter av utslussning med elektronisk fotboja. Slutrapport om kriminalvårdens försöksverksamhet åren 2001-2004*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Brottsförebyggande rådet (2007): *Utökad användning av elektronisk fotboja inom kriminalvården. Slutrapport*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Navn: GPS-overvågning, UK

Anvendelsessted og -tidspunkt: I 2004 blev der iværksat et pilotprojekt med GPS-overvågning i tre forsøgsområder i England/Wales.

Målgruppe: Målgruppen for tiltaget er lovovertrædere, som har høj kriminalitetsfrekvens, og/eller lovovertrædere, der er dømt for seksualkriminalitet, partnervold og anden vold. Tiltaget er ikke specielt rettet mod unge lovovertrædere.

Tiltaget: Formålet med projektet var dels at få erfaringer med at anvende GPS-teknologien til at overvåge lovovertrædere, dels at indføre en ny selvstændig sanktionstype, 'exclusion order', som er en type opholdsforbud.

Erfaringer: En evaluering, der omfatter perioden september 2004 til december 2005, viser, at ordningen er blevet anvendt over for 336 lovovertrædere. Af disse er 20 pct. under 18 år. Evalueringen viser videre, at ordningen i langt de fleste tilfælde er blevet anvendt som vilkår i forbindelse med en prøveløsladelse og kun i få sager som en selvstændig sanktion, at mere end halvdelen af de GPS-overvågede har overtrådt vilkårene, og at godt hver fjerde har begået ny kriminalitet under overvågningen. Knap halvdelen (47 pct.) af de dømte giver udtryk for, at GPS-overvågningen har hjulpet dem med at undgå at komme ud i problemer.

Kommentar: Der er ikke foretaget nogen effektevaluering af tiltaget, hvorfor det ikke er muligt at vurdere, om tiltaget har en kriminalpræventiv effekt.

Reference: Shute, Stephen (2007): *Satellite Tracking Of Offenders: A Study Of the Pilots In England and Wales*. Research summary 4. Ministry of Justice, London.

Navn: Operation Nightwatch (curfew enforcement)

Type: Procesevaluering og effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Tiltaget blev indført i 2000 i St. Louis, Missouri.

Målgruppe: Målgruppen er unge under 18 år, som har begået kriminalitet. Målgruppen omfatter både mindre og mere belastede unge.

Tiltaget: Tiltaget består i, at unge i forbindelse med en betinget dom som vilkår idømmes et natligt udgangsforbud. Udgangsforbuddet består i, at de unge skal være hjemme senest kl. 19 aftenen før skoledage, med mindre de har et godkendt ærinde om aftenen.

Et særligt Nightwatch-team aflægger besøg hos de unge for at kontrollere, om de overholder udgangsforbuddet. En overtrædelse af udgangsforbuddet resulterer i sanktioner med stigende alvorlighedsgrad. Første overtrædelse af udgangsforbuddet medfører en advarsel. Ved overtrædelse nummer to indkaldes den unge til en samtale, mens tredje overtalelse medfører indsættelse til afsoning. I forbindelse med dommen foretages en risikovurdering. Det er tilfældigt, hvornår og hvor ofte Nightwatch-teamet aflægger besøg, men unge, der er vurderet til at have en høj recidivrisiko, modtager kontrolbesøg tre gange pr. uge, mens unge med lav recidivrisiko får det én gang pr. uge. I tilfælde af, at Nightwatch-teamet har en konkret mistanke om, at den unge forlader hjemmet efter deres kontrolbesøg, aflægges endnu et kontrolbesøg senere på aftenen.

Undersøgelsen: Undersøgelsens procesevaluering er baseret på kvalitative metoder, mens undersøgelsens effektevaluering er baseret på kvantitative metoder, herunder multivariate analyser (logistisk regression). I det følgende fokuseres på resultaterne fra effektevalueringen.

Effektevalueringen har et kvasi-eksperimentelt design. Eksperimentalgruppen består af unge, som har modtaget besøg fra Nightwatch-teamet, mens kontrolgruppen består af nogle, som falder inden for målgruppen, men som af forskellige årsager ikke har modtaget besøg fra Nightwatch-teamet, f.eks. fordi de boede uden for den by, hvor kontrollen foregik, eller fik dom, efter undersøgelsen var afsluttet. Kontrolgruppen inkluderer endvidere unge, som har deltaget i konfliktråd, da denne gruppe er sammenlignelig med eksperimentalgruppen med hensyn til kriminel belastning.

Eksperimentalgruppen består af 55 personer, mens kontrolgruppen består af 39 personer. Ved undersøgelsens opstart blev 118 unge bedt om at deltage i undersøgelsen, men 39 takkede nej eller faldt fra undervejs.

I undersøgelsen belyses, om eksperimentalgruppen har mindre recidiv og er mindre udsatte for kriminalitet end kontrolgruppen. Der anvendes to mål fra recidiv – registreret kriminalitet og selvrapporтерet kriminalitet. Oplysningerne om viktimering er ligeledes baseret på selvrapportering.

Resultater: De logistiske regressionsanalyser, hvor der kontrolleres for forskelle i baggrundsfaktorer i eksperimental- og kontrolgruppe, viser, at eksperimentalgruppen har signifikant lavere recidiv end

kontrolgruppen, når recidivet opgøres som registreret kriminalitet. Derimod er der ingen kriminalpræventiv effekt af programmet, når recidivet opgøres som selvrapporteret kriminalitet. Analysen vedrørende viktimisering viser, at når der kontrolleres for en række andre faktorer, har Nightwatch-programmet ingen betydning for, hvor stor en andel af de unge, der udsættes for kriminalitet.

Kommentar: De forskellige resultater kan tyde på, at der er forskel på gruppernes opdagelsesrisiko, men ikke på de to gruppers adfærd. Undersøgelsens resultater svækkes af at have en lille population og stort bortfald (39/118: 33 pct.) og af, at kontrolgruppen er sammensat. Sidstnævnte betyder, at det er vanskeligt klart at sige hvilke sanktionsformer, der sammenlignes.

Reference: Urban, Lynn S. (2005): *The Deterrent Effects of Curfew Enforcement: Operation Nightwatch in St. Louis*. Department of Criminology and Criminal Justice, University of Missouri, St. Louis, Missouri.

Navn: Deltidsafsoning, UK (intermittent custody)

Anvendelsessted og -tidspunkt: Pilotprojekt ved 51 domstole i Storbritannien, 2004-2006. To fængsler, ét for kvinder og ét for mænd, blev udvalgt til afsoningssted for de dømte.

Målgruppe: Målgruppen for tiltaget er lovovertrædere over 21 år, som har begået alvorlig kriminalitet, men hvor det ikke vurderes, at det er nødvendigt, at de øjeblikkeligt afsoner straffen, eller at det sker på fuld tid. For at være egnet til deltidsfængsel kræves, at lovovertrædere har en egnet bolig, selv kan stå for transport til fængslet, og at vedkommende samtykker i at afsone på denne måde. Seksualkriminelle og stofmisbrugere anses for uegnede.

Tiltaget: Tiltaget består i deltidsafsoning, hvor den dømte kun afsoner en del af ugen, enten i weekenden eller på hverdage. Formålet med afsoning på deltid er, at de indsatte kan undgå nogle af de negative virkninger af fængselsstraffen, f.eks. at miste arbejde eller at familien opløses. Med afsoning på deltid er lovovertrædere i stand til at beholde deres arbejde og tage vare på deres børn.

Selve afsoningen foregår i et fængsel i en særlig afdeling, som er placeret uden for ringmuren, så de dømte kan afsone adskilt fra andre indsatte. Under pilotprojektet blev der oprettet 39 afsoningspladser til mænd og 39 til kvinder. Under afsoningen er der forskellige aktiviteter for de indsatte såsom uddannelse og arbejdsstræning. Under afsoningen kunne de dømte følge en lang række kurser om f.eks. IT, sundhed og hygiejne, narkotika, førstehjælp og stresshåndtering. Arbejdet bestod i overvåget gruppearbejde i lokalsamfundet eller individuelt arbejde i velgørende organisationer.

I dommen angives det antal uger og de ugedage, afsoningen skal foregå. Dommens længde kan variere fra 14 til 51 uger og antallet af afsoningsdage fra 14 til 90 dage. Afsoning i weekenden foregår fra fredag aften til søndag aften, mens afsoning på hverdage enten foregår fra mandag morgen til torsdag aften eller fra tirsdag morgen til fredag aften. En afsoning i en weekend tæller som tre afsoningsdage, mens afsoning på hverdage tæller som fire afsoningsdage. Ved domme med minimum 42 afsoningsdage er det dog muligt, når den dømte har afsonet mindst 28 dage, at afsone resten af dommen i hjemmet med elektronisk fodlænke.

I den periode dommen varer, er de dømte under tilsyn af den frie kriminalforsorg. Ved overtrædelse af vilkårene for dommen kan de dømte indsættes til afsoning på almindelige vilkår.

Erfaringer: Evalueringen af pilotprojektet er baseret på informationer fra domstolene og interview med dommere, ansatte i kriminalforsorgen og dømte. 80 pct. af de dømte har desuden besvaret et spørgeskema. Evalueringen, som er blevet foretaget 1½ år efter projektets start, viser, at der i denne periode blev afsagt 284 domme til deltidsfængsel. I år 2004 udgjorde afsoning af fængsel på deltid tre pct. af alle ubetingede domme afsagt i forsøgsområdet.

Evalueringen viser, at flertallet, 74 pct., af de afsagte domme angår mænd, og at gennemsnitsalderen blandt de dømte mænd var 32 år (fra 21 til 65 år). For kvindernes vedkommende var gennemsnitsalderen 34 år (fra 21 år til 60 år). Sanktionen er primært blevet anvendt i forbindelse med vold, bedrageri, tyveri, spirituskørsel og forstyrrelse af den offentlige orden. 66 pct. af mændene og 43 pct. af kvinderne er tidligere straffede.

Hovedparten, 88 pct., af deltidsafsoningerne er foregået i weekenden. Den lille andel af deltidsafsoningen på hverdage kan muligvis forklares ved, at de lovovertrædere, som på grund af f.eks. arbejdsløshed er i stand til at afsone på hverdage, ikke er blevet fundet egnet til sanktionstypen.

Undersøgelsen kan ikke sige noget om, hvorvidt deltidsafsoningen anvendes i stedet for en ubetinget dom eller i stedet for en ikke-frihedsberøvende straf. Risikoen for ”net-widening” kan ifølge forfatterne ikke udelukkes.

Undersøgelsen viser, at trefjerdedele af de dømte var i arbejde, før de modtog dommen, og hovedparten (87 pct.) var i stand til at beholde arbejdet under afsoningen. Næsten alle havde egen bolig før dommen, og flertallet (92 pct.) beholdt boligen under afsoningsforløbet, selv om en femtedel oplyser, at de har haft problemer med at betale husleje eller afdrag på lån.

Hovedparten af de dømte oplyser, at de havde forventet at få en ubetinget dom, og at de sætter stor pris på at have fået muligheden for at afsone på deltid. De er af den overbevisning, at det ville have været vanskeligt i forhold til deres arbejdssituation, boligsituation og familien, hvis de havde fået en almindelig fængselsstraf.

10 pct. af de dømte overtrådte vilkårene for dommen, og nogle få (15 personer) fik ændret dommen til fængsel på fuld tid på grund af vilkårsovertrædelser, ny kriminalitet m.v.

I evalueringen konkluderes, at selv om deltidsafsoning generelt har haft stor opbakning og har mindsket de negative konsekvenser af fængselsstraffen, har der været forskellige problemer undervejs. Det væsentligste problem har været, at hovedparten af afsoningerne er foregået i weekenden, hvorved fængselskapaciteten ikke er blevet udnyttet i særlig høj grad på hverdage. Projektet blev afbrudt i november 2006 med henvisning til, at fængslerne var overfyldte, og der var brug for at benytte fængselspladserne til fuldtidsafsonere.

Reference: Penfold, Clarissa, Gillian Hunter & Mike Hough (2006): *The intermittent custody pilot: a descriptive study*. Home Office, London.

Navn: Kriminalforsorgens Ungeprojekt

Anvendelsessted og -tidspunkt: Igangværende projekt i tre pensioner i hovedstadsregionen – Brøndbyhus, Engelsborg og Lysholmgård. Projektet løber fra 2006 til udgangen af 2009.

Målgruppe: Et afsoningstilbud for 15-17-årige, der ikke er i beskæftigelse, og som er omfattet af straffuldbyrdelseslovens § 78.

Tiltaget: Ungeprojektet er et samarbejde mellem de tre pensioner, der tilbyder afsoning med en struktureret hverdag, hvor der lægges vægt på blandt andet praktisk arbejdsstræning, idræt og ADL-træning (Almindelig Daglig Livsførelse – madlavning, rengøring, personlig hygiejne m.v.). Også forskellige former for idræt tilbydes de unge.

I løbet af opholdet hjælpes den unge med at lægge en handleplan for tiden efter løsladelse. Opholdet opfattes som en ”tænkepause”, som skal udnyttes fremadrettet. Omfanget af hjælp afhænger af afsoningens længde og den unges evner, da det er et bærende princip, at den unge skal være selvhjulpent i så høj grad som muligt. Der lægges vægt på at etablere samarbejde med kommunen om nødvendige støttende tiltag under og efter afsoningen, f.eks. individuel støtte i forhold til boglig undervisning, der vil kunne indgå som en del af den unges arbejdsdag.

For unge med længere ophold sigtes på at få klarlagt den unges uddannelsesønsker, og – når det er muligt – at give den unge kortere praktikophold. Der kan blive tale om udslusning til uddannelse eller beskæftigelse, og Kriminalforsorgens mentorordning kan træde i kraft som efterværn.

Erfaringer: Omkring 28 unge har indtil nu været igennem ungeprojektet. Det er endnu ikke afgjort, om projektet skal gøres permanent, når forsøgsperioden udløber. Pensionernes ansatte har tidligere ikke følt sig tilstrækkeligt rustet til den helt unge målgruppe, hvorfor en del af projektet har sigtet på at få personalet igennem et kompetenceudviklingsforløb, der gør dem bedre til at takle målgruppen. Alle projektansatte har været igennem et uddannelsesforløb i systemisk terapi.

Reference: Projektbeskrivelse og øvrige oplysninger fra hjemmesiden www.ungepaavej.info

Rørddam, Birgitte (2008): *Unge kriminelle ud af fængslerne*, Socialrådgiveren nr. 1, 9. januar 2008, www.socialrdg.dk

---

Navn: Pension Skejby

Type: Proces- og effektevaluering.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Pension Skejby, der er en af Kriminalforsorgens pensioner, har eksisteret siden 1973 og har i hele den periode fungeret, som beskrevet nedenfor.

Målgruppe: Strafafsonere, som afsoner en ubetinget dom, f.eks. dømte som er udstationeret fra et fængsel eller som afsoner dom efter straffuldbyrdelesloven § 78. Personer, som er idømt en betinget dom med vilkår om tilsyn, eller som er idømt tiltalefrafald med vilkår om hjælpeforanstaltninger, kan også tage ophold på pensionen. Pensionen tager imod beboere i alle aldre. Ifølge effektevalueringen er 12 pct. af de dømte på pension Skejby under 20 år.

Tiltaget: På Pension Skejby afsoner de dømte deres dom sammen med ikke-kriminelle. Pensionen har således både beboere, som har begået kriminalitet, og beboere, som ikke har begået kriminalitet. De ikke-kriminelle beboere udgør 10 ud af de 26 beboere, pensionen har plads til. De ikke-kriminelle beboere er enten under uddannelse, i arbejde eller arbejds- eller uddannelsessøgende. Formålet med at blande beboere med og uden kriminel belastning er, at man forventer, at der sker en positiv normoverførsel fra de ikke-kriminelle til de kriminelle, og at afsoning af en dom på pensionen derfor har en recidivhæmmende effekt for de kriminelle. Beboerne er opdelt i fire mindre afdelinger, og inden for disse foregår forskellige aktiviteter, f.eks. daglig fællesspisning og ugentlige møder.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvalitative og kvantitative metoder. Til den kvalitative undersøgelsen er foretaget interview med pensionens ansatte, kriminelle og ikke-kriminelle beboere. Effektevalueringen er baseret på kvantitative metoder, dvs. statistisk analyse af registerdata. Eksperimentalgruppen består af dømte, som har haft ophold på Pension Skejby inden for perioden

1. januar 1990 til 1. november 2002, mens kontrolgruppen består af dømte, som har afsonet på andre af kriminalforsorgens pensioner i samme periode (Brøndbyhus, Fanø, Engelsborg og Lyng). I effektundersøgelsen kontrolleres der i øvrigt for forskelle mellem de to grupper, hvad angår sociale baggrundsfaktorer og kriminel belastning. Effektundersøgelsen omfatter i alt 3371 personer, heraf 330 i eksperimentalgruppen og 3041 i kontrolgruppen.

Resultater: I effektundersøgelsen anvendes fire forskellige mål for recidiv; 1) recidiv til ny kriminalitet uanset kriminalitetens art og afgørelsestype, 2) recidiv til højere straf end bøde, 3) recidiv til straffelovskriminalitet og 4) recidiv til personfarlig kriminalitet. I alle tilfælde måles recidivet i en toårig periode efter løsladelsestidspunktet.

Analysen vedrørende første recidivkriterium viser, at dømte, som har haft ophold på Pension Skejby, har signifikant lavere recidivrisiko end dømte, som har opholdt sig på kriminalforsorgens øvrige pensioner. Risikoen for at begå ny kriminalitet er således 21 pct. lavere for eksperimentalgruppen end for kontrolgruppen.

Analyserne viser også, at dømte som har boet på Pension Skejby, har lavere risiko for recidiv til højere straf end bøde og recidiv til straffelovskriminalitet end dømte, som har boet på de øvrige pensioner. Derimod er der ikke forskel på grupperne, hvad angår recidiv til personfarlig kriminalitet.

Undersøgelsen viser også, at der er flere af de dømte, som har afsonet på Pension Skejby, som påbegynder eller fastholdes i et uddannelsesforløb, end af de dømte, som har afsonet deres dom på de øvrige pensioner.

Kommentar: Tiltaget retter sig mod en større målgruppe aldersmæssigt end Ungdomskommissionens målgruppe. Undersøgelsen understreger imidlertid, at det er muligt at påvirke lovovertrædere i en positiv retning, hvis de tilbringer tid sammen med ikke-kriminelle, jf. den kriminologiske teori om differentiell association.

Reference: Minke, Linda Kjær (2005): *Skejby-modellen. Et socialt eksperiment om udtynding af kriminelle*. Rapporten er publiceret på Justitsministeriets hjemmeside www.jm.dk.

Navn: Ringe-projektet – samarbejde mellem ungeafdelingen i Ringe Statsfængsel og døgninstitutionen Bobjerg

Type: Kvalitativ evaluering af tiltag.

Anvendelsessted og -tidspunkt: Treårigt dansk forsøgsprojekt med en ungeafdeling, der er oprettet i 2000, og en døgninstitution fra 2001. Projektet er siden gjort permanent.

Målgruppe: Unge i alderen 15-18 år, som afsoner en ubetinget dom (ungeafdelingen), eller som har en alternativ strafafsoning (døgninstitutionen). Målgruppen afgrænses yderligere af, at hjemkommunen skal give tilsagn om finansiering af en social anbringelse. Det er fortrinsvis unge fra Fyn, der inddrages i projektet.

Tiltaget: Ringe-projektet er et projekt med fælles metode- og personaleudvikling mellem de to institutioner, og målgruppen er unge kriminelle, som antages at kunne have gavn af et tæt samarbejde mellem de to typer af institutioner. Døgninstitutionen Bobjerg Skovgård har plads til 4-5 unge og ungeafdelingen i Ringe Statsfængsel 4 faste pladser samt én akutplads. Formålet med samarbejdet mellem de to institutioner er at kunne flytte de unge fra fængslet til de mere frie omgivelser i Bobjerg, såfremt den unges adfærd gør det muligt. Omvendt er det også muligt at flytte de unge fra Bobjerg til fængslet i tilfælde af problemer med den unge, voldelig adfærd, rømning m.v. Begge steder iværksætter en socialpædagogisk indsats over for de unge med henblik på at mindske risikoen for recidiv efter endt afsoning.

Undersøgelsen: Undersøgelsen er baseret på kvalitative metoder. Der er gennemført 41 interview med medarbejdere/ledere og 20 interview med unge. Andre benyttede metoder er observation på institutionerne i 20 dage og analyse af 27 journaler. Undersøgelsen er gennemført fra 2003 til 2005.

Resultater: Undersøgelsen viser ifølge forfatterne, at samarbejdet mellem de to institutioner efter en vanskelig opstart er kommet til at fungere godt og smidigt. Undersøgelsen viser endvidere, at det pædagogiske arbejde fylder mere på døgninstitutionen end i ungeafdelingen i fængslet. I fængslet er det pædagogiske arbejde underlagt de regler og normer, der gælder i fængslet. De unge risikerer dermed at blive mødt med fængselsregimets sanktioner, f.eks. isolation, hvis de ikke accepterer de pligter, de pålægges.

Forfatterne konkluderer, at begge institutioner i undersøgelsesperioden har været præget af en manglende præcisering af målsætningen for det pædagogiske arbejde og metoderne til at nå dette mål. Den pædagogiske indsats beskrives generelt som ukoordineret og usystematisk.

Kommentar: Det er ikke på baggrund af undersøgelsen muligt at vurdere effekten af den socialpædagogiske indsats i institutionerne eller af samarbejdsmodellen.

Reference: Ebsen, Frank & Krogh, Ditte (2006): *Ude på noget?* Den Sociale Højskole, København.